

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ
FILOZOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY

AUSPICIA

Recenzovaný časopis pro otázky společenských věd

2006

číslo 2 • ročník III



vš@rs

ČESKÉ BUDĚJOVICE



inPRESS[®]



AUSPICIA

Recenzovaný časopis pro otázky společenských věd



VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ
JIHOČESKÁ POBOČKA ČESKÉ SPOLEČNOSTI PRO POLITICKÉ VĚDY
ČESKÉ BUDĚJOVICE
FILOZOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
2006

AUSPICIA

recenzovaný časopis pro otázky společenských věd
vydává Vysoká škola evropských a regionálních studií
České Budějovice, Česká republika
Filozofický ústav Akademie věd České republiky

Předseda redakční rady:

prof. Dr. Josef Dolista, ThD., PhD.

Odpovědný redaktor:

Dr. Mgr. Milena Berová

Odborný redaktor:

doc. PhDr. Karel Dvořák, CSc.

Garanti:

prof. dr hab. Tomasz Weclawski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc.
Akadémia Policajného zboru Bratislava, SR
prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra, SR
doc. PhDr. Vilém Herold, CSc.
Filozofický ústav Akademie věd ČR
doc. Ing. Darja Holátová, PhD.
Zemědělská fakulta JU ČB
prof. Ing. Ivo Janík, CSc.
Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava
JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D.
Jihočeská univerzita, ZSF, ČB
doc. ThDr. Jan B. Lášek,
Karlova univerzita, Husitská teologická fakulta, Praha
prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.
Vysoká škola ekonomická, Praha
prof. Ing. Jiří Polách, CSc.
Univerzita Tomáše Bat'i ve Zlíně, Fakulta managementu
a ekonomiky
JUDr. Daniel Prouza, Ph.D.
Krajský soud, ČB
PhDr. Jan Stráský
Krajský úřad, Jihočeský kraj, ČB
doc. Ing. Judita Štouračová, CSc.
rektorka, Vysoké škola mezinárodních
a veřejných vztahů, Praha
doc. ThLic. Martin Weis, ThD.
Teologická fakulta JU ČB

AUSPICIA

a reviewed magazine for questions of social sciences
published by the College of European and regional studies
České Budějovice, Czech Republic
Filozofický ústav Akademie věd České republiky

Chairman of the editorial board:

Josef Dolista,

Chief editor:

Milena Berová

Technical editor:

Karel Dvořák

Guarantors:

prof. dr hab. Tomasz Weclawski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Jaroslav Erneker
Akadémia Policajného zboru Bratislava, SR
Vladimír Gozora
Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra, SR
Vilém Herold
Filozofický ústav Akademie věd ČR
Darja Holátová
Zemědělská fakulta JU ČB
Ivo Janík Vysoká škola báňská - Technická univerzita
Ostrava
Vilém Kahoun
Jihočeská univerzita, ZSF, ČB
Jan B. Lášek,
Karlova univerzita, Husitská teologická fakulta, Praha
Emanuel Pecka
Vysoká škola ekonomická, Praha
Jiří Polách
Univerzita Tomáše Bat'i ve Zlíně, Fakulta managementu a
ekonomiky
Daniel Prouza
Krajský soud, ČB
Jan Stráský
Krajský úřad, Jihočeský kraj, ČB
Judita Štouračová
rektorka, Vysoké škola mezinárodních
a veřejných vztahů, Praha
Martin Weis
Teologická fakulta JU ČB

Adresa redakce: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice,
tel.: + 420 386 116 816, fax: + 420 386 116 824, berova@ vsers.cz, předmět: auspicia, www.vsiers.cz
Vychází dvakrát ročně. Objednávky telefonicky přijímá redakce. Předplatné na rok: 200 Kč. Způsob placení:
fakturou (na základě objednávky). Sazba: Martin Vach, INFO EXPRES. Tisk: Tiskárna J.I.E., s.r.o.
Povoleno MK ČR pod ev. č. MK ČR E 14912. Prosinec 2006. ISSN 1214 - 4967. Časopis je financován VŠERS.

Editors' office address: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České
Budějovice, tel.: + 420 386 116 816, fax: + 420 386 116 824, berova@ vsers.cz, subject: auspicia, www.vsiers.cz
Issued twice a year. Orders will be taken over the phone by the editors' office. The subscription fee for the year
is 200 CZK. Payment: by invoice (based on an order). Type: Martin Vach, INFO EXPRES. Print: Tiskárna J.I.E.,
s.r.o. Approved by MK ČR under reg. Nr. MK ČR E 14912. December 2006. ISSN 1214 - 4967

OBSAH

FILOZOFIE

ÍRSKY VPLYV NA KULTÚRU EURÓPY RANÉHO STREDOVEKU	7
<i>Gnip Martin</i>	

MASARYKOVA OTÁZKA SOCIÁLNÍ A JEJ ODKAZ PRE SOCIÁLNU PRÁCU.	12
<i>Haburajová - Ilavská Lenka</i>	

HOLISMUS A EVOLUCE	15
<i>Smuts Hans Christian (překlad Petr Petr a kolektiv)</i>	

ETIKA V PRÁCI POLICIE	22
<i>Zlámal Jiří</i>	

HISTORIE

SONDA DO DĚJIN JIHOČESKÉ ORGANIZACE PACEM IN TERRIS	35
<i>Weis Martin</i>	

POLITOLOGIE

EVROPSKÁ IDENTITA	39
<i>Kučera Rudolf</i>	

LIDSKÁ PRÁVA A PRÁCE POLICIE	42
<i>Zlámal Jiří</i>	

REGIONALISTIKA

VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ SPOLUPRÁCE V MIKROREGIONECH	46
<i>Dušek Jiří, Skořepa Ladislav</i>	

SOCIO - EKONOMICKÝ ROZVOJ REGIONŮ	51
<i>Holátová Darja, Řehoř Petr</i>	

GLOBALIZACE, REGIONALIZACE A LIDSKÝ FAKTOR	57
<i>Krninská Růžena</i>	

TRH PRÁCE A NEZAMĚSTNANOST – NUTS III: JIHOČESKÝ A ÚSTECKÝ KRAJ	62
<i>Řehoř Petr, Holátová Darja</i>	

DOPRAVA - ZÁKLADNÍ PODMÍNKA ROZVOJE REGIONU	70
<i>Žemlička Zdeněk</i>	

EKOLOGIE

OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE - BIOPALIVA	77
<i>Kovářová Kateřina, Hájková Tereza</i>	

MANAGEMENT

MANAŽERSKÁ KOMUNIKACE V KRIZOVÝCH SITUACÍCH	82
<i>Erneker Jaroslav</i>	

PRÁVO

DROGOVÁ KRIMINALITA V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU	87
<i>Prouza Daniel</i>	

RECENZE, ANOTACE

90. VÝROČÍ NAROZENÍ CHARLESE WRIGHTA MILLSE	91
<i>Pána Lubomír</i>	

DOKUMENTY PRVNÍHO VATIKÁNSKÉHO KONCILU	92
<i>Weis Martin</i>	

PETER ZUBKO: VÝVOJ CÍRKEVNEJ ORGANIZÁCIE V KOŠICKEJ DIECÉZE (1804 – 2005)	92
<i>Weis Martin</i>	

KAREL KOLÁČEK: VZNIK A VÝVOJ STAROKATOLICKÉHO HNUTÍ NA ÚZEMÍ SEVERNÍCH ČECH DO ROKU 1946	93
<i>Weis Martin</i>	

MARTIN REES: NAŠE POSLEDNÍ HODINA. PŘEŽIJE LIDSTVO SVŮJ ÚSPĚCH?	93
<i>Dolista Josef</i>	

ÍRSKY VPLYV NA KULTÚRU EURÓPY RANÉHO STREDOVEKU

The Irish influence on culture of Europe in the early Middle Ages

Martin Gnip

Filozofická fakulta, Katolícka univerzita, Ružomberok, SR

Zhrnutie:

Od konca 6. storočia, nadšenie pre kresťanstvo viedlo Írov k tomu, že sa oddali prísnejšiemu životu ako mníši, pustovníci a misionári pohanov vo veľkej oblasti stredozápadnej Európy. Z európskych misionárov najznámejším je Sv. Kolumbán (543–615), ktorý založil kláštory v Luxeuil, v Vosges a v Bobbio, ktoré sa stali dôležitými centrami výučby. Svätci boli úspešnými bádatelmi, doma i v zahraničí, v posvätných i klasických vedách, no hlavne v spracovaní írskych kresťanskej mytológie a literatúry, čo malo značný vplyv na stredovekú kultúru a bol to jeden z podstatných prvkov jej vývoja. Írske kláštory – s dvoma najznámejšími v Clonmacnoise a Clonard – sa stali významnými centrami výučby.

Kľúčové slová: dejiny mníšstva, írski mníši, írské kláštory, prví írski svätci, stredoveká kultúra

Abstrakt:

By the end of the 6th century, enthusiasm for Christianity was leading Irishmen to devote themselves to a most austere existence as monks, as hermits, and as missionaries to pagan tribes in a great area of west-central Europe. Of the continental missionaries, the best-known is St. Columban (543–615), whose monastic foundations at Luxeuil, in the Vosges and at Bobbio became important centres of learning. Both at home and abroad the saints were succeeded by scholars, whose work in sacred and classical studies and particularly in elaborating an Irish Christian mythology and literature was to have profound effects on medieval culture and was to be one of a major factor in its development. The Irish monasteries—with those in Clonmacnoise and Clonard among the most famous—became notable centres of learning.

Keywords: Monastic history, Irish monks, Irish monasteries, early Irish saints, medieval culture

V 7.-8. storočí dochádza k dramatickej zmene geografických, ale aj intelektuálnych hraníc dlhodo- bo zanikajúceho rímskeho impéria. Oblasti ako Írsko (ale aj stredná Európa na východ od Rýna, Škandinávia a Island), ktoré nikdy neboli Rímom dotknuté, sa postupne dostávali pod vplyv pokračujúceho kul- túrneho vývoja, čo bolo nepochybne výsledkom aktív- neho exportu kresťanstva. Tento export a rozširovanie kresťanstva nebol ani tak zásluhou, alebo cieľom v pra- vom slova zmysle, vtedajšieho pápežstva a jeho silnej zodpovednosti za pastoračiu, ale hlavne narastaním významu idey rehoľníctva a úlohy kláštora v tomto kultúrnom hnutí.

Írsky fenomén

Írsko bolo jednou z prvých krajín za hranicami doží- vajúceho rímskeho impéria, ktoré bolo obrátené na kresťanskú vieru misionárskou činnosťou – a nao- pak: írsky cirkev mala zohrať rozhodujúcu úlohu nielen pri podpore rehoľnej aktivity, ale aj pri ďalšom šírení kresťanstva do nových oblastí, no bola aj mos- tom niektorých prvkov rozvoja intelektuálnej kultúry

neskorého stredoveku na kontinente¹. Kultúra írského národa sa na začiatku raného stredoveku formovala v rámci kresťanstva a bola s ním úzko prepojená, takže je takmer nemožné oddeliť jedno od druhého.

Napriek nejasnosti mnohých prameňov mož- no povedať len to, že kresťanstvo sa v Írsku uchytilo v piatom storočí, rovnako ako v susednej Británii a v niektorých nezávislých kráľovstvách na sever od Hadriánovho valu. Nie je však vôbec isté, kedy sa v Ír- sku a v Británii objavili prvé kláštorné community. Sv. Patrik, považovaný za „apoštola Írska“, bol ovplyvnený rozvíjajúcim sa monasticizmom na kontinente. V Ír- sku zakladal, popri snahe vytvoriť klasický episkopál- ny systém, aj kláštorný systém a podľa vlastných nad- šených slov získal pre život v ústraní veľké množstvo nových konvertitov, čo bolo v tej dobe vo väčšine západnej Európy dosť neobvyklé². Trend k monasti- cizmu³, ktorý hral od samého začiatku v írsky cirkvi síce dôležitú, ale rozhodne nie dominantnú úlohu, po svätcovej smrti ešte zosilnel⁴. Počas jedného storočia vznikli nové kláštory⁵, významné strediská nábožen- stva a vzdelanosti, takže nakoniec malo Írsko v celom západnom svete celkom ojedinelé postavenie. Kláštory neboli podobné neskorším stredovekým inštitúciám

(šľachtické, domáce kláštory), ktoré boli zriaďované v mestách južnej Galie, v Ríme a v oblastiach severnej Afriky. V mnohom pripomínali najrannejšie komunity v Egypte a v Sýrii, kde vo vnútri všelijako zlepených hradieb mal každý z mníchov svoju vlastnú celu alebo chyžku. Práve tieto množiace sa jednoduché a zvláštne kláštory, sa stávajú liahňami misionárov. V dobe od 5.-9. stor. sa šíria najprv do susedného Anglicka a Škótska, potom sa presúvajú aj na európsky kontinent⁶.

Nositel' kultúrnosti

– írsky kresťan – vzdelanec a umelec

Írsko aj pred príchodom kresťanstva malo silné kultúrne a intelektuálne zázemie. Školy, básnické a právnické, ktoré mali svoju vlastnú tradíciu a boli veľmi uznávané a cenené, aj po príchode kultúry latinskej nemali s cirkevnou vzdelanosťou dlho nič spoločné. Učenci, ktorí vzišli z tohto prostredia tvorili profesionálnu skupinu vzdelancov a tvorili dôležitú súčasť života spoločnosti. Poznali zákony, ktorými sa riadila celá spoločnosť, uchovávali v pamäti celé rodokmene. Fenoménom bol fakt, že ich vzdelanosť sa nezakladala na gramotnosti, ale na výbornej pamäti⁷.

Najzaujímavejším javom histórie Írska je zblížovanie sa latinského a írskoho kultúrneho sveta. Tieto dva takmer odlišné kultúrne spoločnosti, dlhý čas prežívajúce vo vzájomnej odlišnosti, ale zároveň tolerancii, sa začali navzájom ovplyvňovať a navzájom si preberať, či odovzdávať myšlienky. Niektorí írski vzdelanci 7. stor. použili cudzie metódy latinskej vzdelanosti k obohateniu vlastnej kultúry a na tento úspech boli právom hrdí⁸. Pre Írov sa nová metóda vzdelania a uchovávanía vedomostí – písmo – stala prostriedkom mníchov a ich kláštorov, aby efektívne a v pomerne krátkom čase prevzali vzdelanostnú úroveň *druidov* a *filidov*. Kláštory sa stávali intelektuálnymi strediskami priťahujúcimi mníchov aj povestou učencov, aj asketickou svätosťou svojich opátov⁹. V írskych kláštoroch mnísi a laici žili vedľa seba. Kláštorného vzdelania sa nedostalo iba tým, ktorí boli ochotní vzdať sa svetského života, ale aj synom správcoov kláštornej pôdy a ďalším laikom. V Írsku existovala vrstva ľudí, ktorí mali cirkevné vzdelanie a dokázali čítať a písať po latinsky a popritom poznali a milovali staré hrdinské príbehy¹⁰. Náboženská konverzia Írov neznamenalala len vieroučnú zmenu, ale tiež zásadnú kultúrnu transformáciu. Írsky klérus s veľkou dychtivosťou prijímal všetko literárne zázemie svojej novej viery. S mimoriadnou usilovnosťou sa venovali latinčine, aby pochopili texty, ktoré potrebovali poznať, boli výborne kvalifikovaní pre výučbu iných, ktorí na tom boli podobne – napríklad germánsky hovoriaci Anglosasi¹¹. Predstavení kláštorných škôl mali veľký záujem o latinské knihy z kontinentu. S nadšením prijímali nové diela a neustále vyhľadávali lepšie texty známych autorov¹². V 7.-8. stor. medzi cirkevnými autoritami a svetskými zákonodarcami Írska panovali oveľa priateľskejšie vzťahy. Predstavitelia

cirkvi boli pri tvorbe cirkevných zákonov ovplyvňovaní svetskými právnikmi a snažili sa cirkevné právo formulovať podľa zásad írskoho práva. Splnutie írskkej a latinskej kultúry sa najvýraznejšie prejavilo v írskom umení. Pohanskí umelci boli majstrami pri tvorbe abstraktných zdobených motívov. Tieto prastaré krivky a špirály kresťanskí umelci kopírovali, pisári nimi zdobili knihy, kovotepci predmety, kamenári ich tesali do krížov¹³. Íri sa stali majstrami kaligrafie. Rukopisy írskych autorov zo 7.-8. stor., často uchovávané v európskych knižniciach pod inými názvami, možno dodnes identifikovať podľa jazykového štýlu, frazeológie a špecifických intelektuálnych zámerov spisovateľa¹⁴.

Írsky kresťan – askéta a misionár

Írski mnísi brali veľmi vážne a skoro doslova príkazy týkajúce sa sebazapierania a odriekania /porov. Tradíciu egyptského a sýrskeho pustovníctva/. V Írsku však nebola žiadna púšť. Preto sa fyzicky uchýľovali do skalných pustatín a na malé ostrovčeky neďaleko od pobrežia¹⁵. Pozoruhodné sú prejavy askézy írskych mníchov. Všetok čas mnísi venovali bohoslužbám, umŕtvovaniu tela, štúdiu a fyzickej práci. Pôst bol stálou súčasťou ich života¹⁶. V kláštore vládla veľmi prísna disciplína, ktorá si niekedy vyžadovala obrábanie pôdy bez pomoci zvierat. Írska cirkev je charakteristická a známa pre svoju „lásku k umŕtvovaniu“. Asketický rozmer keltskej spirituality desí človeka nášho storočia. Je však dôležité pochopiť, že keltský asketizmus nie je negatívny, nepopiera život¹⁷. Mnísi v kláštoroch vôbec neboli zamračení so záporným postojom k životu. Naopak boli to ľudia radostní a naplnení, v zhode so sebou, so svetom, s Bohom¹⁸. Neúnavní boli v modlitbe. Námet kresťanských modlitieb súvisel s literatúrou predkresťanských pohanských ság. Všeobecne spiritualita ranokresťanského Írska mala heroický charakter, kde Ježiš Kristus bol hrdinom, oslobodzujúcim svoj ľud úžasným činom fyzickej zdatnosti – umučením. Pretože mnísi nemali príležitosť k martyriu¹⁹, trýznili sa tým, že sa celé hodiny modlili s rozpätými rukami, alebo celé hodiny odriekavali žalmy stojac v ľadovej riečnej vode²⁰. Írsky duch nemá nič z benediktínskej umiernenosti (*moderatio in omnia*): je podporovaný prepiatou nordickou prísnosťou, súťaží s výstrednosťami východného asketizmu. Aj Kolumbánova regula nepochybne zostáva v medziach modlitby, telesnej práce, štúdia, ale k tomu sa neúprosne pridáva prísny pôst a nepochopiteľná askéza²¹.

Na druhej strane práve tieto bizarné rehoľné komunity zohrali veľmi rýchlo dynamickú úlohu v írskkej spoločnosti a stali sa tou transmišiou, ktorá dokázala prijímať, no hlavne odovzdávať špecifiká a krátko predtým prijatú intelektuálnu kultúru na celkom vysokej úrovni ostatným krajinám na kontinente²². Dialo sa to aj formou odchodu, „putovania pre Krista“ (*Peregrinatio pro Christo*)²³. Putovanie bol dobrovoľný odchod, spočiatku nechápaný ako misionárska činnosť, ale

ako forma pokánia. Avšak táto forma putovania mohla spustiť alebo veľmi podporovať šírenie kresťanstva, teda celej mníšskej írskej tradície, a zároveň mohla byť katalyzátorom zakladania kláštorov na kontinente, zvlášť na územiach, kam sa oficiálna cirkev ešte nedostala (germánske kmene). V 6.-7.stor. vyslalo Írsko na pevninu: 115 svätcov do Nemecka, 45 do Francúzska, 44 do Anglicka, 36 do Belgicka, 25 do Škótska, 13 do Talianska. Možno predpokladať, že väčšina z nich sú postavy legendárne, úzko spojené s ľudovým folklórom, ale faktom je, že práve pre ich prežívanie mníšstva blízkeho primitívnemu základu, zanechalo hlbokú stopu v hĺbkach mentality a senzibility vtedajších pomerne jednoduchých ľudí²⁴.

Írsky kresťan – priateľ duše a nemilosrdný sudca

Rovnakú bizarnosť, rovnakú neprirodzenú prísnosť nachádzame aj v penitenciáloch, svedčiacich o sociálnom a duchovnom stave ľudu ešte napoly pohanského, pre ktorý apoštolskí mníši vysnívali asketický ideál. Oživujú v celej svojej prísnosti biblické tabu, ktoré sú blízke starým keltským zákazom²⁵. Genéza týchto kníh ešte nie je dostatočne vysvetlená. Obdobie vzniku a najväčšieho rozšírenia a používania spadá medzi šieste až deviate storočie, aj keď sa rôzne penitenciálne knihy používali až do Tridentského koncilu, ktorý oficiálnym rituálom usporiadal pomery a zaviedol jednotný poriadok²⁶. Penitenciály sa ako oficiálne – aj keď cirkevnou autoritou nikdy neschválené – knihy²⁷ prvýkrát objavili v írskych kláštoroch v polovici 6. stor.²⁸ Po ich prevezení do Galie írskymi mníchmi nastal obrovský rozkvet zahŕňajúci 7.-9. storočie. Podobne sa to neskôr dialo v Germánii a Longobardii. V Ríme pravdepodobne penitenciálne knihy nikdy neboli zavedené. A tie, ktoré sú Rímu pripisované, pôvodne pochádzajú z írsko-keltskej a neskôr fransko-galskej oblasti²⁹. Karolínska reforma sa pokúšala udržať tieto knihy v praxi, ale po odstúpení od tarifikovaného pokánia, strácali tieto knihy postupne v 11.-13. stor. svoj význam³⁰.

Penitenciály sa všeobecne rozdeľujú na ostrovné a kontinentálne. Do prvej skupiny patria penitenciálne zbierky, ktoré vznikli vo Walese, samotnom Írsku a neskôr v Británii³¹. Postupne činnosťou írskych mníchov boli spolu s novou formou penitenčnej disciplíny, tzv. osobnej, „ušnej“ spovede, prenesené na kontinent aj penitenciály³². Tam nastal ich ďalší rozvoj a používanie. Kontinentálne penitenčné zbierky tvoria druhú skupinu; boli kompilované priamo na kontinente írskymi misionármi. Prvé zmienky a najstaršie dochované penitenciálne zbierky poznáme z Bretánie. Neskôr sa doplnené a prepracované rozšírili a boli používané v celej fransko-galskej oblasti. Rozšírili sa aj do Hispánie a Germánie. Samotným Rímom neboli nikdy oficiálne schválené³³. Pôsobením íroškótskych mníchov a neskôr anglosaských misií sa dostali aj na

naše územie a ovplyvnili spovednú prax a rané legalistické písomníctvo aj na našom území³⁴.

Penitenciál sv. Kolumbána (*Paenitentiale S. Columbani*)³⁵ bol najznámejšou a najrozšírenejšou predlohou pre ostatné vznikajúce penitenčné knihy na kontinente³⁶. Napríklad *Burgundský penitenciál* čerpá z tejto tradície a je predlohou *penitenciálu Merseburského*, ktorý slúžil ako predloha pre Konštantínov preklad do staroslovienského jazyka³⁷. *Spovedný rád* je staroslovienskou literárnoprávnou pamiatkou, nazývanou tiež *Zapovedi sv. otcov* alebo aj *Príkazy sv. otcov*, ktorá sa zachovala v hlaholskom *Euchologiu Sinajskom*³⁸ z konca 11. stor. a je nepochybne veľkomoravského pôvodu. Predstavuje obvyklú prax na tomto území pred a aj počas byzantskej misie. Táto liturgická pomôcka pre spovedníkov patrí k zbierke kníh, ktoré boli zostavené hneď v prvých rokoch pôsobenia misie solúnskych bratov na Morave³⁹. Najbližšou latinskou predlohou je tzv. *Merseburský penitenciál*, ktorého tradícia siaha až ku penitenciálu sv. Kolumbána. Sloviensky text *Zapovedi* sa nezhoduje s týmto textom úplne, hlavne čo sa týka doby pokánia, ale podobné rozdiely sa nachádzajú aj v latinských zbierkach. Autorom prekladu latinskej predlohy penitenciálu do staroslovienského jazyka je pravdepodobne sv. Konštantín-Cyryl za spolupôsobenia Metoda, ktorý mu podľa F. Grivca dodal definitívnu podobu⁴⁰. Z rozsiahlej latinskej predlohy autor preložil iba stručný výťah. Vybral to, čo pokladal za dôležité pre miestne veľkomoravské pomery. Boli preložené a doplnené ešte vo veľkomoravskej dobe a zaradené na koniec staroslovienského penitenciálu⁴¹. V *Euchologiu Sinajskom* je penitenciál zaradený na konci. Nie je to text liturgický, preto tvorí poslednú časť rituálu⁴². Je zjavné, že tento starosloviensky penitenciál bol spísaný pod vplyvom západného katolíckeho práva a ovplyvnil aj vývoj staroruských právnych textov. Nešlo tu však o priamy vplyv, ale o vplyv nepriamy. Priamo sa to prejavilo vplyvom na veľkomoravských právnych pamiatkach, konkrétne na *Zákone Sudnom* a *Zapovediach sv. otcov* a nepriamo tým, že sa tieto texty rozšírili do Ruska bezprostredne alebo okľukou cez Balkán⁴³.

Írsky vplyv na územie strednej Európy

Kláštory vôbec na pevnine spočiatku predsa len predstavovali niečo cudzorodé a cez akékoľvek „bezdomovstvo“ si mníši z Írska prinášali zo sebou podstatnú dávku svojej „vlasti“ a aj v cudzine úzkostlivo trvali na svojom pôvodnom spôsobe života, ba prenášali vlastnú monastickú a cirkevnú prax. Následkom toho dochádzalo k napätiam s galským episkopátom a merovejovským dvorom, ktoré sa nie vždy končili kresťanským pokojom (porov. Kolumbánovo vyhostenie)⁴⁴. Na miestach, kam sa írsky mníši dostali, zavádzali svoje zvyky, osobitný rítus, zvláštnu tonsúru, originálny veľkonočný kalendár, neupadajúcu záľubu v zakladaní kláštorov, z ktorých útočili proti modlám, pohanským zvykom a šíрили na vidieku evanjelium⁴⁵. Aj keď

sú dnes historici opatrnejší, stále prevláda tendencia pripisovať každú zmenu intelektuálneho a duchovného života Európy v 7.-8. stor. írskemu vplyvu. Zvlášť nadnesené sa zdajú predstavy o učenosti írskych vzdelancov, ale dochované texty, preklady a gramatika sú chabým dôkazom. Naopak tí, ktorí dychtili po plnšom intelektuálnom poznaní, odchádzali na pevninu (kontinent), pretože sa chceli dostať ku bohatstvu vedomostí. Faktom ale je, že prítomnosť írskeho monasticizmu, správy o svätosti mnohých askétov, nový impulz ku štúdiu náboženských textov, začali okolo pol. 7. stor. priťahovať na ostrovy mnoho záujemcov. V tomto smere Írsko začalo ponúkať podobné možnosti, ktoré kedysi poskytovali púštne kláštory a učiteľia asketizmu v Egypte a Palestíne.

Z prostredia írskeho, ale hlavne fransko-írskeho monastického vývoja následne zrodilo dôležité podnety pre veľký rozmach misionárskej práce v 7.-8. stor.⁴⁶ Tak sa írsko láska k poznaniu, rozvíjaná stáročnou pohanskou tradíciou, zasnúbila s písomníctvom a latinskou vzdelanosťou, ktorú do zeme prinieslo kresťanstvo. Írski umelci sa naučili zdobiť rukopisy novým štýlom a kovotepci dali svoje prastaré umenie do služieb kresťanskej cirkvi. Íri putovali do sveta, aby tam „v samote našli spásu“, obracali však pohanské národy na vieru, zakladali na kontinente knižnice, písali učené diela a pomáhali vytvárať podmienky pre rozvoj a rozkvet vzdelanosti v Gálii 9. stor.⁴⁷ Írski mnísi sa v 7.-8. stor. podieľali na veľkom hnutí pokresťančovania Germánie a jej okolitých území⁴⁸ a nepriamo ovplyvnili aj kultúrny a spoločenský život v oblastiach strednej a východnej Európy.

Poznámky

- 1 COLLINS, R., *Evropa raného stredoveku 300-1000*, Vyšehrad 2005, s. 241.
- 2 FIAICH, T. Ó., „Počátky křesťanství“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 42-43.
- 3 Zvláštnosťou keltského kláštorného hnutia je silná pustovnícka tradícia. Kláštory, cenobitské obce umožňovali, aby do ich života boli zapojení aj pustovníci. Keltskí mnísi prevzali učenie Kassiana, podľa ktorého je kontemplatívny život pustovníka nadradený životu cenobitského mnícha. Text nazvaný *Catalogus Sanctorum Hiberniae* (kompilácia z 9. storočia), delí prvých írskych svätcov do troch kategórií a najvyššie miesto v duchovnej hierarchii priradzuje stavu tretiemu – pustovníkom. LAWRENCE, H., *Dějiny středověkého mnišství*, s. 46-47.
- 4 FIAICH, T. Ó., „Počátky křesťanství“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 43.
- 5 BROWN, P., 1997, „*Medicamenta Paenitentiae*: Kolumbán“, *Teologický sborník 4/1997*, s. 4.
- 6 LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 174.
- 7 HUGHES, K., „Zlatý věk raně křesťanského Irska (7.-8. století)“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 53.
- 8 HUGHES, K., „Zlatý věk raně křesťanského Irska (7.-8. století)“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 54.
- 9 COLLINS, R., *Evropa raného stredoveku 300-1000*, Vyšehrad 2005, s. 245.
- 10 HUGHES, K., „Zlatý věk raně křesťanského Irska (7.-8. století)“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 55.

- 11 COLLINS, R., *Evropa raného stredoveku 300-1000*, Vyšehrad 2005, s. 245.
- 12 Vieme, že do írsko v 7. stor. sa dostávali knihy napísané v Španielsku (napr. niektoré spisy Izidora Sevilského sa dostali do írsko už niekoľko rokov po jeho smrti). Íri naopak vozili na kontinent svoje vlastné knihy. HUGHES, K., „Zlatý věk raně křesťanského Irska (7.-8. století)“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 58.
- 13 Írske umenie – kamenné kríže a miniatúry – bude jedným z podstatných zdrojov románskeho umenia a jeho bizarností. Jeho pletence budú inšpirovať jednu z najtrvalejších tendencií stredovekej estetiky a stredovekého vkusu. LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 175.
- 14 HUGHES, K., „Zlatý věk raně křesťanského Irska (7.-8. století)“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 63.
- 15 COLLINS, R., *Evropa raného stredoveku 300-1000*, Vyšehrad 2005, s. 245.
- 16 Okrem veľkonočného obdobia a sviatku Všetkých svätých sa každú stredu a piatok až do neskorého popoludnia postili. Počas pôstneho obdobia sa zdržiavali jedla až do večera, potom mohli trochu zajesť. Zvyčajne strava pozostávala z chleba, mlieka, vajec a rýb, ale v nedeľu a pri príležitostiach návštev mali dovolené jesť aj mäso. Porov. FIAICH, T. Ó., „Počátky křesťanství“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 44-48.
- 17 VOPATRNÝ, G., *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, Brno 2002, s. 102-108.
- 18 FIAICH, T. Ó., „Počátky křesťanství“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 47.
- 19 Írska cirkev ľudí obracala na kresťanskú vieru, hoci v ich radoch nenájdeme žiadneho mučeníka a bez akéhokoľvek zaznamenaného prípadu herézy, alebo vnútornej perzekúcie. Neexistovalo v nej absolútne žiadne násilie. JOHNSON, P., *Dějiny křesťanství*, Praha 1999, s. 136-137.
- 20 KADLEC, J., *Dějiny katolické církve*, Olomouc 1993, s. 23-24.
- 21 LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 175.
- 22 COLLINS, R., *Evropa raného stredoveku 300-1000*, Vyšehrad 2005, s. 243-244.
- 23 Tu spomínané „*Peregrinatio propter Christum*“ – dobrovoľný odchod mníchov zo svojej domoviny, najprv za hranice kráľovstva, neskôr úplný odchod z ostrova na kontinent a aj zakladanie kláštorov. FRANK, K. S., *Dějiny křesťanského mnišství*, Praha 2003, s. 47.
- 24 LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 174.
- 25 LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 175.
- 26 POKORNÝ, L., *Dějiny liturgie v přehledu*, Praha 1977, s. 218.
- 27 Penitenciály neboli oficiálnou cirkevnou príručkou. Aj keď podliehali kontrole biskupa, mohol sa v nich uplatniť individuálny názor a skúsenosti autora alebo opisovača. Porov. VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, Praha 1996, s. 91.
- 28 FIAICH, T. Ó., „Počátky křesťanství“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska, Lidové noviny 1996*, s. 47.
- 29 Najstarší je penitenciál nazvaný podľa sv. mnícha Imiaméma, zomrel v roku 549. Tento penitenciál stanovuje archetyp a preto si zasluhuje krátku charakteristiku. Podľa neho hriechy spáchané myšlienkami zostávajú odpustené cez ľútosť a modlitbu alebo žiaľ, bolesť a modlitbu, ale hriechy spáchané skutkami si vyžadujú pokánie, ktoré im bol najčastejšie pôst o chlebe a vode a zdržiavanie sa od mäsa a vína. Porov. NADOLSKI, B., *Liturgika III, Sakramenty, Sakramentalia, Blogoslavienstva, Pallotynum*, Poznań 1994, s. 96.
- 30 POKORNÝ, L., *Dějiny liturgie v přehledu*, Praha 1977, s. 218.
- 31 NADOLSKI, B., *Liturgika III, Sakramenty, Sakramentalia, Blogoslavienstva*, Poznań 1994, s. 97.
- 32 PASCHINI, P., „*Libri Penitentiali*“, in: *Encyklopedia Cattolica IX.*, ed. P. Paschini, Firenze 1952, s. 1131-1132.
- 33 BROWN, P., 1997, „*Medicamenta Paenitentiae*: Kolumbán“, *Teologický sborník 4/1997*, s. 10.

- 33 PASCHINI, P., „Libri Penitenziali“, In: *Encyklopedia Cattolica* IX., ed. P. Paschini, Firenze 1952, s. 1131.
- 34 VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, Praha 1996, s. 91.
- 35 Napriek uznávanému stanovisku, že penitenciál sa vyskytoval v dvoch formách (A / B), neskoršie badania dokázali že je to jeden celkom kompaktný celok. Skladá sa z troch častí: Penitenciál pre mníchov (A 2 – 8). Pre diecéznych kňazov (B 1 – 12). Pre laikov (B 13 – 23). Tieto uvádza krátky prológ (A 1). K tomuto základnému rozdeleniu, ktoré sa všeobecne datuje do obdobia „ranných dní svätcov pri Annegray a Luxeuil“, boli pripojené rôzne prídavky a kánony v rôznych časových obdobiach. Pravdepodobne boli dôsledkom pohľadového porušovania nariadení: Dva kánony (B 24-25) sa zaoberajú a trestajú účasť na pohanských alebo heretických rítoch. Dve časti o väčších priestupkoch mníchov (A 9-12, B 26-30) sú datované do roku 608 po Kristovi. Štyri rubriky (ťažko od samotného Kolumbána) boli vsunuté v čase, keď Penitenciár už obsahoval ďalšie dodatky. Predpokladá sa, že v rannom období sa laická časť (B) ktorá vynikala oveľa širšou pastorálnou aplikáciou, oddelila od mníškej časti a predchádzajúcej verzii (B) bol dopísaný nový úvod (prológ). Autorstvo Kolumbána v striktné literárnom zmysle nemusí byť prijaté v každom detaile textu, spochybniť sa však nedá. Okrem rubriky a prológu na začiatku časti (B) je pravdepodobne autorom celého penitenciálu. Porov. BIELER, L., *The Irish Penitentials*, Dublin 1963, s. 5.
- 36 NADOLSKI, B., *Liturgika III, Sakramenty, Sakramentalia, Blogoslavieňstva*, Poznań 1994, s. 98.
- 37 VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, Praha 1996, s. 90-91.
- 38 Tento zborník písaný na juhu v Macedónsku a len zlomkovite zachovaný, obsahoval veľkú väčšinu textu východného byzantského obradu. Z prvého dielu, v ktorom boli menšie texty, sa zachovali len listy, tzv. Sinajské zlomky. Druhý diel obsahoval rituál (trébnik), do ktorého bol zahrnutý aj tento spovedný rád západného typu s dlhšou vložkou modlitieb a žalmov prevzatou z gréckobyzantskej predlohy. Pre vlastné jadro tohto spovedného rádu sa však nenašli v západných penitenciáloch žiadne latinské paralely. Len k jednej modlitbe bola zistená paralela starohornonemecká. Je to známa modlitba svätajimramská (S. Emmeramer Gebel), ktorej najstarší záznam sa zachoval v rukopise z knižnice premonštrátskeho kláštora v Čechách v Teplej, napísanom v rokoch 828-876, a vo dvoch neskorších, mníchovskom a orleánskom z 10. a 11. stor. Tá istá modlitba, ale v trošku inom preklade tvorí tzv. III. frizínsku pamiatku. VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, Praha 1996, s. 90-91.
- 39 HABOVŠTIAKOVÁ, K., KROŠLÁKOVÁ, E., *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov*, Trnava 1993, s. 76.
- 40 Dôkaz Konštantínovho autorstva Rádu spovedného sa môže odvádzajť aj od faktu, že ho na troch miestach cituje Kliment Ochridský, popredný učeník slovanských apoštolov vo svojej chváloreči o sv. Konštantínovi-Cyrylovi. Môžeme predpokladať, že poznal tento rád zo spovednej praxe naspamäť a že sa ním inšpiroval k svojej pochvale. Bol zostavený v tej istej dobe a tej istej literárnej škole ako Metodova reč k sudcom-kniežatám a používaný v tom istom kraji. Zvlášť významná je jeho súvislosť s prvým zlomkom Sinajským a s Frizínskymi pamiatkami a jeho znalosť nám umožňuje riešiť mnoho iných otázok staroslovanského písomníctva. VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, s. 91.
- 41 VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, Praha 1996, s. 91.
- 42 HABOVŠTIAKOVÁ, K., KROŠLÁKOVÁ, E., *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov*, s. 76.
- 43 VAŠICA, J., „Literární památky epochy velkomoravské“, Praha 1996, s. 92.
- 44 FRANK S. K., *Dějiny křesťanského mnišství*, Praha 2003, s. 47.
- 45 LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 175.
- 46 COLLINS, R., *Evropa raného středověku 300-1000*, Vyšehrad 2005, s. 245.
- 47 HUGHES, K., „Zlatý věk raně křesťanského Irska (7.-8. století)“, in: MOODY T. W., MARTIN F. X. A KOLEKTIV, *Dějiny Irska*, Lidové noviny 1996, s. 63.
- 48 LE GOFF, J., *Kultura středověké Evropy*, Vyšehrad 2005, s. 175.

Address:

Mgr. Martin Gnip,
Filozofická fakulta,

MASARYKOVA OTÁZKA SOCIÁLNÍ A JEJ ODKAZ PRE SOCIÁLNU PRÁCU Masaryk's social issue and its heritage for social work

Lenka Haburajová - Ilavská
Katedra sociálnej práce UKF, Nitra, SR

Anotácia:

Cieľom predloženého príspevku je priblížiť ponímanie sociálnej otázky Tomášom Garrikom Masarykom. Vychádzame pritom z jeho diela otázka sociální, kde sme pozornosť sústredili najmä na pojmy práca, evolúcia, sociálna doktrína, humanitná idea, etika a etiketa, ponímanie štátu kde i po toľkých rokoch nachádzame množstvo myšlienok a postojov smerujúcich k sociálnej práci.

Kľúčové slová: T. G. Masaryk, sociálna práca, štát, spravodlivosť, právo

Abstrakt:

The target of presentation of this article is to approach a view of social issue by Tomáš Garyk Masaryk. We are starting from his work called social issue, where we focused on Masaryk's ideas about terms such as work, evolution, social doctrine, humanitarian idea, ethics and etiquette, state, where we after years can find a lot of thoughts and attitudes towards social work.

Key words: T.G.Masaryk, social work, state, justice

1. Teória štátu

Masarykove a Platónove ríše dobra sú štáty, založené na cnosti, a na spravodlivosti. Právo a spravodlivosť stoja nad mocou. Na tomto podklade má byť organizovaná ľudská spoločnosť „všeobecný federalizmus“. Masaryk v ňom nabáda na jediný múdry cieľ ľudstva.

Spoločnosť je podarúňok prírody, pretrvávajúca skutočnosť. Štát má robiť čo najmenej zásahov do činnosti individuí a spoločnosti ako celku. Zároveň má vytvárať podmienky na to, aby každý jedinec najviac vládol.

V centre Masarykovej pozornosti je človek, s akcentom na úžitok. V tomto duchu zosnoval aj teóriu štátu. Štát má slúžiť človeku, spoločnosti. Človek, ktorý sa podieľa na vláde, je občanom politického celku, členom politickej organizácie. Iba politické spolupôsobenie robí občana občanom.

Vláda má vládnuť čo najmúdrejšie a najmravnejšie a má vedieť počúvať, pretože len vtedy môže prijateľne vládnuť. Musí existovať súčinnosť medzi orgánmi vlády a tými, ktorým sa vládne. Rámec činnosti vlády vymedzuje ústava a zákony. Dáva si ich ako suverén politická spoločnosť. Počínanie si suverénneho ľudu podlieha ale predovšetkým mravným normám.

Sociálnu otázku Masaryk ponímal ako „... fakt vši té bídý hospodářské a společenské vubec, bídý hmotné a mravní, kterou všichni a stále máme před očima, ... Sociální otázka – to dnes znamená neklid a nespokojenost, touhu a strach, naději a zoufání tisíce a milionu

„ (Masaryk, 1946a, s. 3). Je zaražajúce ako pravdivo a aktuálne sa nám tieto slová prihovárajú po toľkých rokoch.

Masarykov spis „ Otázka sociální“ nám približuje problém marxizmu. V dnešnej dobe je chápaný v ideologickej rovine, preto sa zabúda na jeho význam ako sociálneho učenia, ktoré určitú dobu sociálne učenie nielen formovalo ale aj deformovalo.

Masaryk ako prvý európsky nemarxista podal na konci 19. storočia kritický rozbor marxizmu. Pochoopil význam marxizmu ako uceleného myšlienkového teoretického systému. Bol si vedomý nutnosti správneho výkladu tohto smeru v ktorom vidí „... úplne nový názor na svet.“ (Masaryk, 1946a, s. 4)

2. Práca a sociálna doktrína

Masaryk odmieta predstavu hromadného, kolektívneho pokroku, ktorý prichádza náhle, naraz a na celej čiare. Zastáva tu miesto opozície voči proklamovanému dynamickému pohybu k rýchlej a hromadnej zmene k lepšiemu.

Centrálnou ideou Masarykovho myslenia bola skutočnosť, idea drobnej práce. Je to idea každodennosti, všednosti života, trvania pozemského života ako súčasti nekonečného vesmíru. Rozborom fungovania života nás privádza k poznaniu centra záujmu každej vedy, aj sociálnej. Musí to byť každodenný život obyčajného človeka a v centre každej politiky ako zhmotnenej

vedy musí byť drobná práca. Myšlienka drobnej práce je centrálna idea jeho praktickej filozofie a aplikovanej sociológie, nosný pilier jeho politického vyznania.

„Drobná práce je opravdu praktická, skutočná práce životní – tak zvané veliké činy, činy heroické, také hrdinství revoluce jsou větší ve fantasii než ve skutečnosti. (Masaryk, 1946a, s. 304-305)

Jeho koncepcia sociálnej doktríny je v podstate výzvou na budovanie sociálneho štátu chrániaceho sociálne slabších jedincov, ktorí sa dostali do sociálnych problémov z objektívnych príčin. Avšak nemá sa pristupovať paternalisticky. Videl veľké pole pôsobnosti organizácií, zaoberajúcich sa touto problematikou. Vo svojich prácach vyjadroval myšlienku spravodlivosti pre socializmus.

3. Idea humanitná

Idea humanitná sa mu javí v jeho dobe ako vyjadrenie túžby, pričom humanita sa prejavuje individualisticky, proti ktorému stojí „socialism“. Ten je taktiež prejavom humanitných túžob. Pri rozlišovaní túžby ako takej, musíme prihliadať k veci. Vystríha pred krajným individualizmom, lebo „žádný člověk, žádné já není a nemůže být samo“. (Masaryk, 1990b, s. 32) Tým je vyjadrené spojenie človeka s človekom. Byť individuum samým v sebe a len pre seba, bez vzťahu k inému individuu, to nie je možné. Krajný individualizmus padá mravne aj teoreticky tým, že kladie „ja“ na úroveň boha.

4. Etika a etiketa

Súčasťou sociálnej práce je jej morálno-etický rozmer. Je kritériom odborných predpokladov pracovníkov v sociálnej oblasti. Etika postihuje celý rad špecifických situácií, no napriek tomu si zachováva všeobecný ráz. Pre potreby špecifických situácií rozvíja aj profesionálne etiky. Ich zmyslom je normatívne vymedzenie všeobecných základov pre potreby konkrétnej profesie. Pôvod slova etika pochádza zo starogréckeho ethos – mrav, obyčaj. Postupným vývojom vied a ich členením, pristúpilo sa aj k členeniu, lepšie povedané rozšíreniu okruhu poznatkov na problém morálky. A tak sa etika okrem svojich základov, rozšírila o dejiny morálky, etickú a normatívnu etiku, psychológiu morálky, sociológiu morálky atď.

Úvodné zamyslenie nad etikou nás napadlo po prečítaní doteraz nepublikovanej Masarykovej práce „O slušnosti v Čechách“. Uvedená práca je zamyslením sa nad slušnosťou alebo neslušnosťou.

Masaryk sa často zamýšľal, či sú vhodné a správne pravidlá správania v demokratickej spoločnosti. Tvrdí, že spôsob ako sa možno naučiť slušnému správaniu, je v pozorovaní a napodobňovaní. Problém vidí v nájdení správneho vzoru. Ulicu ako takú odporúča len z časti, nakoľko tvrdí, že tam možno pochytiť aj

veľa neslušného. Dôležitú úlohu v spoločenskom styku pripisuje konverzácii, ktorá podľa Masaryka prezrádza aj samotný charakter človeka. Masaryk poukazuje aj na význam posturologie, lebo podľa neho rozprávať sa dá nielen ústami ale aj fyziognómiou a celým telom. Dôležitou súčasťou je oblečenie, hygiena, čistota bielizne a šatstva. Nabáda, aby „byty aj tie najmenšie boli vybavené koupelnami, lebo čistota je podmínkou zdraví“. (Masaryk, In: Machovec, Pithart, Pojar, 1992).

Podľa Masaryka aj „právo konec koncu spočívá na mravnosti a uznání mravního myšlení“ (Masaryk, 1990b, s. 19). Nedostatky parlamentarizmu sú pre neho odrazom nedostatkov spoločnosti, pričom reforma parlamentu musí byť najskôr reformou voličov. Hlavnou požiadavkou na každý parlament je podľa neho vzdelanosť a mravnosť zákonodarcov, z čoho plynie hlavná starosť demokracie, ktorou má byť okrem osvetovej činnosti, výchova a vzdelávanie prístupné pre všetkých. Širším vzdelaním sa totiž človek stáva mravnejší. (Masaryk, 1990b, s. 125)

Etiku mal za praktickú filozofiu. Mala byť návodom, ako si sebe urobiť život z jednotného stanoviska... filozofického. Myslel tým jednanie človeka zasahujúce do chodu sveta. Pričom sa správa ako bytosť nadaná nielen vedomím, ale tiež svedomím. Tak môže konať mravne ale aj nemravné. Preto chcel svojou praktickou filozofiou prispieť k ujasneniu čo je a čo nie je s mravnosťou v rozpore. Nemáme sa uchýľovať k poetickému blúzneniu ani moralizujúcim frázam. Etické axiómy mali vyplynúť z vedy, zo všetkých jej odborov, predovšetkým tých, ktoré sa zaoberajú štúdiom o človeku. Etiku budoval na základoch sociológie.

5. Rodina

Podľa Masaryka má byť rodina prvá v socializácii svojich členov a to už od útleho detstva. Iba na základoch z domova môže človek stavať zastávajúce správanie, vhodné pre sociálny kontakt. „Hlavní a v jistém smyslu jedinou školou slušného chování je domácí vychování a tradice. Je s podivením, jak málo se lidé učí slušnému chování ve společnosti, když neměli příležitost zvyknout slušnost hned v dětství a mládí“. (Masaryk, In: Machovec, Pithart, Pojar, 1992, s. 422).

K rodinnej výchove a výchove k rodičovstvu a manželstvu vzhliada ako k svetonázoru.

„Ve skutečnosti se rodinným životem a pohlavními poměry projevuje všechna mravnost společenská a celý názor na svět“. (Masaryk, 1990b, s. 93)

V diele „Otázka sociální“ vyjadril svoj postoj k otázke výchovy a vzdelávania v rodine, kde vyjadril nezastupiteľné poslanie pre budúci život „Nesouhlasím s požadavkem, aby výchovu dětí přejímal stát (respektive společnost), vidím v tom trhání rodiny, třebaže přiznávám, že dnes rodinu velmi často trhá nouze a bída – ovšem trhá ji také bohatství“. (Masaryk, 1990b, s. 97)

V uvedených Masarykových prácach o slušnosti a o otázke sociálnej, je prítomné sociologické východisko, „ že človek sa nerodí ako sociálna bytosť, ale sa ňou iba stáva“. (Ondrejko, 1997, s. 55)

Otázky mravnosti a duševnej čistoty trápili sociológov taktiež na prelome 19. a 20. storočia až tak, že im venovali primeranú pozornosť a hľadali možné východiská. Masaryk ponúka svoj pohľad na danú problematiku, kde sa vyjadruje za prevenciu, než za riešenie už vzniknutých problémov. „ Ne rozvod, ale čistota – to musí byť heslo“. (Masaryk, 1990b. s. 258)

Záver:

Uvedený príspevok nás utvrdil v tom, že je potrebné zaoberať sa históriou a spoznávaním názorov, myšlienok popredných predstaviteľov minulej doby. Aj po množstve uplynutých rokov vidíme v dielach T.G.Masaryka „ O slušnosti v Čechách“ ale hlavne v diele „ Otázka sociální“ množstvo i v súčasnej dobe aktuálnych názorov na problémy. V súčasnej dobe sa stretávame s podobnými problémami ako v rokoch pôsobenia predstaviteľa T.G.Masaryka. Otázka etiky, sociálnej doktríny, ponímania štátu, demokracie, výchovy a vzdelávania, ponímanie rodiny a problémy ktoré najčastejšie vznikajú v rodinách sú aj v súčasnosti najpálčivejšími problémami.

V súčasnosti sa prezentuje názor o sociálnej prevencii, ktorá je nesmierne potrebná. Túto myšlienku možno nachádzať aj v diele „Otázka sociální“ u Masaryka,

ktorý práve poukazuje na potrebu sociálnej prevencie pred riešením už vzniknutých problémov.

Myšlienky, názory T.G.Masaryka sú nesmierne cenné pre oblasť sociálnej práce. V jeho dielach nachádzame množstvo odkazov pre sociálnu prácu a preto naším cieľom predloženého príspevku bolo práve priblíženie týchto myšlienok.

LITERATÚRA

- Autorský kolektív. 1960. *Přehled Československých dějin II. Svazek I. Praha: Československá akademie věd*, 1960, s. 1394
Čapek, K.: 1990. *Hovory s T.G.Masarykem. Praha: Československý spisovatel*, 1990, s. 592
Halečka, T.: 2001. *K otázkám profesionální etiky a etikety sociální práce. In: Práce a sociální politika. Roč. IX, 2001, č.3, s. 7-11.*
Masaryk, T.G.: 1990. *Česká otázka. Praha: Svoboda*, 1990, s. 211
Masaryk, T.G.: 1938. *Cesty demokracie II. Praha: 1938*, s. 121
Ondrejko, P.: 1997. *Socializácia mládeže ako východisková kategória sociológie výchovy a sociológie mládeže. Bratislava: Veda*, 1997, s. 204
Opat, J.: 1990. *Filozof a politik T.G.Masaryk. Praha: Melantrich*, 1990, s. 421
Repková, K.: 2000. *Projektovanie v sociálnej práci. Stratégie, koncepcné východiská i praktické otázky. Bratislava: Mračko*, 2000, s. 224
Storig, H.J.: 1999. *Malé dejiny filozofie. Praha. Zvon*, 1999, s. 560
Štefánek, A.: 1931. *Masaryk a Slovensko. In: Sborník přednášek o T. G. Masarykovi. Slovanský ústav-Orbis, Praha, 1931*, s. 226
Weber, M.: 1997. *Autorita, etika a společnost. Praha: Mladá fronta*, 1997, s. 296

Address:

PhDr. Lenka Haburajová - Ilavská
Katedra sociálnej práce UKF
Kraskova 1, Nitra
email: lhaburajova-ilavska@ukf.sk

HOLISMUS A EVOLUCE

Holismus and evolution

Hans Christian Smuts

(kapitola 7-12)

Překlad:

Pavla Dobrovolná (1), Petr Petr (1,2,3), Josef Dolista (1,2,3), Hana Kalová (1,2,3,4)

1) Katedra veřejného a sociálního zdravotnictví ZSF JU, vedoucí katedry

doc. MUDr. Vladimír Vurm, CSc.

2) Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s. rektor ,

prof. Dr. Josef Dolista ThD. PhD.

3) Pracoviště klinické farmakologie nemocnice Č. Budějovice, a.s.

předseda představenstva a generální ředitel MUDr. B. Šon, MBA

4) EMA. European medical Agency, nadační fond. Předseda správní rady

Mgr. Hana Kalová

Kapitola 7

Mechanismus a Holismus

Diskuse v předešlých dvou kapitolách odhalila vývoj takových struktur, které mohou být nazvány holistickými; od fyzikálně-chemických struktur, ve kterých se objevují chemické a fyzikální vazby, přes biochemické struktury nebo organismy, ve kterých se také objevují tyto vazby společně s něčím novým, obvykle označovaným jako život, až po struktury psycho-fyzické, do kterých vstupují všechny tři prvky. V tomto vývoji dřívější struktury nejsou zničeny, ale stávají se základem pozdějších, vyvinutějších „syntetických“ holistických struktur. Znak celistvosti narůstá s vývojem řad a prvky novoty, variace a kreativity se stávají více nápadnými.

Mechanismus je typ struktury, kde si *výkonné* části zachovávají svou identitu a výsledky tvoří individuálně, takže činnost struktury je, alespoň teoreticky, matematickým výsledkem jednotlivých činností částí. Podíváme-li se na oba koncepty Mechanismu a Holismu, uvidíme, že přírodní celky spadají do obou konceptů. *Důkaz Mechanismu můžeme nalézt všude* a všude je i *důkaz Holismu*. Ale v průběhu Evoluce získává Holismus nad Mechanismem stále více, zatímco Mechanismus postupem doby ztrácí. Holismus je základním děním, můžeme tedy tvrdit, že Mechanismus je ranější, surová forma Holismu. Čím více se *nachází Holismus ve struktuře*, tím méně je mechanistická, až nakonec u Mysli a Osobnosti ztrácí mechanistický koncept na praktické významnosti zcela.

Jaký je vztah mezi ranějšími (mechanistickými) a pozdějšími (holistickými) prvky v složených struk-

turách, jako jsou bio-chemické a psycho-fyzické celky? Jak se hmotné a nehmotné mohou navzájem ovlivňovat? Tohle je stále velký a doposud nevyřešený problém filosofie a i věda při zodpovězení této otázky může upadnout do rozpaků. Zpravidla bylo vědecký trendem dívat se na ranější fyzikálně-chemické struktury jako dominantní a na pozdější holistické prvky života a mysli jako nereálné nebo mající jen zdánlivou realitu. Věda nahlíží na fyzikální oblast jako na uzavřený systém závislý na fyzikálních zákonech, které jsou uzavřeny jakékoli aktivní intervencí nemateriálních entit jako jsou život a mysl. Podle tohoto pohledu jsou aktivita a kauzalita života a mysli v podstatě iluzorní. Na druhé straně, pokud se máme řídit naším zřejmým a jednoznačným zážitkem a vědomím, není nic víc jasného než to, že naše lidská vůle má za následek aktuální pohyb a vnější dění. Mimo jiné, pokud by život a mysl byli pouhými zbytečnými iluzemi, jak mohli vzniknout a vyvinout se v boji o život? Zatímco věda popírá realitu života a mysli, druhá strana přisuzuje životu a mysli vitální a mentální síly ve své vlastní podstatě. Tak se objevuje opačná hypotéza, Vitalismus. Ovšem oba pohledy jsou jednostranné a scestné; Mechanistický pohled ignoruje základní holistické prvky v organických a psychických celcích, vitalistický pohled má mylnou představou o vitálním nebo psychickém prvku v těchto celcích. Základní chybou je oddělení základních prvků v celku a jejich *hypotéze* nezávislých vzájemně se ovlivňujících entit nebo substancí. A tak tělo a mysl jsou chybně považovány za oddělené vzájemně se ovlivňující substance.

V *odpovědi* mechanistické Vědě může být poukázáno, že holistické faktory života a mysli nevstupují

do interakce s uzavřeným fyzikálním systémem a že správné pochopení zákonů Termodynamiky připouští imanentní aktivitu faktoru Selektivity a Sebeřízení jako jsou život nebo mysl, bez toho aniž by to odporovalo těmto zákonům.

V odpovědi Vitalistům, kteří zavedli Entelechii nebo jinou nezávislou entitu pro systém života a mysl, můžeme ukázat, že není třeba nějakého *deus ex machina*, že základní koncept Holismu je dostačující k vysvětlení kreativní, řídící a regulující aktivity organických a psychických celků a že atributy život a mysl jsou *neodmyslitelné v pokročilém* konceptu celků, organismech a lidi jako celků. Zbavujeme se tak představy oddělených, navzájem se ovlivňujících entit, organismy a lidi vidíme jako celky, které obsahují raně mechanistickou i pozdější holistickou fázi Holismu. Protože se na Mechanismus díváme jako na ranější, surovější fázi Holismu, problém nám v podstatě zmizí. Naprosté porozumění konceptu celků a jejich důsledná aplikace na organismy a lidi je tak řešením věčného problému Těla-a-Mysli. Fyzikálně-chemické struktury Přírody tak chápeme jako počátky ranější fáze Holismu a „život“ jako vyvinutější fázi té samé vnitřní aktivity. Život není novým agentem s cílem zasahovat do struktury hmoty, nijak nenarušuje dřívější struktury, které mu jsou základem. Holismus pokročil jen o jeden krok dále – hlubší struktura, více selekce, řízení a regulace. Ale to nové je kreativním pokračováním starého, staré nepopírá, ani se k němu nevrací. Holismus jako aktivní kreativní proces znamená pohyb vesmíru k čím dál *hlubší/složitější* celistvosti. Tohle je základní proces a všechny organické a psychické aktivity a vztahy musí být chápány jako prvky a formy tohoto procesu. Výklad, který ignoruje tento aktivní kreativní vnitřní celek v postatě všech organických nebo psychických struktur, nepřichází v úvahu – ve světle tohoto celku se rozplynou všechny nejasné rozpory. Tento bod je více rozveden v Kapitole 10.

Fakt Evoluce ukazuje, že Holismus determinuje směr a charakter budoucího. Tak Holismus táhne všechny vyvíjející se struktury, matně, ale zřetelně, směrem k většímu, kreativnímu, společnému *naplnění* znaků a významů, jinými slovy směrem k celistvosti. Vnitřní trend vesmíru, patrný už v jeho samotné podstatě, směřuje od pouhého mechanického typu směrem k holistickému jako jeho imanentní ideji.

Jak se Holismus projevuje v organické Evoluci bude patrné z další kapitoly.

Kapitola 8 Darwinismus a Holismus

Darwinova koncepce Organického Původu a jeho formulace zákonů byly začátkem jedné z největších revolucí v lidském myšlení. Holismus podává nový pohled na jeden z Darwinistických faktorů a pole Evoluce rozšiřuje za hranice čistě organické domény.

Darwin vysledoval organický původ až k vzájemnému průniku výsledků dvou faktorů, kterými jsou: vnitřní kreativní faktor, Variace – operující spontánně a do určité míry záhadně uvnitř organismů a měnící jejich dědičné struktury a funkce po nepatrných stupních; a faktor vnější, Přírodní Výběr – provádějící selekci těchto nepatrných variací, vyřazující ty organismy, jejichž variace jsou méně vhodné pro prostředí a zanechávající organismy s vyhovujícími variacemi, aby se mohly rozmnožovat a vyvíjet. Nepřetržitou sumací malých užitečných variací po mnoho generací se časem dosáhne konkrétního specifického znaku a objeví se nový druh.

Darwin kladl největší důraz na faktor Přírodního Výběru, k Variaci se konkrétně nevyjádřil. Ale jsou jen malé pochyby o tom, že mezi prvky, které se nakonec stanou specifickými znaky, zahrnul nejenom vrozené variace ale také individuálně získané modifikace. Nakonec by tedy všechny ty mnohačetné formy života byly formovány oběma faktory ve velmi těsném souladu a v adaptaci na jejich životní podmínky.

Velká Darwinistická koncepce byla poněkud zamlžena pozdějším vývojem, ve kterém se pozornost koncentrovala na faktor Variace spíše než na Přírodní Výběr. Nejprve Weismann popřel přenosnost získaných znaků, a tak znesnadnil pochopení, jak se organismy skrze jejich zkušenosti a životní návyky stanou postupně vhodnými a adaptovanými na jejich životní podmínky. Pak De Vries vyloučil všechny malé variace a všechn specifický vývoj připsal velké zřetelné „mutaci“ objevující se velice zřídka. Tohle ještě více znesnadnilo pochopení pomalé, věky trvající adaptace např. na přirozené prostředí a ekologické podmínky. Nakonec zastánci Mendla a Genetiky vyvinuli koncepci, která říká, že v organismu jsou dobře vyznačené, stabilní prvky, jejichž kombinace se při křížení řídí určitým zákonem. Experimentální Evoluce a Cytologie dnešní doby je založena většinou na zkoumání těchto prvků a jejich manipulaci při křížení a v laboratoři. Myšlenka více méně mechanických kombinací tak nahrazuje myšlenku kreativních variací, která představuje základ Darwinistické koncepce, je tedy čím dál tím víc obtížnější porozumět, jak vznikají nové variace a jak to, že Evoluce je opravdu progresivní a kreativní a nejenom nějaký více méně stacionární systém náhodných kombinací znaků.

Tyto pozdější vývoje se dívají na Evoluci jako celek poměrně omezeně, a tak mají sklony být jednostranné a přeceňovat určité aspekty celého procesu. Nicméně mají pravdu, když se zaměřují na kreativní vnitřní faktor, který je pravou pozitivní hybnou silou Evoluce. To skutečné tajemství spočívá v buňce, v zárodečné buňce nebo oplodněném vajíčku spíše než ve vnější situaci, ať je jakkoli důležitá. V tom tkví sama podstata Holismu, který je pravým zdrojem všech variací a Evoluce.

Není žádných pochyb o tom, že variace je ovlivněna přímo vnějšími ekologickými podmínkami, které se projevují např. v obecných znacích rostlinných formací a společenstev. A stejně tak může být jen málo pochyb

o tom, že získané znaky z dlouhodobého hlediska sahají až k zděděným zárodečným buňkám a stávají se přenosnými variacemi. Zatímco tyto variace jsou stále malé a nepřispívají ke schopnosti organismus přežít, získané znaky a živočišná rutina je ochraňuje a pečuje o ně, dokud nejsou tak dostatečně silné a vyvinuté, aby mohly přispívat k lepší schopnosti organismu přežít a přežívat. Modifikace jsou tak surové materiály variací; do té míry se Weismann mýlil a Darwin – a dříve dokonce Lamarck – měl pravdu.

Objevuje se ovšem ještě další komplikace, která nemůže být vyřešena čistě na základě Darwinistických zákonů. Modifikace a variace nepřicházejí po jednom ale v komplexech, které zahrnují mnoho malých a následných, na sebe navazujících, modifikací a variací. Jsou všechny individuálně „vybírány“ i před tím, než mají vůbec nějakou hodnotu a jsou dostatečně odolné? Tyto komplikace nás nutí nahlédnout více do hloubky, opustit myšlenku individuálního výběru variace a pohlížet na budoucí vývoj ne jako na výsledek jediné variace nebo variací ale jako na organismus jako celek. Je to organismus, který se vyvíjí v nějakém více méně limitovaném prostoru; „variace“ je pouze ten nejnápadnější bod vývoje, ale vývojová křivka zahrnuje mnoho dalších malých bodů, ze kterých se skládá. Jinými slovy, vývoj je holistický a variace je jen nejpozoruhodnějším prvkem celé série kroků. Vývoj variace a její trvalá existence jsou stejnou měrou holistické záležitosti. Organismus si jednoduše udržuje svůj vlastní vývoj ve variaci; variace z něj vychází a je v souladu s celým jeho trendem a pohybem; variace není samotná a bez podpory, za vším se skrývá celková síla organismu, kde variace není nic víc než to nejjasnější vyjádření jeho vnitřního pohybu. Je to tedy organismus jako celek, který v první řadě „vybírá“ vítězné variace nebo jejich série a jim svěřuje podpůrné a pro své vlastní přežití potřebné funkce. „Holistický výběr“ je tak v činnosti při vzniku a v raných stádiích variace a je to až v její „dospělosti“, kdy kontrolu nad děním převezme Přírodní Výběr a řekněme, že variace se začne starat sama o sebe.

Stejně tak musí být Holismus povolán na pomoc k vysvětlení organické koordinace. Je například nemožné podat uspokojivé vysvětlení všem těm nevyčíslitelným koordinacím a ko-adaptacím struktury a funkcí, které tvoří činnost živého organismu. Dokonce ani mechanické vysvětlení koordinovaných zvířecích pohybů nebo činností nebylo nikdy podáno. Živočich se chová jako celek s jedinečností a efektivností činností, které nejsou pouhou mechanickou skladbou jeho pohybů. Je nezbytné počítat s Holismem nejen jako konceptem ale také jako s opravdovým faktorem v této jedinečné jednotě organické a psychické aktivity.

Holismus není ve variacích pouze kreativní, ale také represivní. Je stejně tak často tlumící jako kreativní, má pod kontrolou určité znaky, zatímco jiné uvolňuje a prosazuje. Tak je dosaženo vyrovnaného celku Druhu. Tento represivní aspekt vývoje je Darwi-

nismem zanedbán, ale je stejně tak reálný jako aktivní variace. Dohromady tvoří základ druhů a struktur života. Tato represivní tendence, již naprosto aktivní na organické úrovni, se stává více zřetelnou na úrovni psychické, kde funguje jako etické omezení, tak nezbytné v utváření Osobnosti jako morálního celku.

Z holistického pohledu tak může být ukázáno, že vnitřní a vnější faktory Evoluce jsou si mnohem bližší než se všeobecně uvažuje a že velkolepost Darwinistické vize, namísto aby ochabla, vystupuje v daleko větší šíři.

Konečně, Krása v Přírodě je holistická, vychází z celku, pochází z Holismu a není vysvětlitelná žádným jiným principem. Holismus tedy neobjasňuje pouze původ forem a druhů, ale také jejich hodnoty, které daleko přesahují ty, které jsou potřebné pro přežití organismu při Přírodním Výběru, tedy hodnoty nezbytné pouze pro praktické účely Přírody.

Kapitola 9

Mysl jako orgán celku

Mysl je po atomu a buňce třetí největší základní strukturou Holismu. Sama o sobě není opravdovým celkem, ale holistickou strukturou, holistickým orgánem Osobnosti především, která je pravým celkem.

Psychologie zachází s myslí člověka a vyšších živočichů jako se samostatným faktorem nebo jevem a rozebírá ji na různé myšlenkové aktivity, jako je vědomí, pozornost, představy, citění, emoce, vůle atd. V tomto díle je na Mysl nahlíženo z jiného úhlu; je to forma Holismu a je studována jako holistická struktura, s jasným vztahem k jiným ranějším holistickým strukturám. Vychází tak z mnohem širšího prostředí a představuje více základních funkcí v řádu vesmíru, než se jeví z hlediska Psychologie.

Mysl pochází ze dvou pramenů. Na prvním místě je to pokračování systému organické regulace na mnohem vyšší úrovni a koordinace, která charakterizuje Holismus v organismech.

Mysl je tak přímým potomkem organické regulace a *nadále také plní tento úkol*. Tohle je *obecná* stránka Mysli a objevuje se v pojmově-logickém myšlení nebo v usuzování, které koordinuje a reguluje všechny zkušenosti. Její fyzickou podstatou je mozek a nervový systém, který je centrálním systémem regulace a koordinace v těle. Je tedy vrcholnou fází regulativního, koordinujícího procesu Holismu.

Na druhém místě je Mysl výtvozem „individuálního“ aspektu Holismu, který již hraje podružnou roli v organismech. V člověku postupuje dopředu jako vědomá individualita nebo Já Osobnosti a stává se jak nápadným prvkem vyvinutého Holismu tak *regulující činností Mysli*, pokud ne více. Tento významný prvek individuality je nejdůležitější novinkou ve vývoji Mysli, opravdovou revoluční odchylkou od předcházejícího systému regulativní rutiny, a v osobnosti kulminuje v nový řád celků pro celý vesmír. Mysl ve svém indi-

viduálním aspektu je tak hlavním prvkem, pomocí něhož se organický Holismus vyvinul do lidské Osobnosti.

Mysl je v jistém smyslu tak stará jako život sám, ale život ji předstihl v závodu Evoluce. Kromě toho, Mysl potřebovala život jako chůvu a její úplný vývoj musel tedy počkat na vývoj života. Pozoruhodná sebe-regulace organismů se tak nesmí přičítat Mysli, která byla v podstatě pozdějším výtvořem Holismu.

Mysl se je nakonec *zjistitelná* i u anorganických afinit a organické selekce. „Tenze“ těla v nerovnováze je postupně zakryta vágním „pocitem“ nepohodlí, který má význam pro přežití; namísto setrvání v pasivním stavu se stává aktivním ve formě *ad-tension*, pozornosti a nakonec jako vědomí. Objevil se zjevný zájem o tuto tenzi. Současně se vyvinula individuální strana Mysli ve formě usilování, hledání, pokusu; z těchto dvou pramenů vyrostla Mysl fenomenální rychlostí v ranějších stádiích rodu Homo.

Individuální konativní Mysl, která si je vědoma sama sebe, je právem Psychologií zdůrazňována jako Subjekt zkušenosti nebo Já (Self). V univerzálním systému řádu tato individualita se jeví jako rušící prvek, jako rebel proti řádu. Ale tento rebel bojuje svůj boj směrem k vítězství, dosahuje přizpůsobivosti a svobody a je osvobozen z dřívější standardní rutiny Holismu. Mysl se tak stává skrze svoji sílu zkušenosti a vědomosti pánem svých vlastních podmínek života, aby ochránila svobodu a kontrolovala regulující systém, do kterého byla zrozena. Svoboda, přizpůsobivost, kreativita se stávají základní myšlenkou nového řádu Mysli.

Tohle je ovšem jen jedna strana duševní evoluce. *Pari passu* s tímto individuálním vývojem se vyvíjí také velice rychle *obecná* pojmově-logická stránka Mysli; její *Intelekt, regulující činnost Mysli*, činí Mysl částí universálního řádu, individuální a universální aspekty Mysli se navzájem obohacují a na úrovni lidské Osobnosti vedou ke vzniku nového ideálního světa duchovní svobody. Tato unie „individuální“ subjektivní Mysli s univerzální nebo racionální Myslí je možná, protože individuální Mysl se sama vyvinula z holistického regulujícího nitra. Čistý individualismus je nesprávný pojem; jedinec si uvědomí sám sebe jedině ve společnosti a z poznání druhých jemu podobných; jeho samotná schopnost pro pojmovou zkušenost je ve většině případů výsledkem užívání jazyka jako sociálního nástroje. Jedinec má původ v universálním Holismu a všechny jeho zkušenosti a znalosti nakonec tíhnou směrem k řádu regulující povahy a univerzality. Tak znalost nabývá v první řadě formu empirického řádu, jako je systém *zdravého rozumu*. Postupně jsou nesrovnalosti tohoto systému eliminovány a vědomosti se přibližují *vědě*, vědeckému pojmovému řádu, ve kterém koncepty a zákony mimo empirické zkušenosti jsou předpokladem, že tvoří základ světa zkušeností. Vědecký svět pojmů představuje triumf universálního prvku v Mysli, ale pouze na základě svobody a kontroly, kterých převážně dosáhla individuální mysl. Mysl, jako orgán celku, zatímco zaujímá své místo v univer-

sálním řádu, se osvobodila z dřívější regulační rutiny a převzala na sebe kreativní kontrolu svých vlastních podmínek života a vývoje. Vytváří si tak své vlastní prostředí ve společnosti, jazyk, tradice, písmo, literaturu atd., namísto aby byla závislá na cizím prostředí jako na organickém stupni. Mysl se osvobozuje od netolerantního břemene organické dědičnosti prostým zděděním velké a velmi přizpůsobivé schopnosti učit se a sociální prostředí a tradice nechává, aby dále nesly ten obtížný úkol zaznamenávání minulosti. Zatímco živočich je spoután svými vlastními zděděnými znaky, lidská Osobnost může nabývat mnoha zkušeností ve svém individuálním životě.

Mysl má svůj vědomý osvětlený prostor a své nevědomé „pole“. V tomto poli hrají zapomenuté zkušenosti individuálního života, stejně jako fyziologické a druhové dědictví, mocnou roli. Tento vliv je prokazatelně rozhodující pro naše základní vize, náš temperament, názory a individuální náhled na lidi a věci. Je výrazně holistického neanalyzovatelného charakteru; je dokonce možné, že *možnosti našeho nervového systému* si s sebou nesou více, co se týče citění a intuice, než se jeví z našich specializovaných smyslů; že citlivý základ, ze kterých byly tyto smysly vyděleny, společně s nimi pokračoval ve svém vývoji a dnes tvoří *sotva patrný* holistický smysl, schopnost psychického citění nebo intelektuální intuice, které vysvětluje náš holistický smysl pro realitu, stejně jako jiný neobjasněný jev jakým je telepatie. To by bylo vše, co se týká vlivu minulosti. Mocného vlivu nad Myslí nabývá také budoucnost. Skrze dvojí aktivitu chápání a usilování Mysl vytváří „úmysly“, které předvídají budoucí situace ze zkušenosti a činí tak budoucnost operativním faktorem v přítomnosti. Úmysl je znamením osvobození Mysli od nadvlády okolností a indikuje její svobodnou kreativní činnost daleko od překážek přítomnosti a minulosti. Skrze úmysl se Mysl konečně uvolňuje z pout nevolnictví do svobodné říše, kde má svou vlastní suverenitu. Celé velké dobrodružství Mysli, její postup *na cestě ke svobodě*, je v podstatě holistické, to může být dokázáno v ohledu na různé aktivity Mysli/myšlenkové operace, tak jak byly analyzovány psychologií. Svobodná kreativní syntéza se objevuje v každé duševní činnosti a zejména v oblasti Metafyziky, Etiky, Umění a Náboženství, což nicméně spadá mimo rozsah této práce.

Kapitola 10 Osobnost jako celek

Osobnost je posledním a vrcholným celkem, který vznikl v holistické řadě Evoluce. Je novou strukturou postavenou na ranějších strukturách hmoty, života a mysli. Je tendencí nahlížet na Osobnost jako na ojedinelý a izolovaný jev, který co do svého vzniku není nijak příbuzný (bez jakékoli genetické příbuznosti) se zbytkem vesmíru. Naše holistické chápání je ale

důkazem, že Osobnost je jedním prvkem v řadě, že je vrcholnou fází velkého holistického dění ve vesmíru.

Mysl je nejdůležitější a nejpozoruhodnější část Osobnosti. Tělo je ale také velmi důležité a Osobnosti dodává specifický nádech lidskosti. Pohled, který degraduje tělo a pokládá ho za něco nehodného Duše nebo Ducha, je nepřirozený a svůj původ má v morbidním religiózním myšlení. Na pomoc tělu přispěla Věda, čímž lidstvu prokázala obrovskou službu v jeho prospěch. Ideální Osobnost vzniká pouze tehdy, když Mysl proniká Tělem a Tělo je podporou Mysli, ty se pak v jejich vzájemné proměně stanou jedním.

Složitá otázka vztahu Tělo-Mysl, již zmíněná v kapitole 7, povstává znovu v souvislosti s Osobností. Jak již bylo zdůrazněno, hlavní problém leží v oddělování prvků Těla a Mysli a jejich hypostaze jako dvou nezávislých jednotek. Nejsou nezávislé; nemůže být Mysl bez těla a Tělo bez mysli, protože každý z nich má význam a smysl jen ve vztahu k tomu druhému. Rozšířený pohled na tento vztah jako na jednu vzájemnou „interakci“ je nesprávný, protože *jelikož Mysl nepůsobí na Tělo nijak jinak a nijak více, nežli že jím proniká a prostupuje a působí jeho prostřednictvím nebo v něm. Mysl nepůsobí tímto způsobem na Tělo, Tělem proniká, a tak jedná skrze nebo uvnitř Těla*. Výraz „Peraction“ nebo „intro-action“ (česky bychom mohli říci „prostoupení“ nebo „zevnitřní působení“), je přesnější než „interakce“ k popisu vztahu Mysli k Tělu. Nesmírná obtíž představit si, jak dvě tak různorodé entity jako Mysl a Tělo se mohou navzájem ovlivňovat, vedla k různým teoriím, např. že Bůh je médiem a zprostředkovatelem mezi Myslí a Tělem (Berkeley a Geulincx); že jejich samostatné aktivity jsou vnitřně přivedeny v soulad Předzjednanou Harmonií (Leibniz); že Mysl a Tělo nejsou nic víc než dva druhy aktivit jedné Substance, která je základem (Spinoza). Faktem je, že všechny tyto teorie jsou v něčem pravdivé; skutečné vysvětlení tkví v tom, že Mysl a Tělo jsou prvky Osobnosti jako celku; a že tento celek je vnitřní, kreativní, obnovující se a měnící se aktivitou, která je vysvětlením všeho, co se stane v Osobnosti stejně jako mezi jejími částmi. Vysvětlení, které ignoruje ten nejdůležitější faktor, a to holistickou Osobnost samotnou, není udržitelné. Holismus je opravdovým kreativním prvkem a ne entity navrhované zmíněnými filosofy.

S tím samým kreativním Holismem se setkáváme v Osobnosti, pokud se zamyslíme nad dědictvím našich rodičů a předků, které spočívá v konkrétním živočišném těle mírně odlišném od jejich a mentální struktury trochu podobné jejich. Ovšem moje Osobnost samotná je bezpochyby má a není zděděná od předků. V jistých ohledech se může podobat Osobnosti mých předků, ale její samotná podstata spočívá v jedinečné individualitě. Také je faktem, že Osobnost je jedinečnou kreativní novinkou v každém člověku a že žádné vysvětlení, které ignoruje tento kreativní Holismus, nemůže ani předstírat, že platí pro Osobnost.

Pro psychologii a gnozeologii je individuální Subjekt středem všech zkušeností a reality. Vznik Osob-

nosti je znamením nové, zásadní odchylky v evoluci vesmíru. Tyto disciplíny se zaměřují na Subjekt jako centrum spojitosti zkušeností, bez toho aniž by věnovaly větší pozornost podstatě Osobnosti v dalších aspektech. Zanedbáním individuální jedinečnosti Osobnosti v jednotlivých případech jedná psychologie s průměrným, obecným individuem; z hlediska čistě duševního, které je pouze jedním aspektem Osobnosti. Výsledkem je, že psychologie nám neposkytne fyzický podklad pro studium Osobnosti. Osobnost je ve skutečnosti velmi neprobádaným objektem a jako skutečný faktor vesmíru vyžaduje vědní obor určený výhradně pro ni. Bylo navrženo označení „Charakterologie“ pro tento obor, ale k tomuto označení jsou jisté výhrady, a proto lepší volbou je označení „Personologie“ (řecko-latinský základ). Pojem „Persona“ pochází z konceptu římského práva, ne řecké filosofie, a tak je tento hybrid ospravedlnitelný.

Personologie by měla začít studováním biografii lidských osobností jako žijících celků a jednot v úspěšné fázi svého vývoje; jinými slovy, spíše synteticky než analyticky jak činí psychologie. Skrze vědecké studie Osobnosti bychom měli obdržet materiály k formulaci zákonů osobní evoluce a položit tak základy pro skutečnou vědu, Biografii. Měli bychom tak také získat základ teorie Osobnosti a vědy Personologie, která jako sjednocující věda lidské *podstaty*, se stane královnou všech věd a základem pro novou Etiku a Metafyziku a pravdivějším duchovním náhledem.

Pro začátek by životy lidí pro takovou holistickou studii měly být pečlivě vybrány. Obor Personologie tak může být vodítkem k řešení některých nejstarších a nejtěžších otázek, které trápí nejen srdce člověka ale také jeho mysl.

Kapitola 11

Některé funkce Osobnosti a její ideální stavy

Základní pojetím Osobnosti je to, že Osobnost je celek; je to nejvíce holistická entita ve vesmíru, proto žádná kategorie ji nevystihuje lépe a zejména ne mechanismus. Psychologie je příliš abstraktní vědou na to, aby mohla podat adekvátní pohled na Osobnost, i když i psychologie je závislá na teorii centrální syntetické aktivity pro správný výklad a interpretaci mentálních aktivit - na vlastní nebezpečí tuto teorii psychologie ignoruje. Proto byla navržena nová věda či vědní obor, Personologie, která bude studovat Osobnost více konkrétněji a synteticky, než je možné u psychologie.

Jako aktivní živý celek, je Osobnost v podstatě orgánem sebe-realizace; cílem celku je větší celistvost, jinými slovy větší kreativní já, větší seberealizace. To znamená, že vůle nebo aktivní volní podstata Osobnosti je jejím rozhodujícím prvkem a že inteligence nebo racionální aktivity jsou podřízené a nápomocné - Osobnost musí objevit a zkoordinovat prostředky za účelem sebe-realizace. Pocity jsou také podřízené,

jejich funkce je posilování a stimulace vůle. Osobnost je tak více méně vyrovnaným celkem nebo strukturou různých tendencí a aktivit zachovaných v progresivní harmonii holistickou jednotou Osobnosti samotné. Ve skutečnosti se Osobnost podobá organizované společnosti nebo státu s centrální exekutivní a legislativní mocí, vládou svým individuálním členům ve prospěch celku. Kant správně označil člověka za *zákonodárnou bytost*. Menší část této kontroly tvoří vědomí, větší pak podvědomí. Tato kontrola je stále do značné míry nedokonalá a nezralá vzhledem k extrémnímu mládí Osobnosti v dějinách Evoluce, ale její vývoj ještě není u konce. Větší holistická kontrola Osobnosti, znamená větší sílu mysli a silnější charakter, lepší koordinaci všech impulsů a tendencí; méně vnitřních konfliktů, méně *strádání duše*, větší klid mysli a konečně duchovní čistotu, integritu a celistvost, což jsou *ideály* Osobnosti. Osobnost má stejnou sebe-uzdravovací schopnost, jakou jsme již spatřili při poškození organismu; v případě morální nebo jiné aberace má obvykle sílu se s tímto odchýlením vyrovnat a znovu se vzchopit a často kreativně posbírat sílu a *poučit se* z vlastních slabostí či chyb.

Osobnost není jen schopna tohoto sebe-uzdravení; je nejvyšším duchovním prvkem metabolismu; pro svůj růst přijímá velké množství různých zkušeností, které kreativně mění a asimiluje pro vlastní duchovní výživu. Jako jsou metabolismus a asimilace základními funkcemi všech organických celků, tak i Osobnost přijímá a asimiluje všechny sociální a jiné vlivy, které ji obklopují, čímž se podílejí na její holistické sebe-realizaci. Osobnosti se velice liší v možnostech holistické asimilace, *některé nejsou schopny pojmout tolik zkušeností jako ostatní a dochází k poruše*, zatímco velké mysli a charaktery mohou absorbovat mnoho zkušeností, jež jsou jen obohacením bez újmy na jejich duchovní celistvosti a integritě. Kde Osobnost přijme ne sobě vlastní zkušenost, kterou nemůže asimilovat ve svou vlastní duchovní substanci, stane se taková zkušenost znečištěním; „čistota“ v souvislosti s Osobností znamená absenci všech prvků, které jsou pro ni cizí, heterogenní a *narušující harmonii*.

Holistické kategorie zmíněné v kapitole 6 jsou zejména charakteristické pro Osobnost jako celek *par excellence*: tyto kategorie jsou Kreativita, Svoboda a Celistvost či Čistota. Kreativita Osobnosti se vztahuje k *ideálním* Hodnotám, racionálním, etickým, uměleckým a náboženským, které si vytváří pro své vlastní duchovní prostředí a vnitřní vedení a *jasnozřivý náhled*. Protože to ale spadá mimo rámec téhle práce, kategorií Kreativitu, tak jak platí pro Osobnost, se již dále nebudeme zabývat. Ještě něco by ale mělo být řečeno o Svobodě a Celistvosti či Čistotě.

Podstatou Osobnosti je kreativní svoboda s ohledem na své vlastní zkušenosti a vývoj; jako prvek, který iniciuje, metabolizuje a asimiluje, je fakticky sebe-determinující. A jako *selekční prvek* a koordinátor prvků dané situace je fakticky svobodný. Vlastní podstata Osobnosti jako celku jí dává svobodu. Tato

svoboda není popřením fyzikálního řádu kauzality, ale vzniká v tomto řádu; holistická svoboda je kontinuální organický a psychický zázrak, ke kterému dochází *mezi* příčinou a následkem, tak jak jsme to viděli v kapitole 6. Svoboda je tak skutečným prvkem ve vesmíru a nejen nějakým rozmarem typickým pro vůli. Svoboda znamená holistickou sebe-determinaci a jako taková se stává jednou z velkých ideálních *myšlenek*. Osobnosti, jejíž sebe-realizace je závislá na vnitřní holistické svobodě.

Pokud jde o Celistvost či Čistotu, ta je v podstatě identická se Svobodou. Čistota znamená eliminaci disharmonických prvků v Osobnosti. Znamená harmonický soulad vyšších a nižších prvků lidské podstaty, přeměnu nižšího na vyšší a tak obohacení vyššího nižším. Z toho plyne, že morální ukázněnost (sebekontrola) je podstatnou součástí **kultury v rozvoji** Osobnosti. Osobnost je **spirituální gymnasta**,

usilovně cvičící a trenující, jehož cílem je svoboda a harmonie vnitřního života skrze zdokonalení a přeměnu hrubých znaků Osobnosti a jejich podřízení a koordinace v rostoucím celku Osobnosti. Pokud Osobnost dosáhne tohoto cíle, vše ostatní se přidá: klid, radost, blaženost, dobro a všechny ty velké poklady života. Celistvost jako svobodná a harmonická sebe-realizace tak představuje *summum bonum* Holismu.

Kapitola 12 Holistický vesmír

Základní, významný charakter konceptu Holismu musí ovlivnit náš běžný názor na podstatu světa. Tímto širokým aspektem Holismu se zabývá tato kapitola.

V předešlých kapitolách byl Holismus představen jako základní, syntetická, řídící, organizující, regulující aktivita vesmíru, která platí pro všechny strukturální seskupení a syntézy v nich probíhající, od atomu a fyzikálně-chemických struktur, přes buňku a organismy, Mysl u živočichů k Osobnosti u člověka. Vše prostupující a věčně rostoucí charakter syntetické jednoty či celistvosti v těchto strukturách vede ke konceptu Holismu jako základní aktivitě, která je základem a koordinátorem všech ostatních aktivit, a k pohledu na vesmír jako na Holistický Vesmír.

Svým striktním a omezeným pohledem může Věda považovat koncept Holismu jako za něco, co do vědy nepatří, vzhledem k tomu, že podává metafyzický a ne vědecký výklad. Takový pohled by ale byl chybný, a to hned ze tří důvodů. Za prvé, závěr, ke kterému Věda směřuje, totiž že holistický vesmír, anorganický stejně jako organický, je vyjádřením kosmické Evoluce, vyžaduje základní plán, který bude formulovat a vysvětlovat toto široké vědecké pojetí. Pouhý zájem o detailní mechanismus už nadále nebude postačovat nezměrně početným oblastem dnešní Vědy. Za druhé, Věda již musela připustit takové *ultra-scientific* entity, jako například éter v prostoru, aby podala adekvátní vysvětlení dokonce i čistě fyzikálního jevu. A vzá-

jemný vztah fyzikálního, organického a psychického v jednom velkém schématu Evoluce podobně vyžaduje mnohem širší operativní faktory než ty, které byly až dosud popsány. Holismus je mnohem více nezbytný pro kosmickou Evoluci než byl éter pro šíření světla. Za třetí, Holismus není v podstatě více *ultra-scientific* než život a mysl; je to zkrátka širší koncept a je rodem, jehož jsou druhy. Umožňuje všem evolučním jevům Přírody, aby byly koordinovány a řízeny tím samým operativním faktorem.

Nová fyzika zkoumala Akci ve fyzickém vesmíru; teorie Relativity vedla ke konceptu Časoprostoru jako média této Akce. Časoprostor je strukturou v nejširším významu, a tak vesmír, v podobě jak ho známe, začíná jako strukturální Akce; Akce, která však není vázána na svoji strukturu, ale neustále přesahuje do svých „polí“ a stává se základem pro aktivní dynamickou Evoluci, která kreativně formuje vesmír. „Kreativita“ evolučního Holismu a její vývoj cestou malých přírůstků či částí „stvoření“, jsou jeho nejzákladnější znaky, ze kterých plynou všechny konkrétní formy a znaky vesmíru.

Neznalost nebo zanedbávání těchto dvou fundamentálních znaků je vysvětlením chyb zahrnutých v určitých obecně rozšířených světových koncepcích, jako jsou Naturalismus, Idealismus, Monadismus a Spirituální Pluralismus či *Panpsychismus*. Chybou Naturalismu je, že neuznává kreativní Evoluci a vznik reálných nových entit ve vesmíru mimo fyzických podmínek, které byly na počátku. Chybou Idealismu je, že nepřipouští existenci Ducha či Duše, ačkoli nyní skutečný faktor, explicitně ani implicitně na počátku a že vznikl kreativně během organické Evoluce. Leibnizův Monadismus a jeho moderní stoupenci zatímco udělali velký pokrok v tom, že uznali vnitřní holistický prvek v předmětech a lidech, se mýlí tam, kde prvek Mysli či Ducha připisuje fyzickým objektům, jako je atomová nebo chemická struktura. I když je fyzický objekt celkem, ještě to neznamena, že má také duši; a pohled na vesmír jako na Společnost Duchů ignoruje ten fakt, že

duch se ve vesmíru objevil až v nedávné době a nemůže být zpětně spojován s ranějšími materiálními fázemi. Spirituální Pluralismus je moderně vylepšený Monadismus, a tak podobně věcí kritiky je to, že opomíná opravdový kreativní charakter Evoluce.

Tohle je vesmír vytvářející celky a ne pouze duše. Pohled na vesmír jako na čistě transparentní pro Ducha, *neobjasňuje svůj nesrozumitelný a nejasný charakter - eticky ani racionálně*; své náhodné a vzájemně si odporující znaky, chyby, hříchy a utrpení, které nezmizí v podstatě poetickým náhledem na svět. Holismus vysvětluje obojí, realismus i idealismus podstaty věcí, je proto přesnějším popisem reality než kterýkoli z těchto více méně neúplných a jednostranných pohledů na svět.

O Přírodě či Vesmíru se někdy metaforicky mluví jako o Celku či Nejvyšším Celku. Někdy je dokonce zpersonifikován a trend Evoluce se pak stává Záměrem nějaké transcendentální Mysli. To vše je ale nepodložené fakty a k vysvětlení Evoluce zbytečné. Holismus jako vnitřní vyvíjející se princip řízení a kontroly celé Evoluce je dostačující; je základem variací, které vznikají a přezívají *ve správném směru*, a v „poli“ Přírody vytváří obecné prostředí s vnitřní a vnější kontrolou. „Celistvost“ nebo holistický charakter Přírody se projevuje nejvíce v tomto poli či prostředí Přírody svými přívětivými intimními vlivy a jemným působením na všechny celky v Přírodě a zejména na to duchovní v nás. Faktem je, že Holismus v Přírodě je nám velice blízký a opravdovou podporou v celém našem usilování o zdokonalení. Naše aspirace jsou jeho inspirace a je tak vnitřní jistotou případného vítězství navzdory všem překážkám a prohrám.

Address:

prof. Dr. Josef Dolista, Th.D, Ph.D.,

doc. MUDr. Petr Petr, Ph.D.,

Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s.,

Č. Budějovice

e-mail:dolista@vsers, petr@vsers.cz

ETIKA V PRÁCI POLICIE

Ethics in the work of the police

Jiří Zlámal

Střední policejní škola MV, Praha, ČR

Anotace :

Autor se ve svém příspěvku zabývá otázkami etiky v práci policie. Detailně rozpracovává Etický kodex Policie České republiky, který je deklarován v pěti základních bodech, což však nemusí být pro svoji stručnost pro policisty i jejich nadřízené vždy stoprocentně vypovídající. Příspěvek rozebírá základní situace při výkonu služby a etické principy jejich řešení a chování policistů.

Klíčová slova: etický kodex, dobrá pověst, korupce, lidská práva, policie, povinnosti policisty, profesionální chování, vztahy mezi policisty.

Abstract:

The author deals with the questions of ethics in the work of the police in his article. He elaborates the Ethics Code of the Police of the Czech Republic which is specified in five basic points that are not always concrete enough because of their briefness. This can be quite complicated for policemen and their commanders as well. The article deals with the basic situations that policemen meet on service and ethic principles that lead to their solutions on the first hand and the behaviour of policemen on the other hand.

Key words: ethics Code, good reputation, corruption, human rights, the police, policemen's duties, professional behaviour, relationships among policemen

Úvod

Policisté si musí být plně vědomi morální odpovědnosti plynoucí z jejich postavení ve společnosti, jímž jsou pověřeni veřejností, a musí trvale usilovat o to, aby se řídili nejvyššími možnými standardy policejní práce tak, aby důvěra veřejnosti nebyla zklamána.

Postavení policisty ve společnosti vyplývá formálně ze zákona. Sociální uznání a prestiž policejní profese jsou však určovány představou, kterou si o policii vytváří sama veřejnost. Její postoje k policii ukazují, jakou vážnost u ní policie má. Ta ovlivňuje i ochotu veřejnosti ke spolupráci s policií.

Vztahy mezi policií a veřejností jsou každodenně navazovány v nejrůznějších situacích. Občan má právo očekávat od policisty jak aktivní práci k zajištění svojí bezpečnosti, tak i zdvořilé chování. Policista tedy musí usilovat o propojení své stoprocentní profesní připravenosti s příkladným osobním chováním. Přispěje tak ke zvýšení dobré pověsti státní služby, jejímž je představitelem.

Kvalita kontaktu navázaného mezi pracovníky policie a veřejností spočívá v používání základních pravidel, návyků, dovedností a chování.

Jak dávat najevo respektování veřejnosti ?

- Zdvořilým, ohleduplným, důvěryhodným a slušným chováním za všech okolností, projevem účasti v krizových situacích.

- Projevem nestrannosti a neúčasti na rozepřích soukromé povahy.
- Trvalou sebekontrolou a sebeovládáním.
- Není přípustné projevovat agresivitu, chovat se provokativně nebo zaujímat postoje, které veřejnost vnímá negativně.

K této zásadě přistupuje **absolutní respektování osobnosti občana**, jež se projevuje duchem tolerance s **vyloučením všech projevů diskriminace**, zejména pokud jde o národnost, náboženství, politické a filozofické názory, pohlaví, věk, sociální původ či jakékoliv další okolnosti.

Dodržování těchto zásad je vždy nezbytné, zejména v situaci, kdy je policista ve stejnokroji, který je jasným vnějším projevem příslušnosti k policii. Nošení stejnokroje dodává policistovi jistou prestiž a posiluje jeho autoritu. Zároveň si policista musí uvědomovat, že je reprezentantem státu i v době mimo službu. Zneužívání této situace vede rychle ke snížení nebo i ztrátě prestiže. Přítomnost policisty ve stejnokroji na některých místech (restaurace, noční kluby, obchody...) mimo striktně profesionální rámec může rovněž vést k vytváření negativních názorů na policii.

Úkoly veřejné služby, které policista plní, jej často přivádějí do přímého styku se spoluobčany (práce na základním útvaru, služba u škol, řízení dopravy, správní činnosti...). Jedním z nejčastějších úkolů bez ohledu na místo (v bytě, na veřejně přístupném místě či na soukromém pozemku...) je poskytování nejrůznějších

informací. Pozorné naslouchání konkrétním problémům, projevení zájmu a empatie umožňují účinným způsobem vytvářet pozitivní obraz policie v očích veřejnosti. Naproti tomu veřejnost zaujme negativní postoj k policii, jestliže je odbývána, přezírána nebo špatně informována.

K prvnímu kontaktu veřejnosti s policií dochází obvykle na místním nebo obvodním oddělení (na základním útvaru policie). Pracoviště pro příjem oznámení je pro každého občana místem, jímž musí projít, a má významný vliv na pověst, kterou si policie sama utváří. Proto je také třeba věnovat pozornost např. nevhodným plakátům, přehnaně osobní výzdobě kanceláří, ale i chování na těchto místech (kouření, jídlo, pití aj.), soukromým nebo pracovním rozhovorům mezi pracovníky policie.

Základní povinnosti policisty

Policista vystupuje jako představitel výkonné moci státu a je povinen vykonávat svoji práci v mezích zákona a v souladu s vyhlášenými mezinárodními normami. Práva a povinnosti policisty vyplývají z příslušných právních předpisů a zákonných ustanovení. Základními úkoly policisty je chránit právo, klid a pořádek ve společnosti, předcházet trestné činnosti, odhalovat trestné činy a potírat je, poskytovat veřejnosti pomoc i některé služby a přitom respektovat základní práva a svobody jednotlivce.

Jak dát veřejnosti najevo svou připravenost ?

- Okamžitým poskytnutím pomoci nebo zákrokem ve službě i mimo službu v případě napadení osob nebo ohrožení majetku nebo v docela obyčejném případě, kdy se občan nachází v nouzi.
- Ochotou pomáhat a sloužit lidem a v rámci možností vyhovět jejich požadavkům.

Pracovní zatížení má vliv na pohotovost, se kterou se policisté snaží poskytovat pomoc veřejnosti. Z důvodů nedostatku prostředků anebo z časových důvodů není vždy možné okamžitě zasáhnout nebo ihned poskytnout službu. V takových případech je nezbytné podat vysvětlení, proč není možné pomoc poskytnout.

Právě každodenní příkladné osobní vystupování pracovníků policie je důkazem toho, že **policie je službou pro veřejnost**.

Výkon povinností policisty

Policista musí vykonávat své povinnosti nestranně, aniž by někoho zvyhodňoval nebo poškozoval, a to bez ohledu na postavení, pohlaví, etnický původ, víru či politické přesvědčení. Ke všem občanům se chová stejně zdvořile, ohleduplně a důstojně.

Nikdy nedopustí, aby výkon jeho práce byl ovlivněn osobními pocity, antipatiemi nebo naopak sympatiemi. Zákon musí být prosazován přiměřenou for-

mou a policisté se při plnění svých úkolů musí snažit o maximální spolupráci s veřejností. Vystupování policisty musí být vždy takové, aby vzbuzovalo důvěru a úctu.

Policista, ať ve stejnokroji nebo v civilu, je vždy představitelem státní správy. Veřejnost od něj očekává, že se bude chovat příkladným způsobem, to znamená, že především on sám bude dodržovat právní předpisy (neparkovat služební vozidla na místech, kde je to s výjimkou naléhavých situací zakázáno, nepřekračovat povolenou rychlost...) a že nebude zneužívat svého postavení (používání výstražného zařízení bez zjevného důvodu; zasahování do práv a svobod bez zjevného zákonného důvodu...). Nevyžaduje díky svému postavení výhody, nepřenáší odpovědnost, když se mylí.

Krizové situace, nehody a jejich řešení jsou mimořádně přitažlivé pro veřejnost. Je nepřijatelné, aby policista, který je na daném místě přítomen (zejména ve stejnokroji), nezasáhl před příjezdem první pomoci a ostatních odborných služeb.

Veřejnost také dovede ocenit to, že policie věnuje pozornost zcela běžným životním situacím (pomoc staré nebo zdravotně postižené osobě při přechodu ulice atd.).

Dobrá pověst policejní práce

Respektování stanovených základních pravidel zdvořilosti, slušnosti při vystupování a péče, kterou policista věnuje své osobě a nošení stejnokroje, přispívá k vážnosti policejní práce v očích veřejnosti.

Jak si uchovat důstojnost v očích veřejnosti ?

- Dodržováním právních předpisů ve službě i mimo ni.
- Zaujímáním příslušných postojů a péčí o svůj dokonalý fyzický vzhled.
- Bezchybným každodenním vystupováním.
- Kultivovaným jazykovým projevem a přiměřenou gestikulací.
- Projevováním zdrženlivosti v činech a ve výrazech.

Rozvaha, takt, vlastní úsudek

Policista při výkonu služby v mezích zákona používá rozvahu, takt a úsudek. Jeho rozhodnutí musí být rozumná a dříve, než provede zákrok, musí zvážit veškeré okolnosti, a to dostatečně rychle.

Používání rozvahy a taktu ve spojení s profesionálními schopnostmi přispívá k udržování dobrých vztahů s veřejností a vzbuzuje důvěru občanů. Rozhodnout se mezi různými způsoby zásahu je však často obtížné.

Policista má vždy na paměti, že vhodné slovo nebo rada je v některých případech efektivnější způsob jak dosáhnout žádoucího cíle, než např. zadržení, které však může být za jiných okolností zcela správné.

Některé situace mohou mít emotivní dopad na policistu či na ostatní osoby (nález mrtvoly, oznámení závažné události rodině...) nebo v jiných případech mohou vyvolat agresivitu (osoba policistu uráží, fyzicky nebo slovně napadá). Právě tím, že policista zná dobře sám sebe a dokáže ovládat své chování, přispívá ke snížení napětí či emocí. Veřejnost ocení jeho klid a trpělivost.

Tyto vlastnosti jsou velmi důležité zejména v případech nepřátelských, nebo dokonce násilných postojů namířených proti policistům, a to někdy z důvodů jejich pouhé přítomnosti, především v problémových městských čtvrtích. K tomu je zapotřebí umět se velmi dobře ovládat a klidně reagovat na urážky a na útoky jednotlivých osob, které jsou často nezletilé a které je obtížné či zcela nemožné postihnout.

Bezúhonnost

Veřejnost vyžaduje, aby bezúhonnost policistů byla mimo jakoukoliv diskusi. Policisté se proto musí vyhnout každé činnosti, která by je z hlediska bezúhonnosti mohla kompromitovat a mohla by snížit důvěru občanů v policejní sbor. Policisté musí odmítnout jakékoliv dary, pozornosti nebo sliby, které by mohly být vykládány tak, že mají za cíl ovlivnit nestrannost a zákonnost plnění služebních úkolů. Policisté nesmí požívat žádných soukromých nebo zvláštních výhod plynoucích z výkonu jejich povolání.

Při výkonu jeho funkce se může policistovi stát, že mu veřejnost může nabízet jisté výhody (slevy, dárky...). Takovéto nabídky nejsou většinou nezištné. Profesní hrdost jej však nutí k tomu, aby je zdvořile odmítl a vysvětlil, že je placen státem za výkon svého povolání jakožto veřejné služby.

Naproti tomu by veřejnost netolerovala, kdyby policista využil svého postavení k pokusu někoho upřednostňovat nebo kdyby sám získal nějaké výhody (policista v uniformě, který nerespektuje frontu u okénka, kam si přišel vyřídit soukromý problém).

„Nástraha“ zvaná korupce

Policista musí striktně odmítnout každý pokus o korupci a nesmí prominout takové jednání u jiných policistů.

Jelikož je policista pověřen výkonem služby pro veřejnost a je nositelem veřejné moci, může jej to svádět, aby se pokusil využít svého postavení a svých vztahů k čistě osobním zájmům. Tím, že přijme, nebo dokonce - neoprávněně - požádá veřejnost o peníze, věcné dary nebo přísliby s cílem zneužít svého skutečného či předpokládaného vlivu, dopouští se trestného činu podplácení. **Fakt, že policista přijme od občana dary nebo různé výhody výměnou za provedení jistých kroků v jeho prospěch, znamená závažné porušení povinnosti vystupovat čestně a nezištně.**

Jakékoliv jednání, které umožní získání úředních povolení či „shovívavosti“, tak může vést ke konfliktní situaci.

Některé oběti trestných činů trvají neodbytně na tom, aby projevily svou vděčnost formou darů. Někdy je opravdu choulostivou záležitostí odmítnout tento projev vděčnosti. Protože policista plní poslání, které mu je svěřeno a za které je placen, může jenom vyzvat dárce, aby se s darem obrátil na některou dobročinnou organizaci.

Policista a pachatelé trestných činů

Cílem práce policie je odevzdat pachatele trestných činů spravedlnosti. Aby se policista mohl dobře zhostit této práce, je vybaven významnými pravomocemi, jež mu v souladu se zákonem umožňují použít represivní prostředky. Policista jedná jako loajální pomocník justice, která jako jediná instituce má právo ukládat tresty za protiprávní jednání i ochranná opatření, a bdí nad dodržováním těchto pravomocí ve stejném duchu, v jakém mu byly tyto pravomoci svěřeny.

Profesionální chování

Policista se setkává s protiprávními činy různé závažnosti, od přestupků až po trestné činy. Jeho chování při zjišťování faktů a jeho vztah k pachatelům však musí odpovídat platným zákonům.

Policista musí přijmout všechna oznámení nasvědčující spáchání trestného činu, byl-li sám svědkem, musí provést služební zákrok nebo jiné opatření, zpracovat o nich podle věcné příslušnosti dokumentaci a předat ji dalším orgánům činným v trestním řízení. Tato povinnost přispívá k zajištění rovného zacházení s občany, jestliže se dopustí trestného činu. Policistovi je však umožněno, aby uvažil postih při řešení přestupků.

Policejní zjištění ovlivňují velmi často soudní rozhodnutí, ať už ve formě důkazů, nebo pouhých informací. Proto je důležité, aby šetření proběhlo za plného respektování zákonných ustanovení a shromáždilo veškeré důkazy získané legálním způsobem ve prospěch či v neprospěch obviněného. Věrné zachycení důkazů dokazuje obviněnému nestrannost práce policisty. Na každou obviněnou osobu se vztahuje zásada presumpce nevin.

Nezbytná nestrannost při výkonu policejní služby vyžaduje naprostou absenci diskriminace podezřelých osob, zejména z důvodů jejich původu, národnosti, náboženství, politických a filozofických názorů či z jakýchkoliv jiných důvodů.

Pachatel trestného činu má nadále nárok na dodržování základních pravidel slušného chování vůči svojí osobě. **Přísnost nevylučuje zdvořilost a zdrženlivost ve slovním projevu a v postojích.**

V situaci, kdy policista má co do činění s agresivním pachatelem, musí projevít své sebeovládání a zvolit prostředky ke zkliďnění konfliktu. Reagovat na urážky stejným způsobem vede pouze ke zvyšování napětí.

Některé situace vyvolávají u policisty mimořádně silné emotivní reakce (trestný čin spáchaný zvláště zavrženíhodným způsobem). Takové pocity není žádoucí projevovat před veřejností ani před pachateli. V jejich přítomnosti je lepší zaujmout neutrální postoj.

Jak podat důkaz o nezaopatosti ve vztazích k pachateli trestného činu ?

- Dodržováním zákonných pravidel postupu v trestním řízení.
- Nestranností, zejména při získávání důkazů nejenom k tíži obviněného, ale i v jeho prospěch.
- Čestným a nezištným vystupováním.
- Přísným dodržováním zásad presumpce neviny.

Ochrana zadržené osoby (zajištění, předvedení)

Taková osoba je zcela závislá na policistovi, včetně základních životních potřeb. Kromě práv stanovených zákonem o trestním řízení má policista povinnost chránit život a zdraví každé osoby omezené na osobní svobodě, i když si tato nepřeje např. zásah lékaře. Proto je nutné co nejdříve zorganizovat pomoc, jestliže je osoba zraněná nebo projevuje známky nemoci. Její zdraví je také chráněno respektováním základních pravidel hygieny. Tato osoba má též právo na normální odpočinek, na přiměřenou stravu, která by v případě potřeby měla být poskytována v souladu např. se zásadami jejího náboženství.

Stav závislosti znemožňuje, aby se osoba omezená na osobní svobodě sama starala o svou bezpečnost. Proto se policista musí ujmout její bezpečnosti především tím, že ji ochrání před pronásledováním veřejnosti nebo před zvědavostí hromadných sdělovacích prostředků.

Úcta vůči osobám zabraňuje policistovi, aby používal prostředků násilí, mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení. Pokud je policista svědkem takového zacházení, ať je vyprovokováno třetími osobami (spoluzadrženými osobami, příbuznými oběti...), nebo kolegy, potom mu **povinnost chránit osoby ukládá zabránit takovému zacházení nebo o něm uvědomit své nadřízené.**

Jak realizovat represivní akce a přitom respektovat práva jednotlivce ?

- Vyloučením jakéhokoli diskriminačního, rasistického nebo urážlivého projevu, slovního vyjadřování nebo chování.
- Vyloučením všech familiárních projevů, včetně tykání.

- Použitím donucovacích prostředků pouze v případě nutnosti a ukončením jejich používání, jakmile zaniknou zákonné důvody jejich použití.
- Nepoužíváním nelegálního násilí, mučení a nelidského či ponižujícího zacházení a mařením takového jednání nebo používání nezákonných prostředků.
- Okamžitým poskytnutím první pomoci v případě zranění nebo nemoci osoby omezené na osobní svobodě.

Podmínky omezení osobní svobody musí být slučitelné s důstojností lidské existence.

Policista je částečně nositelem státní moci a je ze zákona oprávněn zasahovat do lidských práv a svobod, nemůže se však pokusit využít svých oprávnění ve svůj osobní prospěch. Tím, že od pachatele trestného činu přijme peníze, věci či služby, např. že učiní nebo naopak neprovede jisté úkony spojené s výkonem služby, nebo jej o ně požádá, dopouští se trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele v souběhu s jinými trestnými činy.

Obvinění z přestupku nebo trestného činu, k němuž nedošlo (tvrzení, že řidič přejel podélnou čáru souvislou, přestože tak neučinil...), anebo podvržení důkazů (podsunutí zbraně nebo drogy při osobní prohlídce osoby...) jsou trestné činy. Oklamou justici a přimějí ji k uložení sankce osobě, která čin nespáchala. Stejně tak je tomu v případě provokace, jejímž cílem je vynucené spáchání trestného činu (úmyslné chování policisty s cílem vyprovokovat osobu, aby jej fyzicky napadla...).

Zdravý průběh šetření vyžaduje osobní motivaci policistů, kteří jsou šetřením pověřeni. Nicméně jistý odstup je nezbytný, aby se tato motivace nestala přehnanou do té míry, že by narušila objektivnost vyšetřovatele, nebo aby dokonce vedla k nesprávnému chování (pomsta, „zasednutí“ si na některou osobu, nutkavé hledání prestiže spojené s úspěšným vyšetřováním...).

Policista má za úkol dohlížet na dodržování zákonů. Výkon jeho funkce předpokládá, že on sám se nikdy nedopustí jejich porušení. Jinak způsobí, že u provinilce vyvolá negativní představu o policii a její práci (krádež při osobní prohlídce zadržené osoby, korupce...).

Policista a využití přímého donucení

Policista jako pracovník veřejné moci přispívá k udržování veřejného pořádku. Za tímto účelem je vybaven pravomocemi, které mu umožňují omezit výkon základních práv a svobod jeho spoluobčanů. V demokratickém státě zákon přesně vymezuje použití těchto restrikcí. Autonomie a značná míra iniciativy, jimiž policista disponuje, mu velí, aby neustále vyhledával přiměřené vztahy mezi užitými prostředky a cílem svého poslání. Používání těchto prostředků mimo rámec zákona představuje nesporné a nepřípustné porušování osobních svobod.

Je třeba zdůraznit, že jestliže má činnost policisty někdy za následek omezení výkonu práv a svobod občanů, potom nečinnost a nepoužití donucovacích pravomocí může mít stejný dopad a účinek (nechat odjet řidiče, který je podnapilý).

Profesionální chování

Omezení práv a svobod vede vždy k nespokojenosti, dokonce i k negativním emocím dotčené osoby.

Donucení prosazované policistou je vždy lépe přijímáno, jestliže přísnost je v souladu s dodržováním základní slušnosti i zdvořilosti při vyjadřování. Stejně tak i vysvětlení pravidel, podle nichž policista právě jedná, dělá z jeho zásahu snáze pochopitelnou věc.

Nepřátelská reakce osoby se ještě zhorší, když policista přehnaným způsobem dává najevo svou moc. Takové chování může být chápáno jako provokace a může vést k verbálnímu či fyzickému násilí. **Je zakázáno.**

Konečně je třeba připomenout, že **policista nemá v žádném případě právo znevažovat zásadu rovnosti mezi lidmi ani zásadu svobody jejich svědomí.**

Používání donucovacích prostředků

Policista při plnění úkolů nikdy neužívá donucovacích prostředků ve větší míře, než je nezbytně nutné a za daných okolností přiměřené, a užívá jen zákonem stanovené donucovací prostředky. Donucovacích prostředků by mělo být použito jen s největší opatrností a pouze tehdy, když jsou ostatní metody neúčinné. Jejich použití musí být přiměřené situaci a v souladu se zákonem o polici a ostatními právními předpisy.

Ačkoliv je použití síly občas nezbytné, musí se každý policista při podobném zákroku vystříhat toho, aby způsobil zbytečnou bolest či utrpení, a nikdy nesmí s žádnou osobou zacházet krutě, nehumánně nebo ponižujícím způsobem.

Zákon umožňuje policii použít donucovacích prostředků vůči osobám (zajištění, předvedení ...), ale ponechává jistou volnost při jejich volbě a užití. Jelikož tato opatření zasahují do osobní svobody, musí být policista přesvědčen, že při tom respektuje zákon a že je používá přiměřeným způsobem.

Na jedné straně je nutné nahlížet na rozsah těchto oprávnění z hlediska **potřeb zájmu sledovaného služebním zákrokem**, na straně druhé z hlediska **požadavků nezbytných pro bezpečnost policisty**, jeho kolegů, pachatelů a ostatních osob. Pouze tato hlediska ospravedlňují použití donucovacích prostředků, přičemž všechny ostatní důvody mají protiprávní charakter (pomsta, urážky, psychologický nátlak, snaha získat co největší počet „čárek“ u nadřízených ...).

Ve snaze vyřešit co nejdříve svůj případ se nemůže policista snažit uplatnit ani jiné prostředky nátlaku (nikoliv klasické donucovací prostředky ze zákona).

Omezení osobní svobody jedince kvůli drobnému přestupku na jeho pracovišti s rizikem, že přijde o zaměstnání; omezování osoby delší dobu, než je nezbytně nutné; vyloupení bytu pod záminkou podrobné domovní prohlídky; používání služebních pout příliš těsně atd., to jsou excesy, které nelze tolerovat.

Právo na život a na respektování fyzické integrity

I když existují všechny zákonné podmínky pro použití zbraně, **krajní závažnost** takového počínání velí, že se jedná o **poslední možné řešení** poté, co byly zváženy a vyčerpány všechny ostatní méně poškozující možnosti. Krajní závažnost rovněž neumožňuje vědomě vyprovokovat takovou situaci, jež by ospravedlňovala nutnou obranu (provokovat ozbrojenou osobu, aby zahájila na policistu střelbu...).

Nutná obrana a krajní nouze musí sloužit k obraně, nikoli k zabíjení.

Kromě nutné obrany existují situace, v nichž policista může narušit integritu osoby. To jsou všechny případy, kdy je **použití síly zákonně dovoleno** za účelem plnění úkolů.

Vzhledem k nepředvídatelným rizikům, k nimž užití síly může vést, je použití donucovacího prostředku nebo zbraně odůvodněné pouze v případech, kdy se jedná o ochranu veřejného zájmu, bezpečnosti osob a majetku. Proto se musí používat pouze v zákonem stanovených případech a její použití musí skončit ve chvíli, kdy již není zapotřebí.

Použití zbraně se řídí přísnými pravidly zmíněnými v Zákoně o Policii ČR a vycházejícími z Trestního zákona ve stávajícím znění.

Samotný akt **použití zbraně je chápán pouze v zákonných podmínkách.**

Hrozba zbraní ze strany policisty je vždy potenciálně nebezpečná. Kromě případů a metod definovaných zákony se jedná o nezákonný a neodpovědný postoj. Policista se nesmí nechat ve své práci motivovat záběry z akčních filmů, které poskytují často zkreslený pohled na práci policie.

Jak zklidnit násilné situace při hromadných nezákonných vystoupeních nebo jak jim předejít?

- Nevyhrožujte použitím síly. Spíše popište tuto možnost jako něco, co si nikdo nepřeje, jelikož by jistě došlo ke zraněním. Zmínka o použití síly má demonstranty ovlivnit, nikoliv zastrašit.
- Pokud jsou mezi demonstranty lidé, které dobře znáte nebo jimž důvěřujete, a pokud je dostatek času, využijte je jako své pomocníky při diskusi. Je to lepší, než když povedete celou argumentaci sami.
- Pokud to situace dovolí, získávejte demonstranty na svou stranu a zapojujte je do hledání řešení.
- Umožněte jim zachovat si vlastní tvář.

- Pokud je to možné, využijte zprostředkovatele nebo třetí stranu.
- Zjednodušte akce pomocí jejich rozdělení do kroků a hledejte v příhodnou dobu možnou dohodu o každém kroku.
- Pokládejte otázky, které demonstranty přinutí uvažovat, ale nevyprovokují je.
- Pokud je vyžádána stálá pořádková jednotka, může demonstrovat svou sílu pomocí operací, jako je izolování výtržníků, zákaz vstupu na určená místa, tedy takových opatření, která budou pravděpodobně chápána jako spíše preventivní než represivní. Raději používejte neutralizaci než represi, což může zajistit návrat k „jednacímu stolu“.

K použití síly může dojít jen v případech, kdy je to nutné. Je třeba ukončit její použití, jakmile okolnosti, kvůli nimž byla síla použita, pominou (zvládnutí jedince, rozptýlení shromáždění...). Je rovněž nutné nevyvolávat situace, které by umožnily použití síly (vyprovokovat jedince ke vzpouře...).

Ve kterých případech je policejní násilí neospravedlnitelné?

- Pokud k němu dochází mimo rámec zákonného zásahu.
- Když je nepřiměřené, přehnané a zjevně přesahuje limity nezbytného použití donucovacích prostředků.
- Použití síly vyžaduje absolutní respektování dvou zásad: koexistence a proporcionality.
- Použití zbraně je povoleno jen ze zákonných důvodů. Připouští se pouze, když je přiměřené a současné se zásahem.

Právo na respektování lidské důstojnosti

Některá policejní opatření jsou sama o sobě ponižující pro osoby, kterých se dotýkají.

Jsou to zejména případy omezení osobní svobody, nasazení pout a osobní prohlídka. Podmínky, za kterých k nim dochází, mohou navíc ponížení zhoršit. Všechny situace, v nichž je osoba pod kontrolou policisty, vyžadují omezení donucení na minimum (ponechat pouta pouze osobám, které jsou skutečně nebezpečné...).

Technika provedení je doplněna opatřeními, jejichž cílem je co nejlépe chránit lidskou důstojnost (diskrétnost, jestliže je zásah proveden v přítomnosti veřejnosti; hygiena v místnostech pro zadržené; ukrytí spoutané osoby před veřejností...).

Technika výsledku je prostředkem doznání faktů pachatelem za přísného respektování práva a profesionální etiky. **Používání násilí při výsledku je nepřipustné.**

Svoboda pohybu

Je to druh svobody, který může být ze strany policisty nejčastěji omezován.

Důvody, jež k omezování vedou, jsou velmi různorodé (silniční kontrola, řízení dopravy, stanovení

bezpečnostního pásma, pořádková služba, boj proti opilství, kontrola cizinců, kontrola a ověřování totožnosti, zadržení, vazba, výkon soudního rozhodnutí...). Bez ohledu na dobu trvání (od několika okamžiků až po několik dní podle případu) vyvolávají tyto restriktce často pocity ponížení.

Jsou však v souladu s potřebami veřejného zájmu, pokud je jejich použití co nejvíce omezeno:

-v **čase** (řídit dopravu tak, aby nebyl zbytečně blokován jeden jízdní pruh; dávat objektivně všechny podklady tak, aby je soudce mohl vyhodnocovat a nařídit ukončení vazby dané osoby, jakmile potřeby vyšetřování již nevyžadují zadržování),

-v **prostoru** (rozumně stanovit prostor bezpečnostního pásma nebo zónu pořádkové služby...).

Kontroly všeho druhu (dopravní policie, kontrola totožnosti, kontrola cizinců...) byly zavedeny z důvodů veřejného pořádku. Jejich smyslem není, aby pod pláštěm legálnosti sloužily jako prostředky k omezování volnosti pohybu.

Právo na ochranu soukromého života

V této oblasti zasahuje policista dvěma způsoby:

- Na jedné straně nesmí porušit tuto všeobecnou zásadu s výjimkou přesně stanovených případů, a to pouze při výkonu svého služebního poslání (při fotografování nebo při filmování osob). Získané dokumenty podléhají povinnosti mlčenlivosti a jejich realizace, využití, šíření a uchovávání jsou možné pouze pro výkon policejní práce.
- Na straně druhé policista musí dbát o ochranu tohoto práva tak, že skryje osoby před nevhodným fotografováním, které provádějí zejména hromadné sdělovací prostředky (eskortování zadržených osob, místo činu, nehody atd....).

Každá osoba má právo na ochranu svého soukromého života. Přesto zákon stanovuje, že se nejedná o právo absolutní. Jeho omezení je možné zejména v případech zajišťování domovních prohlídek, výsledků, vyšetřování a sledování osob, ale i při tvorbě evidencí, prošetřování bezúhonnosti, při úkonech ochrany osob, při odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, zadržování zásilek atd.

Ve všech případech, kdy se policista může dostat do situací, o kterých si lidé myslí, že jsou bytostně osobní, se profesionalita projevuje samoregulační zvědavostí v mezích nezbytného výkonu práce. Tato profesionalita nepřipouští žádné nemístné osobní úvahy o nejrůznějších prvcích soukromého života. Ve vztahu ke třetím osobám, které nemají přístup k informacím, se projevuje absolutní diskrétnost.

Je třeba také upřesnit, že ochrana soukromého života zahrnuje i právo na majetek dle představ dané osoby.

Nedotknutelnost obydlí

Nedotknutelnost obydlí má několik výjimek. Policista může vstoupit do obydlí i proti vůli jeho obyvatele

nebo v jeho nepřítomnosti v případě trvalého veřejného zájmu (stav krajní nouze, nutná ochrana, výkon soudních exekucí nebo rozhodnutí, havárie, domovní prohlídka...).

V mnoha případech je běžný způsob otevření bytu nemožný, a to buď pro nesouhlas jeho obyvatele, nebo proto, že nikdo nemá klíč. Za takové situace, aniž by se tím ohrozila potřeba naléhavosti, je třeba dát přednost hledání takového prostředku, který by umožnil vstup do bytu bez způsobení vážnějších škod (snažit se přesvědčit obyvatele bytu, vyhledat záměčníka, nalézt domovníka...) cestou nejmenšího odporu.

Policista a informace

Důvěrný charakter informací

Cokoli policista vidí, slyší nebo se jinak dozví a přitom je to důvěrné povahy, uchová v tajnosti, pokud ustanovení zákona nevyžaduje jinak.

Občané mají právo na bezpečí a soukromí. Informace, které o nich byly zjištěny, nesmí být zveřejňovány.

V rámci výkonu své každodenní práce policie vyhledává, využívá a uchovává informace. V demokratickém státě je tato činnost odůvodněna veřejným zájmem. Nesnáze spočívají v nalezení přesné rovnováhy mezi dvěma nezbytnými úkoly: efektivností práce na straně jedné a respektováním práv a svobod na straně druhé.

Získávání informací

Zdroje informací jsou četné: archivy a evidence všech druhů, dokumenty, telefonické odposlechy, fotografování, sledování, informátoři atd. Získávání informací se ale děje v rámci základních principů, kterými se policie řídí ve své práci, tj. **respektování zákonnosti a zásad policejní etiky**.

Jestliže je přístup k některým informačním zdrojům zákonem upraven, potom respektování právních textů vyloučí možnost chyb. Obcházení příslušných zákonných ustanovení je tedy **nezákonné**.

Existují další informační zdroje, k nimž přístup není zákonem upraven. Proto policie musí určit pravidla umožňující dodržování demokratických zásad. Potíže se objevují převážně v případech, kdy informace pochází z lidského zdroje. Fyzická osoba na sebe bere riziko vždy, když se rozhodne poskytnout informaci. Minimální garance, kterou tato osoba očekává, začíná ochranou její anonymity a opatrnosti při kontaktech.

K získání informace je občas nutné osobu, která takovou informaci může poskytnout, přesvědčit. Jestliže se všichni shodneme na skutečnosti, že používání fyzického násilí je nepřípustné, potom někteří nena-

hlížejí stejným způsobem na limity nezbytné pro psychologické argumenty, které je možno použít.

V policejní práci nelze uplatňovat zásadu, že „účel světlí prostředky“. Zejména ne v takových případech, které jsou v protikladu s lidskou důstojností a s respektováním práv osob.

Jakým způsobem dát najevo zájem o respektování demokratických hodnot při výkonu činnosti spojené se získáváním informací?

- Dodržováním předpisů upravujících přístup k informačním zdrojům.
- Kontrolou činnosti podřízených v této oblasti.
- Dodržováním vlastních povinností ve věci utajovaných skutečností a povinností ostatních pracovníků.
- Respektováním práv osob zejména tím, že si nedovolíme žádné fyzické či morální násilí a že budeme dodržovat anonymitu osob, které si to přejí.

Některé mimořádně závažné případy (terorismus, zločiny spáchané obzvláště krutým způsobem...) nesmějí vybízet policistu k použití nepřiměřeného a nepřípustného nátlaku s cílem získat informace, po nichž pátrá. Jeho postavení pracovníka v hierarchii státní správy mu velí, aby si v obzvláště delikátních situacích vyžádal předběžný souhlas svých nadřízených a aby je neustále informoval.

Tak je tomu zejména v případech, kdy vyhledávání informací přivede policistu do styku s osobami vykonávajícími někdy pochybné činnosti nebo při infiltrační operaci.

Když si bude vždy vědom skutečnosti, že je policistou, vyhne se tomu, aby neblahé vazby, jež naváže, nebyly trvalé nebo kompromitující povahy. Jeho kolegové mu rovněž mohou v tomto směru pomoci a upozornit jej na situaci, která může vést k pochybnostem. Aby se policisté mohli zhostit svých úkolů, policejní správa jim někdy poskytuje finanční prostředky (např. na schůzky s informátory....). Uvedená opatření patří mezi důvěrné vztahy s tím, že tyto fondy budou striktně použity na stanovené účely. Konečně stát dává policistům k dispozici velmi výkonné vyšetřovací prostředky. **Jejich používání je však vyhrazeno pouze pro služební účely** a nesmí se využívat k soukromým cílům (např. předběžná šetření ve věci náboru pracovníků pro potřeby soukromých podnikatelů....) nebo pro účely stranické (šetření pro potřeby politické strany...).

Jak sloužit zájmům veřejnosti při činnostech spojených se získáváním informací?

- Používáním vyšetřovacích prostředků výlučně k zákonným účelům a zákonným
- způsobem.
- Svědomitým a nestranným využitím každé informace.
- Maximálním úsilím o to, aby nedošlo k vědomému či nevědomému šíření důvěrných informací, které jsou v rukou policie.

- Bezprostředním informováním nadřízených o své činnosti a o dosažených výsledcích.

Využívání informací

*Tato policejní činnost nezbytně vyžaduje dodržování principu zákonnosti. Např. je nemyslitelné zakrývat nebo pozměňovat informace, které musí být předloženy justici. I když obsah informace může někdy být v protikladu s danou hypotézou nebo může být nepříjemný, hledání pravdy předpokládá, že se informace využije nestranným způsobem. Stejně tak **každá informace musí být ověřena**, ať už existují jakékoliv zprávy o příslušném informačním zdroji.*

Zneužití informací získaných v rámci služební činnosti pro soukromé účely (využívání informací finanční povahy k získávání soukromých zdrojů...) svědčí o nedostatečné bezúhonnosti a loajalitě vůči instituci.

Pro policistu by to znamenalo jak ztrátu důvěry, kterou mu instituce dává, tak i porušení povinnosti mlčenlivosti (nediskrétní vyjadřování při soukromém či služebním hovoru; organizované úniky informací pro potřeby tisku; informování přítele o postupu vyšetřování, které se jej týká...).

Při zpracování informace se někdy stává, že se s ní seznámí více osob. Dohoda uzavřená původně mezi informátorem a policistou tak byla porušena a nebyla uchráněna anonymita informátora. Tato situace může mít vliv na další šetření případu a vážně ohrozit informátora. Vždy je proto nezbytně nutné dodržovat zásady ochrany utajovaných skutečností.

Ukládání informací

Z důvodů nebezpečí poškození soukromých nebo veřejných svobod je ukládání informací možné pouze v mezích stanovených zákonem. Existence tajných archivů nebo evidencí je tedy v rozporu s tímto pravidlem. Z něj také vyplývá, že jestliže má být informace zničena, pak musí být zničena fakticky.

Policista má snadný přístup k velkému množství důležitých důvěrných informací, které jsou jinak zajímavé pro mnoho dalších osob, jež nemají oprávnění přijít s nimi do styku (soukromí detektivové, novináři, zaměstnavatelé ...) a které si policistovi o ně přímo řeknou. Jedinou odpovědí na tento druh žádosti je přísný a trvalý zákaz je poskytovat. Policista, který by nepřijímal veškerá opatření k ochraně informací (zapomněl uzamknout doklad, který musí být uložen v trezoru; nechal nepovolané osoby nahlížet do služebního archivu ...), by porušoval tato přísná nařízení. Pokud jde o informátora, ochrana anonymity, která mu může být poskytnuta, zůstává věcí úmluvy a je striktně uplatňována při archivaci informací.

Policista a profesionální prostředí

Součinnost s ostatními policisty, institucemi a veřejností

Policisté při prosazování spravedlnosti spolupracují se všemi zákonem oprávněnými institucemi, resp. jejich zástupci. Policista svým kolegům vždy plně a v celém rozsahu pomáhá a činí tak s úctou a pochopením. Policista vždy jedná se svými kolegy a s veřejností otevřeně a poctivě, v mezích předpisů týkajících se mlčenlivosti a je připraven a ochoten své jednání kdykoliv obhájit.

Policista udržuje vztahy s celou řadou vnějších subjektů, veřejných či soukromých, které tak jako on zajišťují výkon funkcí veřejného zájmu. Podle druhu subjektu se policista nachází v situaci podřízenosti, spolupráce nebo součinnosti. V každém případě musí ale jednat co nejlépe, aby vyhověl veřejnému zájmu.

Profesionální chování

Přestože se ve většině případů jedná o vztahy mezi institucemi, tyto se nutně projevují kontakty mezi osobami. Někdy se omezují na telefonické hovory nebo na výměnu pošty (žádost o informace na matričním oddělení radnice...), ale někdy vedou k osobním setkáním (koordinální schůze, zásah na místě nehody spolu s hasiči...).

Sociální prostředí nutí policistu, jakož i každého občana, k úvahám o společnosti. Jestliže může volně nakládat se svými osobními názory, pak je jeho povolání státního zaměstnance demokratického státu neslučitelné s vyjadřováním kritických slov na adresu státních orgánů či institucí nebo s extrémistickými projevy na veřejnosti.

Totéž se týká vyjadřování názorů na své vlastní profesionální prostředí. Stálá zdrženlivost v komunikaci o těchto otázkách umožňuje za daných okolností neporušovat povinnosti, být diskrétní a dodržovat mlčenlivost.

Za všech okolností se musí uplatňovat zdvořilost a slušnost. Korektní vystupování společně se zdrženlivostí ve vyjadřování a v chování, jakož i pozornost věnovaná vnějšímu vzhledu činí z pracovníka policie důstojného a kompetentního partnera při jednání. To platí o to více v případech, kdy je nutné vyslovit protichůdný názor nebo reagovat na rezervovanost. Dobrá pověst ale utrpí každým projevem předpojatosti nebo diskriminace vůči partnerovi, vůči instituci, kterou partner reprezentuje, nebo vůči povolání, které vykonává.

Některá povolání (soudci, poslanci, členové výkonné moci, vysocí funkcionáři, oficiální představitelé cizích států...) vyžadují obzvláště výrazné projevy úcty, aniž by tím policista musel nutně sklouznout k servilnosti.

Policista a vztahy podřízenosti

Partneři nacházející se mimo čistě policejní hierarchii, kteří mají oprávnění dávat pokyny policistům, patří buď k orgánům justice, anebo k orgánům činným v trestním řízení. Představují demokratickou organizaci státu.

Policista, který se institucionálně nachází ve vztazích podřízenosti, může pouze loajálně vykonávat svěřené úkoly. To dělá plným využíváním prostředků, které má k dispozici, aby dosáhl stanovených cílů, a bezchybným skládáním účtů ze své činnosti a z dosažených výsledků. Je také vhodné čestně informovat žadatele o všech potížích při plnění úkolů. **Loajalita rovněž předpokládá, že příslušný funkcionář policistu seznámí se všemi problémy týkajícími se zákonnosti akce, jež je od něho požadována.**

Pravomoc vykonávaná nadřízenými pracovníky vyžaduje od policisty zvláštní respektování hierarchie. Vztahuje se jak na přijímání instrukcí (informovat nadřízené o žádosti, o níž neví...), tak i na přenos výsledků (podávat hlášení prostřednictvím svého nadřízeného...).

Ostatní osoby z důvodů svých oficiálních funkcí (poslanci, vysocí funkcionáři, vedoucí pracovníci místních oficiálních orgánů...) se mohou pokoušet o to, aby nad policistou vykonávali faktickou pravomoc. Jedinou možnou reakcí na takový druh žádosti je postavit se na odpor při zachování pravidel zdvořilosti a respektu vůči funkci žadatele. Je vhodné mu připomenout, že činnost policie má za cíl uspokojení potřeb veřejného zájmu, což předpokládá i respektování podmínek a způsobů stanovených pro její vedení.

Policista a vztahy součinnosti

Policie není jedinou institucí, která je pověřena bojem se zločinností. Jejími hlavními partnery v této oblasti jsou finanční úřady, úřady práce, celní správa, městská policie a co se týče mezinárodní zločinnosti i policie cizích států. Veřejná správa zavedla do praxe postupy výměn informací nebo společného sledování informací, jakož i způsoby zásahů, kdy se v terénu setkají představitelé těchto různých služeb (zásahy v oblasti práce na černo, silniční kontroly, exekuce...). Smyslem této součinnosti je zajistit zvýšenou účinnost při zásahu. Projevy rivalit, které spočívají především v zadržování informací, tuto spolupráci ohrožují a mohou vyvolat obdobné reakce ze strany všech účastníků. Osobní či korporativní satisfakce vzešlá z tohoto abnormálního chování škodí veřejnému zájmu.

Při plnění některých úkolů zasahuje policie v součinnosti s ostatními osobami, které rovněž vykonávají veřejnou službu (společný zásah s civilní obranou na místě katastrofy, pomoc exekutorovi...). Tyto osoby si přejí, aby policie spojila své kompetence s jejich za účelem realizace společné akce, v níž každá složka bude hrát svou úlohu. Taková součinnost může být úspěšná jen tehdy, když každá zasahující služba plně prokáže svou profesionalitu a snahu usnadňovat činnost druhých (dohoda s ředitelem školy při zásazích ve školním

prostředí, vymezení dostatečné bezpečnostní zóny za účelem zásahu civilní obrany...).

Při jiných příležitostech se policista nachází v pozici žadatele (žádost o lékařské ošetření zadržené osoby, žádost o informace na celní správě...). Není vždy snadné dosáhnout žádaného. I přes naléhavou nebo důležitou povahu požadované služby samotná kvalifikace policisty nestačí k výkonu všech pravomocí, zejména k pravomoci zrušit jistá omezení ostatních osob (pracovní přetížení, služební tajemství...).

Kromě výslovně uvedených případů sdělování informací nemůže být spolupráce omluvou pro porušování povinnosti diskretnosti a dodržování služebního tajemství vztahujících se na policistu.

Jak lze dosáhnout optimální účinnosti veřejné služby ve vztazích s institucionálními partnery?

- Pečlivým plněním svěřených úkolů. Uplatňováním profesionality s cílem co nejlepší součinnosti.
- Vyhýbáním se všem náznakům nezdravého „kamarádství“ a dodržováním pravidel pro sdělování informací.
- Snahou napomáhat činnosti ostatních partnerů a poskytnutím pomoci v případě potřeby.
- Sdělením eventuálních pochybností o zákonnosti jejich požadavku nebo jejich zásahu.
- Informováním svých nadřízených.

Při společných akcích s ostatními veřejnými službami (hasiči, celníci...) má každá své vlastní priority. Je vhodné postupovat tak, aby každý účastník mohl co nejlépe plnit poslání, které je mu svěřeno.

Policista a vztahy k ostatním profesím

Povaha práce policisty jej často přivádí do styku s advokáty a s novináři.

Ke kontaktům advokátů s policisty dochází často při vazbě nebo zadržení. Smyslem práce advokátů je zajištění podmínek zadržení a nezpochybňování policejní práce. Je proto vhodné připravit pro advokáty to nejlepší přijetí s přihlédnutím ke všem nutným bezpečnostním opatřením, aby se mohli co nejlépe zhostit svého poslání, i když to může být někdy chápáno jako práce narušující průběh šetření.

Navzdory vztahům, které mohou být někdy konfliktní, nemohou se policie a novináři navzájem ignorovat. Policii se stává, že se obrací na novináře (preventivní kampaň, výzvy ke svědkům...) a obráceně novináři se často obrazejí na policii. Jejich vztahy se musí vždy odehrávat v hranicích daných příslušným morálním kodexem.

Když policista komunikuje s médii, reprezentuje svou instituci. Veřejný dopad jeho prohlášení vyžaduje patřičnou rezervovanost projevu a ztotožnění se se stanovisky policejní správy. Policista není oprávněn, aby usiloval o získání osobního prospěchu nebo prestiže při svém vystupování (snaha stát se hvězdou...). Sebeovládání umožňuje rozhodně a zdvořile odmít-

nout přehnané požadavky a dostat tak povinnosti být diskrétní. Tato povinnost stanoví zejména, že policista jedná tak, aby chránil anonymitu všech osob v trestní záležitosti (oběť, svědek ...).

Policista a svědci

Aby policista mohl dosáhnout objektivních výsledků, musí se často dožadovat pomoci svědků. Tyto osoby se většinou málo vyznají v kriminálním světě, s nímž se dostanou do konfrontace. Doufají, že policista najde rovnováhu mezi potřebami šetření a různými tísnovými situacemi, které se mohou vyskytnout.

Navázání kontaktu

Osoba, která podává svědeckou výpověď, provádí **akt občanské uvědomělosti**. Zaslужuje si uznání a projevy důvěry. Ať už je naléhavost případu jakákoliv, jsou korektnost, zdvořilost a zdrženlivost vždy na místě, a to i vůči osobě, která s výpovědí váhá. Právě projevy úcty a pečlivosti, kterou věnujeme jednání, znamenají počátek procesu hodnocení kvality veřejné služby v policii.

Citlivý přístup vzbudí ve svědkovi důvěru. Svědek má potřebu věřit svému partnerovi v dialogu. Tato potřeba je tím větší, čím více jej jeho výpověď může přivést do nepříjemné situace. Informace, které policista podá o dalším postupu a projevy stálé snahy o diskretnost mohou svědkovi pomoci zmírnit jeho obavy. Svědčit znamená obětovat svůj čas a někdy i část svých příjmů. Policista může zmírnit tyto potíže tím, že projeví svou vstřícnost (domluví se se svědkem na místě a na hodině setkání, respektuje stanovený časový plán, nenechá svědka zbytečně čekat...).

Svědce si někdy musí zařídit některé věci, aby mohl být ihned k dispozici a ocenit, když se mu dá časový prostor a prostředky k tomuto účelu (nabídnout mu možnost uvědomit blízké nebo zaměstnavatele...).

Je nutné věnovat pozornost všem svědeckým. Necitlivý přístup k národnosti, původu, sociálním podmínkám, politickému, náboženskému a filozofickému přesvědčení, dokonce i k minulým soudním případům znamenají porušení zásad úcty a nedostatek loajality při hledání pravdy. Policista však musí přihlížet zároveň ke všem informacím známým o osobě svědka (notorický stěžovatel, duševně nemocná osoba...).

Je nezákonné, když se svědecká výpověď odloží stranou proto, že to někomu osobně vyhovuje (ulehčení v práci, zpochybnění kolegy, výpověď, která popírá vyšetřovací hypotézu...).

Jak vyjádřit úctu ke svědkovi ?

- Slušným chováním a korektním přijetím.
- Braním ohledů na jeho psychický stav (emocionální, strach...).

- Projevy vstřícnosti (empatie).
- Projevem zájmu o jeho výpověď.
- Uměním naslouchat.
- Striktním dodržováním pravidel mlčenlivosti.

Některé případy občas vyžadují velmi rychlé vyslechnutí velkého počtu svědků. Avšak naléhavost případu a množství osob nejsou pro policistu omluvou, aby zapomněl na své povinnosti vůči nim.

Shromažďování výpovědí

Jestliže osoba hodlá podat výpověď, očekává od policie, že bude vyslechnuta a že policie bude její výpovědi věnovat pozornost. To předpokládá, že policista se na jedné straně předběžně seznámil s obsahem příslušného spisu, aby při šetření mohl svědectví patřičně využít, a na straně druhé osoba, která učinila výpověď, by neměla mít nepříjemný pocit, že policista není o její záležitosti informován.

Je třeba připomenout, že svědci mají povinnost vypovídat s výjimkou zákonem stanovených případů.

Některé osoby jsou nositeli služebního tajemství, a proto mají možnost učinit výpověď pouze za zákonem stanovených podmínek.

Povinnost mlčenlivosti se rovněž vztahuje na práci policisty. Nemístné sdělování informací o stavu šetření je porušením této povinnosti.

Znovu je třeba připomenout, jak důležité je prostředí, v němž výslech probíhá. Patří do něj jak materiální podmínky (stav místnosti a zařízení...), tak i atmosféra vytvořená policistou a jeho kolegy. Tyto prvky jsou vnímány svědkem jako obraz policie a zaslужují, aby jim byla věnována patřičná pozornost.

Cílem výslechu je úředně zaznamenat to, co svědek musí sdělit orgánům činným v trestním řízení. Jestliže policista může být nápomocen při formulování výrazů tohoto prohlášení, musí tak činit citlivě a s rozvahou, aby nedošlo ke zkreslení výpovědi. Policista se však nesmí oddat pomlouvání orgánů a institucí nebo vyjadřovat své názory k danému případu.

Jak projevit nestrannost vůči svědkovi ?

- Přesným záznamem jeho výpovědi.
- Vyslechnutím subjektivních názorů druhé strany.
- Vyloučením jakéhokoliv úsudku, zejména pokud jde o původ svědka, jeho sociální postavení, jeho předešlé soudní případy nebo jeho vztahy.
- Některá svědectví mohou vypadat jako lživá. Nestrannost však nebrání policistovi, aby dal svědkovi najevo rozpor v jeho tvrzení, případně jeho nepravděpodobnost.

Pokračování vyšetřování

Po provedení výpovědi si svědek přeje znát, k čemu ho jeho výpověď zavazuje. Informace podaná o následném průběhu vyšetřování částečně přispívá k jeho uklidnění (následná předvolání, vztahy k soudním úřadům, eventuální odškodnění...).

Bezpečnost svědka se zajišťuje ochrannými opatřeními stanovenými zákonem nebo takovými opatřeními, jež vyplývají z iniciativy policisty (zajištění fyzické ochrany, uvědomění posádky vozů...). Svědek také ocení skutečnost, že bude co nejvíce ušetřen zbytečného kontaktu s projednávaným případem (zabránit převozu svědka a delikventa v jednom vozidle...).

Používání donucovacích opatření

Svědectví není vždy spontánním aktem. Svědek může váhat nebo odmítnout vypovídat z nejrůznějších důvodů, které nemusí být vždycky vyhybavé (strach z represálií, obava z porušení povinnosti mlčenlivosti, kterou musí dodržovat...).

Zdráhavost svědčit je tedy často pochopitelná. I když to není výslovně stanoveno v právních textech, má váhající svědek morální právo na to, aby byl informován o donucovacích opatřeních, která proti němu mohou být použita. Je nepřipustné používat takových opatření proti svědkovi s cílem jej utiskovat (přijet pro něj zcela nediskrétně do práce...) nebo s ním nevhodně zacházet, což by jej utvrdilo v přesvědčení, aby nevypovídal. Jestliže zákon dává policistovi možnost použít donucení, pak ale zůstává nadále pravdou i to, že **svědek není delikventem**.

Použití donucení nezbytně vyžaduje trvalé hledání rovnováhy mezi použitím donucení, potřebami vyšetřování a úctou vůči svědkovi.

Vztahy mezi policisty navzájem

Policie zaměstnává velký počet pracovníků. Jejich pracovní náplň, právní postavení, hodnosti a zařazení představují složitou, ale soudržnou mozaiku. Avšak rozdíly a identita mohou být zdrojem vztahových potíží v případě existence vnitřní stavovské diferenciace nebo nezdravé konkurence. Zájem veřejné služby velí policistům, aby překonali tyto překážky s cílem nastolit harmonické vztahy, jež každému z nich umožní plně rozvinout své schopnosti.

Osobní a profesionální schopnosti

Policisté jsou odpovědní za úroveň svého profesionálního výkonu, a proto jsou povinni si průběžně zvyšovat kvalifikaci. Studium a zkušenostmi může policista získat vysokou úroveň znalostí a schopností, které jsou základem pro efektivní výkon služby. Získávání vědomostí je soustavný proces osobního a profesionálního rozvoje, na němž je třeba neustále pracovat.

Soukromý život

Policisté se musí chovat tak, aby nediskreditovali ani sami sebe, ani policejní sbor. Pověst a chování policisty musí být vzorné i mimo službu, aby udržovaly úctu okolí, v němž policista žije a slouží. Chování policisty v soukromí nesmí ohrozit dobrou pověst Policie ČR.

Vztahy mezi policisty

Bez ohledu na statut, útvary, hodnosti a úkoly jsou vztahy mezi policisty založeny **na vzájemné úctě, loajálnosti a solidaritě**. Tyto hodnoty jsou obzvláště důležité pro ty, kteří vykonávají nadřízené funkce.

Vzájemná úcta

Za všech okolností se projevuje především přijetím elementárních pravidel společenského chování (zdvořilost, přesnost...) a lidské důstojnosti (slušnost, péče o svůj vzhled...).

Vzájemná úcta striktně vylučuje jakoukoliv formu diskriminace, zejména takovou, která je spojená s původem, vyznáním nebo s pohlavím kolegů.

Vzájemná úcta předpokládá, že každý úkol, byť je sebemenší, přispívá k dobrému fungování veřejné služby. Projevy elitářství (jedinou opravdovou policií je...) nebo znevažování některého policejního útvaru, hodnosti, funkce, svědčí o neznalosti komplementarity práce policistů. Jsou důkazem velmi omezeného nazírání na práci policie.

Vzájemná úcta znamená také bez žárlivosti či opovržení přijímat jisté zvláštní skutečnosti (upravená pracovní doba či pracovní místa, mimořádné dovození...).

Vzájemná úcta konečně vyžaduje toleranci, což znamená poskytnout dostatečný prostor pro to, aby kolegové mohli předložit svá stanoviska, která nejsou shodná s našimi. Každý policista se může opravdu vyjadřovat svobodně. Nicméně tato svoboda je omezena povinností vystupovat zdrženlivě, což předpokládá umírněnost při vyjadřování osobních názorů, zejména takových, které jsou spojené s politickými nebo filozofickými ideologiemi. Toto omezení platí i pro rozhovory vedené mezi policisty a má zabránit polemikám, které jsou často mimo profesionální rámec a poškozují dobrý chod služby.

Povinnost zdrženlivého vystupování spojená s loajalitou znamená absolutní zákaz pronášet úvahy, na které se vztahuje trestní zákon (rasismus...), a výzvy ke kolektivnímu jednání, jež je v rozporu s veřejným pořádkem (účast na nepovolené manifestaci...) nebo s profesionální disciplínou (opuštění pracoviště...).

Loajalita

Projevuje se především upřímností. Na prvním místě se jedná o sdělování profesionálních informací kolegům, kteří mají právo je získat (návrh na restrukturalizaci služby, výměna operativních informací mezi policejními službami...). Avšak je rovněž vhodné mít odvahu sdělit osobě přímo stížnosti, které na ni jsou, a chovat se přitom korektně. Potutelné chování mající za cíl znevážit danou osobu vede k tomu, že tato osoba nemá možnost podat vysvětlení a kromě toho takové chování nastoluje ve službě pokryteckou atmosféru.

Loajálnost znamená připustit své omyly a nést za ně odpovědnost, aniž bychom do nich zatahovali ty, kteří nenesou na odpovědnosti žádný podíl (šířit pochybnosti o odpovědnosti útvaru, když pachatel nelegálního násilí nebyl identifikován...). Rovněž i schopnost spravedlivě ocenit zásluhy každého při společné úspěšné akci patří mezi projevy čestného jednání.

Loajalita se konečně v jistých situacích projevuje diskretností. Mezi takové situace patří samozřejmě všechny případy, kde platí povinnost dodržovat mlčenlivost týkající se informací osobního charakteru, jestliže jsou informace vyžadovány osobami, které k nim nemají přístup, ať se jedná o policisty nebo ne (personální oddělení, velitelské funkce, soudní či správní postih...). Je ale také žádoucí projevit diskretní chování v případě informací týkajících se soukromého života kolegů (jejich rodinné či zdravotní problémy...).

Solidarita

Je potřebná pro výkon tohoto povolání a projevuje se trvalou pohotovostí ve vztahu ke kolegům a v připravenosti nabídnout jim svou pomoc (požadavek na posilu, pomoc při stanovení postupu či plnění úkolu administrativní povahy...). Příliš uvolněné chování (absence, nedostatek zápalu pro práci...) je v protikladu k duchu týmové práce, protože zvyšuje pracovní zatížení ostatních.

Solidarita se může také projevovat i v soukromých vztazích. Například když se policista pozorně chová ke svému kolegovi a taktně mu nabídne svou pomoc při řešení osobních potíží, do kterých se kolega dostal anebo na které upozornilo jeho chování (vyzvat osobu, aby podstoupila léčbu; vzít službu za jiného, aby se mohl uvolnit ze zaměstnání...).

Solidarita je nezbytná, má ale své hranice. Její zneužívání s cílem tolerovat některá deviantní chování (korupce, krádeže...) je nepřijatelné.

Každý policista, který je svědkem trestného nebo nebezpečného chování svých kolegů, nezákonného násilí nebo nelidského či ponižujícího zacházení uplatňovaného jiným policistou vůči zadržené osobě, má povinnost takovému chování učinit přítrž nebo je ohlásit nadřízené složce bez ohledu na to, jaké je hierarchické postavení pachatele těchto činů.

Vztahy k podřízeným

Výkon hierarchické pravomoci v policii má za cíl zajistit správný chod služby. Nadřízený pracovník musí tedy podporovat nastolení harmonické atmosféry mezi sebou a policisty, které řídí, přičemž je plně odpovědný za dosažené výsledky.

Život v kolektivu obvykle vyvolává napětí, které snižuje výkonnost. Úloha vedoucího pracovníka spočívá v tom, že musí dělat preventivní opatření (přidělit různé kanceláře osobám, které se nesnášejí...), zjišťovat vznik napětí (informovat se o služebním prostředí...) a regulovat je (pracovní schůze...).

Je jisté nežádoucí protahovat konfliktní situaci a ještě méně ji vytvářet či z ní těžit zejména tím, že se ignoruje nižší hierarchický řetězec tak, aby byla vytvořena umělá řevnivost.

Dobrý chod služby je podmíněn tím, že velící složka se projevuje jako vyrovnaná. Podřízení velmi špatně nesou, když se práce tříští, když odměny nebo sankce jsou udělovány podle kritérií, která se jim zdají nespravedlivá, a to zejména v případě absence vysvětlení. Průhlednost stylu práce je ostatně žádoucí za všech okolností. Takto se vytváří pevná hradba proti všem projevům zaujatosti nebo autoritářství. Vyžaduje nastolení podmínek usnadňujících komunikaci. To bude mít za důsledek, že podřízení budou předkládat své návrhy a připomínky.

Vedení poskytuje službám prostředky, které jim umožňují plnit jejich úkoly (místnosti, materiál, vozidla...). Velící složce dává za úkol, aby je dala k dispozici policistům podle potřeb každého z nich. Snaha o efektivitu je jediným cílem, který musí být brán v úvahu při rozdělování prostředků. Je nepřijatelné, aby se policistovi nedostávalo potřebných prostředků na úkor jiného policisty (přidělit materiál policistovi z důvodů přátelských vztahů a ne z hlediska jeho skutečných potřeb...) nebo aby byly uspokojovány čistě soukromé potřeby (používání služebního vozidla k soukromým účelům...).

Podřízení od svých nadřízených očekávají schopnost usměrňovat je a podporovat v jejich činnosti. Proto od nich požadují, aby se skutečně zhostili svých úkolů a dávali jim bez vytáček jasné a přesné rozkazy, zejména když vzniknou problémy při výkonu služby. Tím, že dávají podněty a podporují činnost svých podřízených, dohlíží nadřízení i na jejich odbornou výchovu a usnadňují jim přístup k prostředkům umožňujícím jejich zdokonalování.

Velitelský vztah, který je určující pro činnost podřízených, je výsledkem vztahu důvěry. Ten předpokládá, že velící složka nese plnou odpovědnost za dané rozkazy zejména tehdy, když jejich plnění vyžaduje osobní angažovanost podřízených.

Jak se hlavně projevuje smysl pro odpovědnost při výkonu hierarchických funkcí?

- Poskytováním podnětů pro činnost podřízených.

- Vydáváním jasných rozkazů nebo pokynů a dohledem na jejich správné splnění.
- Vědomím, že je třeba nejenom odměňovat, ale i používat příslušné sankce.
- Trvalou péčí nejen o odborné, ale i o soukromé problémy podřízených a jejich trvalé vzdělávání.
- Příkladem chováním.

Většina rozkazů je verbálních. V případě problému je za těchto okolností snadné tvrdit, že nebyly vydány. Čestné jednání velí policistovi plnit je a nesnažit se přenést odpovědnost za své chyby na druhého.

Důvěra v nadřízeného bude rovněž závislá na jeho schopnosti postavit se za své podřízené v situacích, které nespravedlivě zpochybňují jejich práci nebo škodlivým způsobem snižují její účinnost. Pokud se vyskytnou nedostatky, úlohou nadřízeného je jim zamezit a v případě potřeby použít i sankce. Na laxní postoje nebo na protekcionářství nahlíží podřízení, kteří svědomitě plní své úkoly, jako na projevy nespravedlnosti a jsou zdrojem nedůvěry. Příkladné vystupování nadřízených je rozhodujícím kritériem vážnosti a důvěryhodnosti, kterým se těší ze strany svých podřízených.

Vztahy k nadřízeným

Každý policista je součástí administrativní hierarchie. Je důležité znát své nadřízené a naprosto přesně dodržovat hierarchický řetězec. Povinnost poslouchat spočívá v respektování rozkazů, ve správném plnění svěřených úkolů a v pravdivosti odevzdaných hlášení.

Souběžná podřízenost různým stupňům ve služební hierarchii předpokládá, že policista projevuje všem stejnou loajalitu.

Jakým způsobem se hlavně projevuje loajalita vůči nadřízenému?

- Pečlivým plněním rozkazů, pokynů a instrukcí, které policista obdrží.
- Předložením pravdivého hlášení o splnění svěřených úkolů.
- Jasným sdělením připomínek a jejich zdůvodněním.
- Respektováním hierarchického řetězce nadřízených.

- Hlášením všech nedostatků a závad ohrožujících výkon služby.

Organizační schéma policie se skládá z mnoha článků. Někteří podřízení se mohou snažit některé články vynechat, aby se dostali přímo k nadřízené složce. Jakkoliv se tato praxe může zdát být účinná těm, kteří ji provozují, ve skutečnosti poškozuje dobrý chod služby.

Každý policista, který nesouhlasí s přijatými rozhodnutími, má možnost sdělit své připomínky nadřízeným, přičemž této možnosti lze využít samozřejmě tehdy, když připomínky jsou odůvodněné a konstruktivní. Policista může dostávat rozkazy jen od složky, k níž funkčně přísluší. To je ale neosvobozuje od projevu úcty k hodnotně vyšším policistům z jiné služby nebo z jiné kategorie personálu.

Policista jakožto představitel veřejné správy a garant právního státu má povinnost jednat, jestliže má co do činění s očividně nezákonným rozkazem, jenž by mohl vážně ohrozit veřejný zájem. Za tímto účelem informuje nadřízenou složku, která vydala sporný rozkaz, o svých připomínkách a argumentaci. Jestliže je platnost rozkazu potvrzena a podřízený je toho názoru, že jeho nesouhlas je odůvodněný, musí rozkaz provést a pak si může stěžovat dalšímu vyššímu nadřízenému. Rozkaz může odmítnout provést pouze v případě, jestliže by se jeho splněním dopustil trestného činu.

Závěr

„Každý příslušník Policie České republiky, který jedná v souladu se zákonem a Etickým kodexem Policie České republiky, si plně zaslouží úctu, respekt a podporu společnosti, jejíž bezpečnost chrání i s nasazením vlastního života.“

Prosazování etické dimenze v práci policie začíná v zrcadle každého z nás.“ (citace z Etického kodexu Policie České republiky)

Address:

plk. Mgr. Ing. Bc. Jiří Zlámal, Ph.D., ředitel
Střední policejní škola MV, Pod Táborem 102/5,
190 24 Praha 9
e-mail: spsdir@skolamv.cz

SONDA DO DĚJIN JIHOČESKÉ ORGANIZACE PACEM IN TERRIS

Research in the South Bohemian Pacem in terris organisation

Martin Weis

vedoucí Katedry církevních dějin, Teologická fakulta JU, České Budějovice, ČR

Souhrn:

V této vědecké studii autor poukazuje na kapitulu z dějin vztahu státu a církve v období let 1969 – 1989. Po období politického uvolnění v roce 1968 nazvaném jako „Pražské jaro“ přichází po vpádu vojsk Varšavského paktu na naše území k návratu politických poměrů před rok 1968. Tato změněná politická situace se odrazila i ve vztahu ke katolické církvi. Stát se pokouší ovládnout katolickou církev i za pomoci jejích vlastních kolaborujících příslušníků. Ti byli sdruženi do organizace, jejíž dějiny na jihu Čech mapuje autor na základě dosud nepublikovaných archivních materiálů.

Klíčová slova: české dějiny, období normalizace, církevní politika státu, archivní dokumenty

Anotace:

In this scientific study the author refers to the chapter from the history of the relationship between state and church in the period from 1969 to 1989. The period of political easing in 1968, called “Prague Spring”, is followed, after the invasion of the troops of the Warsaw Pact to our territory, by the return of political relations before 1968. This change of the political situation was reflected in the relationship to the Catholic Church, too. The state tried to take control of the church, even with the help of the collaborating members of the church itself, who were united in an organisation. To survey the history of this organisation in South Bohemia the author uses archive materials not published so far.

Key words: czech history, normalisation period, church policy of the state, archive documents

Úvodem

Nedílnou součástí novodobých dějin jihočeského regionu je i ta oblast historie, která se pokouší probídat vztah státní moci a katolické církve v druhé polovině 20. století. Této problematice se dlouhodobě věnuje Katedra církevních dějin TF JU v Českých Budějovicích. Informace z této oblasti lze získat z několika zdrojů. Primárním zdrojem je svědectví dosud žijících pamětníků a zde usiluje katedra církevních dějin jejich svědectví o vztahu církve a státního režimu archiovat, aby zde zůstala uchována pro příští generace. Tato svědectví pamětníků lze doplnit a konfrontovat druhým zdrojem informací a to dobovým tiskem. Ovšem nejčennější zdroj informací přináší archivy, ve kterých jsou uloženy materiály státních úředníků, kteří měli v kompetenci dohled státu nad církvemi. Na regionální úrovni se jednalo o zaměstnance krajských národních výborů a okresních národních výborů u nichž se žilo pojmenování „církevní tajemník“. ¹ Materiály z jejich činnosti jsou soustředěny ve Státním oblastním archivu v Třeboni a též částečně v okresních archívech. V oblastním archivu se jedná zejména o archivní fond JČ KNV České Budějovice. Tyto archivní materiály dobře dokumentují podmanění církve v padesátých letech 20. století, léta pozvolného politického uvolnění, období pokusu o reformu komunistické

vlády režimem takzvaného socialismu s lidskou tváří i období k návratu před leden roku 1968 nazývané jako normalizace. Značná část tohoto archivního fondu je již zpracována a zkatalogizována a proto také badatelé běžně přístupná. Léta cca 1965 – 1989 jsou sice také zachycena ve zmíněném archivním fondu, ale již v jeho části, která není běžně badatelské veřejnosti přístupná, neboť není dosud zkatalogizována. ²

Pátá kolona uvnitř církve

a) Situace do roku 1968

Státní moc se již záhy po únorovém převratu roku 1948 pokoušela ovládnout katolickou církev různými prostředky. Útok směřoval v první řadě na hospodářskou základnu církve, tisk a školství. Kromě těchto administrativních a mocenských zákroků, státní moc vytvořila i organizaci kolaborujících členů duchovenského stavu nazvanou jako Mírové hnutí katolického duchovenstva (dále MHKD). Po svém založení MHKD bylo státem stavěno jako protiváha biskupů a v tajných plánech se mělo stát základnou odštěpného hnutí katolické církve od Říma k pravoslaví. Tento plán ale nakonec stát neuskutečnil a po ovládnutí církve mocenskými prostředky na přelomu let 1952/53 se již začala projevovat i krize uvnitř MHKD. Její funkcionáři sice

byli dosazeni do vedoucích míst diecézí jako kapitulní vikáři či kanovníci, ale širokou základnu loajálních duchovních se nepodařilo vybudovat. V období částečného politického uvolnění v roce 1956 dokonce se objevovaly řídké snahy změnit MHKD na organizaci hájící zájmy církve proti státu. Činnost MHKD byla ale již od roku 1956 více méně formální a spočívala v občasných prohlášeních k politickým výročím či mezinárodním událostem jak dokumentuje například citát z následujícího archivního materiálu: „Mírové prohlášení kněží vikariátu soběslavského. Jsouce si vědomi, že jedná se o bytí či nebytí křesťanské Evropy a chtějíce zabezpečit požehnání míru pro sebe i příští generace, zvedáme i my katoličtí kněží vikariátu soběslavského svůj hlas a prohlašujeme, že se stavíme za zákaz nukleárních zbraní, za vytvoření bezatomového pásma i za brzkou realizaci mírové konference představitelů vlád. Kéž Bůh dá vnuknutí míru, pokoje, vzájemného porozumění všem a snahy lidstva po trvalém a spravedlivém míru přivede k toužebnému uskutečnění. V Soběslavi 19.3. 1958 ... podpisy všech duchovních vikariátu“.³

b) Situace v období politického uvolnění roku 1968

Konec MHKD nastal na jaře roku 1968, kdy pod tlakem politických změn ve státě dne 21. března 1968 rezignovalo celé vedení MHKD s ministrem Plojhařem v čele. Z pověření biskupa Tomáška byl zvolen přípravný výbor nového kněžského hnutí pod jeho předsednictvím. Ve dnech 14. a 15. května 1968 se konal na Velehradě zakládající sjezd Díla koncilové obnovy. Biskup František Tomášek, apoštolský administrátor pražský, na sjezdu ve svém projevu shrnul výstižně celou činnost MHKD: „Právě zde na Velehradě byl před devatenácti lety položen základ Mírového hnutí katolického duchovenstva, které tak bolestně zasáhlo do dějin našeho církevního života (...) Prosím hned na počátku o to, aby v tomto duchu trpělivé lásky byla vedena naše jednání. Víím, že mnozí z vás - tak jako i já - jsme pocítili na svých bedrech následky neblahé práce MHKD. Nechci se zde do podrobností zabývat činností tohoto hnutí v minulých letech. Chci se zmínit především o poslední době. Postoj kněžstva i katolické veřejnosti k MHKD bylo možno charakterizovat jako pasivní rezistenci...“⁴

Situaci nastalou po květnovém sjezdu na Velehradě dobře dokumentuje například situační zpráva ze dne 1. července 1968 zasláná OCT v Prachaticích Josefem Dragounem KCT v Č. Budějovicích: „Situace na základě lednového a květnového usnesení ÚV strany přivodila úplnou změnu v řadách duchovních. Především se u všech kněží projevila neobvyklá nervosita a odtazižnost od dosavadního konání a naproti tomu vznikla u nich mimořádná náboženská aktivita při náboženských obřadech a při jednání s věřícími. (...) Mimořádnou aktivitu projevují duchovní, kteří to s našim zřízením nemínili poctivě a jejich poměr byl jen zdánlivý. (...) Po sjezdu na Velehradě a po poradě s biskupem Hlouchem se

aktivita duchovních v okrese zdvojnásobila. Především se mimořádná péče věnuje bohoslužbám...“⁵

Dále OCT Dragoun popisuje vikariátní konferenci v Prachaticích ze dne 30. 5 1968 na níž hlavním bodem programu bylo podání zprávy z Velehradu. Kromě toho, že delegáti zmínili skutečnost pořádání petice na Velehradě za účelem odvolání KCT Leo Drozdka, tak také všem přítomným duchovním kladli na srdce aby zakládali farní rady.⁶ V květnu 1968 bylo ustanoveno Dílo koncilové obnovy, hnutí, které mělo napomoci větší integraci katolické církve do české společnosti. Toto hnutí ovšem nemělo dlouhého trvání, stejně jako doba „pražského jara“. Při takzvané normalizaci a utužení státního dozoru nad církví bylo vytvořeno Sdružení katolických duchovních Pacem in terris (dále SKD PiT) jako nástupce MHKD v linii spolupráce „loajálních a vlasteneckých“ kněží se státem.

c) Situace v období tzv. normalizace a letech následujících až do roku 1989

Tak jako v padesátých letech, i v období nastupující normalizace, byla vytvořena organizace „loajálních duchovních“, která měla rozdělit kněžstvo a vrazit klín mezi duchovní a jejich biskupa. V Českých Budějovicích se konalo 9. září 1971 ustavující zasedání krajské organizace Pacem in Terris. Z celkového počtu 170 duchovních bylo na krajskou ustavující schůzi pozváno 120 kněží. Pozvánky nedostali například ti duchovní, kteří v roce 1968 prosazovali zrušení Mírového hnutí katolických duchovních. Biskup Hlouch ani generální vikář Malý na písemné pozvání nereagovali. Před ustavující schůzí se osobní tajemník biskupa Hloucha PhDr. Miloslav Vlk snažil telefonicky i osobní návštěvou ovlivnit duchovní, aby se schůze nezúčastnili. Pozvaných se zúčastnilo 44 a 20 se omluvilo. Přihlášku podalo 39 duchovních. Archivní fond nám přibližuje zprávu o ustanovení kněžské organizace Pacem in terris v jihočeském regionu: „V červenci t.r. rozhodl sekretariát ÚV KSČ o ustanovení národních a krajských orgánů nové kněžské organizace. Tyto orgány mají být ustanoveny před termínem vyhlášení všeobecných voleb. Ustavující schůze v Praze 31. 8. 1971 se z Jihočeského kraje zúčastnilo 18 duchovních (...) Z našeho kraje je 5 duchovních členy ÚV SKD PiT ČSR a dva jsou členy jeho předsednictva (...) Bezprostředně po ustavující schůzi v Praze se sešel 2. září na JěKNV krajský přípravný výbor, který již pracoval od listopadu 1970. Přípravnému výboru byl předložen návrh na svolání krajské ustavující schůze s obdobným programem jako v Praze. Rozdílný byl přístup při výběru duchovních do kněžské organizace. Přípravný výbor přistoupil na náš návrh, aby byl pozván maximální počet duchovních a výběr se prováděl přísně diferencovaně. Z pozvání byli vyloučeni v první řadě ti duchovní, kteří byli v minulosti trestáni za protistátní činnost. Dále pak ti, kteří v roce 1968/1969 stáli na protisocialistické platformě a v neposlední řadě funkcionáři a aktivní členové Díla konci-

lové obnovy(..) *Není jistě bez zajímavosti, že diferencovaný přístup vyvolal značnou nervositu a rozruch mezi duchovními, ale i na biskupské konsistoři, na které byl ruch jako v roce 1968. Nepozvaní vyjadřovali obavy co se s nimi bude dít, že nebyli ani pozváni(..)Nově vytvořená organizace bude potřebovat maximální morální, finanční i politickou pomoc státní správy. Práci s SKD PiT si představujeme jako práci s poradním orgánem KCT s cílem prohloubit diferenciaci uvnitř římskokatolické církve...*⁴⁷

Od roku 1971 do roku 1975 se počet zvýšil na 77, což tvořilo téměř polovinu diecézního kněžstva. Od roku 1979 postupně počet členů v krajské organizaci klesal, především úmrtím. Konference PiT 24. října 1984 ze zúčastnilo již jen 30 členů. I podle dobrozdání orgánů státní správy se činnost PiT stává od roku 1978 stále více šablonovitou, formální a neúčinnou. Následující statistické přehledy dokládají personální zajištění jihočeského SKD PiT:

Rok	1971	1975	1978	1983
Počet všech řím. kat. duchovních	170	179	168	154
Počet členů PiT	64	77	68	61

Z archivních dokumentů též vyplývá, že poslední novokněží podepsali přihlášky do SKD PiT v roce 1973. Z dalších 11 novokněží jihočeského regionu již přihlášku nepodepsal nikdo. V roce 1978 byl do řad SKD PiT získán poslední člen a to šedesátiletý farář z XY. Za celou dobu existence SKD se do jihočeské organizace přihlásilo celkem 87 katolických duchovních. Je zajímavé porovnat věkovou strukturu složení členů jihočeského SKD PiT s věkovým složením všech katolických duchovních jihočeského regionu v roce 1983:

Věková hranice	do 30	30 - 40	41 - 50	51 - 60	61 - 70	nad 70	celkem
Všichni duchovní	0	7	11	31	62	43	154
Členové SKD PiT	0	0	4	16	25	16	61
							39,6%

Tato věková struktura jednoznačně poukazuje na ztrátu vlivu této organizace v řadách katolického duchovenstva jihočeského regionu. Důležitým mezníkem byl dekret Svatého stolce ze dne 8. března 1982, kterým se duchovním zakazovalo členství v „některých organizacích“. Tento dekret se projevil i v „angažovanosti“ členů SKD PiT. Zatímco do roku 1982 vykazovalo jihočeské PiT téměř 100 % účasti na všech schůzích a akcích jím pořádaných, na schůzi dne 26. října 1982 bylo jen 45% členů. Jak uvádí KCT ve svém hodnocení, mnozí „neuznali ani za vhodné ani za slušné se omluvit“. V roce 1983 byl proveden na základě osobních poho-

vorů důkladný průzkum členské základny jihočeského SKD PiT co do názorů na vztah k Vatikánu, státu a světu dosavadnímu členství. Výsledek těchto pohovorů pro státní moc nebyl příliš potěšující. Šestnáct duchovních jaksi „uspalo“ své členství a „dočasně“ se přestalo považovat za členy SKD PiT. Ovšem, jak poznamenal KCT, „odvahu k písemnému vystoupení z PiT nenašel dosud nikdo z nich“. Nespíše proto, že jim bylo doporučeno, aby se zřekli také svých vysokých církevních funkcí, do kterých byli dosazeni pro svou politickou angažovanost. Druhou skupinu tvořilo třináct duchovních, z nichž část v důsledku stáří a nemoci a část z obav o budoucnost se nepřiklonila k žádné straně. Třetí skupinu tvořilo 24 duchovních, kteří dosud navštěvovali akce SKD PiT a to zejména kvůli svému kladnému vztahu k státní správě, která „je umocňována národnostním a sociálním cítěním“. Pouze zbývajících osm členů PiT se vyjádřilo doslova před KCT, že „ani svatý otec nám nemůže zakázat práci pro mír“. Církev-

ní tajemník ve svém rozboru situace jihočeského SKD PiT musel ale konstatovat, že slovům těchto duchovních se nedostává sluchu u ostatních kněží.⁸ To co též částečně i ovlivnilo rozhodování duchovních, bylo i smýšlení katolických věřících, podporovaných rozhlasovými relacemi stanic jako Svobodná Evropa, Hlas Ameriky, Radio Vaticana či přímou letákovou kampaní: „Přemýšlejte! V roce 1969 bylo ministerstvem zamítnuto zřízení organizace, která chtěla u nás uvádět do praxe zásady II. vatikánského koncilu, s tím, že

církev žádnou další organizaci nepotřebuje. V témže roce začala být násilím vyvolávána k životu organizace PiT. Proč? V prvním návrhu stanov byla odpověď: aby hájila kněze proti biskupům. Už tato samotná formulace jasně dokazuje „ryze církevní“ smýšlení zakladatelů. (..) Heslem PiT je sloužit. Pomohlo už jedinému knězi, který je pronásledován např. pro práci s mládeží? Pomohlo rodičům, kteří jsou šikanováni za to, že přihlásili své děti na náboženství? Pomohlo některému knězi, který byl zbaven státního souhlasu? Pomohlo řeholím, které jsou protiprávně administrativně likvidovány? (..) Svou účastí na sjezdu PiT deklarujete, že se

vším tím a mnoha dalšími hrubými deformacemi souhlasíte. Co tomu říká Vaše svědomí? Je Vám jasné, že se za pár let budete zodpovídat před Božím soudem za svůj postoj – třeba jen pohodlnický – i za víru všech Vám svěřených, která je Vaší vinou oslabována? *Přemýšlejte...!*⁹

Krajský církevní tajemník dochází při svém hodnocení k tristnímu závěru: „Všechny dosavadní injekce, které dáváme jednotlivým členům, ale i samotné organizaci SKD jsou téměř imunní na současnou jejich nemoc. Proto je nutno rozhodnout, zda udržet SKD za každou cenu, tzn. i za cenu celé řady administrativních opatření, nebo jen přihlížet na jeho postupné umírání...“¹⁰ Jak se záhy ukázalo, zvolena byla i přes politické proklamace ministra kultury,¹¹ ta druhá varianta.

Závěrem

V období tzv. normalizace a letech následujících ve vztahu státní moci ke katolické církvi nastalo utužení státního dozoru, *ale poměrů z padesátých let se státu nepodařilo dosáhnout. Církve měla již své zkušenosti s komunistickým režimem a i přes jednotlivá selhání, se jako celek osvědčila v odporu vůči totalitě. Pokus o vytvoření širší kněžské kolaborantské organizace selhal mimo jiné proto, že také ona nedokázala pro své členy vytvořit přitažlivou náplň, jak ve své zprávě konstatoval jihočeský KCT: „Nutno si přiznat, že tato organizace neobohacuje svoje členy o žádné nové jevy a poznatky, že neplní a ani plnit nemůže funkci zájmovou ani sociální, tím spíše ne funkci ochrannou před církevní hierarchií nebo státními orgány. I v tom je nutno hledat příčiny, proč po dovršení konsolidačního procesu začalo SKD odumírat. Při důsledném rozboru dojdeme k analogii s MHKD po roce 1960. Proto má –li kněžské hnutí žít, musí mít takovou náplň, která by byla pro většinu kněží přitažlivá“.*¹²

Poznámky:

- 1 Pro zjednodušení budeme používat vžitou zkratku KCT = krajský církevní tajemník, OCT = okresní církevní tajemník.

- 2 Proto na tomto místě musím vyslovit svůj upřímný dík panu řediteli archivu PhDr. Ramešovi, který mi laskavě umožnil bádát i v této části archivního fondu.
- 3 Státní okresní archiv (dále SOkA) Tábor, fond ONV Tábor, karton č. 594, složka Soběslav - 55/60, originál signovaný
- 4 Jedná se o citát z velmi dobré knihy dokumentárního charakteru kol. aut. Kardinál Tomášek, Praha 1994, s. 423
- 5 Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, fond JČKNV, odbor kultury, přírůstkové číslo 14/91, karton č. 6, složka situační zprávy za rok 1968, situační zpráva OCT Prachatic ze dne 1. 7. 1968, originál signovaný
- 6 SOA Třeboň, fond JČKNV, odbor kultury, přírůstkové číslo 14/91, karton č. 6, složka situační zprávy za rok 1968, situační zpráva OCT Prachatic ze dne 1. 7. 1968, originál signovaný
- 7 SOA Třeboň, fond JČKNV, sekretariát pro věci církevní 1965-1976, přírůstkové číslo 1/95, karton č. 2, signatura 463, zpráva o ustanovení kněžské organizace *Pacem in Terris* v Jihočeském kraji 9. 9. 1971, opis –tzv. průklep, nesignovaný.
- 8 Srov. SOA Třeboň, fond JČKNV, sekretariát pro věci církevní 1977 - 1989, přírůstkové číslo 1/95, karton č. 8, signatura 434/2 ostatní věci duchovních, rozbor současného stavu mírové organizace katolických kněží v Jihočeském kraji ze dne 20. 4. 1983, originál, signovaný
- 9 Archiv autora
- 10 Srov. SOA Třeboň, fond JČKNV, sekretariát pro věci církevní 1977 - 1989, přírůstkové číslo 1/95, karton č. 8, signatura 434/2 ostatní věci duchovních, rozbor současného stavu mírové organizace katolických kněží v Jihočeském kraji ze dne 20. 4. 1983, originál, signovaný.
- 11 Z projevu soudruha Milana Klusáka na III. sjezdu katolických duchovních *Pacem in terris* ČSR...Ujišťuji vás jménem vlády ČSR, jménem všech příslušných orgánů socialistického státu, že jsme plně rozhodnutí i nadále všestranně podporovat vaši ušlechtilou práci, jak ji formulujete ve vašem programu na příští období...“ Rudé Právo, 13. 11. 1984, s. 2
- 12 Srov. SOA Třeboň, fond JČKNV, sekretariát pro věci církevní 1977 - 1989, přírůstkové číslo 1/95, karton č. 8, signatura 434/2 ostatní věci duchovních, rozbor současného stavu mírové organizace katolických kněží v Jihočeském kraji ze dne 20. 4. 1983, originál, signovaný.

Address:

doc. ThLic. Martin Weis, ThD.,
vedoucí Katedry církevních dějin TF JU, Kněžská 8,
370 01 České Budějovice,
e-mail: weis@tf.jcu.cz

EVROPSKÁ IDENTITA

European identity

Rudolf Kučera

Souhrn:

Úvaha nad současnou převažující interpretací evropské identity jako něčeho, co historicky kontinuálně vyvíjelo ze společných evropských kořenů ve filosofii, náboženství a vědě. Toto pojetí do značné míry mytologizuje evropské dějiny a vynechává ty události, které takovou kontinuitu zásadně zpochybnil. Autor se pokouší o nastínění nového pojetí evropské identity jako postupných procesů hledání evropské sebe-definice především v konfrontaci s cizími kulturami. Evropská identita se historicky utvářela v procesech propojování diverzity, různosti a pokud si podrží tento reflexivní způsob existence, může se lépe vyrovnat s výzvami hrozícího střetu civilizací.

Klíčová slova: evropská identita, kulturní dědictví, kořeny Evropy, dynamická sebe-definice, propojování v různosti.

Abstract:

This is a consideration about prevailing current interpretation of European identity as something historically developed from mutual European philosophical, religious and scientific roots. This conception mythologizes European history and omits such historic events which infirmed this development. The author is trying to present a new conception of European identity as a complex of gradual processes of forming European self-definition mostly in confrontation with foreign cultures. European identity has been historically formed in the processes of connection of diversity or variety and if its reflexive way of existence continues, it can cope better with the challenges of imminent engagement of civilizations.

Key words: european identity, cultural heritage, European roots, dynamic self-definition, connection of variety

Evropská identita

Problém evropské identity, o němž se dnes intenzivně diskutuje, znamená především problém společných evropských hodnot, jejich konstituování a zprostředkovávání. Amsterdamská smlouva například uložila přispívat k zachování a rozvoji společného evropského kulturního dědictví jako důležitého integračního elementu. Jenže kulturní dědictví musíme nejprve poznat a osvojit si ho, abychom je mohli uchovávat. Jde přirozeně nejprve o starověké evropské dějiny, dějiny Řecka a Říma. Podíváme-li se například na odkaz Říma pro dnešní konstrukci nadnárodního evropského společenství, vidíme ho v tom, že římský pojem *populus* bez etnické komponenty byl zásadně otevřen, takže skýtal možnost každému stát se římským občanem (*civis Romanus*) a tím i členem *populus Romanus*. Musel ovšem sdílet „*iuris consensus*“ římského právního řádu. Cicero například mluvil o *due patriae*, což znamenalo, že každý člověk, žijící v oblasti římské moci, měl jednu vlast tam, kde se narodil a vyrostl, a druhou, *patria iuris et civitatis*, vlast právní a občanskou, na níž se podílel jako občan. Profesor Claus Girardet z univerzity v Saarbrückenu pak dovozuje, že by se dnešní Evropská unie mohla v budoucnu prezentovat jako *patria iuris et civitatis*, jako jeden evropský národ se

společnou duchovní a politickou identitou, který současně zachovává věrnost svým přirozeným vlastem. Proto se také v ústavní smlouvě pro Evropu mluví o tom, že Evropská unie hodlá podporovat národní kultury a identity. Tím však problém evropské identity nekončí, ale teprve začíná. Hlavní otázka, co je vlastně obsahem evropské identity, se tím teprve otevírá. Převažující směr hledání odpovědi se přitom dnes zaměřuje na postižení společných kořenů evropské identity, onoho společného kulturního dědictví, a postižení jeho kontinuálního vývoje až po současnost. Americký historik Hayden White shrnul výsledek současného diskursu o evropské identitě takto: Evropa se chápe v první řadě jako historická kultura, a sice ne jako jedna mezi mnohými, ale jako kultura výlučná, vyznačující se jako jediná historicitou. Ta je postavena jako fundamentální ontologická kategorie. Proto se evropská civilizace staví jako měřítko civilizovanosti – a nejen to: jako měřítko civilizovanosti ve službách lidstva. O tato východiska se pak opírají (prostřednictvím kanonizovaných argumentačních celků) dobře známá tvrzení o antických, židovských, křesťanských, humanistických, osvícenských a vědeckých kořenech Evropy, zvláště pak bývá vyzdvihována jedinečnost evropské vědy. V tomto výkladu civilizace se ovšem pravidelně ztrácí historická barbarství, holocaust,

antisemitismus, rasismus, náboženská a etnická intolerance v evropských dějinách. Proto se nakonec evropská identita vymezuje jednoduchou rovnicí: jako jedinečné spojení historicity, vědeckosti a civilizovanosti. Hayden White tuto definici evropské identity umísťuje do současného evropského diskurzu. Říká, že prozkoumáme-li příslušné kulturně vědecké publikace a politické projevy na téma evropské identity, zjistíme, že převažuje tendence považovat výše uvedenou formulaci identity za danost a v důsledku toho, že pak zbývá jen pátrat po jejích historických kořenech a ty pak rozebírat. Dnešní evropská identita se jeví jako neodvratný výsledek dlouhých dějin. Tím ale mizí ze zřetele skutečnost, že evropská identita byla od antických časů také kumulativním výsledkem určitých historicko kulturních procesů, že měla svou vlastní proměnlivou dynamickou podobu. Výše naznačené pojetí evropské identity však vytváří naopak dojem, že evropská identita je něco historicky daného, že je to vlastně jeden příběh, který má začátek a konec v dnešní době dovršující se evropské integrace. Vídeňský profesor Wolfgang Schmale mluví kriticky o jakémsi zakládajícím příběhu, „mistrovské zkazce“, která vlastně odpovídá konstrukci národních identit, a sice mytologickému zjednodušení a nadsazování významu určitých historických událostí, osob a myšlenek, vydatnému využívání možností vylučovat „rušivé“ stránky dějin, podkládání osudovosti dějům či událostem, osudovosti, která pak vede k neodvratnému historickému výsledku. A dodává: připočteme k tomu fakt, že v jistém smyslu jednostranné chápání evropských dějin a historicky vyvinuté evropské kultury, vyjadřované pojmy jako „kořeny“ a „dědictví“, se často s dějinnými realitami zdaleka míjí. Nezbyvá proto nic jiného, než se ptát, kdy se vlastně evropská identita ve smyslu sebe-definice objevuje a v jakých souvislostech. Odpověď je dosti zřejmá: jde o období pozdního středověku. Proces vzniku evropské sebe-definice odstartovaly dvě události 15. století: pád Byzance v roce 1453 a objevení Ameriky v roce 1492. Trvalo však velmi dlouho než se tyto a na ně navazující události dostaly do povědomí Evropanů, a proto o vzniku evropské sebe-definice můžeme mluvit až v 16. století. V tomto příspěvku bych chtěl především akcentovat vliv zámořských objevů na proces vzniku evropské identity. Nejstarší označení pro národy, které byly objevovány v důsledku evropských objevitelských a dobovacích výprav, znělo, že jsou to divošské národy. Označení divoch pro obyvatelé zámořských území, které se objevilo v 15. a 16. století ve všech evropských jazycích, mělo svůj původ v latinském pojmu *silvaticus*, což lze přeložit jako ten, kdo žije v lesích. Člověk bez kultury, bez zákonů, bez náboženství, bez krále atd. Známý cestovatel Amerigo Vespucci šířil o těchto lidech ty nejstrašnější pověsti, jako například, že jsou to kanibalové. Důležité z našeho hlediska bylo pak to, že se jako protipól tomuto označení objevil pojem civilizace, ve Francii se například mluvilo o evropských „*nations policées*“ jako protikladu společenství divochů. Vytvoření této opozice –

divoši a civilizovaní – přispělo pak k novému sebe-pojetí Evropanů jakožto reprezentantů civilizovaného světa a k uvědomění si úkolu, požehnání civilizace roznášet po světě. Nebylo v tom jenom vědomí nadřazenosti a převahy, ale někdy se s tím pojila i představa o jakýchsi původních ctnostech divochů, které by měli Evropané respektovat. Když se například opět podíváme do Francie, vidíme u Rousseaua, Voltaira nebo Diderota představu o „*bon sauvage*“, dobrém divochu, který těmto autorům sloužil jako prostředek kritiky evropské civilizace. V Anglii se pak například objevil pojem „*noble savage*“, ušlechtilý divoch, člověk, který má určité mužné rysy a válečnické ctnosti. Nebo si připomeňme významného holandského učenice Hugo Grotia, který již na začátku 17. století odvážně prosazoval názor, že každý národ na světě, včetně indiánských divošských společenství, je součástí na přirozeném právu založeného mezinárodního společenství. Jeho práce tak přispěly k formování mezinárodního práva. Evropská reflexe nově objevovaných kultur a společností tak přispěla k prvním sebe-definicím evropské identity. V 19. století se ovšem v důsledku rychlého technologického pokroku evropských společností začal zvětšovat rozdíl mezi Evropou a jinými kulturami a začal se i měnit vztah Evropy k sobě samé. Z divochů se stali primitivové, zaostalí a ubozí lidé, kteří ustrnuli na určitém stupni vývoje, zatímco Evropané představovali vrchol vývoje lidstva. Začali se vyznačovat technickým, vědeckým a průmyslovým pokrokem, který vedl až k evropské civilizaci. Tím tato civilizaci dostala své specifické rysy, platné až do dnešních dnů, především jako společenství, vyznačující se historicitou a vědeckostí. Součástí evropské identity se pak stal tento pojem civilizace. V Německu se od konce 19. století ujal pojem přírodní národy a dodnes se mnohdy používá. Sám pojem „přírodní národ“ se ovšem poprvé objevil v díle Herderově jako označení pro národy bez dějin. V 19. století se tak stala součástí evropské identity představa evropských národů jako historických kulturních národů na rozdíl od jiných národů, které nemají vlastní dějiny a jsou bez vlastní kulturní tvorby. Navíc to měly být národy, které neznaly cenu lidského života. A zde jsme u toho momentu, který jsem uvedl na začátku. Takto pojatá evropská identita, jako historická a kulturní, která má své společné kořeny, z nichž kontinuálně vyrůstá, neumožňuje uchopit skutečnost, že nejhrůznější masakry lidských životů se odehrály v Evropě evropskýma rukama. Nemluvě o tom, že nám to zastírá pohled na masakry, které Evropané spáchali po světě a které jsou nám dnes často připomínány, i když někdy neprávem. Co to konkrétně znamená? Především nesmíme přehánět pokušení hledat evropskou identitu v „evropských dějinách“, v „kulturním dědictví“ a v „evropské kultuře“, jak se dnes děje. Všechny tři pojmy bychom měli vyslovovat v množném čísle. Evropská identita se tak už neskládá z dějin, kultury v jednotném čísle, ale je tvořena až pluralitní cestou propojování. Je tvořena cestou reflexe různých kultur

a civilizací, vyrovnáváním se s nimi, proměnlivou snahou o sebe-definici. Tak například současné přesvědčení o nutnosti oddělení náboženství a politiky nevzniklo v jedné dávné době, ale vyrostlo ze strašných zkušeností náboženských válek, které devastovaly Evropu. Osvícenské tradice pak například vznikly ze zkušeností dogmatismu, fanatismu a nesnášenlivosti, které ochromovaly evropské společnosti. Lze také říci, že dnešní evropská identita vyrostla z reflektované zkušenosti dvou světových válek, které vzešly z evropské půdy. I tento příklad tedy dokládá hypotézu, že evropská identita není výsledkem kontinuálního vývoje ze společných kořenů, ale specifickou schopností Evropanů vyrovnávat se s různými historickými procesy a dospívat k novým způsobům společného jednání a projektování budoucnosti. Bezpečí a jistotu, kterou poskytovala esenciálně pojatá identita, budeme tedy v postmoderní identitě marně hledat. To platí i pro evropskou identitu. Podle profesora Schmale musíme přivyknout praktickému uvažování o „diverzitě“, ukotvené v Evropské unii, musíme se naučit využívat této „diverzity“ k tvorbě potřebných propojení v našich hlavách. Co je dnes „evropská identita“? Jedním slovem: *Propojení v různosti samé*. To je historicky nové pojetí. A s ním bychom se měli spíš vyrovnat, než se zatvrzele hnát za svůdným zakládajícím příběhem, vykládajícím svět v lákavé jednoduchosti. Tolik profesor Schmale. Závěrem lze říci, že koherence a diverzita, spojení a rozdílnosti, nejsou žádnými statickými fenomény – což úlohu nalezení evropské identity značně ztěžuje. Na druhé straně rychlost proměny kolektivní identity – v případě Evropy propojení v různosti – není tak vysoká, aby se nedaly stanovit určité „závažné ukazatele“. A především by nám toto pojetí mohlo umožnit mnohem dynamičtější vyrovnávání se současným světem, v němž procesy globalizace podněcují všude hledání nových identit. Co se týká Evropské unie vidím pak jeden z hlavních úkolů budoucnosti nalezení takové podoby evropské identity, která nám bude skýtat možnost vyhnout se zabřednutí do střetů kultur a civilizací. Budeme-li výše naznačeným způsobem hledat v evropských dějinách opěrné body nové identity, může se nám to podařit. V opačném případě, ustrneme-li v dnešním převažujícím hledání kořenů evropské identity a v navazování na ně, může se nám

stát – což už se zčásti děje –, že nebudeme schopni vyrovnat se skutečností, že do Evropy budou přicházet další statisíce přistěhovalců z jiných kulturních okruhů a namísto jejich postupné integrace budou vznikat nová a nová konfliktní společenství. Volání po akceptaci naší tzv.vůdčí kultury budou přitom oslyšena. Naproti tomu dynamické pojetí evropské identity otvírá prostor pro zvládnutí výzev tohoto století. Víím, že někteří lidé v Evropě hlásají názor, že hledání nové evropské identity ani vlastně není potřeba. Že nám postačí opevňovat se v našich národních či národně-státních identitách. Je to tragický omyl. Evropská unie potřebuje moderní podobu své identity, protože jinak se nemůže stát jednajícím společenstvím, které bude respektováno nejen pro svou hospodářskou sílu, ale také proto, že je bude přitažlivým hodnotovým společenstvím, v němž jsou příkladně zajišťovány lidské svobody a občanská práva. Vždyť lidstvo vždy bojovalo nejen o zdroje a materiální statky, ale také o zajištění svobod pro svůj rozvoj.

Literatura:

- Klaus M.Girardet, Starověké dějiny Evropy, Střední Evropa č.123, Praha 2006
 Klaus M.Girardet, Cesta k názvu Evropa nevedla přes mýtus, Střední Evropa č.123, Praha 2006
 Alexandr Demandt, Evropská identita – pohledy historika, Střední Evropa č.124, Praha 2006
 Peter Hartmann, Kam vede evropská cesta?, Střední Evropa č.124, Praha 2006
 Marianne Kneuer, Co chybí Evropě?, Střední Evropa č.124, Praha 2006
 Karl-Heinz Kohl, Ethnologie-die Wissenschaft vom kulturell Fremden, nakl.C.H.Beck, Mnichov 2000
 Norbert Lammert, Je střet kultur nezbytný? Střední Evropa č.124, Praha 2006
 Wolfgang Schmale, Hledání evropské identity, Střední Evropa č.124, Praha 2006
 Samuel P.Huntigton, Kam kráčíš Ameriko? Krize americké identity, nakl.Rybka, Praha 2005

Address:

doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.
 118 00 Praha 1, Valdštejnské nám. 7
 e-mail: rudolf.kucera@cmail.cz

LIDSKÁ PRÁVA A PRÁCE POLICIE

Human rights and the work of the police

Jiří Zlámal

Střední policejní škola MV, Praha, ČR

Anotace:

Článek se zabývá vybranými aspekty práce Policie České republiky ve vazbě na dodržování lidských práv. V úvodu autor popisuje obecné postavení policie ve společnosti, úlohy, které policie plní a očekávání společnosti. Krátce pojednává o smluvních i mimosmluvních dokumentech v rámci Evropské unie a dále rozebírá postavení veřejného ochránce práv v České republice podle zákona č. 349/1999 Sb. V závěru je naznačena role nevládních neziskových organizací, jejich funkce a vliv na policejní práci v České republice.

Klíčová slova: Evropská úmluva, funkce policie, lidská práva, neziskový sektor, vládní zmocněnec.

Abstract:

The article deals with select aspects of the work of the police of the Czech Republic in connection with adherence to human rights. At the beginning of the article the author describes a general position of the police in the society, tasks that are the police expected to carry and the expectations of the society. He briefly speaks about contractual and noncontractual documents within the scope of European Union and also deals with the position of the public guardian of the rights in the Czech Republic according to law No. 349/1999. At the end of the article there is a role of nongovernmental nonprofit organisations, their function and influence on the work of the police in the Czech Republic.

Key words: the European agreement, the function of the police, human rights, nonprofit sector, government attorney.

V ideálním světě nebude policie zapotřebí. Společnost dosáhne pořádku prostřednictvím dohody a vzájemné tolerance pod vedením skutečné autority. Nebude třeba fyzického nátlaku ani jeho hrozby. Ale lidská zkušenost ukazuje, že vznešené ideály samy o sobě jsou příliš slabé a ideální společenské podmínky se přirozeně nedaří nastolovat a udržovat nikde na světě. Proto existují zákony a nástroje jejich prosazování, jimiž jsou ve většině zemí policie a trestně právní postupy.

Při vytváření těchto nástrojů musí svobodná společnost sledovat dva hlavní aspekty. Za prvé, musí zajistit, že systém vytvořený na její ochranu se nestane nástrojem jejího jistého, avšak nezbytného omezení. Za druhé, národy musí zajistit, že ti, kteří jsou vybráni vykonávat pravomoci a autoritu policejních úředníků, jsou pečlivě vybíráni pro své lidské kvality, odpovídajícím způsobem připraveni pro výkon svých obtížných povinností v souladu se zásadami etiky a, což je velmi důležité, jsou vedeni a řízeni osobami s vynikajícími lidskými kvalitami. Nic jiného nemůže zajistit rovnováhu lidských práv a odpovídající kontroly nepřiměřeného lidského chování.

Je zřejmé, že policejní systémy a zákony země jsou produktem historické různosti. Rozdílné kulturní, sociální a zákonné tradice nejen vedou k rozdílnému pojetí policie, ale také odlišují přístup veřejnosti k policii. Policisté mají rozdílný názor na své místo ve společ-

nosti a na to, co se od nich očekává. Je zřejmě nemožné, ani není žádoucí, aby byl zamýšlen jeden systém policie přijatelný pro všechny národy.

Sledování podstaty policejní práce v různých dobách a různých zemích vede k řadě variací. Styly policejní práce se liší v závislosti na politických, ekonomických, sociálních a kulturních podmínkách.

Ve všech společnostech je většina sociální kontroly, včetně kontroly kriminálního chování, založena na kontrole neformální. Pověry, tabu, víra, zvyky, společné hodnoty a morální standardy předcházejí nebo podněcují zákony, v jejichž rámci se rozvíjí formální uspořádání práce policie. Ve společnostech, kde je slabá neformální kontrola, se více spoléhá na zákony a jejich uplatňování.

Jedním z extrémů je spoléhání na policii "trestající". Trestající policii, dovedeno do krajností, můžeme popsat jako řízení prostřednictvím odložené hrozby. Funguje na předpokladu, že tresty za zločiny nebo policejní krutost stačí, aby odradily případné pachatele. I když tato koncepce sociální kontroly čas od času existovala a existuje na různých místech, může být v určitých případech v rozporu s ustanovením Všeobecné deklarace lidských práv (čl. 5) a Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod (čl. 3), které zakazují nejen mučení, ale také nelidské a ponižující zacházení a trestání. Na druhé straně

spektra stojí policie "preventivní", která je plně v souladu s požadavky mezinárodních dokumentů. Pokud se preventivní policejní činnost vykonává správně, stává se účinným prostředkem, který předchází viktimizaci obyvatel. Mezi lidskými právy a základními činnostmi policie není filosofický konflikt. Policie dochází k uvědomování si potřeby základního omezení svých pravomocí, zatímco veřejnost připouští, že neexistuje absolutní svoboda, pokud zároveň vyžaduje bezpečnost.

Základní vystupování požadované od policie není nutně konstantní. Společnost, která je homogenní, monokulturní a beztrždní, bude od policistů vyžadovat menší přizpůsobivost než ta, kde jsou etnické, kulturní a další rozdíly. Jak se společnost stává civilizovanější, svobodnější, vzdělanější a informovanější na všech úrovních, její nároky na policii a další státní úředníky se zvyšují. Mezi jinými požaduje, aby policie nejen vykonávala své primární funkce, ale že tak bude činit s větší citlivostí a pochopením.

Svobodní lidé očekávají od své policie mnoho. V takových společnostech stojí policie na rozhraní, má nezáviděníhodnou, velmi obtížnou úlohu. Chrání lidská práva a zároveň vykonává zákonné pravomoci, dané jí státní mocí ve jménu občanů, na jejich ochranu a ochranu jejich institucí. Jak si lidé více uvědomují důstojnost jednotlivce a lidských práv, pravděpodobně si budou více stěžovat a kritizovat chování policie, které by v jiné době nebylo považováno za nevhodné. Tento fenomén může vést k mylnému dojmu, že policie se zhoršila, ale pozornější pohled často odhalí, že se na ni pouze kladou vyšší nároky. Tento fakt nelze považovat za útok na policisty a policii, ale za rozpoznání jejich občanské důležitosti a vysokých standardů jednání, které se projevují v tom nejlepším z policejní práce.

V mnoha demokratických zemích se na policii pohlíží z hlediska dvou charakteristických rolí. Jednou je prosazovat zákony, předcházet trestné činnosti a veřejným nepokojům, druhou je nabízet humanitární sociální služby v nouzi, jak malého, tak velkého rozsahu. Za **funkce**, které plní **policie**, jsou všeobecně považovány následující:

1. **předcházet zločinům a odhalovat je**
2. **udržovat nebo obnovovat sociální pořádek**
3. **poskytovat pomoc lidem v případech nouze**
4. **chránit lidská práva**

Je často spornou otázkou, jak dalece by policie měla plnit svou funkci sociální služby. Lidská práva nemožno být realizována bez sociálního pořádku. Sociální pořádek charakterizovaný přijatelnou mírou trestné činnosti a nízkým stupněm veřejného napětí je silně závislý na účinné práci policie, ale nejen na ní. Závisí také na dobrém výkonu státní správy v celém rozsahu vládních funkcí a úrovni sociální spravedlnosti, protože je to právě sociální nespravedlnost, která někdy vede k trestné činnosti a veřejným nepokojům. Sociální pořádek neexistuje, pokud jsou v průběhu trestního řízení porušována lidská práva. "Pořádek" vynucený zneužitím pravomoci je konečným stadiem nepořádku a úplným popřením pojetí trestního řízení.

Vzájemná závislost mezi občanskými a politickými právy, ekonomickými a sociálními právy je velmi přesně a specificky zřetelná na styčných bodech společnosti, kde pracuje policie. Například pokud selhání sociální spravedlnosti vede ke zvýšení sociálního napětí, necitlivá nebo nezákonná práce policie (jinak řečeno nerespektování občanských a politických práv) může být jiskrou, která zažehne sociální nepořádek. Práce policie je tak, v pozitivním i negativním smyslu, významným faktorem, ale jistě ne faktorem jediným, při zajištění respektu k občanským a politickým právům. Jedním z policejních ideálů by byl stav, kdy všechny strany budou respektovat a věřit policii, poskytnou jí maximální pomoc v jejích činnostech v trestním řízení, vyšetřování trestné činnosti a udržení veřejného pořádku.

Lidská práva jsou chráněna mezinárodními právními předpisy, ústavami a zákony států. Policie je orgánem činným v trestním řízení, což znamená, že má za povinnost prosazovat a respektovat zákony, které chrání lidská práva. Ale přesto policie není zákon. Dokonce i v nejlépe řízených demokratických policejních systémech se čas od času objeví odchylky, kdy skupiny nebo jednotlivci selžou při dodržování svých povinností a etických norem jednání. Říká se, že moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně. V takových případech musí být k dispozici postupy k udržení správných standardů za použití disciplinárních opatření, po kterých musí následovat vnitřní reformy nutné k tomu, aby se zabránilo opakování. Správné využití jejích významných pravomocí je jedním z ukazatelů dobré práce policie.

Všechny země musí zajistit, aby jejich ústavy a zákony byly v souladu s jejich mezinárodními závazky podle mezinárodního práva na podporu a ochranu lidských práv. Pokud jsou tyto zákony porušeny a narušena tím lidská práva, s viníkem je třeba jednat podle zákona a zjednat oběti náhradu. Pokud se oběti nepodaří domoci se náhrady, nastupuje vynucovací mašinerie Evropské úmluvy.

Veškerá ustanovení Úmluvy směřují k zabezpečení respektu k zákonným pravidlům. To znamená, že žádná osoba nebo instituce není zákonu nadřazena, že jsou všechny zákonu podrobeny a konkrétněji, že neexistuje ochrana před právní odpovědností za porušování zákonné ochrany lidských práv. Neexistuje žádná situace, kdy by bylo ospravedlnitelné porušení zákona ve jménu prosazování zákona jiného. Viníci se nemožno na svou obranu dovolávat "příkazu nadřízených".

Povolené důvody pro omezení práv lze považovat za výraz základních činností policie. Tím, že Evropská úmluva stanovuje základní principy, kdy mohou být svobody a práva omezeny, stanovuje hranice policejní práce. Policie nesmí mít zákonnou pravomoc omezovat práva a svobody z jiných důvodů. Jestliže je určité právo vyjádřeno v zákoně, musí mít jasně definované hranice a meze. V jakékoli situaci musí policie využívat pouze těch pravomocí, které jsou jí dány zákonem a musí jich použít v souladu s postupy zákonem přede-

psanými - viz zásada zákonnosti. Toto pravidlo chrání jak policii, tak veřejnost. Chrání veřejnost před svévolným a nesprávným zasahováním do jejích svobod a chrání policii při správném plnění jejích povinností.

V rámci systému OSN a Rady Evropy existují i nesmluvní texty, které se věnují specificky otázkám postavení a práce policie. Ty zahrnují **Kodex OSN o chování příslušníků orgánů činných v trestním řízení** a jeho ekvivalent na poli Rady Evropy - **Deklaraci o policii**. Rezoluce Valného shromáždění OSN, která výše uvedený Kodex v roce 1979 přijala, mezi jinými požaduje, aby každý orgán činný v trestním řízení zastupoval společnost jako celek a současně jí byl odpovědný. Toto stanovisko se zcela jasně týká charakteru policejní práce a vztahů mezi policejními orgány a společnostmi, které slouží.

Dalším instrumentem OSN jsou materiály nazvané **Soubor principů pro ochranu všech osob v případě zatčení a uvěznění** a **Základní principy použití síly a střelných zbraní příslušníky orgánů činných v trestním řízení**. Jeho dvaceti šesti bodový seznam zásad uvádí podrobné a praktické příklady nejlepších postupů v případech, kdy má policie použít sílu a střelné zbraně. V tomto materiálu jsou uvedeny normy pro tvorbu národních pravidel a směrnic (princip 1), nabídka širokého spektra vybavení, které umožní používat sílu a střelné zbraně v různých případech diferencovaně, a také seznam obranných prostředků (princip 2). Dále se zde hovoří o tom, za jakých podmínek lze střelné zbraně použít proti osobám (princip 9), o policejním výcviku (princip 20), o odborném poradenství pro policisty v případech stresových situací a o individuální odpovědnosti policistů a nadřízených (principy 24-26).

Listiny tohoto typu, i když mají pouze podpůrný charakter a nejsou samy o sobě právně závazné, zdůrazňují a zesilují smluvní opatření. Dále pomáhají podporovat soulad mezi těmito opatřeními tím, že vytvářejí detailnější standardy pro jejich realizaci.

V podmínkách České republiky přineslo zásadně pozitivní změnu z hlediska lidských práv vytvoření **Úřadu vládního zmocněnce pro lidská práva**, v jehož kompetenci se soustřeďuje celá agenda, která byla dříve rozptýlena v různých resortech. Rovněž pokračuje posilování dimenze lidských práv v oblasti zahraniční politiky a zdůrazňuje se orientace na boj s organizacemi zaměřenými na násilný rasismus. Další významnou změnu v oblasti lidských práv přinesl do českého právního řádu včleněný právní institut **Veřejného ochránce práv** (dále jen "ochránce") - Zákon č. 349/1999 Sb.

Úkolem ochránce je působit při ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně o Veřejném ochránci práv, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy a stejně tak před nečinností úřadů, čímž má přispívat k ochraně základních práv a svobod.

Institut ochránce vhodně doplňuje ochranu základních práv a svobod poskytovanou na nejvyš-

ší úrovni Ústavním soudem. Působnost ochránce se vztahuje na široký okruh státních úřadů a institucí, např. Českou národní banku, policii, armádu, ministerstva apod. Působnost se nevztahuje na Parlament, prezidenta republiky, vládu, Nejvyšší kontrolní úřad, zpravodajské služby, státní zastupitelství a soudy.

Ochránce svoji činnost vykonává nezávisle a nestranně. Na ochránce má právo obrátit se s podnětem každý, ochránce může rovněž jednat z vlastní iniciativy. Podnět podaný ochránci nepodléhá poplatku. Ke své činnosti má ochránce svěřeny pravomoci, které mu mají zajistit možnost získávat informace od státních úřadů, k čemuž mu státní úřady musí být nápomocny, tzn. jsou povinny mu poskytovat informace a součinnost.

Zjistí-li ochránce porušení právních předpisů nebo jiná pochybení, vyzve úřad, aby se k jeho zjištění vyjádřil. Na základě výzvy ochránce má úřad učinit příslušná opatření, jinak ochránce navrhne stěžovateli opatření k nápravě. Ochránce není vybaven žádnými výkonnými pravomocemi směrem k úřadům a institucím.

Po roce 1989 začala v České republice pracovat řada nevládních organizací, z nichž mnohé se věnují problematice lidských práv. **Český helsinský výbor**, organizace s mezinárodním prvkem, neformálně vznikl již v roce 1988 jako platforma občanů-disidentů protestujících proti komunistickému režimu a pošlapávání lidských práv a základních svobod. Dnes jde o profesionální organizaci, která se systematicky a kvalifikovaně zabývá celou oblastí lidských práv v České republice. Významnou součástí jeho činnosti je sledování a ovlivňování policejní legislativy a praxe. Dalšími organizacemi jsou např. Amnesty International, Liga na ochranu lidských práv a v dané oblasti i UNHCR.

Pro tyto nestátní neziskové organizace je charakteristické, že působí nezávisle na státu a vznikly z dobrovolného rozhodnutí občanů. Vyplňují prostor mezi státem na jedné straně a soukromými podnikatelskými subjekty na straně druhé. V mnoha případech se jim daří nalézat kompromis mezi spíše konzervativním a málo citlivým státním aparátem a konkurenčním, na zisk zaměřeným, podnikatelským prostředím.

Neziskový sektor jako určitý celek plní v nejobecnější rovině několik základních funkcí. Především jde o funkci ekonomickou a sociální, která je naplňována nejenom poskytováním různých služeb v oblasti sociální, charitativní, v kultuře, v oblasti vzdělávání, v ochraně lidských práv či v oblasti ochrany životního prostředí, ale i vytvářením nabídky pracovních míst, vyhledáváním možností získat kvalifikaci či vytvářením příležitostí k dobrovolnické práci apod. Další funkcí je podpora demokracie a otevřené občanské společnosti. Neziskový sektor je prostředkem rozvoje angažovaného občanství, slouží mimo jiné k obhajobě menšinových zájmů, a je nástrojem, jímž lze identifikovat nedostatky v uplatňování demokratických pravidel a poškozování oprávněných zájmů a práv. Poslední funkcí je funkce humanizující, protože k prá-

ci neziskových organizací patří altruismus, filantropie a angažovanost v případech a oblastech, které daleko překračují zájmy jednotlivce.

Některé z neziskových organizací pracujících v oblasti ochrany lidských práv (např. Liga na ochranu lidských práv) vystupují jako protivník policie. Ke zhoršení vzájemných vztahů přispívá i nevhodná medializace některých případů a neznalost zákonných povinností a pravomocí policie ze strany členů těchto sdružení. Na druhé straně nedůvěra panuje i mezi příslušníky policie, kteří se s těmito organizacemi setkávají v situacích, které jsou velmi citlivé z hlediska dodržování lidských práv.

V poslední době se objevují iniciativy, které se snaží poměrně úspěšně organizovat setkání zástupců Policie

ČR a aktivistů neziskových organizací s cílem vyjasnit sporné otázky a hledat cesty vzájemné spolupráce, např. při organizování velkých shromáždění (typu Czech Tech). Tyto iniciativy by mohly být dobrým základem pro budoucí „demokratickou kontrolu práce policie“, tak jak to již funguje ve vyspělých demokratických zemích evropské unie.

Address:

*plk. Mgr. Ing. Bc. Jiří Zlámal, Ph.D., ředitel
Střední policejní škola MV, Pod Táborem 102/5,
190 24 Praha 9
e-mail: spsdir@skolamv.cz*

VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ SPOLUPRÁCE V MIKROREGIONECH

External and internal cooperation in microregions

Jiří Dušek, Ladislav Skořepa

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., České Budějovice, ČR

Souhrn:

Příspěvek shrnuje výzkum realizovaný Západočeskou univerzitou a Vysokou školou evropských a regionálních studií. Předmětem řešení projektu je tvorba modelů regionálního managementu ve třech pilotních regionech v západních a jižních Čechách a jejich praktickou implementaci. Součástí projektu byl i marketingový výzkum. Dotazník pro představitele obcí a měst byl zaměřen na spolupráci měst a obcí v rámci mikroregionů. Pod pojmem mikroregion rozumíme dobrovolné svazky obcí a měst, ale můžeme si pod tímto pojmem představit i např. místní akční skupiny v rámci programu EU LEADER+ či jinou formu regionální spolupráce obcí a měst. Marketingového výzkumu se zúčastnilo celkem 144 obcí z regionu jižních a západních Čech. Tyto obce jsou součástí 55 mikroregionů. Nejpočetněji zastoupeným mikroregionem byl Blanský les – podhůří (11 obcí) a Svazek měst a obcí Pomalší (9 obcí), Budějovicko-sever (7 obcí), Jindřichohradecko (7 obcí). Většina těchto regionů byla založena v letech 1999-2003. Jedním z nejdůležitějších prvků, ovlivňujících rozvoj regionu, je spolupráce mezi městy a obcemi v rámci mikroregionu a také spolupráce s dalšími subjekty, které jsou zainteresovány na rozvoji daného regionu. Získaná data jsou součástí celkové analýzy prostředí, která má přispět k dalšímu rozvoji mikroregionů.

Klíčová slova: spolupráce, regionální management, mikroregion

Abstract

The contribution deals with results of research, which was realized by University of West Bohemia in Pilsen and College of European and Regional Studies. The aim of the research is creation of regional management's models in three regions in west and south Bohemia and their implementation. The important part of project was marketing research. Question-form for representatives of towns and villages was focused on cooperation within the frame of microregions. Microregion is voluntary association of villages and towns, but it is for example local action group within the frame of program of EU – LEADER+ too or other form of regional cooperation among villages and towns. Marketing research contains answers from 144 municipalities from region of west and south Bohemia. These municipalities are part of 55 microregions. The most municipalities were from microregion Blanský les (11 municipalities), Svazek měst a obcí Pomalší (9 municipalities), Budějovicko-sever (7 municipalities), Jindřichohradecko (7 municipalities). Most of the microregions were founded in period 1999-2003. One of the most important factors, influencing the regional development, is cooperation among towns and villages in microregion and as well as cooperation with other subjects, which are interested in development of the region. The data are part of general analyse of environment, which has to help to development of microregions.

Key words: cooperation, regional management, microregion

Úvod

Role dobrovolně vznikajících mikroregionů je založena zejména na vytváření společných aktivit, projektů i strategií, které umožňují zejména malým venkovským sídlům zachovat na dostatečně dobré úrovni životní podmínky jejich obyvatel. (1)

Venkovský mikroregion nemůžeme chápat jako striktně vymezenou administrativní jednotku, ale jako dobrovolné sdružení měst a obcí, které usilují o společná řešení problémů. Důvody, které vedou ke vzniku jednotlivých mikroregionů, jsou dle Ústavu územního rozvoje (2) různé. V minulosti vznikaly zejména monotematicky zaměřené mikroregiony, kte-

ré většinou po splnění účelu, za kterým byl mikroregion vytvořen, nepokračovaly v další spolupráci. Některé mikroregiony na základech spolupráce založené na jednorázovém úkolu postavily další spolupráci a svůj komplexní rozvoj. Mikroregiony, vznikající zdola mají tedy v poslední době stále častěji komplexní charakter a monofunkční mikroregiony se vyskytují stále v menší míře.

Podle posledního celorepublikového monitoringu Mikroregiony 2005 (3) je do mikroregionů zapojen stále vyšší počet obcí (5280) a pokrytí mikroregiony v rámci ČR zaujímá stále větší plochu. Velký počet mikroregionů v současné době disponuje zpracovaným aktuálním rozvojovým dokumentem pro svoje

území, nebo takový dokument pořizuje. Na většinu rozvojových dokumentů navazují konkrétní projekty. Na mnoha místech docházelo i v roce 2005 k překryvům jednotlivých mikroregionů, které byly mnohdy vícečetné.

Náš vstup do Evropské unie přinesl změnu ve fungování regionů i v tomto ohledu. Je zřejmé, že stávající sídelní struktura, především malé samostatné obce, nebude schopna zajistit plně vypracování takových programů, které by mohly být předloženy EU pro poskytnutí prostředků ze strukturálních fondů. Takto lze zjednodušit například dva hlavní důvody vzniku mikroregionu Jesenícko (4) – tedy společné propojení a provázání zájmů a záměrů akcí a aktivit venkovských obcí v územně uceleném venkovském zájmovém prostoru s cílem dosažení žádoucích změn ve všech obcích takto vymezeného prostoru – a nově otevřená šance čerpání finanční pomoci ze strukturálních fondů EU jako prostředku pomáhajícího snižovat ekonomickou a sociální nerovnováhu zemí ucházejících se o vstup do tohoto společenství.

Strukturální fondy EU podle Ing. Hužery (5), tajemníka Pracovní skupiny pro malé obce při odboru územní veřejné správy Ministerstva vnitra ČR, podporují synergii mezi urbanizovanými a venkovskými oblastmi. Základním cílem je, aby obyvatelé venkovských regionů měli přístup ke specializovaným službám obecního hospodářského zájmu, které mohou být poskytnuty pouze v urbanizovaných oblastech. Jen lepší podmínky ve venkovských oblastech tam přilákají podniky a kvalifikované pracovníky a zabrání odchodu lidí tak, jak o tom ostatně hovoří Národní strategický referenční rámec pro období 2007-2013. Ten jako řešení vidí vytvoření sítě spolupráce mezi venkovskými oblastmi a městy, zvláště pak center střední velikosti, a také ve vzájemné propojenosti ekonomických aktivit malých sídel ve venkovském prostoru.

Konkrétní spolupráce obcí v rámci mikroregionu může mít i netradiční podobu například ve formě společné prezentace členů mikroregionu. Zajímavými projekty na Internetu jsou např. Spolupráce jihočeských serverů či Šance pro jihozápad (<http://www.jz.cz>), které tvoří ještě jakousi střechu webovým stránkám mikroregionů a obcím vůbec. Server „Spolupráce jihočeských serverů“ (<http://www.budejovicky-kraj.cz>) je rozcestníkem na cestě po jižních Čechách na Internetu – dostanete se tak snadno např. na lipenskou přehradu, kterou má na svých stránkách Sdružení lipenských obcí (<http://www.lipensko.cz>). Server „Sdružení šance pro jihozápad“ dává avizovanou šanci např. mikroregionům Radyně (<http://www.jz.cz/radyne/index.htm>) či Nepomucka (<http://www.nepomucko.jz.cz>). Vzniká tak spojení, které je symbolizováno umístěním loga jako odkazu na zmíněné servery. (6)

Vznik mikroregionů a vzájemná spolupráce je tedy nezbytná pro společné prosazování společných zájmů a záměrů venkovských obcí a měst s cílem dosažení žádoucích změn ve všech obcích určitého prostoru a je

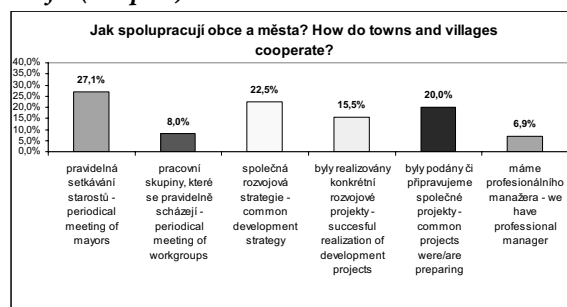
pozitivním trendem probíhajícím ve venkovském prostoru.

Metodika

Tento výzkum byl realizován v roce 2005 Západočeskou univerzitou a Vysokou školou evropských a regionálních studií v rámci projektu „Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů“. Předmětem řešení projektu byla tvorba modelů regionálního managementu ve třech pilotních regionech v západních a jižních Čechách a jejich praktickou implementaci. Součástí projektu byl i marketingový výzkum. V rámci výzkumu bylo osloveno 200 obcí. Z 200 oslovených obcí se výzkumu nakonec zúčastnilo 144 obcí z regionu jižních a západních Čech, které jsou součástí 55 mikroregionů. Odborné cíle byly zaměřeny na shromáždění, zpracování a interpretování dat týkajících se problematiky vzniku a fungování mikroregionů.

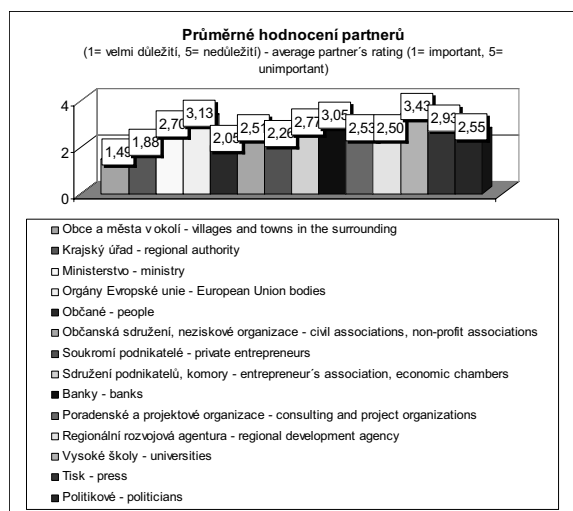
Výsledky a diskuse

Graf 1 (Graph 1)



Spolupráce měst a obcí probíhá nejčastěji na úrovni pravidelného setkávání starostů (27,1 %), společné rozvojové strategie (22,5 %). Ve 20 % byly podány či se připravují společné projekty. 15,5 % respondentů již konkrétní rozvojové projekty zrealizovalo. Pouze malá část spolupráce mezi městy a obcemi je realizována formou pravidelného setkávání se pracovních skupin (8 %) nebo obce mají profesionálního manažera (6,9 %). Za nejpozitivnější lze pokládat vysoké procento respondentů, kteří zrealizovali nebo připravují konkrétní projekty.

Graf 2 (Graph 2)

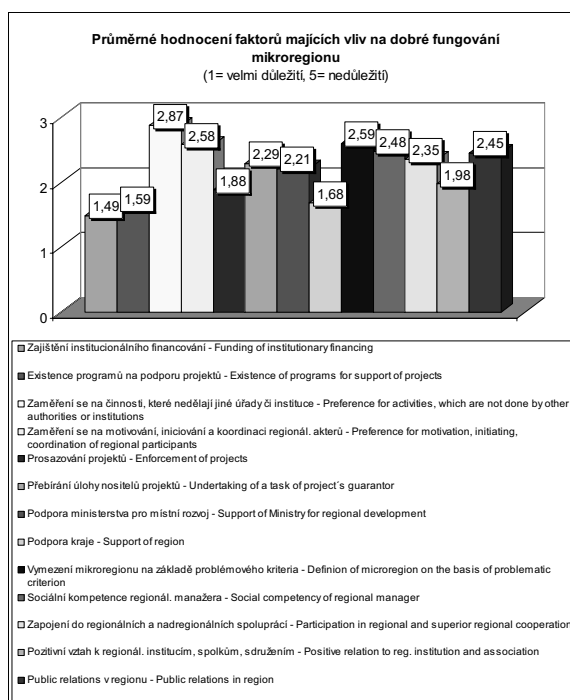


Nejdůležitějšími partnery pro rozvoj mikroregionů jsou podle respondentů města a obce v okolí (21,1 %), krajský úřad (13,2 %), občané (11,8 %) a ministerstva (7,2 %).

Jako nedůležité jsou pro rozvoj mikroregionů vnímány vysoké školy a orgány Evropské unie, které označilo 12,6 % respondentů. Za nimi se umístila ministerstva (11,3 %) a banky (9,5 %).

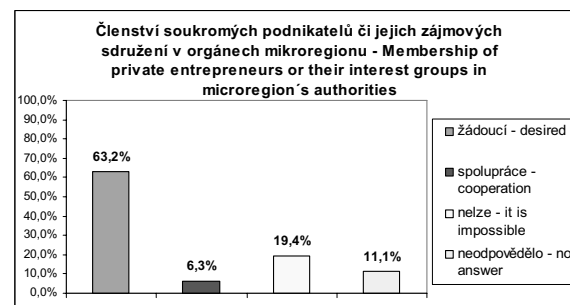
V průměrném hodnocení partnerů se nejvýše, s průměrnou známkou 1,49, umístily obce a města v okolí. Všechny 144 respondentů je hodnotí jako nejdůležitější partnery pro rozvoj mikroregionů. Za nimi je s průměrným hodnocením 1,88 bodu krajský úřad. Naopak jako nejméně důležité partnery pro rozvoj mikroregionů označili respondenti vysoké školy (průměrné hodnocení 3,43 bodu), jen o něco lépe skončily orgány Evropské unie, které získaly 3,13 bodu, a banky (průměrné hodnocení 3,05 bodu). Zajímavé je, že respondenti poměrně negativně hodnotí i roli tisku, kterou ocenili průměrnou známkou 2,93.

Graf 3 (Graph 3)



Podle respondentů mají největší vliv na dobré fungování mikroregionu „zajištění institucionálního financování“ (průměrné hodnocení 1,49 bodu), „existence programů na podporu projektů“ (průměrné hodnocení 1,59 bodu), „podpora kraje“ (průměrné hodnocení 1,68 bodu) a „prosazování projektů“ (průměrné hodnocení 1,88 bodu). Největší vliv tedy mají faktory týkající se přípravy, financování a prosazení projektů k realizaci. Za faktory s velmi malým vlivem označili respondenti „zaměření se na činnosti, které nedělají jiné úřady či instituce“ (průměrné hodnocení 2,87 bodu), „vymezení mikroregionu na základě problémového kritéria“ (průměrné hodnocení 2,59 bodu) a „zaměření se na motivování, iniciování a koordinaci regionálních aktérů“ (průměrné hodnocení 2,58 bodu).

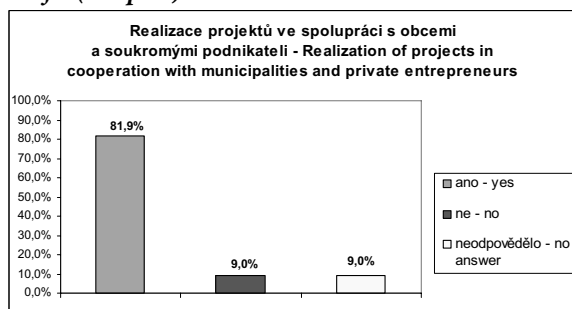
Graf 4 (Graph 4)



Otázka členství soukromých podnikatelů či jejich zájmových skupin v orgánech mikroregionů je žádoucí podle 63,2 % respondentů. 6,3 % respondentů preferují pouze spolupráci, ne přímou účast v orgánech mikroregionu, 19,4 % respondentů pokládá členství soukromých podnikatelů či jejich zájmových skupin v orgánech mikroregionu za nemožné a 11,1 % respondentů

na tuto otázku neodpovědělo. Problematika členství soukromých podnikatelů či jejich zájmových skupin v orgánech mikroregiony je problematická. Na jednu stranu je samozřejmě výhodou, aby byli nějakým způsobem zainteresováni na rozhodování i další subjekty jako jsou soukromí podnikatelé, protože i jich se rozvoj mikroregiony bezprostředně dotýká a mnohdy jsou iniciátory těchto změn. Nevýhodou členství soukromých podnikatelů může být sledování vlastních podnikatelských zájmů buď na úkor ostatních podnikatelských subjektů, nebo na úkor měst a obcí mikroregionu a vlastního rozvoje mikroregionu.

Graf 5 (Graph 5)



Více než 80 % respondentů pokládá za prospěšné realizovat společné projekty obcí a soukromých podnikatelů na bázi PPP, což je způsob, jak účelně spojit veřejné a soukromé prostředky k financování veřejné prospěšných záměrů.

PPP je obecně užívanou zkratkou pro Partnerství veřejného a soukromého sektoru, převzatou z anglického termínu Public Private Partnerships. PPP je obecně uznávaným způsobem zajištění veřejných služeb nebo veřejné infrastruktury na základě dlouhodobého smluvního vztahu, kde veřejný a soukromý sektor vzájemně sdílejí užitky a rizika vyplývající ze zajištění veřejné infrastruktury nebo veřejných služeb. Principy PPP úspěšně naplňují projekty ve většině zemí EU a OECD. Vzorem pro implementaci principů PPP je zejména praxe Velké Británie. Mezi výhody, které PPP přináší, patří zejména kvalita, přenos rizik, efektivní realizace, transparentnost, oboustrannou výhodnost a motivaci.

Závěr

Mezi hlavní důvody, proč se města a obce rozhodly založit mikroregiony, patří nejčastěji spolupráce obcí a sociální a ekonomický rozvoj regionu, protože především malé obce v České republice nejsou schopny zajistit vypracování různých projektů, které by jim umožnily čerpat finanční prostředky strukturálních fondů Evropské unie. Vznik mikroregionů je tedy nezbytný pro společné prosazování společných zájmů a záměrů venkovských obcí a měst s cílem dosažení žádoucích změn ve všech obcích určitého prostoru a je v současnosti pozitivním trendem probíhajícím ve venkovském prostoru.

Spolupráce mezi městy a obcemi probíhá nejčastěji na úrovni pravidelného setkávání starostů (27,1 %), společné rozvojové strategii (22,5 %). Za pozitivní lze pokládat vysoké procento respondentů, kteří zrealizovali nebo již připravují konkrétní projekty (20 % a 15,5 %).

Mezi nejdůležitější partnery pro rozvoj mikroregionů patří samozřejmě okolní obce a města, krajský úřad, občané, zatímco mezi ty nedůležité patří podle respondentů vysoké školy a orgány Evropské unie. Analogické výsledky získáme i při otázkách týkající se pomoci mikroregionům při přípravě projektů do strukturálních fondů. Lze široce polemizovat o tom, proč jsou místo vysokých škol při přípravě projektů preferováni jiní partneři a jak k tomuto fenoménu vlastně dochází.

Největší vliv na dobré fungování mikroregionu mají faktory týkající se přípravy, financování a prosazení projektů k realizaci. Za faktory s velmi malým vlivem označili respondenti „zaměření se na činnosti, které nedělají jiné úřady či instituce“ (průměrné hodnocení 2,87 bodu), „vymezení mikroregionu na základě problémového kritéria“ (průměrné hodnocení 2,59 bodu) a „zaměření se na motivování, iniciování a koordinaci regionálních aktérů“ (průměrné hodnocení 2,58 bodu).

Otázka členství soukromých podnikatelů či jejich zájmových skupin v orgánech mikroregionů je žádoucí podle více než 63,2 % respondentů. Téměř 20 % respondentů ale tvrdí opak. Problematika členství soukromých podnikatelů či jejich zájmových skupin v orgánech mikroregiony je problematická. Na jednu stranu je samozřejmě výhodou, aby byli nějakým způsobem zainteresováni na rozhodování i další subjekty jako jsou soukromí podnikatelé, protože i jich se rozvoj mikroregiony bezprostředně dotýká a mnohdy jsou iniciátory těchto změn. Nevýhodou členství soukromých podnikatelů může být sledování vlastních podnikatelských zájmů buď na úkor ostatních podnikatelských subjektů, nebo na úkor měst a obcí mikroregionu a vlastního rozvoje mikroregionu. Za možné řešení tohoto problému lze pokládat větší transparentnost při řízení, která eliminuje neprůhlednost toků finančních prostředků, neprofesionální a špatnou organizaci mikroregionu, případně i jedince sledující pouze vlastní prospěch. Analogickou odpověď nalezneme i na další otázku týkající se společných projektů obcí a soukromých podnikatelů.

Spolupráce měst a obcí v mikroregionu nejen uvnitř ale i s dalšími, například podnikatelskými subjekty může být velmi prospěšná a účelná pro všechny zainteresované strany, a to nejen z důvodu čerpání finančních prostředků EU, ale z dlouhodobé perspektivy rozvoje celého území mikroregionu.

Informační zdroje

- [1] Kolektiv autorů: Úvod do regionálních věd a veřejné správy. Pelhřimov 2004: Aleš Čeněk, s.r.o. 447 s. ISBN 80-86473-80-5.
- [2] Ústav územního rozvoje: Monitoring mikroregionů a rozvojových dokumentů mikroregionů. 9.10.2006. www.uur.cz

- [3] Ústav územního rozvoje: Mikroregiony 2005, 9.10.2006. <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2208>
- [4] Mikroregion Jesenicko: Co je to mikroregion? 8.10.2006. www.mikroregionjesenicko.cz/mistni/cojemr.htm
- [5] RYŠAVÝ, I.: Společenství obcí ještě vzbudí diskusi, ale pro venkov je jednou ze šancí. 7.10.2006. <http://moderniobec.ihned.cz>
- [5] Národní strategický plán pro rozvoj venkova České republiky. 9.10.2006. <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6202487>
- [6] JUNGOVÁ, I.: Mikroregiony aneb Nebýt na to sám. MV ČR Praha 2000. Veřejná správa 40/2000.

Address:

Ing. Jiří Dušek

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Žižkova 6, 370 01 České Budějovice

tel.: + 420 386 116 834

e-mail: dusek@vsers.cz

Ing. Ladislav Skořepa, Ph.D.

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Žižkova 6, 370 01 České Budějovice

tel.: + 420 386 116 821

e-mail: skorepa@vsers.cz

SOCIO - EKONOMICKÝ ROZVOJ REGIONŮ

The social and economic regional areas development

Darja Holátová, Petr Řehoř

Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR

Abstrakt:

The Czech Republic accession to the European Union is the chance and opportunity to achieve suitable social and economic level also at the regional and rural area. The article is based on research and performed statistic analysis of the South Bohemia region and of the Ústí nad Labem region. The monitoring and analysis of the social and economic situation at the regional area is the first of the steps in the process of the regulation and development of the Czech regions.

Key words: regional development, monitoring and analysis, EU- regional and structural development policy, social and economic situation

Klíčová slova: regionální rozvoj, monitoring a analýza, EU - politika regionálního a strukturálního rozvoje, sociální a ekonomická situace

Úvod

Článek uveřejňuje část výsledků zpracovaných v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky č. 1 J016/04-DP2: Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství, jehož nositelem je prof. Věra Majerová, CSc., ČZU v Praze. Předmětem projektu je komplexní a systematické shromažďování a vyhodnocování informací, týkajících se socio-ekonomických a demografických jevů a procesů českého venkova a regionů. Politiky Evropské unie a její programy v této oblasti jsou návazně konkretizovány a uplatňovány v rámci národních politik a jejich programů. Koncepce a konkrétní kroky musí být založeny na kvalitních a aktuálních informacích.

Východiska

Regionální politika EU se snaží v zájmu celkové stability snižovat hospodářské a sociální rozdíly, zaměřuje se na zmenšování nerovnoměrností mezi různými regiony a jejich zaostalostí. Regionální politika hraje významnou roli v dlouhodobém procesu odstraňování ekonomických a sociálních rozdílů nejen mezi členskými zeměmi, ale i mezi jednotlivými regiony v rámci jednotlivých zemí. V měnících se podmínkách dochází ke změnám trhu práce a ekonomické aktivity. Statistický úřad sleduje tyto údaje a byly východiskem pro následující komparaci.

Od 1. ledna 2002 byl plně harmonizován dotazník „výběrového šetření pracovních sil VŠPS se standardem Eurostatu včetně pořadí otázek kladených respondentovi. Prioritou je dotaz na ekonomickou aktivitu respondentů v referenčním týdnu. Jestliže respondent

vedl, že v tomto týdnu pracoval alespoň 1 hodinu, je striktně klasifikován jako osoba v zaměstnání.

Úřady práce zveřejňují měsíčně tzv. *míru registrované nezaměstnanosti*. Od roku 2004 se začala míra registrované nezaměstnanosti počítat podle metodiky ILO (EUROSTATu) z tzv. dosažitelných uchazečů o zaměstnání včetně občanů EU. To jsou ti uchazeči o zaměstnání, kteří mohou bezprostředně nastoupit do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa, tj. evidovaní nezaměstnaní, kteří nemají žádnou objektivní překážku pro přijetí zaměstnání.

Ekonomická aktivita

Mezi ekonomicky aktivní obyvatelstvo, které tvoří pracovní sílu, patří osoby patnáctileté a starší, které musí splňovat požadavky na zařazení mezi zaměstnané a nezaměstnané.

Ze socio-ekonomického vývoje Jihočeského kraje vyplývá, že k datu 31.12. 2004 žilo v Jihočeském kraji 625,7 tis. obyvatel, z toho ve věku 15 a více let jich zde žilo 529,3 tis., tj. 88,4 %. Celkový počet obyvatel kraje ve sledovaném období let 2000 - 2004 dle ČSÚ vzrostl o 0,4 tis. osob. V ročních průměrech od roku 2000 do roku 2004 by zaznamenán nárůst počtu obyvatel ve věku 15 a více let - činil +1,8 % (2004/2000). Oproti tomu se snížil počet ekonomicky aktivního obyvatelstva ve srovnatelném období o 1,0 % (2004/2000). Současně počet ekonomicky neaktivního obyvatelstva vzrůstá, změna 2004/2000 činí 6,2 %. Z hodnocení počtu obyvatel ekonomicky aktivních vyplývá pozvolný pokles počtu zaměstnaných z 299,1 tis. na 296,6 tis. - o 2,5 tisíc (to je - 0,8 %). Současně dochází i ke snižování počtu nezaměstnaných, avšak pouze od roku

2000 do roku 2002 – o 2,9 tis. Od roku 2002 do roku 2004 se počet nezaměstnaných opět zvyšuje o 2,3 tis. Přesto celková změna nezaměstnanosti 2004/2000 činí - 3,3 %. Lze konstatovat, že míra ekonomické aktivity obyvatel Jihočeského kraje v letech 2000-2004 se snižuje, změna činí - 1,7 %.

Tab.č. 1 Ekonomická aktivita obyvatelstva - Jihočeský kraj

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem (v tis.osob)	519,7	521,9	524,2	527,0	529,3
v tom: ekonomicky aktivní	317,6	317,2	314,4	313,1	314,6
- zaměstnaní	299,1	299,5	298,7	296,9	296,6
- nezaměstnaní	18,6	17,8	15,7	16,2	18,0
v tom: ekonomicky neaktivní	202,1	204,7	209,8	213,9	214,7
Míra ekonomické aktivity celkem v %	61,1	60,8	60,0	59,4	59,4
Obecná míra nezaměstnanosti v %	5,9	5,6	5,0	5,2	5,7
z toho ženy	7,9	7,2	6,3	6,6	6,6

Zdroj : upraveno ČSÚ

Ze socio-ekonomického vývoje Ústeckého kraje vyplývá, že k datu 31.12.2004 zde žilo 822,1 tis.obyvateľ, z toho ve věku 15 a více let 83,9 %. Celkový počet obyvatel kraje ve sledovaném období let 2000 - 2004 dle ČSÚ vzrostl o necelé 0,2 tis. osob. V ročních průměrech od roku 2000 do roku 2004 by zaznamenan nárůst počtu obyvatel ve věku 15 a více let - činil + 0,6 % (2004/2000). Počet ekonomicky aktivního obyvatelstva ve srovnatelném období se zvýšil o 0,9 % (2004/2000). Počet ekonomicky neaktivního obyvatelstva se v letech 2000 - 2004 nemění (změna 0,0 %).

Tab.č. 2 Ekonomická aktivita obyvatelstva - Ústecký kraj

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem (v tis.osob)	685,6	682,0	684,1	686,9	689,5
v tom: ekonomicky aktivní	414,7	416,9	410,1	405,9	418,6
- zaměstnaní	348,5	361,4	357,8	353,1	358,1
- nezaměstnaní	66,3	55,5	52,3	52,7	60,5
v tom: ekonomicky neaktivní	270,9	265,1	274,0	281,0	270,8
Míra ekonomické aktivity celkem v %	60,5	61,1	59,9	59,1	60,7
Obecná míra nezaměstnanosti v %	16,0	13,3	12,7	13,0	14,5
z toho ženy	18,4	15,6	15,0	15,7	15,1

Zdroj: upraveno ČSÚ

Z hodnocení počtu obyvatel ekonomicky aktivních vyplývá zvyšování počtu zaměstnaných z 348,5 tis. na 358,1 tis. - o 9,6 tisíc (to je - 0,8 %). Současne dochází i ke snižování počtu nezaměstnaných, v letech 2000 až 2003 - o 13,6 tis. Od roku 2003 do roku 2004 se počet nezaměstnaných prudce zvyšuje o 7,8 tis. Avšak celková nezaměstnanost - změna znamená snížení - 8,7 %. Souhrnně lze konstatovat, že míra ekonomické aktivity obyvatel Ústeckého kraje v letech 2000 - 2003 se snižovala, avšak v roce 2004 se zvýšila, takže změna 2004/2000 činí + 0,2 %.

Obecná míra nezaměstnanosti**Tab.č. 3 Obecná míra nezaměstnanosti v % - Jihočeský kraj**

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004
Obecná míra nezaměstnanosti v %	5,9	5,6	5,0	5,2	5,7
z toho ženy	7,9	7,2	6,3	6,6	6,6

*Zdroj: upraveno ČSÚ***Tab.č. 4 Obecná míra nezaměstnanosti v % - Ústecký kraj**

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004
Obecná míra nezaměstnanosti v %	16,0	13,3	12,7	13,0	14,5
z toho ženy	18,4	15,6	15,0	15,7	15,1

Zdroj: upraveno ČSÚ

Z komparace obecné míry nezaměstnanosti Jihočeského a Ústeckého kraje je zřetelný vysoký rozdíl, který mezi kraji činí v roce 2000 zhruba 10 procentního bodu ve prospěch Jihočeského kraje a v roce 2004 se ale tento rozdíl snižuje na 8,8 procentního bodu. Vysoká nezaměstnanost v Ústeckém kraji se snižuje, sice pomalu, ale trvalým trendem. Obecná míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji se snížila, změna 2004/2000 činí - 1,5 %. Oproti tomu obecná míra nezaměstnanosti Jihočeského kraje se za srovnatelné období snížila o - 0,2 %. Vývoj a rozložení ekonomické aktivity obyvatelstva obyvatel Jihočeského a Ústeckého kraje v letech 2000 - 2004 a obecné míry nezaměstnanosti a komparaci změn názorně ukazuje tab.č. 5

Tab.č. 5 Ekonomická aktivita obyvatelstva - komparace změn v % (2004/2000)

Ukazatel	Jihočeský kraj	Ústecký kraj
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let celkem (v tis.osob)	1,8	0,6
v tom: ekonomicky aktivní	- 1,0	0,9
- zaměstnaní	- 0,8	2,8
- nezaměstnaní	- 3,3	- 8,7
v tom: ekonomicky neaktivní	6,2	0,0
Míra ekonomické aktivity celkem v %	- 1,7	0,2
Obecná míra nezaměstnanosti v %	- 0,1	- 1,5
z toho ženy	- 1,3	- 3,2

Zdroj: upraveno ČSÚ

Z přehledu vyplývá, že lepší vývojový trend 2004/2000 vykazuje Ústecký kraj oproti kraji Jihočeskému.

V Ústeckém kraji se projevuje větší progresivita ve snižování nezaměstnanosti, zvyšuje se míra ekonomické aktivity (0,2 procentního bodu) a vzrůstá počet ekonomicky aktivního obyvatelstva. Nepříznivým trendem je zvyšování míry nezaměstnanosti u žen. To by mohlo vyplývat z poklesu zaměstnanosti sekundární sféry a silným nárůstem zaměstnanosti v terciální sféře, v odvětví zahrnujícím opravy motorových vozidel a spotřební zboží, ve kterém pracují převážně muži (viz. Struktura zaměstnanosti podle sektorů).

V Jihočeském kraji se sice progresivněji zvyšuje počet obyvatel (nad 15 let), avšak snižuje se počet ekonomicky aktivních zaměstnanců a současně se zvyšuje i počet ekonomicky neaktivních zaměstnanců. Míra ekonomické aktivity se snižuje. Pokles zvyšování míry nezaměstnanosti žen není tak velký, jako u Ústeckého kraje. Lze předpokládat, že nárůst činnosti a služeb v odvětví veřejných sociálních a osobních tento vývoj zpomalil (viz. Struktura zaměstnanosti podle sektorů).

Struktura zaměstnanosti podle sektorů**Tab.č. 6 Struktura zaměstnanosti podle sektorů - Jihočeský kraj**

Sektor	2000	2001	2002	2003	2004
Primární	7,6	8,5	9,0	7,0	6,1
Sekundární	41,5	41,2	40,9	40,4	41,7
Terciární	50,9	50,3	50,1	52,6	52,2
Celkem zaměstnaní	299,7	299,5	298,7	296,9	296,6

Zdroj: výpočty vlastní z podkladů ČSÚ

V Jihočeském kraji v letech 2000 – 2004 byl zaznamenán pokles počtu zaměstnanců o 1,5 procentních bodů v primárním sektoru na 6,1 %, tj. jejich počet klesl o 1/5. Týkal se odvětví myslivost, lesnictví, zemědělství, chov ryb. Dle ČSÚ pokles podílu zaměstnanosti v primárním sektoru ve srovnání s údaji v celé České republice je dvojnásobný. V sekundární sféře mírně vzrostl počet zaměstnanosti ze 41,5 % na 41,7 % tj. o 0,2 procentního bodu z roku 2000 do roku 2004. Oproti tomu byl zaznamenán nárůst o 1,3 procentního bodu v terciálním sektoru. Dle statistického úřadu nejvyšší nárůst od roku 2000 do roku 2004 byl zaznamenán u veřejných, sociálních a osobních služeb (o 37,1 %), ve vzdělávání (o 20,2 %), zdravotnictví a sociální péče (o 11,5 %). V terciálním sektoru došlo k poklesu zaměstnanosti v odvětví dopravy, skladování a spojů.

Tab.č. 7 Struktura zaměstnanosti podle sektorů - Ústecký kraj

Sektor	2000	2001	2002	2003	2004
Primární	4,4	3,5	3,5	3,4	2,2
Sekundární	41,1	43,1	41,2	40,0	38,4
Terciární	54,5	53,4	55,3	56,6	59,3
Celkem zaměstnaní	348	361	358	353	358

Zdroj: upraveno ČSÚ

V Ústeckém kraji v letech 2000 – 2004 byl zaznamenán pokles počtu zaměstnanců o 2,2 procentní body v primárním sektoru, tj. jejich počet klesl na polovinu. Týkal se odvětví myslivost, lesnictví, zemědělství, chov ryb. V sekundární sféře byl pokles zaměstnanosti ještě větší a to 2,7 procentního bodu z roku 2000 do roku 2004. Oproti tomu byl zaznamenán nárůst o 4,8 procentního bodu v terciálním sektoru. Dle statistického úřadu nejvyšší nárůst od roku 2000 do roku 2004 o 5,4 procentního bodu byl zaznamenán v odvětví zahrnujícím obchod, opravy motorových vozidel a spotřební zboží.

Zaměstnanci a mzdy

Český statistický úřad, z jehož podkladů jsou čerpány vybrané údaje, sleduje oblast mezd v podnikatelské sféře za subjekty s 20 a více zaměstnanci. V Jihočeském kraji bylo sledováno 2,8 tis. subjektů se 159,2 tisíci zaměstnanci.

Tab. č. 8 Průměrné mzdy dle okresů - Jihočeský kraj

Okresy	Průměrný evidenční počet zaměstnanců v roce 2004 (fyz.osoby)	Průměrná mzda zaměstnance (Kč)		Změna v % 2004/2000
		2000	2004	
České Budějovice	59976	13370	17270	29,2
Český Krumlov	11776	12442	15883	27,7
Jindřichův Hradec	21157	10913	14291	31,0

Písek	14356	11057	13890	25,6
Prachatice	9038	10836	14684	35,5
Strakonice	17355	11922	15399	29,2
Tábor	25543	12166	15119	24,3
Jihočeský kraj	159202	12258	15771	28,7
ČR	3198854	13614	18035	32,5

Zdroj: upraveno ČSÚ

Mzdy v Jihočeském kraji ve sledovaných letech 2000 - 2004 v žádném roce nebyly vyšší, než činil průměr měsíční mzdy zaměstnance v České republice. Ve vývojovém trendu ve sledovaném období zaostávaly za vývojem v ČR. Změna ve vývoji průměrné mzdy v ČR 2004/2000 činila 32,5 %, avšak v Jihočeském kraji ve srovnatelném období byla zaznamenána změna 28,7 %. To je rozdíl 3,8 procentního bodu v neprospěch výše mezd zaměstnanců Jihočeského kraje ve vývoji let 2000 - 2004. Zatímco celorepublikový nárůst mezd ve sledovaném období činil 4 421,- Kč, nárůst průměrných mezd v Jihočeském kraji činil 3 513,- Kč.

Tab.č. 9 Průměrné mzdy dle okresů - Ústecký kraj

Okresy	Průměrný evidenční počet zaměstnanců v roce 2004 (fyz. osoby)	Průměrná mzda zaměstnance (Kč)		Změna v % 2004/2000
		2000	2004	
Děčín	28979	11899	15678	31,8
Chomutov	27279	12006	15942	32,8
Litoměřice	23557	11751	15334	30,5
Louny	13816	11168	14865	33,1
Most	31860	14239	17745	24,6
Teplice	26536	12672	16337	28,9
Ústí nad Labem	33483	12667	17106	35,0
Ústecký kraj	185509	12514	16320	30,4
ČR	3198854	13614	18035	32,5

Zdroj: upraveno ČSÚ

Také mzdy v Ústeckém kraji ve sledovaných letech 2000 - 2004 nebyly vyšší, než činil průměr měsíční mzdy zaměstnance v České republice. Ve vývojovém trendu ve sledovaném období zaostávaly za vývojem v ČR. Změna ve vývoji průměrné mzdy v ČR 2004/2000 činila 32,5 %, avšak v Ústeckém kraji ve srovnatelném období byla zaznamenána změna 30,4 %. To je rozdíl 2,1 procentního bodu v neprospěch výše mezd zaměstnanců Ústeckého kraje ve vývoji let 2000 - 2004. Zatímco celorepublikový nárůst mezd ve sledovaném období činil 4 421,- Kč, nárůst průměrných mezd v Ústeckém kraji: 3 806,- Kč.

Závěr

Provedené analýzy jsou pouze malou částí prováděného výzkumu. Informace a podklady jsou nezbytné pro kvalitní rozhodovací procesy, pro tvorbu dalších programů obnovy a realizaci udržitelného rozvoje. Majerová potvrzuje, že rozhodujícím faktorem dlouhodobých vývojových procesů bude kvalita těchto informací a analýz a místo České republiky v Evropském společenství a v její ekonomické a sociální struktuře.

Z komparace vývojového trendu průměrných mezd Jihočeského, Ústeckého kraje a údajů za Českou republiku je patrné, že v Ústeckém kraji při vyšší nezaměstnanosti jsou vyšší průměrné mzdy, než v kraji Jihočeském a také při sledování vývojového trendu (2004/2000) je větší progresivita nárůstu mezd v Ústeckém kraji oproti kraji Jihočeskému, i když ani jeden z krajů nedosahuje hodnot průměrné mzdy v České republice jako celku.

Česká republika se zapojuje do procesu soudržnosti, který úzce souvisí se směrem politiky Evropské unie a musí být realizována pomocí státní politiky. V tomto směru by mělo dojít i k efektivnímu využívání fondů EU, které přispívají a budou přispívat k tvorbě a reali-

zaci programů a projektů zaměřených právě do oblasti hospodářského a sociálního rozvoje. V národním měřítku tuto činnost podporuje „Společný regionální a operační program“, který se zaměřuje na podporu aktivit spadajících především do působnosti krajů a obcí s cílem dosáhnout vyváženého rozvoje regionů

Literatura

- [1] Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství. Venkov v České republice. Vymezení. Typy venkova. Dostupné na internetu: <http://nb.vse.cz/kdem/> dne 20.7.2005
- [2] Majerová, V. a kol. Sociologie venkova a zemědělství. 3. vyd. Praha: ČZU v Praze 2003, s. 152. ISBN 80-213-0651-3
- [3] Strukturální fondy. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. Dostupné na <http://www.strukturalni-fondy.cz>
- [4] Průvodce fondy Evropské unie. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. Dostupné na <http://www.mmr.cz>
- [5] Společný regionální a operační program. Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné na <http://www.mmr.cz>

Address:

doc. Ing. Darja Holátová, Ph.D., Ing. Petr Řehoř
Zemědělská fakulta, katedra řízení
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
e-mail: holatova@zf.jcu.cz, rehor@zf.jcu.cz

GLOBALIZACE, REGIONALIZACE A LIDSKÝ FAKTOR

Globalization, regionalization and human factor

Růžena Krninská

Jihočeská univerzita, zemědělská fakulta, katedra řízení, České Budějovice, ČR

Souhrn:

Globalizace přináší nové paradigma radikálních změn ve společnosti. Globalizační tendence jsou spojeny s diskontinuitními proměnami, jejich obsah lze srovnat se změnami, které proběhly v době průmyslové revoluce. Svět vstupuje do nové „znalostní ekonomiky“. Do globální strategie vstupuje „lidský faktor“ jako nová hodnota. Proces globalizace je nutné vnímat systémově a celostně, to vyžaduje kvalitativně novou orientaci v makro-, mezo- a mikroprostoru. Je nutno zdůraznit význam vztahovosti mezi těmito jednotlivými prostory pro rozvoj lidského potenciálu a lidského společenství. Sebezpoznání a seberozvoj startují proces celoživotního učení, které je základem pro plynulý přechod do znalostní ekonomiky. Dalším předpokladem je sociální smír ve společnosti, který zabezpečuje využití schopností každého jedince. Obstat v procesu globalizace znamená spojit specifickou kulturních a přírodních podmínek regionu s rozvojem lidského potenciálu v přímém napojení na globální instituce a jejich obecně platné zákonitosti.

Klíčová slova: globalizace, regionalizace, lidský faktor, makro-, mezo- a mikroprostor, rozvoj lidského potenciálu

Abstrakt

The globalization brings new paradigm of important changes in the society. Globalization tendencies bring revolutionary changes, that could be compared to the changes during industrial revolution. The world enters in new „knowledge economy“. Human factor starts to be a new aspect in global strategy. The process of globalization is necessary to perceive as system and whole, and for it is necessary qualitative new orientation in macro-, mezo- and microspace. The connection between these spaces for development of human potential and human society is very important. Selfknowledge and selfdevelopment starts the process of wholelife learning and it is necessary how to get into the „knowledge economy“. The next presumption is social reconciliation in the society and it is necessary for using abilities of people. For the process of globalization is necessary to connect cultural and nature conditions of the region together with the development of human potential in direct connection to global institutions and their common regularities.

Key words: globalization, regionalization, human factor, macro-, mezo- and microspace, development of human potential

Úvod

Na globalizaci lze nazírat pod mnoha různými zornými úhly. Jedním z jejích základních projevů je propojování světa do jednoho společného celku. Jako protiklad tomuto pohledu lze postavit regionalizaci, kde je naopak prezentováno zdůraznění různosti, kterou tato vzájemná provázanost odhaluje a kterou je třeba zachovat, protože vyvěrá ze specifčnosti přírodního prostředí. Mohou zde vystupovat rozdíly mezi nově tvořící se globální kulturou a specifikou kulturních tradic v regionech. Spolu se světovým procesem globalizace se odehrává i celosvětový proces regionalizace. Na regionální úrovni se bude odehrávat rozhodující střet, jelikož současný i budoucí rozvoj regionů je ve své podstatě neodmyslitelný od vývoje celosvětových globalizačních trendů a jejich vlivů. Globální proměny civilizace, provázené procesy diskontinuitních změn, budou neúprosně zasahovat do vývoje v jednotlivých

regionech. Rozvojové možnosti budou adekvátní pružné odezvě v regionech, která se odvíjí od kompetentnosti lidských zdrojů v regionu. Do globální strategie vstupuje „lidský faktor“ jako nová hodnota.

Některé rysy procesu globalizace

Globalizační procesy jsou chápány jako tendence měnící samotnou podstatu moderní lidské civilizace, pronikající do všech jejích sfér. Globalizace přináší převratné změny, jejich obsah lze srovnat se změnami, které proběhly v době průmyslové revoluce. Lze říci, že závěr dvacátého století představuje konec celého určitého řádu věcí. Konec paradigmatu pozitivisticko-vědeckého, který dospěl z hlediska ekonomického k vrcholům „industriálního“ světa. Začíná však paradigma nového světa „postindustriálního“ – kde základem ekonomiky nebudou výrobní prostředky jako je

půda, peníze a suroviny, ale intelektuální kapitál. Do globální strategie vstupuje lidský faktor jako nová hodnota, vytvářející nově pojatou formu kapitálu. Pojem „intelektuální kapitál“ se dnes definuje jako organizované znalosti. V globálním světě se rýsuje nová ekonomika – „ekonomika znalostní“ v níž se lidský faktor stává *lidským kapitálem* a přerůstá v nejdůležitější formu kapitálu. Ostatní formy, peníze, půda a technologie se stávají na něm kriticky závislé a budou mu čím dál více podřízeny (Truneček, 2003: s.15). Nová ekonomika – „ekonomika znalostní“ akcentuje schopnost uvést do nových souvislostí znalosti, vědomosti a dovednosti jako „intelektuální kapitál“, který se stává hybnou silou. Lidské společenství se posouvá ke společnosti vzdělanostní.

Současnou globalizaci lze chápat jako dění pronikající do všech úrovní naší civilizace a zásadním způsobem měnící samotnou její podstatu. Proces globalizace je nejlépe popsán v oblasti světové ekonomiky. Otevřely se nové trhy, surovinové zdroje a díky dokonalejší dopravě se zrychlil pohyb surovin a zboží po celé planetě. Rozvoj počítačových sítí umožnil i rychlý přesun peněz. Toky zboží, surovin a peněz vytvořily jeden velký globální trh. V konkurenci firem jsou úspěšnější nadnárodní monopoly, které dokáží naplno využít možností jednotného trhu ke zvýšení svých zisků. Jednostranné nasměrování zisků, často i jen s krátkodobým efektem vede k tomu, že ekonomika je náchylnější k nečekaným výkyvům a diskontinuitním proměnám. Využití zisků mnohdy souvisí rovněž s narušováním pravidel ochrany přírody i atmosféry planety a je v rozporu s ekonomickým růstem v rámci trvale udržitelného rozvoje. Opětovně dochází k nešetrnému čerpání neobnovitelných zdrojů a ničení přirozených ekosystémů na všech úrovních: od regionální až po planetární. Nadnárodní politická integrace do institucí pro vytváření regulačního rámce globální ekonomiky podle etických nebo planetárně závazných ekologických pravidel je sice vynucována hospodářskou globalizací, ale je mnohem pomalejší než tento její proces. Zde leží i jedna z dalších příčin prudkých diskontinuitních proměn. Globalizace dosáhla rozměrů celé planety i její biosféry. V okamžiku, kdy převáží zájmy preferující okamžitý a maximální zisk, tj. začnou dlouhodobě fungovat lidské činnosti v rozporu se zákonitostmi biosféry, začínají se geometrickou řadou objevovat diskontinuitní změny. Na ně bude muset lidský kapitál reagovat tvůrčím způsobem při respektování přírodních a vesmírných obecně platných zákonitostí.

Je-li reagováno na diskontinuitní tok změn z hlediska dlouhodobé perspektivy s ohledem na vztahovost, systémové a celostní přístupy, pak máme naději, zvláště při dodržování určitých přírodních i vesmírných zákonitostí, že se tok diskontinuitních změn začne zpomalovat. Příkladem by mohla být v budoucnosti nastolená teorie i praxe trvale udržitelného rozvoje oproti dnes jednostranně nasměrovaným ziskům, často s krátkodobým efektem (př. rychlá eroze půdy

v místech vymýcených brazilských deštných pralesů) včetně soustředování zisků do určitých špiček globální společnosti, které následně vede k rozevírání nůžek mezi „severem a jihem“ nebo obdobně mezi „horními“ a „spodními“ či dokonce i „středními vrstvami“ společnosti některých států. Tento stav pak brání možnostem využívání lidského potenciálu v celé šíři i rozvoji lidského společenství a tato některá společenství mohou zaostávat při zvládání globalizačních trendů.

Některé rysy procesu regionalizace

Na lokální - regionální úrovni se odehrává rozhodující střet, jelikož současný i budoucí rozvoj regionů je v podstatě neodmyslitelný od vlivů globalizačních vlivů. Jsou regiony, které mohou být globalizačními procesy rozbity a vyčerpány, zvláště převládne-li hledisko okamžitého a maximálního efektu (zisku) spojeného s krátkodobou perspektivou. Mají-li regiony obstát a rozvíjet se musí docházet k jakési integraci v rámci trvale udržitelného rozvoje. Jedná se o integraci trvale udržitelného rozvoje v oblasti společenské, ekologické a ekonomické. Ekologické prvky trvale udržitelného rozvoje vycházejí z přírodních podmínek regionu a měli by být propojeny s kulturní pamětí a tradicemi na úrovni společenské a vstupovat do hospodářské sféry v rovině podnikové kultury firem a institucí. Opakovaně se ukazuje, že pád i vzestup lidského společenství v regionu je výsledkem interakce jeho kultury s přírodním prostředím. Pro rozhodnutí s dlouhodobou perspektivou je žádoucí porozumět vývojovým tendencím v regionu i vývojovým trendům lidského společenství, vycházejícím z jeho minulosti.

K tomu je třeba **rozvíjení vzdělanosti v regionech a následná spjatost odborníků s tímto regionem**. Dnešní školství v regionech, či proměny vzdělávacího systému mohou vytvářet předpoklady budoucího úspěšného rozvoje v regionech. Vysokoškolská či univerzitní půda by se měla stát garantem projektů regionálního rozvoje. Pochopení svého kulturního prostoru napomáhá nejen *orientaci* v úrovni regionu, ale i nalezení vyváženosti mezi zájmy regionálními a globálními.

Reakce na globální proměny civilizace a další regionální rozvoj se budou odvíjet od způsobnosti všech aktivních manažerů i pracovníků veřejné správy, vystupujících jako *vzory* pro celá regionální společenství. Osobnost představitele veřejné správy nebo manažera se odráží v celém jeho týmu i v jeho okolí, protože lidé často nevědomě přejímají jeho hodnoty, někdy i jeho přesvědčení. Budoucí manažeri a představitelé veřejné správy mohou být oním prvkem, který zabezpečí prostoupení kultury regionu do kultury všech organizací v regionu. Ovšem musí si být tohoto úkolu vědomi a právě vysoké školy by měla být jedním z míst působících na toto uvědomění.

Vzdělanostní společnost s ekonomikou znalostí lze spojovat s aktivními tvůrčími přístupy, které jsou

lidé v demokratické občanské společnosti uskutečňovat směrem zdola a tak naplňovat např. trendy postavené a zastřešené Evropskou unií shora. Tento proces shora spojený s pravidly a zásadami EU, která staví na regionech, zabezpečuje pro ně zakotvení v „prostoru“. Pokud jedinci jako „subjekty“ ve společnosti zůstanou v pasivitě, stanou se cíle vytýčené EU pouhou formální záležitostí. Proto Evropská unie učinila již určité kroky, jako je „Memorandum o celoživotním učení“, jehož naplňováním usiluje o **zkvalitnění celé populace v regionech**.

Lidský faktor a rozvoj jeho osobnostního potenciálu

Do globální strategie vstupuje lidský faktor s novou hodnotou, vytvářející nově pojatou formu kapitálu. Pojem „intelektuální kapitál“ se dnes definuje jako organizované znalosti, které lze použít pro vytváření bohatství. To znamená, že stoupá hodnota lidského faktoru, který disponuje znalostmi a vědomostmi. Mají-li být pracovníci disponující znalostmi produktivní, musí být považováni za kapitálové aktivum, spolu s tím musí docházet k zásadní změně v pojetí řízení, zvláště řízení lidských zdrojů. Význam lidského faktoru a rozvoje jeho osobnostního potenciálu se zvyšuje. Ztráty, které vznikají nevyužíváním lidských zdrojů zpomalují nebo přímo blokují další růst. Stává se nezbytností, aby člověk jako jednotlivec i člověk jako člen society svůj potenciál kultivoval a rozvíjel.

Globalizace se svým procesem změn nutí člověka k nastoupení cesty k zvládnutí globalizačních vlivů přes tvůrčí přístupy, vlastně ho nutí k rozvoji tím směrem, který do současné doby trochu zanedbával. Do současnosti probíhala etapa rozvoje racionálních přístupů spojených s vědomou stránkou lidské osobnosti a nyní se ukazuje, že je nezbytné uplatnit tvůrčí (intuitivní) myšlení, které je spjato s druhou nevědomou (mimovědomou) stránkou člověka. K dosažení tohoto stavu je žádoucí nastolit u jednotlivců **proces sebepoznávání, který je předpokladem vlastního seberozvoje a směřuje samovolně k procesu celoživotního učení**, jež vede k vysokému stupni rozvoje kvality lidského potenciálu. Vrcholem tohoto vývoje je seberealizace lidského subjektu. Už nastolení procesu sebepoznávání a seberozvoje u lidských zdrojů zaručuje dostatečné rozvinutí vysokého tvořivého potenciálu pro reakci na probíhající proces změn v globálním společenství. Nastolení procesu celoživotního učení pro každý lidský subjekt je zároveň přechodem do znalostní společnosti.

Pružnou adekvátní odezvu na globalizační vlivy může zajistit a zvládnout pouze rozvíjející se lidský kapitál, resp. rozvinutý lidský potenciál. Úrovně propojení prostoru globálního, regionálního s lidským faktorem

Globalizace přináší významné změny a posuny v naší současnosti, ale tyto proměny mají výrazně

komplexní charakter. Nedá se tudíž na ně reagovat partikulárně, protože tak pouze roztáčíme další kolo-toč nečekaných změn, ale sama globalizace si vynucuje, abychom k novým problémům rovněž přistupovali komplexně, akceptovali je ve všech, pokud možno co nejširších souvislostech.

Senge in Gibson (2000) nás ubezpečuje, že opravdu vážným problémům bude lidstvo čelit, v souvislosti s naší „neschopností chápat naše složité lidské systémy a řídit je“. Řídit velké lidské systémy, které mají technologický, ekonomický, kulturní, sociální a politický charakter, nelze, soustředíme-li se pouze na jednu z těchto dimenzí, protože jim z jediného zorného úhlu v žádném případě nelze porozumět.

Proto je nezbytné spolu s globálním přístupem zaujmout nové „postindustriální“ paradigma celostního (holistického) přístupu soustředěného na vnímání souvislostí a vztahů.

Vztahovost mezi prostorem globálním, regionálním a lidským faktorem lze vnímat na úrovni makro-, mezo- a mikroprostoru.

Mikroprostorem rozumíme lidský faktor - *lidský subjekt*. *Makroprostor* vnímáme jako lidské společenství na nejvyšší globální úrovni s *obecně platnými kulturními prvky*. *Mezoprostor* je dán *regionem* a jeho specifiky (přírodními i kulturními).

Abychom zvládali zpracování a rozlišení obrovského množství informací o globálním společenství, je nezbytné získat určitou orientaci ve spjatosti s pochopením řádu nejen vývoje lidské osobnosti, vedoucí od sebepoznání k seberealizaci, ale také jejího vztahu k lidskému společenství a přírodnímu řádu.

Na významu nabude při celostním (holistickém) pojetí sledování vztahů a souvztažností mezi vývojem lidského *subjektu* v *mezoprostoru* a *makroprostoru*.

V souladu s pohledem Comta in Kratochvíl (1993) je potřebné sledovat etapy lidského pohybu ve světě v úrovni vrstev lidského vědomí. Významné je poznání, že fázemi ontogeneze, kterými prochází vývoj jedince (*subjektu*), také obdobně z hlediska fylogeneze prochází v *prostoru* vývoj lidského společenství. Jednotlivá fylogenetická stadia vývoje lidského společenství - *mytické, filosofické, pozitivisticko-vědecké a celostní (holistické)* a ontogenetická vývojová stadia lidského *subjektu* dokladují funkčnost *principů souvztažnosti mikro- a makroprostoru*.

Schéma 1: Souvztažnost propojení mikroprostoru (vývoje lidského subjektu) a makroprostoru (vývojového stadia lidského společenství)

nostního vývoje člověka, ale i v jeho vztahu k lidskému společenství a přírodnímu řádu. K nastolení těchto skutečností musí významnou měrou přispět vysoko-

Ontogeneze (vývoj lidské osobnosti - subjektu) - mikroprostor			Fylogeneze (vývoj lidského společenství) - makroprostor	
Věk	Psychologická stadia vývoje osobnosti	Životní období	Vývojové stadium	Kulturologické aspekty vývojového stadia
Do - 14	Stadium růstu	dětsví	Mytické	Přijímání světa „jaký je“
15 -- 24	Stadium orientační	dospívání	Filosofické	Reflexe světa – poznání světa pomocí sebeuvědomění
25 - 44	Stadium ustálení	dospělost	Pozitivisticko-vědecké	Analytický výklad jednotlivých částí světa za pomoci faktů
45 – 64	Stadium udržení	životní zralost	Celostní	Systémový pohled na globální svět a syntéza vztahů
Od 65	Stadium ústupu	stáří		

Porozumění těmto skutečnostem umožňuje lepší orientaci v současném i budoucím světě obecně a samozřejmě i v práci s lidskými zdroji. Mimo jiné právě pochopení a poznání minulosti (zakořenění v kulturním prostoru) napomáhá i porozumění sama sobě. Přes porozumění *mytickému období* v naší historii – jeho mytologii, různým rituálům a symbolice – je možné porozumět té části lidské psychiky, která je spjata s její nevědomou stránkou. Vysoký tvořivý potenciál a jeho rozvoj je spojen právě s touto stránkou lidské osobnosti. Stoupá tím význam poznávání této stránky a sebepoznání vůbec. Lze plně souhlasit s vysvětlením Fromma (1999), že porozumění „jazyku symbolů“ je důležité pro každého, kdo chce poznat sám sebe. On sám byl přesvědčen, že by se „jazyk symbolů“ měl vyučovat na středních i vysokých školách jako součást učebního plánu podobně jako jiné „cizí jazyky“. V péči o rozvoj lidského potenciálu, to může být spojeno s žádoucím cílem nastolit u jednotlivých *subjektů proces sebepoznávání, který je předpokladem vlastního seberozvoje a směřuje samovolně k procesu celoživotního učení, popřípadě k seberealizaci jedince.*

Zavedení konceptu celoživotního učení pro všechny a zkvalitnění vzdělání veškeré populace znamená hlubokou proměnu vzdělávacího systému a lze k němu dospět, mimo jiné, přechodem od pozitivisticko-vědeckého způsobu zkoumání světa k akceptaci celostního přístupu. Ten vyžaduje přijmout lidskou osobnost celostně s její vědomou i nevědomou stránkou, vlastním sebepoznáním, seberozvojem - souvisejícím s celoživotním učním a seberealizací. K tomu je dále nezbytné získat dobrou orientaci nejen v řádu osob-

šolské učení vytvořením předpokladů a stanovením priorit pro výuku budoucích manažerů, kteří pak nově přistoupí k práci s lidským kapitálem. V článku 27 Deklarace lidských práv je řečeno, že každý má právo na vzdělání a vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností. Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými (www.angelfire). **Právo na vzdělání a sociální smír ve společnosti vedou k rozvoji lidského potenciálu.**

Závěr

Současná vývojová etapa lidského společenství na planetě bývá posuzována jako přechod od industriální (moderní) k postindustriální (postmoderní) společnosti. Modernismus a postmodernismus na úrovni filosofické je charakterizován jako dvě odlišné, v zásadě i protikladné alternativy myšlení současné „západní“ civilizace a její kultury, které se také promítají do přístupu ke světu, tedy v postojích k prostoru globálního (*makroprostoru*) a regionálního (*mezoprostoru*), v němž se jedinec nachází.

Ekonomicky se industriální společnost specializuje a soustřeďuje se na okamžitý zisk, kdežto postmoderní společnost se obrací k trvale udržitelnému rozvoji a přijímá holistický (celostní) pohled na lidské společenství. Významné jsou dnešní proměny vzdělávacího systému, mohou vytvářet předpoklady budoucího úspěšného rozvoje v regionech. Rozvoj lidského subjektu, jeho osobnostního potenciálu (*mikroprostor*),

je cestou k nalezení vlastní jedinečnosti, pochopení vývoje zákonitostí jedince v souvislosti s pochopením zákonitostí vývoje lidského společenství.

Vysokoškolská či universitní půda by se měla stát garantem projektů regionálního rozvoje ve směrech své specializace či odbornosti. Vzdělanost a pochopení specifik regionu vede také k zabezpečení jednoty či entity, subjektu v *mezo- a makroprostoru* a brání vykořeněnosti, či podlehnutí současné konzumní a povrchně plytké někdy až banální globální kultuře, často pouze krátkodobě a komerčně zaměřené a manipulující. Vzdělanost a pochopení vztahů na úrovni *mikro-, mezo- a makroprostoru* může naopak vést např. k přijetí hodnot trvale udržitelného rozvoje a k celostnímu pohledu na svět.

Rozevírání nůžek mezi „severem a jihem“ nebo obdobně mezi „horními“ a „spodními“ či dokonce i „středními vrstvami“ společnosti některých států jsou negativitou, která pak brání možnostem využívání lidského potenciálu v celé jeho šíři i rozvoji lidského společenství a tato společenství pak mohou zaostávat při zvládání globalizačních vlivů.

Literatura

1. Fromm, E. *Mýtus, sen a rituál*. Praha: Aurora, 1999, 225 s. ISBN 80-85974-70-3
2. Hofstede, G. *Kultury a organizace. Software lidské mysli.* (Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití.)

Praha: Universita Karlova, Filosofická fakulta 1999, 208 s. ISBN 80-85899-72-8

3. Gibson, Rowan. *Nový obraz budoucnosti (Přední osobnosti světového managementu a sociálního myšlení o budoucnosti podnikání, konkurence, řízení a trhu)*. Vydání 2. Praha: Managenet Press 2000, 261 s. ISBN 80-7261-036-8
4. Kratochvíl, Z. *Mýtus, filosofie, věda I. a II.* Praha: Scientia a Philosophia, 1993, 314 s. ISBN 80-7111-007-8
5. Krninská, R. *Řízení lidských zdrojů v dimenzi třetího tisíciletí.* (Vědecká monografie.) Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra 2002, 200 s. ISBN 80-8069-105-3
6. Soukup, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury.* Vydání 2. Praha: Portál, 2004, 229 s. ISBN 80-7178-929-1
7. Truneček, Jan. *Znalostní podnik ve znalostní společnosti.* První vydání. Professional Publishing, Praha 2003, 312 s. ISBN 80-86419-35-5
8. Všeobecná deklarace lidských práv <http://www.angelfire.com/journal/deklarace/> 30.8.2006

Address:

doc. Ing. Růžena KRNINSKÁ, CSc.
Jihočeská univerzita, zemědělská fakulta,
katedra řízení
370 05 České Budějovice
Česká republika
e-mail: krninska@zf.jcu.cz

TRH PRÁCE A NEZAMĚSTNANOST – NUTS III: JIHOČESKÝ A ÚSTECKÝ KRAJ

Labour market and unemployment – NUTS III: South Bohemia and Ústecký region

Petr Řehoř, Darja Holátová

Zemědělská fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice

Souhrn:

V dnešní době je důležité věnovat rozvoji regionů náležitou pozornost. Jedním ze základních prvků, který v rozvojovém potenciálu hraje významnou roli, je lidský faktor, jeho kvalita a aktivita. Příspěvek se tedy zabývá analýzou a hodnocením vývoje vybraných ukazatelů nezaměstnanosti v Jihočeském a Ústeckém kraji. Jihočeský kraj je dlouhodobě jedním z krajů s nejnižší mírou nezaměstnanosti mezi kraji ČR, naopak Ústecký kraj se nachází na druhém konci žebříčku. Výstupy jsou dílčí částí výzkumného projektu IJ016/04-DP2 s názvem: Socio-ekonomický vývoj českého venkova a zemědělství.

Klíčová slova: nezaměstnanost, úřad práce, politika nezaměstnanosti, analýza

Abstrakt:

Nowadays it is important to pay appropriate attention to development of regions. One from basic elements, which in developing potential plays significant role, is human factor, his quality and activity. Paper deals with analysis and evaluation of development chosen indicators of unemployment in South Bohemia and Ústecký region. South Bohemia region is in the long term one from regions with lowest unemployment measure among Czech regions; vice versa Ústecký region is situated on the other end of chart. Outputs are partial part of research project IJ016/04 - DP2 with title: Socio-economic development in Czech country and agriculture.

Key words: unemployment, employment office, unemployment policy, analysis

Úvod

Nezaměstnanost patří jistě mezi hlavní zkoumané indikátory výkonnosti každé ekonomiky. V posledních letech patří růst nezaměstnanosti k vážným problémům hospodářství České republiky (ale i ostatních států Evropské unie). V jejích jednotlivých regionech pak vykazuje v daném ukazateli značné rozdíly v důsledku nerovnoměrného rozvojového potenciálu jednotlivých území, kumulace neefektivních výroby a jejich útlumu v určitých lokalitách. Kotýnková, Němec uvádí, že regiony postižené vysokou nezaměstnaností je třeba podpořit, aby se jejich obyvatelé dokázali vyrovnat se ztrátou své původní profese a připravit na nové uplatnění. Navíc v těchto regionech je nutno zvýšit obecně úroveň vzdělání a flexibilitu pracovní síly, aby se stala atraktivní pro významné investory, zavádějící moderní technologie a vytvářející nová pracovní místa, a tím i sociální stabilitu regionu.

Rozdíly mezi jednotlivými regiony ČR se projevují nejen ve výši míry nezaměstnanosti, ale i ve struktuře uchazečů o zaměstnání podle věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a délky evidence na úřadech práce.

Udržování nízké nezaměstnanosti je prioritním úkolem všech vlád, které tohoto cíle dosahují pomocí

své politiky zaměstnanosti v aktivní nebo v pasivní formě. Je zapotřebí v současné době zaměřit pozornost a následně i toky finančních prostředků k vytváření nových pracovních příležitostí, podpoře zaměstnatelnosti, adaptability, flexibility a zvýšení kvalifikace pracovní síly.

Cíl a metodika

Cílem příspěvku je analýza vybraných ukazatelů nezaměstnanosti v Jihočeském a Ústeckém kraji a zhodnocení jejich vývoje a to v letech 2000 až 2004. Práce zpracovává podkladové statistické údaje v těchto vybraných regionech a srovnává je s údaji za celou Českou republiku. Údaje o nezaměstnanosti byly převážně převzaty z informačního systému Ministerstva práce a sociálních věcí (podle evidence úřadů práce) a zpracovány v programu MS Excel XP.

V České republice existují dva způsoby zjišťování nezaměstnanosti, které zajišťují a poskytují dvě různé instituce:

1. Český statistický úřad (ČSÚ),
2. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) – prostřednictvím 77 úřadů práce v ČR.

Úřady práce zveřejňují měsíčně tzv. *míru registrované nezaměstnanosti*, dle následujícího vzorce:

$$\frac{\text{dosažitelní uchazeči o zaměstnání evidovaní na ÚP}}{\text{pracovní síla}} \cdot 100$$

- Čítatel: přesná evidence registrovaných - dosažitelných, neumístěných uchazečů o zaměstnání, občanů ČR a občanů EU (EHP), vedená úřady práce podle bydliště uchazeče ke konci sledovaného měsíce,
- Jmenovatel: pracovní síla, tj. počet zaměstnaných v národním hospodářství s jediným nebo hlavním zaměstnáním podle výsledků výběrových šetření pracovních sil - VŠPS (klouzavý průměr posledních čtyř čtvrtletí) + počet pracujících cizinců ze třetích zemí s platným povolením k zaměstnávání, zaměstnaných občanů EU registrovaných ÚP (klouzavý průměr posledních 12-ti měsíců) a cizinců s platným živnostenským oprávněním (klouzavý průměr za poslední 2 pololetí) + přesná evidence registrovaných - dosažitelných, neumístěných uchazečů o zaměstnání, občanů ČR a občanů EU(EHP), vedená úřady práce podle bydliště uchazeče (klouzavý průměr posledních 12-ti měsíců).

Výsledky a diskuse

1. Nezaměstnanost dle úřadu práce

Jihočeský kraj se již dlouhodobě vyznačuje druhou nejnižší registrovanou mírou nezaměstnanosti v ČR (po Praze). Každým rokem se však zvyšuje, ke konci roku 2004 byla ve výši 7,2 %. Vyšší míru nezaměstnanosti vykazují ženy (okolo 8 %) než muži (5,5 %) – viz tabulka 1.

Počet uchazečů o zaměstnání v kraji vzrostl v období 2000 až 2004 téměř o ¼ na více než 23 tisíc uchazečů (v ČR to byl nárůst jen o 18,4 %). Měnily se i podíly jednotlivých skupin na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání. Vzrostl podíl žen a občanů se zdravotním postižením (o více než 27 %), naopak výrazně poklesl podíl mladistvých a absolventů škol (o 7 %). Pokles o 5 % zaznamenali uchazeči pobírající příspěvek, ke konci roku 2004 ho tak pobíralo okolo 8400 uchazečů.

Do roku 2003 se snižoval počet volných pracovních míst, rok 2004 přinesl nárůst téměř o tisíc nových míst. Počet uchazečů na jedno pracovní místo se zvýšil v daném sledovaném období z 5,8 na 7,1 osob, což je méně než je průměr ČR (zde na 1 volné pracovní místo připadá průměrně 10,6 uchazečů).

Tabulka 1 Vybrané ukazatele nezaměstnanosti v Jihočeském kraji k 31.12.

Ukazatel	2000		2004		Změna v % 2004/2000	ČR - 2004
	n	%	n	%		
Uchazeči o zaměstnání	18498	100,0	23021	100,0	24,5	541675
- ženy	9795	53,0	12487	54,2	27,5	276254
- občané se zdravot. postižením	2542	13,7	3239	14,1	27,4	74672
- absolventi a mladiství	2379	12,9	2210	9,6	-7,1	47260
Uchazeči pobírající příspěvek	8859	47,9	8402	36,5	-5,2	169100
Míra registrov. nezam. v %	5,8	X	7,2	X	1,4	9,5
- muži	-	X	5,5	X	-	8,3
- ženy	-	X	8,1	X	-	10,9
Volná pracovní místa	3168	X	3239	X	2,2	51203
Počet uchazečů na 1 místo	5,8	X	7,1	X	21,7	10,6

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Ústecký kraj patří mezi oblasti, které jsou nezaměstnaností v ČR nejvíce postižené. Důvodem byl přechod od státního k soukromému vlastnictví, změny v odvětvové struktuře a zejména útlum hlavních výrobních odvětví, především těžebního a těžkého průmyslu s nedokončenou restrukturalizací. Od roku 1995 vykazuje nepřetržitě nejvyšší míru registrované nezaměstnanosti v ČR, ke konci roku 2004 to bylo téměř 16 %. Počet uchazečů o zaměstnání rostl až do roku 2003, rok 2004 přinesl pokles uchazečů o zaměstnání na úřadu práce, ve srovnání s rokem 2000 však došlo k 10 % nárůstu. Tabulka 2 dále ukazuje, že ženy se na celkovém počtu uchazečů podílely v roce 2004 více než z poloviny. O téměř ¼ se zvýšil počet občanů se zdravotním postižením, kteří se zaregistrovali na úřadech práce. Příznivě se v hodnoceném období vyvíjela situace u absolventů a mladistvých. Jejich počty klesly oproti roku 2000 o více než 1/3. Ke konci roku 2004 bylo v kraji k dispozici zhruba o 5 % více volných pracovních míst ve srovnání s rokem 2000, jejich počet se zvyšuje od roku 2002. V roce 2004 klesl oproti předchozímu roku počet uchazečů na jedno volné pracovní místo, avšak stále se jedná o hodnotu překračující skutečnost začátku období (rok 2000). V souvislosti s poklesem uchazečů v roce 2004 se výrazně snížil i počet osob, pobírajících příspěvek, proti roku 2000 klesl jejich počet téměř o 1/4.

Tabulka 2 Vybrané ukazatele nezaměstnanosti v Ústeckém kraji k 31.12.

Ukazatel	2000		2004		Změna v % 2004/2000
	n	%	n	%	
Uchazeči o zaměstnání	66572	100,0	73493	100,0	10,4
- ženy	33147	49,8	36995	50,3	11,6
- občané se zdrav. post.	7236	10,9	9000	12,2	24,4
- absolventi a mladiství	8141	12,2	5215	7,1	-35,9
Uchazeči pobírající příspěvek	18340	27,5	14184	19,3	-22,7
Míra registrov. nezam.	16,2	X	15,9	X	-0,3
- muži	-	X	14,3	X	-
- ženy	-	X	17,8	X	-
Volná pracovní místa	2798	X	2948	X	5,4
Počet uchazečů na 1 místo	23,8	X	24,9	X	4,8

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Srovnání krajů:

Jihočeský kraj patří ke krajům s nízkou registrovanou mírou nezaměstnanosti, zatímco Ústecký kraj je na špičce regionů s nejvyšší dosaženou mírou, oproti JK byla k 31. 12. 2004 vyšší 2,2x, průměr ČR překročila o 6,4 procentního bodu. V obou krajích je vyšší míra nezaměstnanosti zjištěna u žen. S vyšším podílem počtu nezaměstnaných souvisí i vyšší počet uchazečů na 1 pracovní místo – v Ústeckém kraji je to 3,5x více než v JK a 2,3 x více než je průměr ČR.

V Jihočeském kraji se na struktuře uchazečů o zaměstnání z více než 54 % podílely ženy (v Ústeckém kraji jen z 50 %), je zde také téměř o 2x více uchazečů pobírajících příspěvek.

V obou krajích došlo oproti roku 2000 ke snížení počtu absolventů a uchazečů pobírajících příspěvek (v Ústeckém kraji to bylo o 1/3 u absolventů a o téměř 1/4 u uchazečů s příspěvkem). Pokles uchazečů, kteří pobírají příspěvek, mohl být způsoben zpřísněním podmínek pro jeho přiznání (požadavek na minimální délku zaměstnání před jeho ztrátou, aktivní přístup uchazečů o zaměstnání atd.).

2. Uchazeči dle délky nezaměstnanosti

Průměrná délka evidence o zaměstnání (doba, po kterou uchazeči zaměstnání hledají) činí v Jihočeském kraji 387 dní, po Praze je to druhá nejnižší hodnota, o 223 dnů je pak kratší než je celorepublikový průměr. Nejpočetnější skupinou hledajících aktivně zaměstnání (více než 1/3) jsou občané zaregistrovaní na úřadech práce jen do 3 měsíců (v ČR je to více než ¼), oproti roku 2000 došlo v této skupině o nárůst více než 31 % - viz tabulka 3. Uchazečů nezaměstnaných déle než 1 rok bylo ke konci roku 2004 z celkového počtu více než ¼ (v ČR dokonce více než 2/5), podobným poměrem se zvýšil i počet těchto uchazečů ve srovnání s rokem 2000.

Tabulka 3 Délka nezaměstnanosti u uchazečů o zaměstnání v Jihočeském kraji k 31.12.

Časový interval	2000		2004		Změna v % 2004/2000	ČR 2004
	n	%	n	%		
do 3 měsíců	6515	35,2	8544	37,1	31,1	26,0
3-6	4122	22,3	4589	19,9	11,3	17,2
6-12	2971	16,1	3786	16,4	27,4	16,3
nad 12 měsíců	4890	26,4	6102	26,5	24,8	40,5
Celkem	18498	100,0	23021	100,0	24,5	100,0

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Více než polovina uchazečů o zaměstnání v Ústeckém kraji byla ke konci roku 2004 dlouhodobě nezaměstnaná (déle než 12 měsíců), oproti roku 2000 to představuje nárůst o více než 1/5. Druhou nejpočetnější skupinu (téměř 20 %) tvoří nezaměstnaní do 3 měsíců, ve srovnání s rokem 2000 i v této skupině došlo k 7 % nárůstu. U skupin uchazečů zaregistrovaných na úřadech práce od 3 měsíců do 1 roku došlo k poklesu – vše podstatné je uvedeno v tabulce 4.

Tabulka 4 Délka nezaměstnanosti u uchazečů o zaměstnání v Ústeckém kraji k 31.12.

Časový interval	2000		2004		Změna v % 2004/2000
	n	%	n	%	
do 3 měsíců	13614	20,5	14573	19,8	7,0
3-6	10556	15,9	10107	13,8	-4,3
6-12	11667	17,5	11076	15,1	-5,1
nad 12 měsíců	30735	46,1	37737	51,3	22,8
Celkem	66572	100,0	73493	100,0	10,4

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Srovnání krajů:

V Jihočeském kraji je větší množství lidí, kteří jsou zapsáni na úřadech práce do 3 měsíců (nad 1/3), déle než rok je jich zde zaregistrováno více než 1/4. V Ústeckém kraji je situace opačná, téměř každý druhý uchazeč je zapsán na úřadech práce déle než 1 rok (v ČR - 40,5 %), krátkodobě evidovaných je zde skoro 1/5 ze všech uchazečů (v ČR – 26,5 %). V Jihočeském kraji se podstatně zvýšil počet uchazečů ve srovnání s rokem 2000 ve všech kategoriích dle časového intervalu registrace na úřadech práce. V Ústeckém kraji došlo k téměř 5 % poklesu počtu uchazečů zapsaných na úřadech práce od 3 do 12 měsíců.

3. Uchazeči o zaměstnání dle věku

Tabulka 5 znázorňuje, že ve věkové struktuře klesl v Jihočeském kraji ke konci roku 2004 oproti roku 2000 pouze podíl uchazečů o zaměstnání ve věku do 24 let, u ostatních věkových skupin došlo k podstatnému nárůstu. Nejvyšší vzrůst zaznamenali uchazeči starší 55 let (o téměř 157 %). Nejvíce je na úřadech práce zaregistrována věková skupina uchazečů v letech 25-34 (více než ¼), méně než 10 % je zde registrováno starších občanů (nad 55 let).

Tabulka 5 Uchazeči o zaměstnání dle věku v Jihočeském kraji k 31.12.

Věkový interval	2000		2004		Změna v % 2004/2000	ČR 2004
	n	%	n	%		
do 24 let	5150	27,8	5046	21,9	-2,0	21,4
25-34	4702	25,4	5824	25,3	23,9	24,8
35-44	3670	19,8	4602	20,0	25,4	20,2
45-54	4197	22,7	5550	24,1	32,2	24,4
55-59	716	3,9	1789	7,8	149,9	8,1
60 a více let	63	0,4	210	0,9	233,3	1,1
Celkem	18498	100,0	23021	100,0	24,5	100,0

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Porovnáním věkové struktury uchazečů o zaměstnání v letech 2000 až 2004 byl v Ústeckém kraji zjištěn pokles u osob ve věkové kategorii do 24 let o 12 % (viz tabulka 6). Nárůst počtu uchazečů zaznamenaly naopak všechny zbývající věkové skupiny, z nich pak nejvíce osoby starší 55 let (o více než 160 %), to může být způsobeno s nárůstem počtu obyvatelstva staršího 55ti let a dále i s postupným zvyšováním hranice odchodu do důchodu. Nejvíce nezaměstnaných uchazečů je z věkové kategorie 25-34 (více než ¼), nejméně je naopak starších občanů.

Tabulka 6 Uchazeči o zaměstnání dle věku v Ústeckém kraji k 31.12.

Věkový interval	2000		2004		Změna v % 2004/2000
	n	%	n	%	
do 24 let	18330	27,5	16078	21,9	-12,3
25-34	17165	25,8	19267	26,2	12,2
35-44	13747	20,6	15220	20,7	10,7
45-54	15124	22,7	17116	23,3	13,2
55-59	2070	3,1	5272	7,2	154,7
60 a více let	136	0,2	540	0,7	297,1
Celkem	66572	100,0	73493	100,0	10,4

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Srovnání krajů:

Ve věkové struktuře uchazečů není mezi kraji významný rozdíl, poněvčí se na úřady práce hlásí lidé ve věku od 25-34 let (z více než ¼). V obou krajích se snížil počet uchazečů v evidenci ÚP mladších 20 let, mnohonásobně (téměř o stovky % více) se zvýšil podíl uchazečů o zaměstnání starších 55 ti let.

4. Uchazeči o zaměstnání dle vzdělání

Lidé starší 15ti let se základním či neukončeným vzděláním se na celkovém počtu obyvatel JK podílí zhruba z 1/5. Podíl uchazečů o zaměstnání z této skupiny činil ke konci roku 2004 téměř 28 % - viz tabulka 7. Podíl obyvatel se středním nebo odborným vzděláním bez maturity je téměř 40 %, podíl uchazečů s tímto dosaženým vzděláním je skoro 45 %. Uchazečů s ukončeným středoškolským nebo vyšším odborným vzděláním s maturitou je pouze 24 %, podíl obyvatel s tímto vzděláním činí v JK zhruba 1/3. Podíl uchazečů s vysokoškolským vzděláním (pouhá 4 %), podíl těchto obyvatel se pohybuje v JK okolo 4 %. V celé ČR je obdobný stav. Oproti roku 2000 došlo u všech uchazečů dle různého vzdělání k jejich nárůstu (nejvíce u vysokoškoláků – téměř o 2/5).

Tabulka 7 Uchazeči o zaměstnání dle vzdělání v Jihočeském kraji k 31.12.

Vzdělání	2000		2004		Změna v % 2004/2000	ČR 2004
	n	%	n	%		
Základní vč. bez vzdělání	5386	29,1	6364	27,6	29,3	30,6
Střední bez maturity vč. vyučených	7948	43,0	10277	44,6	29,3	44,3
Úplné střední všeobecné vzdělání vč. vyššího	4540	24,5	5513	23,9	21,4	21,8
Vysokoškolské vzdělání	624	3,4	867	3,8	38,9	3,3
Celkem	18498	100,0	24,5	23021	100,0	100,0

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Struktura uchazečů o zaměstnání dle vzdělání se v Ústeckém kraji během sledovaných 5 let téměř nezměnila. Nejvíce problémů s umístěním na trhu práce měly osoby s nižším stupněm vzdělání (základní, vyučení), tyto uchazeči tvořili po toto období více jak 4/5 z celkového počtu uchazečů v kraji – viz tabulka 8. V rámci ČR tento podíl činil pouze 75 %, u osob s maturitou převyšoval podíl za ČR hodnotu o 6 procentních bodů a u nezaměstnaných vysokoškoláků zhruba 2 procentní body. Ve srovnání s rokem 2000 se zvýšil počet zaregistrovaných uchazečů dle různého vzdělání na úřadech práce (ponejvíce pak u vysokoškolsky vzdělaných osob – o více než 1/5).

Tabulka 8 Uchazeči o zaměstnání dle vzdělání v Ústeckém kraji k 31.12.

Vzdělání	2000		2004		Změna v % 2004/2000
	n	%	n	%	
Základní vč. bez vzdělání	28680	43,1	32003	43,5	11,6
Střední bez maturity vč. vyučených	26630	40,0	29211	39,7	9,7
Úplné střední všeobecné vzdělání vč. vyššího	10508	15,8	11349	15,5	8,0
Vysokoškolské vzdělání	754	1,1	930	1,3	23,3
Celkem	66572	100,0	73493	100,0	10,4

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Srovnání krajů:

V Jihočeském kraji převládají středoškoláci bez maturit a vyučení, kteří jsou v evidenci ÚP (okolo 44 %). Největší nárůst oproti roku 2000 zaznamenali v roce 2004 vysokoškoláci (téměř 40 % zvýšení). V Ústeckém kraji je ve

stejném procentuálním zastoupení více zapsaných uchazečů se základním vzděláním či nevzděláním, i zde došlo k nejvyššímu nárůstu u uchazečů s dokončeným vysokoškolským vzděláním (o více než 23 %).

5. Míra registrované nezaměstnanosti v okresech

Vývoj registrované míry nezaměstnanosti a její výše je dle tabulky 9 různá v rámci jednotlivých okresů Jihočeského kraje. Nejnižší míru trvale vykazuje okres České Budějovice, kde došlo také k nejnižšímu nárůstu v období 2000-2004 (o 0,3 procentního bodu), k růstu nezaměstnanosti menšímu než 1,0 procentního bodu došlo i v okrese Tábor (o 0,9). Naopak nejvyšší míru nezaměstnanosti zaznamenává okres Český Krumlov, který také jako jediný Jihočeský okres překračuje průměrnou hodnotu ČR (o 0,4 procentního bodu). V tomto okrese byl také druhý nejvyšší nárůst míry nezaměstnanosti po okrese Jindřichův Hradec (zde o 3,2 procentního bodu).

Tabulka 9 Míra registrované nezaměstnanosti v Jihočeském kraji podle okresů k 31.12

Okres	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004/2000 v bodech
České Budějovice	4,4	4,6	4,7	4,8	4,7	0,3
Český Krumlov	8,7	8,7	10,4	10,7	11,0	2,3
Jindřichův Hradec	4,9	5,6	6,7	7,1	8,1	3,2
Písek	7,6	7,6	8,4	8,4	9,1	1,5
Prachatice	6,0	6,8	7,3	7,0	7,9	1,9
Strakonice	6,6	6,8	7,4	8,1	8,2	1,6
Tábor	5,6	5,3	5,7	6,4	6,5	0,9
Jihočeský kraj	5,8	6,0	6,7	7,0	7,2	1,4
ČR	8,8	8,9	9,8	10,3	10,3	1,5

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Z hlediska jednotlivých okresů Ústeckého kraje je v Mostě dosahována nejvyšší míra registrované nezaměstnanosti ze všech okresů v ČR (nezaměstnan je zde zhruba každý čtvrtý občan). Také okresy Děčín, Chomutov, Louny a Teplice patří mezi deset okresů s nejhorsí nezaměstnaností v republice, rovněž i zbývající okresy Litoměřice a Ústí nad Labem překračují vysoko průměrnou celorepublikovou míru nezaměstnanosti. Pouze v okresech Louny a Ústí nad Labem došlo ve srovnání s rokem 2000 ke snížení míry nezaměstnanosti (zhruba o 1 procentní bod), vysoký nárůst naopak zaznamenali v okresech Děčín a Most (o více než 2,2 procentního bodu) – viz tabulka 10.

Tabulka 10 Míra registrované nezaměstnanosti v Ústeckém kraji podle okresů k 31.12

Okres	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004/2000 v bodech
Děčín	13,6	13,5	15,2	15,6	15,8	2,2
Chomutov	16,9	16,4	17,7	18,7	17,8	0,9
Litoměřice	13,6	12,4	13,2	14,4	13,8	0,3
Louny	17,1	17,2	18,6	18,9	16,0	-1,0
Most	21,5	21,3	21,7	23,5	24,0	2,5

Teplíce	17,0	16,6	18,2	19,9	17,6	0,7
Ústí nad Labem	14,1	14,1	15,3	14,8	13,3	-0,9
Ústecký kraj	16,1	15,8	17,1	17,9	16,9	0,8
ČR	8,8	8,9	9,8	10,3	10,3	1,5

Zdroj: MPSV, vlastní výpočty

Srovnání krajů:

V Ústeckém kraji patřilo ke konci roku 2004 pět okresů k regionům s nejvyšší mírou registrované nezaměstnanosti v ČR. Všechny jeho okresy tak výrazně překračují průměrnou hodnotu ČR (10.3%). Jihočeský kraj dosahuje podstatně nižších hodnot, nejvyšší hodnotu tohoto ukazatele je zaznamenána v okrese Č. Krumlov, který již překročil celorepublikový průměr.

Závěr

Jihočeský kraj patří ke krajům s nízkou registrovanou mírou nezaměstnanosti (7,2%), zatímco Ústecký kraj je na špici regionů s nejvyšší dosaženou mírou (15,9 %), oproti JK byla k 31. 12. 2004 vyšší 2,2x. V Jihočeském kraji je největší množství lidí evidovaných na úřadech práce do 3 měsíců (nad 1/3), v Ústeckém kraji je situace opačná, téměř každý druhý uchazeč je zapsán na úřadech práce déle než 1 rok. Ve věkové struktuře uchazečů není mezi kraji významný rozdíl, poněvčí se na úřady práce hlásí lidé ve věku od 25-34 let. V Jihočeském kraji převládají středoškolaři bez maturit a vyučení, kteří jsou v evidenci ÚP (okolo 44 %). V Ústeckém kraji je ve stejném procentuálním zastoupení více zapsaných uchazečů se základním vzděláním či nevzděláním.

Po vstupu do Evropské unie může Česká republika čerpat finanční prostředky z Evropského sociálního fondu, který podporuje aktivity členských států směřující ke zlepšení perspektiv lidí při hledání práce a získávání požadovaných kvalifikací v souladu s Evropskou strategií zaměstnanosti. Lze se tedy domnívat, že s využitím těchto prostředků se budou vytvářet nová pracovní místa a tím dojde i k poklesu nezaměstnanosti u nás.

Použité zdroje a literatura

1. URL: <<http://www.mpsv.cz>>
2. URL: <<http://www.czso.cz>>
3. KOTÝNKOVÁ, M., NĚMEC, J. *Lidské zdroje na trhu práce*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003, 199 s. ISBN 80-86419-48-7
4. SIROVÁTKA, T. *Politika pracovního trhu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 1995, s. 172. ISBN 80-210-1251-X.
5. HINDLS, R., HRONOVÁ, S., SEGER, J. *Statistika pro ekonomy*. Praha: VŠE, 2002, s. ISBN
6. *Společný regionální operační program*. Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné na <http://www.mmr.cz>

Address:

Ing. Petr Řehoř, doc. Ing. Darja Holátová, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích

Zemědělská fakulta, Katedra řízení

Studentská 13

370 05 České Budějovice

e-mail: rehor@zf.jcu.cz, holatova@zf.jcu.cz

Tel: 387 772 495

DOPRAVA - ZÁKLADNÍ PODMÍNKA ROZVOJE REGIONU

Transportation as the Basic Condition for the Development of a Region

Zdeněk Žemlička

*Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, Praha
odborné, odloučené pracoviště Jindřichův Hradec*

Souhrn:

Význam dopravy v rozvoji společnosti regionů. Specifika dopravy a dopravní politiky. Dopravní politika v podmínkách okresu Jindřichův Hradec.

Klíčová slova: dopravní obslužnost, dopravní politika, dopravní soustava, dopravní obor, dopravní odvětví, druhy dopravy.

Abstract:

The importance of transportation in the development of our society and regions. Specific features of transportation and transportation policy. The transportation policy in the circumstances of the Jindřichův Hradec District.

Key words: transportation service, transportation policy, system of transportation, transportation branch, transportation section, class of transportation.

Význam dopravy v socioekonomickém systému

Jednou ze základních společenských potřeb je zájem a potřeba změny místa, přemísťování (přeprava) výrobků a osob. Tato potřeba je prostoupena všemi společenskými formacemi, kterými lidstvo ve svém historickém vývoji prošlo. Potřeba změnit místo doprovází potřeby materiální, pohybu a činnosti, společenského uplatnění, kulturní, sportovní, vzdělání, rekreační, seberealizace. Potřeby přemístění – přepravy zabezpečuje **doprava**, jejíž nutnost se projevuje jako spojovací článek mezi – výrobními odvětvími

- výrobou a spotřebou
- regiony
- v rámci regionů

Nutnost přemístění vyplývá :

1. z rozporu výskytu zdrojů těžby, výroby materiálů, polotovarů, výrobků a místy jejich výrobní nebo konečné spotřeby (přeprava zboží – nákladní doprava),
2. z rozporu mezi místem existence člověka a místem uspokojení jeho potřeb (přeprava osob – osobní doprava).

Otázkami rozvoje odvětví doprava, rozvoje dopravní soustavy, vztahy k zahraničí (EU), otázkami prognózy přepravního trhu, prognózami technického rozvoje, otázkami ekonomiky a řízení dopravy a dopravních podniků, vztahy dopravy k životnímu

prostředí, otázkami stanovení rozvojových priorit i otázkami sociálními se zabývá **dopravní politika**.

V souladu s posláním dopravní politiky můžeme dopravu **všeobecně charakterizovat** jako záměrnou a organizovanou činnost spočívající v přemísťování věcí, osob dopravními prostředky po veřejné dopravní infrastruktuře v reálném čase.

Specifika dopravy a dopravní politiky

Doprava se řadou aspektů liší od ostatních odvětví národního hospodářství. Jde např. o výsledek (produkt) pracovního procesu (je to tzv. užitečný efekt – prostorová změna – neexistuje jako věc), technologii, organizaci atd. Z hlediska **tvorby dopravní politiky** a posuzování efektivnosti procesů v dopravě (úkol veřejné správy : Ministerstvo dopravy, krajské úřady, městské a obecní úřady) a efektivnosti v dopravním podniku (úkol podnikatelů a manažerů) je možno považovat za **rozhodující specifika** :

1. Účelnost neomezeného zvyšování produkce dopravy

Ve všech odvětvích ekonomiky je v podstatě zájem o růst výroby za předpokladu inovací a odbytu. V dopravě, kde je výsledkem pouze změna místa zboží, nedochází ke zvětšení rozsahu zboží. Znamená to, při rostoucím rozsahu výroby snižovat rozsah přepravy s určitými výjimkami (např. mezinárodní tranzit, v osobní dopravě přepravy fakultativní).

2. *Sebedokonalejší nabídka dopravní příležitosti nezvyšuje dopravní produkci dopravy* (s výjimkou fakultativních přeprav v osobní dopravě tj. přeprav za rekreaci, kulturou, sportem). V nákladní dopravě nemůže být přepraveno nic co není vyrobeno a prodáno. Produkce dopravy je závislá na struktuře a objemu výroby v ekonomické sféře, na rozmístění výrobních faktorů, organizaci odbytu, směrech a intenzitě vztahů míst výroby a spotřeby. Tyto faktory vesměs působí mimo dopravu.

3. *Dopravní soustava, dopravní podniky musí disponovat kapacitami včetně rezerv.* Určitým specifikem jsou bezpečnostní předpisy a normy, jejichž plnění je spojeno se zvýšenými provozními náklady.

4. *Vysoké fixní náklady.* Pohotovost nabídky, vysoké rezervy v kapacitách vedou k vysokému podílu stálých nákladů, což značně stěžuje racionalizaci a působí nepříznivě na efektivnost dopravy.

5. Typickým specifickým pramenícím z technologie dopravy je *jednoučelnost dopravy*. Technologie výrobních odvětví umožňuje na stávající výrobní základně konverzi výrobních programů. Naproti tomu v dopravě toto možné není.

6. *Vysoká investiční náročnost dopravy, dlouhá doba výstavby dopravních investic, dlouhodobé ovlivňování okolí dopravní infrastruktury.* Nesprávná rozhodnutí o investicích dlouhodobě nepříznivě ovlivňují nejenom dopravu (dopravní podnik) samotnou, ale ovlivňují zprostředkovaně život obyvatel i efektivnost regionů.

7. Velmi významný je vztah a *působení dopravy na životní prostředí*, který vyžaduje zodpovědné posouzení zejména vedení dopravních cest ve vztahu k území z hlediska ekologických parametrů. Stejně důležité je posouzení ekologických parametrů při vývoji a výrobě dopravních prostředků a dalších dopravních zařízení.

8. *Specifické jsou požadavky na lidského činitele v dopravě* s ohledem na bezpečnost dopravy. Lidská práce v dopravě je vysoce specializovaná, vyžadující dlouhodobou přípravu.

9. Přepravce i cestující v tržní ekonomice mají volnost při výběru způsobu přemístění. Naše legislativa je velmi liberální v umožnění přístupu dopravců na přepravní trh. Na druhé straně doprava patří do infrastrukturálních odvětví, pro která je *typická účast státu* na financování investic, rozvoje a *zajištění základní dopravní obslužnosti formou dofinancování veřejné zakázky*.

Celospolečenskou funkci dopravy můžeme dělit na funkce :

- ekonomickou (vyjádřenou např. podílem na produkci národního hospodářství cca 6-7%),
- mimoekonomickou (společenskou) tj. politickou, správní, civilizační, kulturní, obrany státu, značný sociální, životní úroveň, životního stylu, ekologická.

Značný rozsah mimoekonomických funkcí dopravy se projevuje v zařazení dopravy do **infrastrukturálních** odvětví tj. skupiny činností, jejichž rozvoj je předpokladem rozvoje ekonomiky a společnosti.

Zařazujeme sem ještě energetiku, bytové hospodářství, vzdělání a zdravotnictví. Stát se u těchto odvětví různým způsobem a různou měrou podílí na rozvoji (investice, garance za úvěry, dotace, regulační opatření).

Pochopení postavení dopravy jako důležitého činitele v rozvoji státu, společnosti, regionu, města, obce vyžaduje definování základních pojmů, aby bylo možné pochopit a realizovat zásady dopravní politiky do běžného života.

Dopravní potenciál státu – síť dopravních cest (veřejných, neveřejných), dopravních zařízení, dopravních uzlů, dopravních prostředků ve všech formách vlastnictví a kvalifikovaní pracovníci.

Druh dopravy – doprava uskutečňovaná určitým druhem dopravního prostředku nebo dopravního zařízení.

Dopravní obor – doprava organizovaná formou dopravního podniku, která současně vymezuje rozsah veřejné dopravy. Veřejnou dopravu tvoří u nás obory železniční, silniční, letecké, vodní a městské hromadné (MHD).

Doprava odvětví – infrastrukturální odvětví. Zahrnuje železniční dopravu (včetně vlečkové), silniční dopravu (veřejnou, neveřejnou), leteckou dopravu, vodní dopravu, potrubní dopravu, MHD, ostatní dopravu.

Dopravní soustava – rozumíme uspořádání a rozvíjení soustavy prostředků a činností všech druhů dopravy umožňujících kvantitativní a kvalitativní uspokojování přepravních potřeb bez ohledu na gesční podřízenost, organizační uspořádání a vlastnictví. Tvoří ji :

- a) veřejná doprava reprezentovaná dopravními obory : železniční, silniční, letecká, vodní, MHD,
- b) neveřejná reprezentovaná druhy dopravy : závodová, individuální motorismus.

Dopravní obslužnost – pokrytí všech dopravních potřeb území.

Základní dopravní obslužnost – zajištění průměrné dopravy po všechny dny v týdnu z důvodu veřejného zájmu, především do škol, úřadů, zdravotnických zařízení, soudů, do zaměstnání a včetně dopravy zpět.

Ostatní dopravní obslužnost – ostatní doprava nad rámec základní dopravní obslužnosti.

Otázkami kvalitní, kapacitně dostačující dopravní soustavy se zabývá, jak již bylo uvedeno, dopravní politika. Je skutečností, že Evropské společenství má svou dopravní politiku (Bílá kniha). Hlavní zásady této politiky odráží dopravní politika ČR, jakožto odvětvová hospodářská politika. Dle mého názoru by svou dopravní politiku měl mít kraj i okres případně jiné územní uspořádání (tzv. regionální dopravní politika). Tvorba takovéto regionální dopravní politiky je základem rozvoje dopravního potenciálu, dopravní soustavy, dopravní infrastruktury a tím také základem socioekonomického rozvoje regionu.

Evropská dopravní politika

Je obtížné si představit, že silný hospodářský růst by mohl být zajištěn bez efektivního dopravního systému umožňujícího plné využití vnitřního i globalizovaného obchodu. I rozvíjející se informační společnost a virtuální obchod 21. století se neprojevily ve zpomalení potřeby cestovat a přepravovat velké objemy zboží. Na pozadí pokračujícího růstu poptávky po dopravě stojí dva klíčové faktory :

- v osobní dopravě je rozhodujícím faktorem silný nárůst individuálního automobilismu (do roku 2010 bude rozšířená EU svědkem obrovského nárůstu počtu automobilů,

- v nákladní dopravě jsme za posledních 20 let přešli od „skladové“ ekonomiky k „plynulé“ ekonomice (přepravy Just-in-time).

Velkou hrozbou pro regiony trpícími již dnes kongescemi je ještě větší nárůst dopravy realizované dopravou silniční! Přestože nové země EU z doby centrálně řízené ekonomiky zdědily dopravní soustavu preferující železnici, dochází od 90 let minulého století ve změně dělby přepravní práce ve prospěch silniční dopravy (v letech 1990 až 1998 došlo k nárůstu silniční nákladní dopravy o 19,5 % přičemž výkony železniční doprav poklesly o 44%).

Spolu s rozšířením EU vstupuje do hry nový požadavek – udržitelný rozvoj, který působí na tvorbu evropské dopravní politiky. Snížení emisí CO₂, snížení závislosti na ropě je nejen ekologickou nutností, ale i nutností odstranění závislosti na krizových dodavatelských oblastech, na které musí reagovat i dopravní politika. Dnešní neuspokojivý stav v dělbě přepravní práce je možno dokumentovat podílem železniční dopravy na přepravních výkonech ve výši 8 % a průměrnou rychlostí nákladních vlaků ve výši 18 km/h (přitom v USA je nyní přes 40 % zboží přepravováno železniční dopravou).

Evropská dopravní politika předpokládá tři možné cesty rozvoje dopravní soustavy s ohledem na své pravomoci, ale všem je společná snaha : „udržet na uzdě“ růst silniční dopravy. Strategickým sektorem je železniční doprava, zvláště v případě dopravy nákladní. Revitalizaci tohoto dopravního oboru, jeho renesanci přinese konkurence mezi samotnými železničními společnostmi. Příchod nových železničních

podniků by mohl napomoci, v rámci hospodářské soutěže, zvýšení kvality a možnost snížení cen za přepravu. Prioritou je :

- otevření trhu mezinárodní dopravě,
- otevření možností pro kabotážní dopravu na národních trzích (využití přepravní kapacity vlaků).

Z hlediska zajištění přepravy osob v regionech, zejména takových, které jsou charakteristické řídkým osídlením, ze kterého pramení slabé zátěžové přepravní proudy, jsou zajímavá následující doporučení resp. závěry. Tato doporučení vytvářejí totiž základ pro naši

dopravní politiku a zásadně se dotýkají i našeho regionu.

Evropská dopravní politika a kvalitní veřejná služba

Zajištění vyrovnaného regionálního rozvoje vyžaduje dopravu jako jednu z hlavních složek veřejné služby. Jde navíc o jedinou oblast, pro kterou Římská smlouva uvádí zmínku o veřejné službě. Uvádí, cituji: **Podpory** (rozuměj dotace na osobní dopravu z veřejných zdrojů, pozn. autora) **budou slučitelné s touto smlouvou, pokud splňují potřeby koordinace dopravy nebo představují refundaci za plnění určitých povinností náležejících do koncepce veřejné služby** (tedy zajištění těch málo intenzivních přeprav, které by dopravce nezajišťoval, protože by mu přinášely ztráty, pozn. autora). Jak je patrné pro poskytování dotací na zajištění základní dopravní obslužnosti v regionální dopravě jsou předepsaná určitá pravidla (např. používání výběrových řízení pro dopravce, kteří budou zajišťovat přepravy na určitém území, v určitých směrech). Uvedená pravidla pro zajištění potřeb přemístění v regionech (tedy i na jindřichohradecku) jsou obsažena i v dopravní politice ČR.

Dopravní politika České republiky pro léta 2005-2013

Dopravní politika ČR pro období po vstupu naší země do EU vychází z analýzy a hodnocení naší dopravy, z Evropské dopravní politiky pro rok 2010 a SWOT analýzy zpracované Ministerstvem dopravy. Naše dopravní politika deklaruje, co stát v oblasti dopravy musí učinit (mezinárodní vazby, smlouvy), chce učinit (bezpečnost, udržitelný rozvoj, ekonomika, ekologie) a může učinit (finance).

Důležitým rysem dopravní politiky ČR je, že se zaměřuje na zlepšení podmínek pro kvalitní **dopravní obslužnost regionů**, tedy podmínek usilujících o rovnováhu mezi kvalitou veřejných dopravních služeb a racionálnějšímu využití osobních automobilů, možnosti ovlivnění dělby přepravní práce a stanovení objektivně spravedlivých plateb za dopravu a přepravu.

Mezi základní témata, kterými se dopravní politika v rámci dosažení svých cílů zabývá patří :

- harmonizace podmínek na přepravním trhu,
- revitalizace železniční dopravy,
- zlepšení kvality silniční dopravy,
- omezení negativních vlivů dopravy na životní prostředí,
- panevropská dopravní síť,
- výkonové zpoplatnění dopravy,
- zvýšení bezpečnosti dopravy,
- podpora multimodálních přepravních systémů,
- rozvoj městské, příměstské a regionální hromadné dopravy v rámci IDS,
- technická interoperabilita železničního systému.

Jestliže dlouhodobě sledujeme vývoj dopravy na území naší republiky ve vztahu k problematice zajištění základní lidské potřeby – potřeby přemístění vidíme, že :

- společnost vyžaduje větší mobilitu v návaznosti na vstup do EU i s růstem životní úrovně,
- růst přepravy v jednotlivých druzích dopravy je nerovnoměrný a prohlubuje disproporce mezi nimi,
- stále více se prohlubující kongesce na hlavních silničních tazích, ve velkých městech i v letecké dopravě (zejména Praha Ruzyně),
- **podpora veřejné dopravy není vždy využívána účelně a hospodárně z důvodu konkurence železniční a autobusové dopravy,**
- veřejná doprava je provozována na bázi zastaralých systémů řízení, integrované dopravní systémy jsou omezené,
- doprava ve městech není systémově a odborně řešena,
- stávající dopravní technická infrastruktura je ve velmi špatném stavu,
- osobní železniční doprava a veřejná autobusová doprava poskytují pomalé a nekvalitní služby, což vede **k volbě individuální dopravy,**
- nákladní železniční doprava není schopná poskytovat kvalitní služby dle potřeb svých zákazníků.

Priority naší dopravní politiky

Globální cíl : Vytvoření podmínek pro zajištění kvalitní dopravy zaměřené na její ekonomické, sociální a ekologické dopady v rámci principů udržitelného rozvoje.

Mezi priority dopravní politiky můžeme zařadit **dosažení vhodné dělby mezi dopravními obory a druhy dopravy zajištěním rovných podmínek na dopravním trhu.**

Dalšími prioritami jsou :

- zajištění kvalitní dopravní infrastruktury,
- zajištění financování odvětví doprava (se zřetelem na služby ve veřejném zájmu v osobní dopravě a zavádění nových dopravních technologií),
- zvyšování bezpečnosti dopravy,
- podpora rozvoje dopravy v regionech,
- ochrana životního prostředí.

Stát musí zajistit podmínky přístupu na přepravní trh tak, aby se jednotlivé druhy dopravy mohly uplatnit ve své optimální roli.

Sledujeme-li současný hospodářský vývoj, vidíme, že výkony nákladní dopravy rostou rychlejším tempem než ekonomika. Růst přepravní náročnosti v konečných důsledcích (z hlediska společenského) není dobrým jevem, zejména když přepravci nehradí veškeré náklady spojené s přemístěním (zejména v silniční dopravě).

Pokud jde o osobní dopravu vývoj dělby přepravní práce (odpovídající celoevropským tendencím) jde nepříznivým směrem. Prudký rozvoj silniční dopravy na úkor železniční dopravy, rozvoj individuálního motorismu na úkor veřejné hromadné dopravy vede k ohrožení systému kongescemi, k ohrožení životního prostředí, k růstu dopravních nehod a na druhé straně k poklesu tržeb (s následným nedostatkem prostředků na obnovu a rozvoj technických prostředků – inves-

tic) a vzrůstajícím požadavkům na dotace z veřejných rozpočtů. Tento nepříznivý vývoj, často umocňovaný lobystickými tlaky, ve prospěch masivních investic do silniční infrastruktury vede k dalšímu zaostávání zejména železniční dopravy.

Uvedené dopravně-politické předpoklady a zásady evropské a zejména české jsou východiskem pro posuzování dopravní politiky v regionech.

Dopravní politika a region

Rozvoj obce, města, regionu je úzce, možná prvořadě spjat s úrovní i budoucím rozvojem dopravy. Máme-li posuzovat rozvoj našeho regionu, kterým mám na mysli území jindřichohradeckého okresu, z hlediska působení dopravy musíme vzít v úvahu současný i očekávaný stav ekonomického potenciálu (průmysl, zemědělství, obchod, služby, stavebnictví), stav technické a sociální infrastruktury (energetika, zdravotnictví, školství), rozmístění, strukturu, vzdělání obyvatelstva, rozmístění sídel a urbanizaci, kulturněhistorické zázemí, životní prostředí na straně jedné a stav dopravního potenciálu na straně druhé. Vzájemná úzká interakce všech vyjmenovaných faktorů vytváří růstový potenciál celého území. Dnes již snad nikdo nepochybuje, že kvalitní a výkonná dopravní soustava je rozhodujícím činitelem rozvoje okresu. Dříve než se budeme zabývat dopravou v konkrétním regionu, tedy dopravou jindřichohradecka, je nutno uvést základní dopravně-politické zásady, které jsou východiskem pro řešení přepravních problémů.

Veřejná hromadná doprava se v žádné vyspělé zemi neobejde bez veřejné podpory. Smlouvy o závazcích veřejné služby (mezi veřejnou správou a dopravci) jsou uzavírány ve všech případech, kdy není možné zajistit požadovanou obsluhu území na komerčním (ekonomickém) základě a kde je provozování veřejné dopravy ve veřejném (společenském) zájmu. Veřejné finance (státní, krajské, obecní) tak umožňují existenci veřejné dopravy jako funkční sítě. Tyto finance však musí být využívány efektivně. Mohou být poskytnuty tomu dopravci (na základě výběrového řízení), který je schopen zajistit přepravy ve stanovené kvalitě a tyto služby garantovat. Zde bych chtěl zdůraznit, že veřejná správa musí dbát na ekonomicky průkazné vyčíslení nákladů na konkrétní spoj, linku, vlak a samozřejmě musí sledovat nejen kvalitu, ale i vytíženost linek, spojů, vlaků (intenzita, frekvence zátěžových proudů).

Železniční doprava

Železniční doprava zásadně změnila podmínky svého fungování liberalizací železničního dopravního trhu a vstupem řady soukromých železničních firem na tento trh. Z monolitu státní organizace České dráhy se stala státní akciová společnost jakožto první krok budoucí privatizace (doufejme, že proběhne v historicky krátké době). V současné době probíhá restrukturalizace této společnosti vytvářením dceřiných akciových společností s budoucím holdingovým uspořádáním. Byl

zřízen správce železniční infrastruktury, kterou vlastní stát – Správa železniční dopravní cesty a zavedeno **zpoplatnění železniční dopravní cesty** na bázi marginálních nákladů. Bohužel toto logické a správné uspořádání – oddělení vlastníka, správce železniční cesty od dopravců – železničních dopravních firem, bylo již v zárodku do určité míry znehodnoceno. Dominantní dopravce, tj. a.s. České dráhy ze zákona pro vlastníka (SŽDC) udržuje, opravuje železniční dopravní cestu a řídí na ní dopravní provoz. Tímto asymetrickým modelem je zvýhodněna a.s. České dráhy oproti ostatním podnikatelským subjektům.

Dalším krokem, velmi významně ovlivňujícím regionální dopravu v oboru dopravy železniční, bude budoucí privatizace regionálních tratí.

Regionální tratě (místní dráhy) vznikaly v převážných případech v letech 1880-1918, kdy bylo potřebné železniční síť organicky skloubit doplňujícími tratěmi (příčnými spojovacími drahami) a tratěmi místního významu pro dopravní obsluhu regionů v období nerozvinuté silniční dopravy. Tyto tratě, ačkoliv představují z celkové délky železniční sítě ČR cca 35%, z výkonů osobní a nákladní dopravy celé sítě v hrtkm představují cca 5%. Nízké využití regionálních tratí odpovídající slabým zátěžovým proudům v nákladní i osobní dopravě, technický stav se projevuje v jejich vysoké ztrátovosti, nízké efektivnosti.

Z možných variant řešení budoucnosti regionálních drah se nabízí :

A. Ponechání současného stavu (vlastnictví státu – SŽDC) a provozování dopravy a.s. ČD za spoluúčasti přepravců na financování provozu.

B. Ponechání současného stavu (vlastnictví SŽDC) a provozování dopravy a.s. ČD za spoluúčasti veřejné správy na financování provozu (dotace na základní dopravní obslužnost při respektování všech podmínek veřejné soutěže dopravních firem železničních i silničních).

C. Předání regionálních tratí do vlastnictví veřejné správy regionu (kraj, obec), která smluvně zajistí provoz s vybraným dopravcem (a.s. ČD, jiný železniční dopravce).

D. Předání regionálních tratí do vlastnictví veřejné správy (kraj, obec), která založí dopravní firmu zajišťující provoz.

E. Privatizace regionálních tratí železničním dopravním firmám, které kromě vlastnických práv budou zajišťovat provoz.

F. Zastavení provozu, resp. zrušení regionální tratě a nahrazení železniční přepravy dopravou silniční resp. dopravou kombinovanou (silnice – překládka – železnice).

I když v současné době při řešení budoucnosti regionální železniční dopravy převažují názory na realizaci variant B resp. C, přimlouval bych se za řešení dopravní obsluhy regionů na základě podrobného přepravního průzkumu v jednotlivých konkrétních případech. Jenom analýza současných a hlavně výhledových přepravních proudů v atrakčním obvodu regionálních

tratí odpoví na otázku jakou variantu pro optimální dopravní obsluhu vybrat. Výsledkem tohoto řešení bude **integrovaný systém dopravní obsluhy** vyžadující při nezhoršené kvalitě nižší dotace, než izolovaný provoz regionálních tratí a autobusových linek.

Uvedený postup musí respektovat skutečnost, že doprava v regionech je plně v kompetenci regionálních a místních orgánů veřejné správy.

Silniční doprava

Silniční doprava, je vedle dopravy železniční, druhým z rozhodujících dopravních oborů podílejících se na zajištění dopravní obsluhy regionů. Technická doprava této dopravy je ve vlastnictví veřejné správy

- dálnice a silnice I. třídy vlastní stát
- silnice II. a III. třídy vlastní kraje
- místní komunikace jsou ve vlastnictví obcí.

Dopravní politika ČR předpokládá napojení všech krajů na síť dálnic a rychlostních silnic, zajištění tranzitní dopravy obcemi s cílem její zklidnění (obchvaty). Dalším z úkolů dopravní politiky ve vztahu k regionům je zajištění dostatečné kapacity silniční infrastruktury v příhraničních oblastech s minimalizací dopadů na životní prostředí.

Pro některé regiony může být z hlediska zlepšení kvality dopravní obslužnosti koordinované využití jednotlivých dopravních oborů v systému integrovaného dopravního systému. Integrovaný dopravní systém je charakterizován jednotnými smluvními přepravními podmínkami, tarifem, společnými jízdními doklady, koordinovanými jízdními řády, komplexním informačním systémem a odpovídajícími přestupními terminály mezi jednotlivými druhy dopravy.

Pro řešení dopravní obslužnosti regionů, jež je prvořadou úlohou krajů a obcí je bezpodmínečně nutné přijetí **krajské dopravní politiky**, která kromě jiného stanoví priority na základě analýz stávajícího stavu a budoucího rozvoje (prognózy přepravních proudů) s přihlédnutím k finančním zdrojům. Tato krajská dopravní politika bude potom základem pro obce našeho regionu (jindřichohradecko) při zajištění dopravní obslužnosti.

Dopravní obsluha Jindřichohradecka. Charakteristika okresu z hlediska dopravy.

Okres svou katastrální rozlohou 1.944 km² je největším okresem v ČR, hustotou osídlení se však řadíme mezi nejméně osídlené. Na území okresu se nachází 106 obcí, ve kterých žije cca 94.000 obyvatel. Velký počet obcí a řídké osídlení přináší velké problémy z hlediska zajištění dopravní obslužnosti území.

Územím procházejí následující železniční tratě :

- trať České Budějovice – České Velenice (úsek Č.Velenice – Vyšné v délce 3,8 km)
- trať Jihlava – Veselí nad Lužnicí (úsek Počátky – Veselí nad Luž. v délce 41,9 km)

- trať Veselí nad Luž. – Č. Velenice (úsek Vlkov n L. – Č.Velenice v délce 47,8 km)
- trať Kostelec u Jihlavy – Slavonice (úsek Slaviboř – Slavonice v délce 22,6 km)
- Jindřichův Hradec – Obrataň v délce 17,402 km
- Jindřichův Hradec – Nová Bystřice v délce 32,987 km

Mezi regionální dráhy můžeme zařadit poslední uvedené tři tratě.

Územím okresu prochází celkem 1.185,3 km silnic, z toho 143,58 km tvoří silnice I. třídy, 347,72 km silnice II. třídy a 697,683 km silnic III. třídy.

Region je charakteristický převážně zemědělskou výrobou a lesnictvím, bez velkých průmyslových podniků. Celková skladba ekonomického potenciálu je velmi nepříznivá. Převažují textilní výroba (Jitka J.Hradec, Otavan Třeboň, Alma N.Bystřice, Tebo Nová Včelnice), dřevařská výroba, potravinářství bohužel nedává do budoucnosti dobré vyhlídky z hlediska udržení zaměstnanosti, natož rozvoje. Naopak velmi dobrou investicí se ukazuje elektrotechnický a strojírenský průmysl v Suchdole nad Lužnicí a Dačicích. Velkou devizou okresu je kulturněhistorické zázemí představované řadou historických památek, krásná krajina s nenarušeným životním prostředím, které jsou příslibem pro rozvoj cestovního ruchu, turistického průmyslu.

Bohužel centra okresu leží mimo hlavní dopravní tahy ať již jde o železniční koridory nebo připravovanou dálniční síť. To je jednou z hlavních příčin nezájmu velkých investorů o tento region. O to důležitější je příprava průmyslových zón, technologických parků v centrech regionů a hlavně řešení dopravního systému v regionu.

Za rozhodující priority regionální dopravní politiky je nutno považovat celkovou rekonstrukci silnice I. třídy Č.Budějovice – Třeboň – J.Hradec, silnice J.Hradec – Dačice a rekonstrukci J.Hradec – Veselí nad Lužnicí (dálniční přivaděč D3).

Za další prioritu je možno považovat řešení integrovaného dopravního systému obsluhy území, při optimálním využití silniční a železniční dopravy. Toto řešení, jehož výsledkem by bylo optimální využití silniční a železniční dopravy předpokládá (za respektování zásad dopravních politik) komplexní průzkum ekonomických i mimoekonomických aktivit regionů v dlouhodobém výhledu. Jenom na základě prognóz přepravních proudů je možné řešit dopravní obslužnost a vytvořit takový dopravní systém, který bude přitažlivý pro budoucí investory a návštěvníky našeho regionu.

Proč je třeba uvést jako prioritu řešení integrovaného systému dopravy v regionu? Hlavní důvody jsou – vynaložené dotace z veřejných rozpočtů na zajištění základní i ostatní dopravní obslužnosti a s tím související:

- racionalizace dopravní obsluhy regionu s cílem odstranění souběhu železničních spojů a autobusových linek.

Občan má právo požadovat, aby zdroje z veřejných rozpočtů byly vynaloženy co nejúčelněji, s co největší efektivností. Charakteristickým rysem rozpočtů je soustředění finančních prostředků od daňových subjektů a jejich přerozdělení na účely sloužící obyvatelům daného regionu. V řadě případů budou daňové prostředky od pláče použity na účel, který daňový poplatník nikdy nebo málokdy využije. Majitel osobního automobilu přispívá na dotace veřejné hromadné dopravy, ačkoliv tuto nikdy nepoužívá.

Při řešení dopravní obsluhy regionu je nutno hledat kompromis mezi požadavky a možnostmi cestujícího – dopravního podniku – veřejné správy. Požadavky těchto subjektů jsou rozdílné a v celé řadě případů protichůdné. Současné uspokojení všech požadavků je vyloučené a bude často hodnoceno zúčastněnými subjekty rozdílně.

Závěrem se pokusím navrhnout určité řešení pro orgány veřejné správy v jejichž kompetenci je řešení dopravní obslužnosti v regionu:

- analýza současných přepravních a zátěžových proudů v regionu,
- analýza dopravní infrastruktury, analýza stávajících dopravců podílejících se na zajištění přepravy (dělba přepravní práce),
- posouzení možnosti koordinace dopravních oborů, posouzení účelnosti provozu stávajícího počtu linek a spojů zajišťovaných silničními dopravci se zjištěním frekvence cestujících v přepravních špičkách a sedlech,
- analýza skladby přepravy cestujících dle vzdálenosti a účelu cesty,
- posouzení souběhů vlaků železniční dopravy a spojů a linek dopravy silniční jako předpoklad zásady poskytnutí dotace jenom jednomu dopravnímu oboru (dopravci),
- vzhledem k tomu, že při uplatnění předchozí zásady dojde ke zhoršení vzdálenosti i časové dostupnosti je třeba citlivě posuzovat zejména u spojů zajišťujících školní docházku,
- kalkulace (resp. kontrola kalkulace) vlastních provozních nákladů dopravců podílejících se na zajišťování dopravní obslužnosti, stejně tak kontrola tržeb z jednotlivých spojů a linek v závislosti na vykazování frekvencí,
- je třeba uvést, že dopravci spoléhají na veřejnou objednávku bez odpovídajících snah na racionalizaci provozu,
- pečlivě provádět výběr dopravců jako adresáta dotací na dopravní obslužnost, pokud se dohodnou obce na vedení linek a spojů silniční dopravy je možno použít řešení:

→ dotování dle ujetých kilometrů, kdy se budou na dotacích podílet všechny obce využívající danou linku, spoj. Tím se vypočte absolutní výše dotace jako rozdíl mezi náklady a tržbami dosaženými na lince. Rozdělení celkové dotace mezi obce se provede dle počtu obyvatel v obcích.

→ dotování přímo dle počtu obyvatel. Tento způsob neúměrně zatíží velká města, kde podíl vyjíždějících za prací k celkovému počtu obyvatel je nízký.

Literatura :

1. Žemlička Z., Lukšů V.: Dopravní politika, VŠE Praha, 1999.
2. Dopravní politika ČR 2007-2013: Ministerstvo dopravy ČR, Praha 2006.

Address:

doc. Ing. Zdeněk Žemlička, CSc.

*Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových,
Praha, ČR,*

*územní pracoviště České Budějovice, odborné,
odloučené pracoviště Jindřichův Hradec*

mobil: 737 281 978

e-mail: zdenek.zemlicka@uzsvm.cz

OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE - BIOPALIVA

Renewable energy sources - Bio fuels

Kateřina Kovářová, Tereza Hájková

*Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta,
Katedra obchodu a financí, ČR*

Souhrn:

Světová spotřeba energie z obnovitelných zdrojů je cca 20% z celkové energetické bilance, v ČR přibližně 2,4%, což je oproti ostatním státům Evropské unie mnohem méně (např.: Finsko 25%, Švédsko 18%, Rakousko 14%). Cílem ČR je zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie na celkové spotřebě primárních energetických zdrojů na 3-6% v r. 2010 a cca 4-8% v r. 2020. Podle vládní koncepce by mělo být k dispozici zhruba 500 tisíc hektarů volné půdy k pěstování alternativních a energetických plodin. Naplnění těchto cílů však záleží na společenské podpoře rozvoje využití obnovitelných zdrojů energie a fytopaliv, omezení státních dotací do cen fosilních paliv a snížení daní, z nichž jsou ceny fosilních paliv reálně dotovány. Důležitá je i podpora šlechtitelských programů energetických plodin, vývoje technických prostředků a technologií pěstování a zpracování.

Klíčová slova: energie, obnovitelné zdroje, fytopaliva

Abstrakt:

The world energy consumption from the renewable sources is approximately 20% of the total energy budget. In the Czech Republic the renewable energy sources comprises only 2.4% of the total energy consumption, which is in confrontation with other European Union states much lower (for example: Finland 25%, Switzerland 18%, Austria 14%). The Czech Republic goal is to increase the percentage of the renewable energy consumption on 3-6% in 2010 and on 4-8% in 2020. According to the government conception approximately 500 hectares of the land should be available for growing of the energetic plants. The fulfillment of this conception depends on the society support of the development of the utilization of the renewable energy sources and phytofuels, restriction of the subventions of the fossil fuels and tax restriction, from which the prices of the fossil fuels are really subsidized. The important role plays also support of the breeding programs of the energy plants, development of the technical devices, the growing and processing technology.

Key words: Energy, Renewable sources, Phytofuels

Od počátku 19. století se počet obyvatel více než ztrojnásobil, světová ekonomika vzrostla 20krát, spotřeba fosilních zdrojů energie 30krát a průmyslová výroba 50krát. V roce 1970 byla průměrná spotřeba energie 5,5 miliard tun měrného paliva, v roce 1990 již přes 11 miliard tun měrného paliva, v r. 2000 14 miliard tnp, z toho asi 31% uhlí, 37% ropy, 21% zemního plynu a zbylých 11% připadalo na ostatní formy energie (jaderná, vodní, větrná atd.) Podle světových prognóz by spotřeba energie měla v roce 2020 dosahovat až téměř 22, 75 miliard tnp, počítá-li se s odhadem počtu obyvatel okolo 8 miliard. Mezi neobnovitelné energetické zdroje patří uhlí, ropa a zemní plyn, tedy fosilní paliva, ve kterých se sluneční energie akumulovala v průběhu miliard let a jejichž zásoba je konečná. Patří sem i jaderná energie, tj. energie hmoty, získávaná štěpením těžkých radioaktivních prvků jako jsou uran a thorium, jejichž zásoba na Zemi je také omezena. Dnešní technologie sice umožňují pomocí vyráběného prvku zvaného plutonium jejich využití zmno-

honásobit, ale více zatím dočasný technický pokrok neumožňuje. Obnovitelné zdroje energie, jejichž energetický potenciál se obnovuje přírodními procesy, jsou mimo přímého slunečního záření a biomasy vznikající fotosyntézou také například energie vody, větru, termálních pramenů, odpady, využití biologického tepla. Jsou to zdroje s předpokladem trvalého využívání bez rizika vyčerpání.

Kromě tohoto nemalého a ne zcela neaktuálního problému vyčerpatelnosti neobnovitelných zdrojů energie, zvláště v dnešní době technického pokroku a populační exploze, je zde další velmi významný rozdíl mezi neobnovitelnými zdroji a obnovitelnými zdroji energie a to v jejich dopadu na životní prostředí. Emise ze spalování fosilních paliv, mají velmi výrazný vliv na lokální a regionální znečišťování životního prostředí a na celoplanetární klima převážně díky koncentraci oxidu uhličitého v atmosféře a s tím spojeným skleníkovým efektem. Po tisíce let se na Zemi udržovala stálá koncentrace CO₂ v atmosféře okolo 270 ul/l vzduchu.

Od průmyslové revoluce, tedy od 2. poloviny 19. století stoupá o více než 1 ul CO₂ na litr vzduchu ročně a dnes dosahuje již 360 ul CO₂ na litr vzduchu. Jaderná energie nemá v tomto směru tak negativní dopady, ale pro změnu se zatím nepřišlo na to, jak „eticky“ naložit s radioaktivním odpadem a co udělat s vysloužilými elektrárnami. Obnovitelné zdroje energie mají všeobecně mírnější vliv na poškozování životního prostředí a přesto jsou dnes ve světě využívány z pouhých cca 20% celkové produkce.

Bohužel z ekonomického hlediska se zatím stále jeví neobnovitelné zdroje energie výhodnější a lacinější, protože do jejich cen nejsou zahrnuty náklady na těžbu, emise, zdravotní rizika a poškození životního prostředí. Další „nevýhodou“ obnovitelných zdrojů energie jsou potřeby vysokých počátečních investic s dlouhodobou návratností na jejich výrobu a také nemožnost nepřetržitého odběru energií, tzv. sezónnost zdrojů. Každý zdroj má své kladné i stinné stránky a cílem celosvětové energetiky by mělo být hospodárné rozložení a využití těchto zdrojů tak, aby plnily svůj úkol uspokojování nejen základních lidských potřeb a to ne pouze ve vyspělých, ale i v rozvojových zemích, které mají v současnosti jen pramalý přístup k obchodování energií a mnohdy zde nejsou uspokojovány ani ty nejzákladnější lidské potřeby, a zároveň, aby byl brán ohled na ochranu životního prostředí a s ním úzce spjatý trvale udržitelný rozvoj na planetě Zemi.

Současným trendem u nás i ve světě a zdá se, že i prozatím jediným východiskem při dnešních technologiích a poznatcích, je pomalé snižování celkové spotřeby energie pomocí efektivnějšího využívání energie a energeticky úspornějších spotřebičů a průmyslových zařízení a postupná náhrada neobnovitelných zdrojů zdroji obnovitelnými (EU a ČR směřují k náhradě 5% fosilních paliv obnovitelnými surovinami).

Světová spotřeba energie z obnovitelných zdrojů je tedy cca 20% z celkové energetické bilance, v ČR přibližně 2,4%, což je oproti ostatním státům Evropské unie mnohem méně (např.: Finsko 25%, Švédsko 18%, Rakousko 14%). Cílem ČR je zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie na celkové spotřebě primárních energetických zdrojů na 3-6% v r. 2010 a cca 4-8% v r. 2020. Česká energetická agentura na základě již realizovaných projektů tvrdí, že zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie na 6% by si do r. 2010 vyžádalo cca 242 mld. Kč investic a 42,5 mld. Kč podpor (BACHER, 2002).

Biomasa se podílí průměrně 66% na bilanci obnovitelných zdrojů energie ve světě, ve vyspělých státech je to 54% a v méně vyvinutých zemích 75%. Při průměrném zhruba 5% podílu obnovitelných zdrojů na energetické bilanci v zemích Evropské unie biomasa pokrývá asi 2,9% celkové spotřeby energie. Země EU věnují využití biomasy k energetickým účelům zvýšenou pozornost. Programy na její využití jsou obvykle dotovány státem vysokými finančními částkami (dotace na stavbu místních, komunálních vytopen

a tepláren, dotace na založení plantáží energetických dřevin atp.).

Cílené pěstování rostlin pro fytoenergetiku se zdá být perspektivní. Díky vzniklé nutnosti omezení produkce výroby potravin na části ploch zemědělské půdy České republiky, by mělo podle současné koncepce agrární politiky být zhruba 400 tisíc hektarů volné půdy k dispozici pro pěstování alternativních plodin a její rozloha bude stoupat až na 1 milion ha. Tato půda je nákladně zatravněována a vzniklé travní plochy jsou udržovány pomocí zemědělských dotací. Přitom pěstováním energetických plodin na zmíněné „přebytečné“ půdě lze zajistit: údržbu krajiny včetně omezení zaplevelování pozemků, snížení erozí půdy a úniků nitratů do vod. Pěstování těchto plodin, následná výroba fytopaliv a budování fytoenergetických zařízení vytváří nové pracovní příležitosti a přispívá k hospodářské prosperitě venkovských obcí. Biomasa se také uplatňuje při teplofikaci venkova a to především tam, kde není zavedena plynofikace. Využíváním biomasy pro energetické účely se zajišťuje energetická bezpečnost státu při omezování dovážené ropy a zemního plynu, z čehož vyplývá i významná finanční úspora a nezávislost státu na těchto dovážených surovinách. Z ekologického hlediska je největším kladem snižování emisí spalováním fytopaliv oproti fosilním palivům a také pozitivní vliv vzniklé zeleně na životní prostředí, filtrování a odprašení vzduchu v průběhu pěstování těchto alternativních plodin (KÁRA a kol. 2005).

Biopaliva

Paliva rostlinného původu neboli biopaliva (fytopaliva) jsou souborem materiálů mnoha rozmanitých forem a vlastností. Obsah vody kolísá od 80 % u čerstvě sklizených stébelnin, přes 60 % u syrového dříví, 30 % u běžného palivového dříví, 15 % u skladované slámy až k 10 % u dřevních odpadů z dřevařského průmyslu. Obsah síry je až stonásobně menší než u hnědého uhlí a po spalení vzniká velmi malé množství popele (0,5 – 1 % u dřeva, do 6 % u slámy). Energetickou výtěžnost vybraných alternativních plodin uvádí tabulka 1. Objemová hmotnost může být v rozmezí od 40 kg/m³ u řezané slámy, přes 150 kg/m³ u balíkové slámy, 250 kg/m³ u dřevní štěpky, k 600 – 1000 kg/m³ u briketovaných a peletovaných paliv. Další rozdíly jsou ve způsobu sklizně, zpracování, ošetření, uskladnění a spalování a tyto paliva vyrobená z biomasy nemají dosud vlastní normu. Standardizace pevných biopaliv a topenišť jsou tedy základním předpokladem pro rozvoj používání těchto paliv v budoucnu a pro jejich větší šanci v uplatnění na trhu paliv. Soustava evropských norem se postupně vytváří a přejímá, pro záležitosti vývozu se používá buď rakouská nebo německá státní norma. Ve světě se prosadily u stébelnin obří kvádrové balíky, stébelniny lisované do válcových balíků, slamené a dřevní brikety lisované ze suchého materiálu s vlhkostí do 15 %, dřevní štěpka (více forem a kvalita-

tivních stupňů). Protože investice pro chod linek na zpracování biopaliv jsou značné, je ekonomika dána objemem výroby (spodní hranice výroby 2000 t ročně, spíše však 5000 t ročně, u pelet okolo 10 tisíc t ročně) (MOUDRÝ a STRAŠIL, 1998).

Tabulka 1: Energetická výtěžnost energetických rostlin

Plodina	Průměrný výnos (t/ha)	Energetický obsah (MJ/kg)	Energetická výtěžnost (GJ/ha)
konopí	10,52	18,06	190
řepka ozimá(sláma)	4,74	17,484	82,8
štovík	14,4	18,3	275
průměr porovnání			
sláma obilí	4,5	15,2	68,4
hnědé uhlí	-	8 - 12	-

Zdroj: MOUDRÝ a STRAŠIL, 1998

Výhřevnost biopaliv

Pevná biopaliva mají podobné látkové složení. Stébelniny mají více popelovin (8 %) než dřeviny (1 %). Uhlík (44 %) a vodík (6%) jsou hlavními látkami hoření a u rostlin jsou částečně okysličený, protože obsahují 36 % chemicky vázaného kyslíku, což snižuje jejich výhřevnost oproti fosilním palivům asi na 18 MJ/kg v absolutně suchém stavu. Na výhřevnost biomasy má velký vliv její vlhkost (tabulka 2). Optimální pro spalování je vlhkost u stébelnin 15 – 20 %, u dřevin 20 – 30 %. Je však nutné, aby určité množství vody v palivu zůstalo, protože absolutně vysušený organický prach je vlastně výbušina (PETŘÍKOVÁ a kol., 2006).

Tabulka 2: Vliv vlhkosti paliva z biomasy na výhřevnost a měrnou hmotnost

Druh paliva	Obsah vody (%)	Výhřevnost (MJ/kg)	Objem. hmotnost volně ložená (kg/m ³)
Polena (měkké dřevo)	0	18,56	355
	10	16,4	375
	20	14,28	400
	30	12,18	425
	40	10,1	450
	50	8,1	530
Dřevní štěpka	10	16,4	170
	20	14,28	190
	30	12,18	210
	40	10,1	225
Sláma obilovin	10	15,5	120 (balíky)
Sláma kukuřice	10	14,4	100 (balíky)
Lněné stonky	10	16,9	140 (balíky)
Sláma řepky	10	16	100 (balíky)

Poznámka: Dřevní hmota při přirozeném provětrávání pod střechou snižuje svůj obsah vody na 20 % za jeden rok. Řepková sláma za stejných podmínek na 13 %.

Zdroj: MOUDRÝ a STRAŠIL, 1998

Ceny biopaliv

I když je nákladová cena fosilních a obnovitelných paliv konstruována za úplně jiných podmínek, základní principy pro její stanovení jsou stejné. Cena musí zahrnovat náklady na získání (těžba x pěstování a sklizeň), doprav-

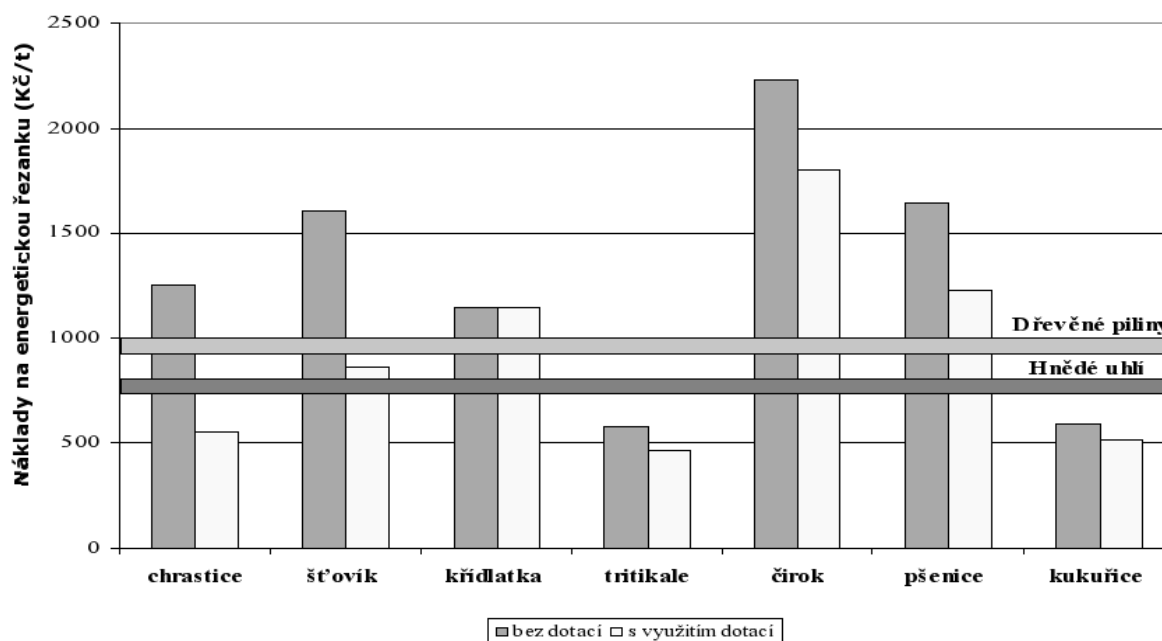
ní náklady, náklady na skladování, zpracování paliva, dále i cenu rizika, které je v případě cíleně pěstované biomasy dáno zejména aktuálními klimatickými podmínkami. Kalkulace u energetické biomasy se provádí stejným způsobem jako se počítají náklady na potravinářskou produkci, nelze však přitom ve většině případů brát v úvahu hlavní a vedlejší produkt. Náklady na zpracování paliva:

- Řezanka, lisované balíky - zpracování produktu do formy řezanky nebo do velkoobjemových balíků je zahrnuto v technologických postupech a tedy i náklady jsou již zahrnuty v nákladech na pěstování a sklizeň plodiny,
- Brikety, pelety - náklady na briketování a peletování vychází z podkladů získaných od výrobců, jejich velikost závisí především na výkonnosti linky a dále na kvalitě, stavu a vlhkosti zpracovávané suroviny. Podle dostupných informací od výrobců se pohybují u briketovacích linek cca od 600 do 1200 Kč/t, u peletovacích linek od 500 do 1000 Kč/t. Vzhledem k nižším požadavkům na dosoušení suroviny jsou uvažovány průměrné náklady na briketování ve výši 800 Kč/t a průměrné náklady na peletování ve výši 700 Kč/t.

vzniku, doprava na větší vzdálenosti výrazně zhoršuje ekonomiku. Technologicky je pak vhodný pro velké teplárny a elektrárny, případně pro kotelny místního dálkového vytápění. Pro vytvoření plošného trhu s biopalivy a jejich využívání pro lokální vytápění rodinných domků je vhodnější biomasa ve formě briket nebo pelet (ABRHAM a kol., 2004).

Dlouhodobá smlouva na dodávky paliva by měla obsahovat jasný rámec pro stanovení ceny, která by se měla dohodnout pro každý rok samostatně. Současné ceny některých biopaliv na českém trhu uvádí tabulka 3 (PETŘÍKOVÁ a kol., 2006).

Graf 1. Porovnání nákladů na biopaliva ve formě řezanky s hlavními konkurenty na trhu



Zdroj: ABRHAM a kol., 2004

Z grafu 1 je zřejmé, že bez dotací jsou ekonomicky výhodné jen energetické produkty ze zbytkové biomasy (tritikale, kukuřice), ostatní nejsou na současném trhu paliv ekonomicky konkurenceschopné. Při využití stávajících dotací se konkurenceschopnost těchto plodin výrazně zlepšuje.

Energetický produkt ve formě řezanky nebo lisovaných balíků je účelné využívat především v místě

Tabulka 3: Současné ceny některých biopaliv na trhu v České republice

i podpora šlechtitelských programů energetických plodin, vývoje technických prostředků a technologií pěst-

Druh biomasy	Cena Kč/t		Poznámka
	od	do	
Sláma	800	1800	liši se výrazně pro odběr ve velkém a v malém množství
Energetický štovík	950	1550	liši se též „letní“ a „zimní“ cena
Rychlerostoucí	1500	3000	zatím jen omezené množství (plantáže nejsou dřeviny v produktivním věku)
Dřevní štěpky	680	800	výrazně závislé na obsahu vody (obvykle 40-60%), vhodný přepočít na obsah sušiny
Piliny	440	800	obsah vody (30-60%) závisí též na ročním období
			(resp. druhu dřeva), vhodný přepočít na obsah sušiny
Brikety dřevní	2500	3800	rozdíl též dle druhu zpracovávaného materiálu
Pelety dřevní	2300	4300	liši se cena pro tuzemský a pro zahraniční trh, sezónní cena a cena dle odebraného množství

Uvedené ceny jsou bez DPH. Daň z přidané hodnoty byla jednou z příčin, že došlo ke zpomalení prosazování tvarovaných biopaliv. V roce 2002 byla tato biopaliva přerazena do vyšší sazby 19 % DPH, bez ohledu na to, že biopaliva mohou výrazně přispět k posílení domácí ekonomiky a ke snížení zátěže obyvatelstva způsobené plynulým nárůstem cen zemního plynu. Lze předpokládat, že s rostoucí poptávkou poroste cena biopaliv, ne však tak rychle jako cena zemního plynu (PETŘÍKOVÁ a kol., 2006).

Konkurenceschopnost biopaliv oproti klasickým palivům závisí nejen na velikosti přímých a nepřímých nákladů na pěstování, ale také na způsobu využití daného druhu paliva a na růstu cen klasických paliv, zejména uhlí a zemního plynu. Bez čerpání dotací nejsou zatím biopaliva na současném trhu paliv konkurenceschopná.

Cílem České republiky je zvýšení obnovitelných zdrojů energie na celkové spotřebě energetických zdrojů z dnešních cca 1,5 % na cca 4 – 8 % do roku 2020. Podle vládní koncepce by mělo být k dispozici zhruba 500 tisíc hektarů volné půdy k pěstování alternativních a energetických plodin. Naplnění těchto cílů však záleží na společenské podpoře rozvoje využití obnovitelných zdrojů energie a fytopaliv, omezení státních dotací do cen fosilních paliv a snížení daní, z nichž jsou ceny fosilních paliv reálně dotovány. Důležitá je

toování a zpracování. Tato opatření by pak mohla včas předejít vyčerpání fosilních zdrojů v České republice.

Použitá literatura:

1. ABRHAM, Z.; KOVÁŘOVÁ, M.; KUNCOVÁ, T.: Ekonomika a konkurenceschopnost biopaliv. <http://biom.cz/index.shtml?x=210146>, Zemědělská technika a biomasa, 2004, 15. 6. 2006.
2. MOUDRÝ, J.; STRAŠIL, Z.: Alternativní plodiny. Jihočeská univerzita, zemědělská fakulta, České Budějovice, 1996, s. 90.
3. MOUDRÝ, J.; STRAŠIL, Z.: Energetické plodiny v ekologickém zemědělství. Vh Press, Hradec Králové, 1998, s. 56.
4. PETŘÍKOVÁ, V.; SLADKÝ, V.; STRAŠIL, Z.; ŠAFAŘÍK, M.; USTÁK, S.; VÁNA, J.: Energetické plodiny. Profi Press, s.r.o., Praha, 2006, s. 127.
5. BACHER, P.: Energie pro 21. století. HZ Editio, s.r.o., Praha, 2002, s. 182.
6. KÁRA, J.; STRAŠIL, Z.; HUTLA, P.; USTÁK, S.: Energetické rostliny technologie pro pěstování a využití. Výzkumný ústav zemědělské techniky, Praha, 2005, s. 80.

Address:

Ing. Kateřina Kovářová, Ph.D., Bc. Tereza Hájková
Česká zemědělská univerzita v Praze,
Provozně ekonomická fakulta, Katedra obchodu
a financí,
Kamýcká 129, Praha 6 – Suchbát, 1652,
e-mail: kovarovak@pef.czu.cz

MANAŽERSKÁ KOMUNIKACE V KRIZOVÝCH SITUACÍCH

Manager's Communication in Critical Situations

Erneker Jaroslav

Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, ČR

Souhrn:

Krizové situace vyžadují efektivní řízení na základě účinné manažerské komunikace. Článek vymezuje základní charakteristiky manažerské komunikace ve specifickém krizovém prostředí, analyzuje roli manažera a specifiku jeho komunikačních přístupů v řízení krizové situace, zdůrazňuje význam preventivní přípravy komunikace a nutnost překonávat komunikační bariéry.

Klíčová slova: komunikační proces, komunikační systém, manažerská komunikace, komunikační dovednosti manažera, komunikační bariéry, manažerská komunikace v krizovém prostředí.

Abstract:

Critical situations need effective management by virtue of effective manager's communication. The article defines the basic characteristics of manager's communication in the specific critical environment, analyzes the manager's role and the specification of his/her way of communication in coping with critical situation, it emphasizes the importance of precautionary preparation of communication and the necessity of overcoming the barriers of communication.

Key words: process of communication, system of communication, manager's communication, communication skills of managers, barriers of communication, manager's communication in critical environment.

Práce manažera, jeho styl řízení, odevzdávání, přijímání a vyhodnocování důležitých informací, schopnost přesvědčit a vést lidi v krizových situacích jsou bezprostředně spojené s optimálním fungováním komunikačního systému každé organizace. Komunikace je rozhodujícím nástrojem a prostředkem managementu a je základním předpokladem optimálního fungování všech procesů v organizaci. Komunikační procesy mají formativní vliv na chování a jednání lidí, na utváření jejich postojů a hodnotových orientací, na formování sociálních vztahů uvnitř pracovních skupin. Moderní management vyžaduje optimalizovat komunikační systémy na všech úrovních řízení, realizovat požadavky pružných organizačních struktur a zvyšovat stimulační potenciál komunikačních procesů.

To vše plně platí pro oblast řízení krizových situací, kde vzniká široká škála nových řídicích problémů vyžadujících zvyšovat účinnost manažerské komunikace a zdokonalovat dovednost manažera efektivně komunikovat ve složitých konfliktních situacích.

Problémy manažerské komunikace v krizových situacích jsou v současnosti z nejrůznějších důvodů velmi aktuální a dostávají jak teoretické, tak i metodické, metodologické, praxeologické a v neposlední řadě také politické, ideologické a bezpečnostní rozměry. To v sobě pochopitelně přináší celou škálu nejrůznějších názorů, přístupů a modelů praktického řešení. S pojmem krizová komunikace se velmi často setkává-

me v běžném životě, průmyslu, bankovníctví, ve vojenských i bezpečnostních vědách. V oblasti komunikační teorie a její praktické aplikace se můžeme setkat s pojmy „riziková komunikace“ „komunikace rizik“, „komunikace v krizové situaci“ apod., které velmi často označují totožný obsah i rozsah uvedených pojmů.

V literatuře se také používá pojem krizová komunikace k označení určitého krizového stavu komunikace v podniku M.Szarková v této souvislosti ukazuje, že pro takovou krizovou komunikaci v podniku je obecně charakteristické:

- specifické rozdělení informačních zdrojů a komunikačních kanálů na základě důvěryhodnosti,
- postupné nahrazování formálních informačních zdrojů a komunikačních kanálů neformálními komunikačními sítěmi s mlhavými informačními zdroji a komunikačními cíli,
- postupná ztráta kontroly nad informacemi, komunikačním procesem,
- časování informací – rytmus, pořadí a dávkování – je neřízené a prohlubováním krizové situace stále hůře řiditelné. Informace a komunikační proces řídí iracionální síly (například nezdůvodněný strach, entuziasmus apod.) které jsou mnohdy těžko identifikovatelné,
- pronikání neověřených, náhodných informací, spekulací a dohadů do komunikačních procesů,
- účelové zaměňování nebo spojování faktů a dohadů,

- narůst emocí, nálad v komunikačním procesu,
- deformace zpětné vazby. (Szarková et.al.2002: 16-17)

Domníváme se, že není absolutně nutné hledat střechový pojem, který by byl univerzálně všeobecně uznávaný, ale spíše hledat optimální funkce a efekty komunikační činnosti subjektů, které vstupují do řešení krizových situací. Pro potřeby článku budeme používat pojem „komunikace v krizových situacích“ převedený do aplikační polohy jako „manažerská komunikace v krizových situacích“. Základním teoretickým a praxeologickým východiskem je respektování skutečnosti, že konfliktní situace je možné řídit a že manažerská komunikace v tomto řízení realizuje nezapustitelné informační, regulační a stimulační funkce.

Krizové komunikační prostředí je složité a proměnlivé

Manažerská komunikace se realizuje v dynamicky proměnlivém a sociálně složitém krizovém komunikačním prostředí, jehož formativní faktory, často nekontrolovatelně vznikají, zanikají a mění intenzitu svého vlivu. Do tohoto prostředí zařadujeme všechny faktory, které komunikaci konkrétním vlivem předurčují nebo podmiňují. Celkově je rozdělujeme do dvou základních skupin:

- objektivní faktory manažerské komunikace, kam zařazujeme všechny okolní vlivy, které jsou nezávislé na subjektivních faktorech manažerské komunikace. Proto je není možné v komunikačním aktu bezprostředně ovlivňovat,
- subjektivní faktory manažerské komunikace, které je možné v komunikačním procesu cílově ovlivňovat a které jsou spojené především s osobnostními charakteristikami komunikačních partnerů. Na jejich kvalitách (např. odborná připravenost a kvalifikace, manažerské schopnosti, mravní kvality a pod.) v podstatné míře závisí výsledek manažerské komunikace.

Je zřejmé, že uvedené rozdělení je relativní, protože charakteristika jednotlivých faktorů se mění v závislosti na společenských podmínkách, konkrétní komunikační situaci a kvalitě řízení krizové situace. Uvedená klasifikace má ale praxeologický význam, protože někdy jsou za objektivní označovány takové faktory, které bylo možné cílevědomě ovlivnit a usměrňovat.

Komunikace v krizových situacích uplatňuje specifické přístupy

Manažerská komunikace sice nabývá v konfliktních situacích specifickou podobu, ale současně neztrácí svoje obecné charakteristiky a funkce. Z tohoto hlediska funguje manažerská komunikace jako složitý interakční proces, který probíhá v různých časových intervalech, prostřednictvím různorodých komuni-

kačních nástrojů, prostředků a forem, za účasti různého počtu zúčastněných komunikačních partnerů. Manažerská komunikace, jako intenzivní interakce manažera a pracovníků, funguje v průběhu všech etap řízení krizových situací, především v etapě ukládání úkolů a v etapě jejich plnění. Je to specifický proces přijímání a odevzdávání takových informací, které mají usměrňovat a regulovat činnosti pracovníků v jejich profesních pozicích tak, aby se chovali a jednali tak, jak to požaduje manažer ve svých rozhodnutích.

Specifické znaky a přístupy manažerské komunikace v krizových situacích jsou velmi intenzivně ovlivňovány charakterem rychle se měnící krizové situace, především její chaotičností, existencí určitého stupně zmatku a neurčitostí vzniku nežádoucích, často až katastrofických následků. Proto v průběhu řízení krizové situace nabývá manažerská komunikace podoby konkrétní, okamžité činnosti, operativně reagující na vzniklou krizovou situaci. V této situaci manažer prakticky používá v různých proporcích všechny verbální i neverbální komunikační prostředky. Využívány jsou především standardní komunikační nástroje (rozkazy, příkazy, směrnice, statuty, plány apod.), výrazně modifikované konkrétním charakterem probíhající krizové situace.

Vzhledem k jejímu charakteru většinou převažují prvky autokratického stylu řízení s výraznými příkazovými prvky. Komunikace je proto značně formalizovaná, normativně regulovaná se striktním vyžadováním plnění povinností. Je výrazně asymetrická, s vysokou komunikační aktivitou manažera. Vzhledem k průběhu krizové situace se prosazuje mocenský aspekt komunikace, protože vliv a přesvědčování zde ztrácí opodstatnění a musí se použít mocenské působení, které umožňuje měnit aktuální situace a vyvolávat okamžité změny. Pochopitelně, že to neznamená zneužívání síly a moci, ale naopak její efektivní využívání s cílem řešit složité řídicí situace.

Uvedená komunikace je bezprostředně spojená s vedením lidí, je nástrojem a prostředkem jejich usměrňování a regulování v krizových situacích.. Značnou překážkou pro účinnost komunikace je případná pasivita manažera, která přináší slabost a ztrátu jistoty v řízení, snahu vyhybat se řešení vznikajícím konfliktů. Naopak komunikace manažera v krizových situacích musí být aktivní, sebejistá a cílevědomá. Z tohoto důvodu se také zvyšuje význam **bezprostřední interpersonální komunikace**, která v krizových situacích bývá obvykle účinnější než komunikace zprostředkovaná. Je tomu tak proto, že:

- bezprostřední komunikace umožňuje větší pružnost obsahu a formy komunikace, protože dovozuje pozorovat chování komunikačních partnerů a jejich neverbální komunikaci. To je důležité pro posuzování psychického stavu, úrovně emocionálního vzrušení, příznaků paniky a pružně přizpůsobovat obsah i způsob komunikace. V případě nutnosti může manažer včas zareagovat na negativní

názory a postoje, uklidnit rozčilené pracovníky apod.,

- umožňuje intenzivněji zdůrazňovat a uplatňovat pozitivní i negativní sankce pro případy splnění či nesplnění úkolů uložených v rozhodnutí manažera,
- mnozí lidé více důvěřují názorům a požadavkům bezprostředně sdělovaných osobami ke kterým mají důvěru a které mají vysokou osobní autoritu,
- bezprostřední komunikační kontakt umožňuje v případě potřeby efektivně využívat objasňování, vysvětlování a přesvědčování, které společně s dalšími stimulačními přístupy vedou k aktivnímu plnění pracovních úkolů,
- v etapě řešení následků krizové situace přímá interpersonální komunikace lépe vyhovuje aplikaci participačního stylu vedení lidí, protože dovoluje dialogickou komunikaci, vyšší intenzitu vzájemného působení komunikujících a rozvíjení vztahů vzájemné důvěry a spolupráce,

Řídící činnost manažera při řešení krizových situací je charakterizovaná vysokou informační náročností a tvořivým uplatňováním moderních poznatků informatiky. Optimální **úroveň informovanosti** vyžaduje:

1) poskytovat pravdivé informace vyjadřující soulad informace s realitou.

2) poskytovat informace dostatečné pro výkon profesní činnosti v situacích krizového charakteru.

3) vytvářet podmínky zabráňující zkreslování informací a respektovat individuální hranice pro příjem informací.

4) informace formulovat srozumitelně a jednoznačně.

Složitost, nepřehlednost a obtížná předvídatelnost vývoje krizových situací vyvolává nutně také potřebu komunikační improvizace. V dynamicky proměnlivé a často nepřehledné situaci se nemůžeme ubránit určité improvizaci, která by ale neměla vést k zásadním omylům nebo k informacím, které prezentují jednoznačně nesprávné hodnocení skutečnosti.

Rozhodujícím komunikátorem je manažer

Manažer ovlivňuje krizovou situaci na základě rozhodovací, příkazovací, komunikační, metodické a kontrolní pravomoci. Vystupuje zde jako řídící pracovník, jako komunikátor a komunikační partner, jako odborník na řešení rizikových a krizových situací, jako diagnostik a analytik, organizátor a koordinátor i jako reprezentant organizačního prvku, který řídí.

V této situaci manažer potřebuje především:

- umět analyzovat a oddělovat skutečné příčiny krizových situací od příčin nepodstatných,
- realizovat účinnou komunikaci s pracovníky, veřejností a s masově komunikačními prostředky,
- umět analyzovat a oddělovat skutečné příčiny krizových situací od příčin nepodstatných,
- mít schopnost rozhodovat se v reálném čase a průběžně kontrolovat plnění vlastních rozhodnutí.

S tím souvisí i schopnost revidovat vlastní rozhodnutí a včas měnit způsob komunikační činnosti,

- disponovat empatickými i asertivními přístupy k jednotlivcům i skupinám.

Účinnost komunikace v krizových situacích je sice velmi intenzivně ovlivňovaná osobnostními faktory, ale není však výlučně osobnostně určena. Prosazuje se jako výsledek vzájemného působení osobnostních vlastností, komunikačních dovedností, životních zkušeností a vlivu komunikačního prostředí.

Komunikace zvyšuje potřebu vzájemného pochopení a porozumění

Komunikace je oboustranným procesem výměny informací, kde to co komunikujeme a způsob jakým to komunikujeme nezávisí jen od záměrů a schopností komunikátora, ale velmi intenzivně od toho, jak na komunikační aktivitu reaguje komunikační partner. Je důležité, jak jsou řídící informace přijímány pracovníky, jak je hodnocena jejich užitečnost, potřebnost a reálná splnitelnost. Regulativní působení komunikace významně ovlivňuje akceschopnost příjemců, jejich postoje, aktivitu a konkrétní činnost jak v etapě preventivních opatření (což je často rozhodující) nebo v etapě operativního řízení krizové situace.. Je to psychologický i sociální problém, kdy se člověk brání přijímat negativní informace o možném individuálním i společenském vývoji. Filtrem tohoto postoje pak hodnotí i přijímané informace o možných nežádoucích důsledcích konkrétního rizika. Je to také masmediální problém, především televizního vysílání, které velmi často přenáší převážně katastrofické obrazové informace na které si člověk začíná zvykat, bere je jako samozřejmost bez domýšlení jejich následků. (<http://www.szv.cz/svi/full-2005-01>)

Vzájemné pochopení a porozumění pomáhá zvyšovat zpětná vazba, která zprostředkuje ohlas na obsah informací, na efektivnost a účinnost jejich předávání, na komunikační styl manažera. Získává se využíváním formálního ohlasu, vyžadováním neformálního ohlasu a posuzováním projevů neverbální komunikace. Vzájemné komunikační působení ovšem vyžaduje nejen zpětnou vazbu získávat, ale také ji adekvátním způsobem poskytovat. Rozhodně je nezbytné vyvarovat se agresivity, která se nemusí projevovat jen hrubými slovy, panovačnými hlasovými projevy, ale také ironizováním, záměrným přehlížením druhého s cílem degradovat jeho osobu. Emocionálně vypjaté krizové situace velmi často evokují agresivní komunikaci.

Komunikaci v krizových situacích je nezbytné plánovitě připravovat

Komunikace v zátěžových a krizových situacích vyvolává nezbytnost vyvolává potřebu optimální připravenosti celého řídicího systému. To předpokládá orga-

nizovat obsah i formu komunikace ještě před jejich vznikem krizových podmínek. Jinak řečeno vědět, co je potřebné udělat a jak to udělat. Komunikační záměr musí být známý, racionální a v případě potřeby také fungující. Je potřebné jeho obsah trénovat a nacvičovat. Na základě znalosti podmínek, prostředí a připravenosti lidského potenciálu to znamená respektovat dlouhodobé potřeby řízení krizí, akceptovat současnou úroveň poznání, technologický a informační pokrok a podporovat realizaci poznatků moderního krizového managementu. Základem je **krizový plán**, který je ale jen součástí, (i když velmi důležitou a nezastupitelnou), celkového řídicího procesu. Plán je potřebné aktualizovat na základě nových poznatků a podmínek tak, aby byl reálný a srozumitelný. Praktické zkušenosti ukazují, že:

a) existence velkého množství detailů vyvolává mylný dojem, že všechno je důležité a že všechno je potřebné v komunikaci obsáhnout,

b) v přípravě komunikace je vhodné dodržet optimalitu, protože příliš složitý plán je nepřehledný a zastrahuje komunikátory,

c) komunikační prostředí se rychle mění a detaily zastarávají,

d) je nemožné naplánovat všechny varianty a reagovat na všechny krizové faktory.

V tomto smyslu je řízení rizika a krizových situací oprávněně označováno jako **proces řízení změny**, jako cesta, která je vždy definována následujícími skutečnostmi:

1. Musíme vědět kam jdeme (komunikační cíl, komunikační záměr).

2. Máme důvod proč tam jdeme (realizace určité potřeby, zájmu, sdílení názoru).

3. Víme odkud jdeme a jaké jsou naše možnosti (komunikační prostředky, komunikační formy).

4. Musíme se přizpůsobovat podmínkám a měnit plány (je-li to zapotřebí, brát do úvahy charakter komunikačního prostředí).

5. Každý krok vpřed znamená další rozhled, ale i nové problémy a současně jiné možnosti (pružnost komunikace, nový obsah i formy komunikace).

6. Každý ze zúčastněných musí přiložit ruku k dílu, aby cesta byla úspěšná (vzájemné dorozumění a porozumění).

Lze proto souhlasit s názorem, že obvyklou chybou managementu bývá jeho přístup ke změně, který ji chápe pouze jako technokraticky řízený projekt, především jako racionální záležitost. V takovém případě je změna velmi často neúspěšná, neboť nebere v úvahu lidské a kulturní aspekty. Projekt je pak narušen vlivy, které bylo jen těžko možné předvídat a je těžké jim čelit. (Smejkal, Rais 2003: 62-63)

Účinná komunikace vyžaduje, aby byl pro případ vzniku krizové situace připravený takový komunikační systém, který zabezpečí, aby:

- každý člen organizace měl přístup ke všem informacím které jsou nezbytné pro splnění jeho úkolů,

- tvorba a přenos informací fungovaly s maximální pružností a pohotovostí,
- v maximální míře byly redukovány komunikační bariéry deformující přenos informací
- fungovala zpětná vazba.

V komunikačním procesu vznikají komunikační bariéry

Určitá chaotičnost krizové situace přináší možnost vzniku různých bariér a komunikačních nedorozumění, které mohou mít jak subjektivní, tak i objektivní charakter. Pokud chybějí informace sdělované formálními komunikačními kanály, zvyšuje se počet komunikačních šumů. Vznikají a rychle nabývají významu neformální informační zdroje a neformální komunikační sítě. Ty bývají často kontroverzní ve vztahu k formálním komunikačním tokům. Pokud manažer pružně nereaguje na uvedené změny ve fungování komunikačního systému, mohou působit nejrůznější dohady, lživé zprávy a fámy. Ty jsou obtížně kontrolovatelné, protože neobsahují údaje podle kterých by se dala posoudit jejich pravdivost. Převažuje zde ústní rozšiřování, což v sobě přináší nebezpečí zkreslování, neurčitosti, zkomolení a falšování informací a zpráv. Výhodou pro jejich působení je však to, že přicházejí dříve než oficiální informace. Proto často budí dojem něčeho mimořádného a doposud nepoznaného. Jejich rozšiřovatelé využívají potřebu veřejnosti a jedinců být informovanými, vědět o něčem důležitém více než ostatní.

Fámy vznikají mimo komunikační záměry a cíle manažera a proto jejich šíření značně komplikuje řešení krizových situací. V manažerském procesu je proto potřebné zvládnout mechanismus vzniku, šíření, stejně tak jako potlačování lživých zpráv a fám. Obecně je možné respektovat následující závěry a pravidla:

- původní záměr – informace se jen zřídka dostane od jednoho účastníka k druhému v nezkrácené podobě,
 - zdrojem šumů může být komunikátor, příjemce, vlastnosti zvoleného komunikačního kanálu, jakož i kontext a prostředí, ve kterém komunikace probíhá,
 - ze strany komunikátora je potřebné věnovat pozornost pečlivému kódování informace, její transformaci do smysluplných, srozumitelných a podle možnosti i jednoznačných signálů.,
 - pro lepší srozumitelnost a snížení rizika ztráty či deformace informace je vhodné, aby komunikátor posílal své sdělení současně s použitím několika komunikačních kanálů,
 - komunikátor by si měl vždy dobře uvědomit, kdo je příjemcem jeho informace a podle toho vybírat a přizpůsobit komunikační kanály a prostředky komunikace. (Ferjančík 2001: 8)
- Pozitivní vliv má vymezení určitých neuralgických bodů komunikačního procesu a způsobu jejich překo-

návání. To zjednodušuje komunikační proces a zvyšuje efektivitu překonávání komunikačních bariér.

Výsledky a diskuse

Fenomén krizových situací se v současné době neustále vyvíjí, vyznačuje se vysokou dynamikou proměnlivosti a složitosti. Neustále vznikají nové ovlivňující a determinující faktory, které modifikují krizové situace a přinášejí nové dimenze jejich řešení a řízení. Organizace procházejí krizovými situacemi v různých etapách svého vývoje a v různé intenzitě působení krizových faktorů. Na jejich základě nabývá manažerská komunikace v krizových situacích následujících charakteristik:

- zvyšuje se rychlost komunikačního reagování na změny krizových situací a nutnost informovat v reálném čase o těchto změnách,
- komunikace se realizuje ve složitých rizikových podmínkách, kde manažer pozná varianty řešení a následně i obsah komunikace, avšak neví s jistotou jak se bude vyvíjet konkrétní komunikační situace,
- výrazně se snižuje čas na realizaci komunikace,
- zvyšuje se potřeba informovat o obsahu přijatých rozhodnutí, informovat o účinnosti a stavu přijímaných opatření,
- potřeba včas a účinně měnit komunikační prostředky, nástroje a kanály,
- zvyšuje se působení komunikačních bariér, poruch a nedorozumění,
- vznikají fámy, dohady a nepřesné údaje, které narušují účinnost komunikace,
- zvyšuje se vliv zátěžových situací manažera, především sociální, anticipační, informační, organizační a časové zátěže,
- komunikační situace je výrazně ovlivňována pocitou a emoční stránkou komunikačních partnerů.

- rozšiřuje se okruh komunikačních partnerů o představitele státní správy, samosprávy, občanských sdružení, skupiny i jednotlivé občany,

Z uvedeného je zřejmé, že se razantně zvyšují nároky na aktivizaci komunikačních dovedností manažera v oblasti komunikace v krizových situacích. Proto je potřebné hledat přesvědčivé argumenty o nutnosti připravovat se na efektivní komunikaci v krizových situacích společně s praktickým využíváním efektivních metod v přípravě manažerů. Rozhodně se nevyplácí podceňovat možnosti vzniku krizových situací, nechat se ukolébat představou o nepravděpodobnosti jejich vzniku a někdy se alibisticky odvolávat na nedostatek peněžních prostředků.

Pro teoretické pracovníky řešení naznačených problémů předpokládá studovat a analyzovat komunikační procesy ve specifických rizikových situacích, hledat a nacházet takové komunikační prostředky, které přispívají k účinné prevenci a řešení krizových situací. Jen tak je možné překonat existující hypotetičnost i určitou atomizaci vědeckých poznatků o komunikačních procesech v krizových situacích.

Literatura

- Buzalka, J. 2001. Vybrané otázky teorie krizového manažmentu a civilná ochrana. Bratislava: Akadémia Policajného zboru.
- Erneker, J. 2002. Komunikácia v riadiacej činnosti. Bratislava: Akadémia Policajného zboru.
- Erneker, J. 2004. „Manažerská komunikácia v policajno-bezpečnostných krizových situáciách.“ In: Krizový manažment 3, č.2, 36-39.
- Ferjenčík, J. 2001. Komunikácia v organizáciách. Bratislava: EKONÓM
- Smejkal,V.,Rais,K. 2003. Řízení rizik. Praha: Grada Publishing.
- Szarková, M. a kol. 2002. Komunikácia v manažmente. Bratislava: EKONÓM.

Address:

prof. PhDr. Jaroslav Erneker, DrSc.
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
Žižkova 6, 370 05 České Budějovice
e-mail: erneker@vsers.cz

DROGOVÁ KRIMINALITA V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU

Few notes about drugs criminality in the Czech criminal law

Daniel Prouza

Krajský soud v Českých Budějovicích, ČR

Souhrn:

Drogová kriminalita a s tím související problém užívání a zneužívání drog je pro naši společnost stále větší hrozbou, neboť nabývá globálního rozměru a její důsledky se projevují každodenně. Oběťmi, ale i pachateli, jsou pravidelně mladé osoby, často děti ve věku blízkém deseti let, jejichž brzkou závislostí vzniká větší poptávka po dealery nabízených návykových látkách. Jejich morální, mravní a fyzická vyspělost jim zpravidla neumožňuje účinně se bránit před drogami a drogovou závislostí, a proto je potřeba klást důraz kromě prevence zejména na jejich léčbu. Pouze potřebná léčba je totiž zpravidla jediným prostředkem k odstranění drogové závislosti a tím i cestou k resocializaci drogově závislých osob (v případě pachatelů této trestné činnosti je prostředkem i potrestání).

Klíčová slova: Droga – Léčba drogové závislosti – Potrestání – Resocializace – Trestný čin

Abstrakt:

The problem of taking drugs and their abuse is mostly from the nineties of the last century which was characterized by massive globalization, its impacts are expressed in every society. The business of drugs is, besides prostitution and corruption, one of the most profitable illegal activities in every society. At least it is more highly developed than in the past, because the organisations of the drugs offenders are still more and more developing, they use the modern methods and techniques. The children and the under-aged present according to their age, are more endangered groups because their moral and physical maturity does not enable them to protect themselves against drugs and drug addiction. It is sure that changes on the drugs scene come so fast that not only the research but also a too late national strategy or an antidrug policy react.

Key words: Drug – Treatment drugs dependence – Punishment – Resocialization – Crime

Primární drogové trestné činy

Problém užívání a zneužívání drog stále více nabývá od devadesátých let minulého století globální charakter a jeho důsledky se projevují prakticky v každé společnosti. Obchod s drogami je vedle prostituce a korupce jednou z nejzávažnější a nejvýnosnější trestné činnosti na světě; navíc je mnohem vyspělejší než v minulosti, neboť se neustále zdokonaluje především organizace jejich pachatelů, kteří plně využívají moderních metod, jakož i nejvyspělejší a nejmodernější techniky. Tato skutečnost se posléze odráží, z pohledu ochrany společnosti a jejich obyvatel, v nedostatečné, případně opožděné reakci ze strany státních orgánů, zejména policejních složek.

Významnými změnami postupně prochází také výroba drog. Produkční oblasti se rozšiřují nejen na syntetické drogy, které se vyrábí masově s použitím snadno dostupných výchozích chemikálií, ale také na stále mladší osoby, často děti ve věku blízkém deseti let, jejichž brzkou závislostí vzniká větší poptávka po dealery nabízených návykových látkách. Jakkoli nelze ve svém důsledku nadřazovat péči o drogově závislé osoby mladšího věku oproti jejich dospělým abúzorům,

tak děti a mladiství představují, vzhledem ke svému věku, více ohroženou skupinu, neboť jejich morální, mravní a fyzická vyspělost jim zpravidla neumožňuje účinně se bránit před drogami a drogovou závislostí. Děti a osoby mladistvé jsou zároveň osobami, u kterých je při včasné pomoci velká šance k zabránění jejich drogové závislosti, což může vést až k jejich vylčení. Je nepochybné, že ke změnám na drogové scéně dochází tak rychle, že nejen výzkumy, ale i národní strategie či programy protidrogové politiky, na ně reagují až se značným zpožděním.

Drogové trestné činy jsou zařazeny mezi trestné činy obecně nebezpečné a jejich zakotvení do českého právního řádu bylo reflexí závazků vyplývajících z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána.

Stěžejním deliktem je **trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187 až § 188 tr. zákona)**. Podle § 187 odst. 1 tr. zákona se tohoto jednání dopustí ten, kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku,

prekursor nebo jed. Za takový čin může být potrestán trestem odnětí svobody na jeden rok až pět let. Zákon nestanoví, jaké množství takové látky se vyžaduje ke spáchání tohoto trestného činu. K trestnosti stačí jakékoli množství, nicméně v rámci posuzování stupně společenské nebezpečnosti je potřeba vždy hodnotit, o jakou látku se jedná, jaká je její kvalita a účinnost. Významné je také zjištění, zda a v jaké intenzitě bylo zjištěné množství způsobilo ovlivnit psychiku či ohrozit zdraví a život člověka. Výroba látky je trestná, i když se jedná o výrobu výlučně pro vlastní potřebu. Mezi opatření jinak než prodejem lze zařadit darování, směnu či krádež. Přechovávání je trestné pouze v případě, že je droga přechovávána pro jiného.

Trestem odnětí svobody na dvě léta až deset let bude potrestán pachatel, spáchá-li čin uvedený v § 187 odst. 1 tr. zákona jako člen organizované skupiny, nebo ve větším rozsahu (množství, které je způsobilo pro více lidí), nebo spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let (§ 187 odst. 2 tr. zákona). Podle § 187 odst. 3 tr. zákona bude trestem odnětí svobody na osm až dvanáct let potrestán pachatel, který získá činem uvedeným v § 187 odst. 1 tr. zákona značný prospěch (nejméně 500.000,-Kč), spáchá-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let, nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví. Trestný čin podle § 187 odst. 4 tr. zákona spáchá osoba, která činem uvedeným v § 187 odst. 1 tr. zákona způsobí těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, nebo získá-li takovým činem prospěch velkého rozsahu (nejméně 5.000.000,-Kč), nebo spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech; za to lze uložit trest odnětí svobody na deset až patnáct let.

Další drogový trestný čin je zakotven v ustanovení § 187a tr. zákona, který zní:

Kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem (§ 187a odst. 1 tr. zákona).

Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v § 187a odst. 1 tr. zákona ve větším rozsahu (§ 187a odst. 2 tr. zákona).

Předmětné ustanovení dopadá zejména na samotné konzumenty drog, tedy na osoby drogově závislé a tedy z lékařského hlediska nemocné (toxikomanie je zařazena do mezinárodního klasifikačního seznamu nemocí). Objekt chráněný trestním zákonem je stejný jako u předchozího trestného činu. Zůstává však doposud otevřenou a nevyřešenou otázkou, zda drogově závislé osoby nepřestanou vyhledávat odbornou pomoc ze strachu před trestním postihem, což může mít závažné důsledky například v podobě šíření nakažlivých chorob (hepatitida, AIDS). Pachatel musí přechovávat drogu pro sebe s tím, že přechovávání přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku či prekursoru je nadále beztrestné.

Problémy v praxi přináší samotná formulace *množství větší než malé a větší rozsah*. Kvalifikační

znak vyjadřuje jednak kvantitativní a jednak kvalitativní stránku držení takových látek ve svém celku a míru ohrožení života a zdraví jejich uživatelů. Za množství *větší než malé* je třeba považovat takové množství omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, které podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých dávek pětinašobně až desetinásobně převyšuje běžnou jednorázovou dávku průměrného konzumenta (0,15 gramu heroinu = 5 dávek; 0,25 gramu kokainu = 5 dávek; 0,3 gramu THC-marihuana, hašiš = 10 dávek). Při posuzování otázky, zda je naplněn tento zákonný znak, nelze činit rozdíl mezi prvokonzumentem a uživatelem těchto látek v pokročilém stadiu závislosti. Mimo množství přechovávané látky nebo jedu, které by mělo značně přesáhnout potřebu pachatele, je nutno při zvažování této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby hodnotit kromě druhu a kvality takové látky i délku jejího přechovávání. Za *větší rozsah* se podle stejných kritérií považuje například 1,5 gramu heroinu = 50 dávek; 5 gramů kokainu = 100 dávek; 7,5 gramu THC-marihuana, hašiš = 250 dávek.

Mezi drogové trestné činy řadí české trestní právo i přípravné jednání určené k nedovolené výrobě drog. Podle § 188 odst. 1 tr. zákona *kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*

Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán:

- a) spáchá-li čin uvedený v § 188 odst. 1 tr. zákona ve větším rozsahu,
- b) spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo
- c) získá-li takovým činem značný prospěch (§ 188 odst. 2 tr. zákona).

Do uvedené skupiny trestných činů je potřeba zařadit i **trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a tr. zákona**. Podle § 188a odst. 1 tr. zákona *kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.*

Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán:

- a) spáchá-li čin uvedený v § 188a odst. 1 tr. zákona vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo
- b) spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem (§ 188a odst. 2 tr. zákona).

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti proti možnému ohrožení, které vyplývá ze zneužívání jiných návykových látek než alkoholu. Formy jednotlivých uvedených způsobů nejsou

v zákoně uvedeny. Pojem návykové látky je zakotven v § 89 odst. 10 tr. zákona a rozumí se jí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobíle nepříznivě ovlivnit psychiku člověka, jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Dlužno poznamenat, že zákon číslo 167/1998 Sb., o návykových látkách, stanoví, co se považuje za omamné a psychotropní látky, přípravky je obsahující a prekursory.

Sekundární drogové trestné činy

Problematiku drogové kriminality ovšem nelze posuzovat odděleně od dalšího protiprávního jednání, které s primární drogovou trestnou činností úzce souvisí. Jedná se o tzv. sekundární drogové trestné činy, které jsou zaměřeny na získání prostředků na drogy (nejčastěji trestné činy proti majetku).

Další skupinu sekundární drogové trestné činnosti tvoří trestné činy páchané za pomoci drog. Jedná se o poměrně novou, avšak stále se nebezpečně rozšiřující, kategorii trestných činů, především v rámci sexuální trestné činnosti (například kuplířství, znásilnění). V České republice slouží k takovému jednání zejména droga pervitin a heroin.

Trestné činy páchané pod vlivem drog tvoří třetí skupinu. Zpravidla se tato trestná činnost zaměřuje na získání finančních prostředků, které slouží k nákupu drog (řadíme sem trestné činy proti majetku, proti svobodě a lidské důstojnosti, proti životu a zdraví).¹⁾

Terciární drogové trestné činy

Tyto trestné činy často splývají se sekundární drogovou kriminalitou, neboť do této skupiny řadíme trestné činy páchané na drogově závislých osobách. Drtivá většina dlouhodobých uživatelů drog se v důsledku své závislosti nedobrovolně stává oběťmi trestné činnosti jiných osob. Vedle cílených útoků proti jejich osobám ve formě loupeží a krádeží jsou pachatelé používány i sofistikovanější formy, například jejich zneužití k páchání majetkové trestné činnosti či vydírání. Výjimkou není ani nucení k sexuálním aktivitám (nedobrovolná prostituce, omezování osobní svobody a lidské důstojnosti).²⁾

Léčebná zařízení a programy pro drogově závislé

Zařízení, která poskytují v České republice pomoc uživatelům drog na svobodě, lze rozdělit do dvou skupin.

Do *první skupiny* můžeme zařadit zařízení, jež poskytují pobytovou léčbu. Většina takových léčebných zařízení vyžaduje jako jednu z podmínek přijetí absolvování detoxikačního programu. Při detoxikaci

probíhá zbavení organismu uživatele návykových látek a někteří pacienti se pro svou dlouhodobou závislost musejí podrobit farmakologické léčbě. Detoxikace většinou trvá pět až deset dnů.

Psychiatrické léčebny poskytují léčbu krátkodobou v rozsahu tři až šest měsíců. **Terapeutické komunity** poskytují léčbu střednědobou a dlouhodobou v délce od šesti do osmnácti měsíců.³⁾

Do *druhé skupiny* je možné zařadit ostatní zařízení, tedy ta, která neposkytují lůžkovou péči. Jedná se především o **ambulantní léčbu**, jež je nabízena a poskytována různými zařízeními (poradny, krizová centra, poradenská centra a další).

Další podskupinu představují **nízkoprahová kontaktní zařízení**, či **terénní programy** - vychází z principů Harm Reduction (snižování sociálních a zdravotních rizik) a Public Health (ochrana zdraví veřejnosti). **Denní stacionáře** nabízí ambulantní léčbu formou celodenního programu v trvání dva až tři měsíce. **Doléčovací centra** jsou specializována na následnou péči.

Bez významu není ani **právní poradna** (zatím se vyskytuje ojediněle), v níž jsou poskytovány právní rady uživatelům drog, kteří se dostali do konfliktu se zákonem. Právní poradna poskytuje své služby i zaměstnancům, kteří pracují s uživateli drog.⁴⁾

Péče o drogově závislé ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody

Věznění uživatelé drog se v případě, že to vyžaduje jejich zdravotní stav, podrobí nejprve detoxikaci na oddělení interních oborů vězeňské nemocnice Praha-Pankrác. Uživatelům drog, zejména problémovým uživatelům pervitinu a heroínu, poskytují individuální a skupinovou terapii pracovníci *poraden drogové prevence*, které jsou zřízeny v každé věznici.

V roce 2004 se zvýšil počet bezdrogových zón věznic z 22 na 30 s celkovou kapacitou 1.440 míst. V bezdrogových zónách se uplatňuje zvláštní režim výkonu vazby či trestu, upravený interními pokyny, s cílem zamezit vězněným osobám v kontaktu s drogami. Součástí programu bezdrogových zón není terapie. Věznění uživatelé drog, kteří se rozhodnou nastoupit léčbu, mohou být umístěni ve specializovaných odděleních věznic zaměřených na uživatele drog. Specializovaná oddělení pro diferencovaný výkon trestu působí v šesti věznicích (Bělušice, Nové Sedlo, Ostrov, Plzeň, Příbram, Všehrady), jejich kapacita se v roce 2004 zvýšila z 214 na 292 míst. Druhým typem specializovaných oddělení zaměřených na uživatele drog jsou oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě; ta působí ve třech věznicích (Opava, Rýnovice a Znojmo) a jejich celková kapacita činí 73 místa.

Některé z věznic spolupracují s neziskovými organizacemi působícími v oblasti protidrogové prevence, jejichž pracovníci do věznic docházejí. V roce 2004 bylo

klienty celkem 450 vězněných uživatelů drog. Poskytovateli těchto služeb jsou zejména neziskové organizace Sdružení Podané ruce, SANANIM a Laxus. Hlavním cílem jejich působení je motivace závislých uživatelů ve vazbě či výkonu trestu k léčbě. Činnost ve věznicích koordinuje odborná Sekce A.N.O. „Drogové služby ve vězení“.⁵⁾

Není podstatné, zda drogově závislý vězeň (ať je ve výkonu vazby či ve výkonu trestu odnětí svobody) projevuje snahu o léčbu, neboť zákon o výkonu vazby a zákon o výkonu trestu odnětí svobody ukládá vězeňským zařízením umisťovat tyto osoby do příslušných specializovaných oddělení. Dobrovolné zařazení se provádí na základě žádosti obviněného; je-li však nařízen výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě, může podle kapacitních důvodů věznic nastoupit odsouzený léčbu již při výkonu trestu odnětí svobody.

V současném českém vězeňství jsou ve všech vězeňských zařízeních zřízeny poradny drogové prevence. S uživateli drog ve věznicích pracují lékaři, psychologové, sociální pracovníci a další specialisté. Věznice zároveň umožňují substituční léčbu, tedy podávání náhradní drogy, která je relativně bezpečnější a osoby drogově závislé tak může donutit, i přes jejich neochotu či vůli podstoupit léčbu vedoucí k abstinenci, k této formě léčby.

Odkazy

1. Zábranský, T.: Drogová epidemiologie. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 22
2. srovnej Miovský, M. a kol.: Vězeňství a nelegální drogy. Praha, Úřad vlády České republiky, 2004.
3. srovnej Kalina, K. a kol.: Drogové závislosti 2. Praha, Úřad vlády České republiky, 2003
4. Matoušek, O. a kol.: Sociální práce v praxi. Praha, Portál, 2005, s. 215 - 216
5. Mravčík, V., Korčíšová, B., Lejčková, P., Miovska, L., Škrdlantová, E., Petroš, O., Sklenář, V., Vopravil, J.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2004. Praha, Úřad vlády ČR, 2005, s. 59 a následující

Address:

JUDr. Daniel Prouza, Ph.D.
Krajský soud v Českých Budějovicích
Zátkovo nábřeží 2, 371 06 České Budějovice
tel.: 386 719 242
E-mail: daniel.prouza@seznam.cz
Masarykova univerzita v Brně
Právnická fakulta
katedra trestního práva
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
katedra právních oborů, řízení a ekonomiky
Vysoká škola evropských a regionálních studií
v Českých Budějovicích
katedra právních oborů a bezpečnostních studií

90. VÝROČÍ NAROZENÍ CHARLESE WRIGHTA MILLSE

Pecka Emanuel, Charles Wright Mills (1916 – 1962) enfant terrible americké sociologie, nakladatelství VŠERS, České Budějovice 2006, ISBN – 80 – 86708 – 15 – 2, 149 str.

Monografii o životě a díle Charlese Wrighta Mills připravoval Emanuel Pecka k vydání u příležitosti 60. výročí jeho narození. Připravoval ji na základě svého dlouhodobého zájmu o Millse, jako o člověka občanský statečného. A tak, jak statečně se ve svém životě choval Mills, tak se také statečně choval po celý život pan profesor E. Pecka. Tím si „vysloužil“ v 70. a 80. letech minulého století zákaz publikování. Proto knihu mohl vydat až v současné době a zvolil k tomu symbolické 90. výročí narození Millse.

Kniha je rozdělena do sedmi kapitol: Zdroje angažovanosti, Zrození myslitele, Na univerzitě ve Wisconsinu, Na univerzitě v Marylandu, Kritik americké společnosti, Klasická tradice a diferenciaci v sociologii, Místo závěru (Řekli o Millsovi). Již z obsahu vyplývá, že autor ke zpracování své monografie využil metodu biografie a historie, kterou znovu objevil, popsal a používal právě Mills. Mills požadoval, aby byla společenská realita zkoumána jako vztah historie a biografie (což je také úkolem sociologické imaginace), pomáhá nám pochopit historii a biografii a jejich vzájemný vztah ve společnosti.

Profesor Pecka sleduje ve své monografii fakta z dějin Ameriky (historii) a fakta ze života Millsova (biografii) a navíc zároveň v jednotlivých kapitolách vždy dochází k syntéze historie a biografie.

Ve Zdrojích angažovanosti rozebírá autor doktorskou disertační práci *Sociology and Pragmatism* (1941), která vyšla až po smrti Millse. Mills se v práci věnuje životu a dílu Johna Deweyho a zakladatele pragmatismu Williama Jamese, který odkazoval svým následovníkům nejen voluntarismus, ale i potřebu osobního zánícení ve společenských vědách. První teoretickou láskou Millse tak byl pragmatismus. To se projevilo především v politice, kde hovořil o krizi reakčních tendencí izolacionalismu v USA a podporoval tak nástup nového směru nazývaného New Deal zahájeného prezidentem F. D. Roosweltem. K tomu v roce 1942 napsal stať „A Marx for the Managers“.

V kapitole Zrození myslitele autor rozebírá světový názor Millse, který spočíval především na zásadách pragmatismu, na jeho hodnotách teoretických i na jeho hodnotách praktického stylu života. Mills se vždy snažil obě tyto složky spojit. Měl úctu ke klasické sociálně vědní tradici spojované se snahou po samostatným kritickým vyjádřením.

Myšlenkami pragmatismu se Mills také zabýval na univerzitě ve Wisconsinu (Chicago, stát Milwaukee). Tyto myšlenky vyjádřil v díle „Power, Politics and People“, na základě kterého je Mills zařazován mezi socio-

logické machiavellisty pro určité přeceňování politické moci. V díle kritizuje globální společnost, se snahou nalézt východisko pro jednotlivce a společnost. V této knize i ve všech dalších závažnějších publikacích se vyrovnával v různých podobách s problémem sociální reality – „úseky“ a „celeky“. Mills se u pragmatismu naučil orientovat na aktuální sociální problémy a pochopil, že člověk nesmí oddělovat svou práci od svého života a má používat jednoho k obohacení druhého. Tuto základní tezi svého života Mills nejen rozpracovával ve svých díle, ale také podle ní žil.

Válka oživuje hospodářskou aktivitu USA. V té době přesouvá své působení Mills na univerzitu v Marylandu. Zde se zajímá především o problematiku významu ekonomických faktorů ve vývoji společnosti. Zajímá se o dílo Maxe Webera, zabývá se vztahem hospodářských faktorů a politiky a tento vztah řeší ve prospěch politiky. Domnívá se, že otázka nezaměstnanosti je otázkou čistě ekonomickou a její řešení nespadá do sféry politiky. Millsovo myšlení kolísá mezi Weberem a Marxem, spojuje hodnoty pragmatismu s hodnotami Weberovské analýzy zbyrokratizované společnosti a Marxova humanismu.

Tyto názory a zkušenosti Millse vyúsťují do kritiky americké společnosti a profesor Pecka tak také nazývá další kapitolu své monografie. V kapitole analyzuje „The New Men of Power“ (1948). Autor zde u Millse oceňuje jeho nové přístupy, především v tom, že se dosud nikdo nepokusil studovat odborové vůdce jako „sociální typ“, nikoli detailně, ale se záměrem objevit takové znaky, které by ukázaly „o jaký druh člověka jde“. Mills shromáždil celou řadu zajímavých údajů. Například z 203 významných představitelů amerických odborů bylo 85 narozeno v USA, jejich průměrný věk byl 46 let, 60% bylo z dělnických rodin a 22% mělo vysokoškolské vzdělání. Mimo jiné zdůrazňoval vazbu morálního akcentu na odpovědnost.

V dalším díle „The Power Elite“¹ (1956) Mills objevuje „velkou trojku“, což jsou ekonomické, politické a vojenské instituce. Dospívá k názoru, že velká trojka využívá všech ostatních k realizaci svých vlastních zájmů, že žádná rodina nemá ve státních záležitostech tolik přímé moci, jako kterákoliv významnější korporace, že žádná církev nemá tak přímý význam pro dnešního mladého Američana, jako vojenský stav a že žádná univerzita nemá na vývoj závažnějších událostí tak mocný vliv, jako Národní výbor pro bezpečnost (National Security Council). Profesor Pecka charakterizuje teorii elity jako kritickou teorii a poukazuje na to, že Mills její zdroje spatřuje v centralizaci hlavních institucí a ve vzájemném spojení. Mills se v knize soustředí při rozboru každé vládní instituce na psychologické zvláštnosti lidí z rozličných skupin elity tak, jak se projevují v jejich vlastním prostředí; objasňuje vztahy lidí a institucí; „v koordinaci činnosti“ mocenské elity podtrhuje svou snahu po objektivnosti.

¹ Mocenská elita, Orbis, Praha: 1966, překlad František Kejdan

V roce 1951 shrnuje Mills předchozí bádání v knize „White Collar“. Dějiny moderní společnosti Mills pokládá za skutečnost, kterou lze pochopit jako proces „rozšíření a centralizace prostředků moci“. V závěru kapitoly autor popisuje několik zajímavostí ze života Millse. Například jak v srpnu 1960 strávil 3 a půl dne v diskuzích s Fidelem Castrem na Kubě a dalšími vůdci kubánské revoluce (také s Che Guevarou). Tyto zkušenosti popisuje Mills formou osmi dopisů „Listen Yankee“. Mills chtěl napsat kompletní studii o jižní Americe. Autor uvádí, že si Mills uvědomoval, že americká veřejnost je pod silným tlakem manipulace, a že jeho teorie jsou teoriemi humanisty a liberála.

V poslední kapitole Klasická tradice a diferenciaci v sociologii nám autor svojí brilantní analýzou přibližuje Millsovo dílo „The Sociological Imagination“² (1959). Sociologická imaginace patří k nepochybně klasickým sociologickým textům, které reprezentují americkou verzi tzv. „kritické sociologie“. Mills se v ní zabývá vztahem malých a velkých dějin, individuálních osudů a jejich sociální podmíněností, nezbytností základních strukturálních společenských přeměn jako předpokladu humanizace lidských osudů a také upozorňuje na to, že většina sociologických bádání se zabývá věcmi nepodstatnými nebo dokonce vědomě slouží mocenské elitě. Profesor Pecka dále poukazuje na to, že pokračovatelé Millse tvořili sjednocující se kolektiv angažovaných myslitelů. Že toto hnutí a rozvoj angažované sociologie navázalo na dobré základy, na jejichž budování měl největší zásluhu Mills.

Místo závěru pak uvádí co řekli o Millsovi Ralf Dahrendorf, Irving Louis Horowitz, Douglas F. Dowd, Ralph Miliband, William J. Goode.

Z uvedeného, ale zejména tehdy, pokud si knihu profesora Pecky přečteme, je zřejmé, že řada závěrů CH. W. Millse, ale také autora monografie, je stále aktuální a podnětná. Oslovuje i současného člověka a poukazuje na problémy dnešního světa.

Lubomír Pána,
e-mail: pana@vsers.cz

DOKUMENTY PRVNÍHO VATIKÁNSKÉHO KONCILU

Pracovní překlad (kol.aut.), vydalo nakladatelství Krystal OP ve spolupráci s teologickou fakultou JU Č. Budějovice, Praha 2006, 100 s., ISBN 80-85929-85-6

První vatikánský koncil byl jednou z velmi významných událostí, která se odehrála v 19. století. Proto je velmi záslužné, že pracovní skupina pod vedením věhlasného teologa a odborníka na slovo vzatého, pana prof. Karla Skalického, vypracovala a publikovala pracovní překlad textů dokumentů tohoto koncilu. Přáním pracovní skupiny i vydavatele bylo, aby se širší veřejnosti dostaly do rukou materiály, které mohou posloužit studentům historie, teologie a příbuzných oborů. Ale i též různým novinářům a publicistům,

kterí skutečně a podle pravdy chtějí hodnotit ve svých dílech uvedené období a snaží se jít ke kořenům. Vždyť latinský jazyk je bohužel již širší veřejnosti, a to i mnohdy odborné, vzdálen. Skutečný znalec latinského jazyka má možnost v tomto vydání dokumentů pracovat s originálním textem, který je souběžně uveřejněn s českým překladem. S ohledem na uvažovanou čtenářskou obec, které je tato publikace určena, byly do této publikace zařazeny i texty studií, uvádějících laického čtenáře do dané problematiky. Jsou to studie historické, teologické i filozofické. Mgr. Rudolf Svoboda se na vymezeném prostoru snaží přiblížit 19. století a průběh koncilu z pohledu historického. Prof. Karel Skalický předkládá hlubokou studii o teologii zjevení, ing. dr. Tomáš Machula přibližuje pojem víry a Boží existence z pohledu skutečného znalce filozofie a Mgr. Martina Pavelková velmi odborně a též i čtivým stylem přibližuje čtenáři dogma o papežské neomylnosti. Domnívám se, že pracovní skupina pod vedením pana prof. Skalického splnila dobře úkol, který si předsevzala a čtenáři neteologovi přiblížila skrze své dílo velmi složité teologické téma.

doc. ThLic. Martin Weis, ThD.

PETER ZUBKO: VÝVOJ CÍRKEVNEJ ORGANIZÁCIE V KOŠICKEJ DIECÉZE (1804 – 2005)

Košice 2006, 232 s., ISBN 80-89138-41-1

Uvedená práce jednoho z předních slovenských církevních historiků, doc. ThDr. et PhDr. Petera Zubka, PhD., se zabývá církevní organizací biskupství v Košicích. Hlavním cílem autora bylo zpřehlednit vývoj farností, jejich filiálék a děkanátů této diecéze. Práce se dělí na sedm kapitol. V první autor stručně, ale fundovaně přibližuje čtenáři vývoj církevní organizace na historickém území jihovýchodního Slovenska, které v současnosti je územím Košické diecéze. Další navazující kapitoly se již podrobněji věnují problematice církevní správy od zřízení diecéze v roce 1804 až do současnosti. Jsou zde dokumentovány změny církevní organizace, které byly zapříčiněny zejména pohyby státních hranic či změnou společenského zřízení. V závěru práce je uveřejněn kompletní přehled všech farností diecéze i s jejich filiálkami a s příslušností k patřičnému děkanátu. Uvedená práce doc. Zubka vznikla zejména na základě dlouhodobého a svědomitého archivního výzkumu, což dobře dokumentuje značně rozsáhlý seznam pramenů, publikovaný na samotném závěru monografie. Lze ji směle doporučit všem zájemcům i historii této části Slovenska.

doc. ThLic. Martin Weis, ThD.
e-mail: weis@tfjcu.cz

2 Sociologická imaginace, Sociologické nakladatelství, Praha: 2002, překlad Václav Dušek

KAREL KOLÁČEK: VZNIK A VÝVOJ STAROKATOLICKÉHO HNUTÍ NA ÚZEMÍ SEVERNÍCH ČECH DO ROKU 1946

Vydala Husitská teologická fakulta UK Praha v nakladatelství L. Marek Brno 2006, 186 s., ISBN 80-86263-80-0

Cílem této publikace je přiblížit čtenáři vznik a vývoj starokatolického hnutí se zřetelem k severním Čechám a to od samotných počátků až do roku 1946. Autor uvedeného téma zpracoval chronologicky. V první části se zabývá předpoklady pro vznik starokatolického hnutí se zaměřením na severočeský region. Zde zmiňuje zejména témata jako počátky reformního hnutí, průběh Prvního vatikánského koncilu a reakce, které vznikly na jeho průběh a dokumenty. V druhé části se autor zabývá vlastní historií vzniku a vývoje starokatolické církve se zřetelem ke sledovanému území. Publikaci velmi vhodně doplňuje mapa regionu s přehledem církevních obcí starokatolické církve a též i ukázky ze starých periodik vydávaných starokatolickou církví. Autor uvedenou monografii zpracoval na základě odborných publikací a archivního výzkumu, zejména v archivu Starokatolické církve v ČR. Jedná se o práci psanou strohým vědeckým slohem, která ale čtenáři přiblíží značné množství údajů dosud nikde nepublikovaných a přitom velmi potřebných k poznání dějin severočeského regionu. Všem zájemcům o dějiny starokatolictví a severočeského regionu lze tuto publikaci doporučit ke studiu.

*doc. ThLic. Martin Weis, ThD.
e-mail: weis@tf.jcu.cz*

MARTIN REES: NAŠE POSLEDNÍ HODINA. PŘEŽIJE LIDSTVO SVŮJ ÚSPĚCH?

Dokořán / Argo, Praha 2005. Stran 232. ISBN 80-7363-004-4.

Profesor M. Rees je profesorem na univerzitě v Cambridgi a jeho vědecká práce se soustředila na astronomii a kosmologii. Je přírodovědcem a dokáže vytěžit ze získaných poznatků filozofická témata. Kniha „Naše poslední hodina“ je členěna do 14 kapitol, ve kterých uvažuje o nebezpečích pro současný život na Zemi. Jednotlivé kapitoly se od sebe liší reflexí odlišných témat, ale spojuje teze, že je nutno se smířit s možností konce života na naší planetě tak, jak je známe v současnosti. Autor však rozlišuje možnost zániku života na základě přírodních zákonů, např. srážkou s jinými planetami nebo ochabnutím slunečního záření, ale také existuje možnost zániku života Země prostřednictvím lidské činnosti, jako je např. možnost jaderných válek, zneužití biotechnologie, nanotechnologie a fatálních vědeckých omylů. Abychom my lidé zůstali pokorní, Rees připomíná, že i kdyby nenadále

život na naší planetě zmizel, bude to jen malá patálie ve srovnání se soustavou dalších světů, které existují ve vesmíru (s. 205). Zůstává nám lidem velký úkol, chránit naši planetu od činností, která zvyšují rizika jejího ohrožení a máme povinnost opatřovat naši „bleděmodrou tečku“ před zneužitím vědy a techniky v neprospěch její existence. Rees se domnívá, že epidemie rozpoutaná nějakým fanatikem formou neštovic a viry budoucnosti, proti kterým nebudou protilátky, mohou způsobit nedozírné následky pro život (s. 52). Velkým lákadlem pro teroristy jsou bakteriologické zbraně, které by při jejich použití vyvolaly úplnou zkázu (s. 65). Rees se právem odvolává na knihu Francise Fukuyami „Naše posthumánní budoucnost“, ve které uvádí, že postupně zvyšující se užívání psychofarmak ochuzuje duševní obzor člověka a ohrožuje esenci lidství (s. 83). Rees poukazuje na studie Fukuyami, které prokazují velká ohrožení lidstva pomocí hormonů a moderních léků, které změní osobnost člověka podle požadavků. Rees je ale přesvědčen, že náš budoucí svět bude stále propojenější a technické znalosti lidí určitých skupin mohou působit destruktivně i fatálně. Bude v budoucnosti nutná kontrola myšlení jednotlivců? Sofistikovaná technologie se stává stále nebezpečnější a vnucuje se tedy otázka, zda naše přežití je možné pouze v policejním státě, kde budeme zbaveni soukromí a donuceni žít zcela pasivním životem. Je zřejmé, že Rees směřuje k úvahám etickým, které je nutno posilovat více než kdykoliv v minulosti. Etické regule, a to ne jen formálně, potřebují vědci a ti, kteří usilují o klonování lidských zárodků. Hranice mezi zlem a dobrem je velmi úzká (s. 100) a je to téma k diskusi pro genetiky a biotechnologie. Pokrok v oblasti biotechnologie ohrožuje biosféru stále více. Rees je přesvědčen, že zvyšující se počet lidí na naší planetě vede k trvalému a rychlému ubývání přírodního bohatství. Jeho věta, že „lidstvo jako správce této planety selhává“ (s. 116) zní správně a vzbuzuje oprávněné obavy, protože spotřeba energií, potravy a nerostného bohatství roste s životním stylem. Až do r. 2050 by měla světová populace růst do stavu 8 miliard lidí. Tato odhadovaná čísla ukrývají v sobě značné problémy. Budoucnost lidstva nelze redukovat několika málo uvedenými čísly, musí být ale zřejmé, že v tomto století stojíme před rozhodnutími, která budou mít velký dopad na budoucnost života lidí i Země (s. 150-154).

Autor knihy končí svou studii tvrzením: „Potenciální budoucnost širšího kosmu je nekonečná. Bude však tyto ohromné rozlohy času a prostoru vyplňovat život, nebo budou stejně sterilní jako první zemské oceány? Může to záviset na nás a na tomto století“ (s. 205). Knihu M. Reese „Naše poslední hodina“ lze doporučit politologům, filozofům, ochráncům přírody a lidských práv.

*prof. Dr. Josef Dolista, Th.D., Ph.D.
e-mail: dolista@vsers.cz*



**zedníky
z jižních Čech
obdivoval
už císař Franz...**

1849
první návštěva novopečeného císaře
Františka Josefa I. v Českých Budějovicích
při cestě z Prahy do Lince
1857
druhá návštěva rakouského mocnáře
Františka Josefa I. v Českých Budějovicích
při cestě z Prahy do Ischlu, když jel na jelení říji
1885
třetí císařská návštěva v Českých Budějovicích
při návratu z plzeňských manévřů
1888
čtvrtá zastávka císaře v Českých Budějovicích
bezprostředně po ničivé zářijové povodni
1895
pátý a poslední pobyt imperátora
v Českých Budějovicích
od nádraží projel dnešní Žižkovou ulicí
okolo budoucího sídla firmy
na slavnostně vyzdobené náměstí

www.cbpps.cz

CBPS

ČESKOBUDĚJOVICKÉ POZEMNÍ STAVBY SPOL. S R. O.

**MANE
HOLDING**

Konečně žádné střevní potíže!



V prášku nebo kapslích

NOVINKA



- úporná zácpa
- nadýmání, říhání
- pro lepší trávení



Lepicol účinně pomáhá!

- ✓ **Zácpa**
- ✓ **Průjem**
- ✓ **Nepravidelná stolice**
- ✓ **Syndrom dráždivého tračníku**

Trpí jím až 20% populace a projevuje se zejména: bolestmi v podbřišku, střídáním zácpy, průjmu, nadýmáním, křečemi v břiše.

- ✓ **Je vhodný při a po užití antibiotik**



další informace:
www.lepicol.cz
www.aspczech.cz

odborné dotazy:
577 983 279

Lepicol je kombinací těchto ingrediencí:

1. probiotických kultur (laktobacily a bifidobakterie)
zdraví prospěšné bakterie
2. prebiotik – rozpustná vláknina – inulin
3. psyllia – nerozpustná vláknina
4. trávicích enzymů – **Lepicol Plus**

ASP CZECH s.r.o., Březová 155, 763 15 Slušovice, tel.: 577 983 280, e-mail: prodej@aspczech.cz

Žádejte v lékárnách a prodejnách zdravé výživy